

ГЛАСНИК

СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА

ДРУГО ОДЕЉЕЊЕ.

КЊИГА ДЕСЕТА.

НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ

ИЗ СТАРИЈИХ, НАЈВИШЕ ПРИМОРСКИХ ЗАПИСА

СКУПИО

В. БОГИШИЋ.

КЊИГА ПРВА
Book I a II [in 1 vol.]

БИОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПARIЈИ

1878.

НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ

ИЗ СТАРИЈИХ, НАЈВИШЕ ПРИМОРСКИХ ЗАПИСА.

780
САБРАО И НА СВИЈЕТ ИЗДАО

В. БОГИШИЋ ?

КЊИГА ПРВА - 2

СА РАСПРАВОМ О „БУГАРШТИЦАМА“ И С РЈЕЧНИКОМ

БИОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРНИЈИ

1878.

Пријеглед садржаја:

	стр.
Предговор	1
Приступ.	1
А. Појави опажени у бугарштицама	3
В. О свези међу бугарштицама и умјетним пјесништвом у приморју	89
С. Извори пјесама ове књиге, повод и начин Њихова издања	122

Прва група.

ПЈЕОМА

1	<i>Кад је погинуо кнез Лазар и Милош Обилић на Косову. В(иђи) Качића Миошића: Разговор угодни народа словинскога л(ист) 115 и 123.</i>	3
2	<i>Како Милош Драгиловић или Обиловић, рањен на Косову на 15 лпшања г(одишта) г(осподинова) 1389 примину, и што нареди на концу од живота и поручи Вукосави љуби својој по својој пуници Милици љуби Лазара кнеза од Србља а кћери Угљеше Мрњавића. В(иђи) Мавра Орбини 314 и 315</i>	10
3	<i>Како Марко Вукашиновић Краљевић би од Босанкиње дјевојке изружен око г. 1360 В(иђи), Мавра Орбини 278</i>	13
4	<i>Кад је Марко Краљевић пољубио вјереницу, а она га није познала</i>	14
5	<i>Краљевић Марко казује матери, како је убио Аранку дјевојку.</i>	16
6	<i>Краљевић Марко и брат му Андријаш</i>	18
7	<i>Марко Краљевић и Миња Костуранин.</i>	20
8	<i>Деспот Стјепан Лазаревић и Сибињка дјевојка, родитељи Сибињанин Јанка</i>	25
9	<i>Кад је Јанко војвода ударао Ђорђа деспота буздоханом.</i>	28
10	<i>Кад је Ђурађ деспот ставио Јанка војеводу у тамницу</i>	31
11	<i>Јерина жена Ђурђа деспота, њезина братаница и Дамјан Шајновић.</i>	35

12	Барбара, сестра краља босанскога, краљ угарски и деспот Вук	37
13	<i>Кад се Вук Огњени оженио</i>	40
14	<i>Кад се свадно Огњени Вук и Бан Пав'о Стри- земљанин</i>	42
15	<i>Кад је Вук Огњени одмијенио од којга краља босанскога и кад је убио његова заточника</i>	46
16	<i>Кад је Вук Огњени умр'о шта је наредио на смрти</i>	49
17	Војвода Јанко и Секула понгрују коње. <i>Бугарска.</i>	52
18	Милош бан и сестра Секулова.	53
19	Војвода Јанко устријелн змију у ваздуху, и тим Се- кула у срце погоди.	56
20	<i>Кад се Секуло сестричић вјерио у краља бу- димскога и кад је на Косову погинуо</i>	59
21	Опет то али другачије.	62
22	Мати Секулова умире на синољеву гробу у Косову	65
23	<i>Кад се оженио Јанко војвода од Михајла Сви- лојевића</i>	67
24	Војвода Јанко и Влашко Младјеновић	70
25	Војвода Јанко бјежи пред Турцима.	71
26	Женидба краља будимскога од Ваиа од Крушева и војвода Јанко.	72
27	Краљ угарски хоће да посети краља Јанка, јер зачу да га се Турци више боје него њега самог	75
28	Војвода Јанко по сну дјевојчину прориче падење Бу- дима у турске руке и смрт краља Владислава	77
29	Војвода Јанко доноси у Будим руку краља Владислава, погибшега у боју. Пјесан бугарска.	78
30	<i>Кад су учинили Матијаша сина Јанкова за краља од Будима</i>	80
31	О истом предмету, али неколико иначе.	84
32	<i>Које тужбе Лудовику краљу будимскому при- каза Марија кћи своја, тер тако обазна да турска војска бијаше примогла угарску на Косову на 20 листопада г. г. 1448. В(ићи) Мавра Орбини л. 335, који инако повиједа.</i>	86
33	<i>Кад се Иван Карловић вјерио за кћер краља будимскога</i>	89
34	<i>Како краљ будимски помири Јелу баницу са својим мужем Бартолом баном</i>	92

БРОЈ	НАЗИВ	СТР.
35	<i>Кад је Никола Томановић невјерно убио краља будимскога</i>	94
36	<i>Бан Миклош Зрински у Сигету граду</i>	97
37	<i>Одломак попијевке о истому предмету</i>	100
38	<i>Како сестра Иваниша бана хрватскога утече из рука Турчина, који је бијаше на привару заробио око г. г. 1380. В(иђи) Мавра Орбини страна 359.</i>	101
39	<i>Како је Новаку утекла вила његова љубовца</i>	104
40	<i>Кад је Страхини Бановићу жена учинила издају, и кад су је за то браћа ње погубили</i>	106
41	<i>Како Митар Јакшић потворен чудновато се оправда прид Стјепаном братом својијем и како Стјепан своју љуби кривину бритком сабљом страти</i>	110
42	<i>То исто али иначе</i>	112
43	<i>Како планинкиња вила завади два брата Јакшића</i>	113
44	<i>Свађа браће Јакшића на дјеландби</i>	115
45	<i>Како Стјепан Јакшић изроби Маргариту сестру своју из рука бана Моринскога</i>	117
46	<i>Попјевка о Свилојевићу</i>	120
47	<i>Како се је Никола Радовановић одврг'о од свога господара</i>	123
48	<i>Попјевка Радића Вукојевића</i>	126
49	<i>Војводе Радосав Сиверински и Влатко Удбински</i>	126
50	<i>Мегдан Мустафе с Карајованом</i>	129
51	<i>Кнез Дабисав издајнички предаје Самобор Турцима</i>	132
52	<i>Иван Чајковић и мати му</i>	133
53	<i>Како Војину шура одсијече десницу за осветит сестрицу заушену</i>	135
54	<i>Како Гркиња дјевојка хитбом испусти и изведе из тамнице Комјена Јагњиловића, тер му живот испроси</i>	136
55	<i>Како Јеле Арбанашка умори Турчина Мостаранина</i>	139
56	<i>Султана Гроздана и влашић Млађен</i>	141
57	<i>Како поморска војска крстјанска придоби и разби војску сарављену супрот крстјанства од Селима другога Селимановића цара г. г. 1571 код Дебанта</i>	143
58	<i>Ослобођење Беча год. 1683.</i>	146

VIII

ПЈЕСМА

СТР.

59	Како Пераштани казнише испанскога војводу Дон Карла који осрамоти двије перашке сироте дјевојке <i>г(одишта) 1573</i>	150
60	То исто другим размјером	153
61	Никола Пераштанин и Паштровка дјевојка, <i>г(одишта) 15..</i>	156
62	То исто другим размјером	159
63	Како Пераштани разбише Турке Херцеговце, који навалише на Пераст, да га поробе <i>на 15 свибања 1654.</i>	162
64	То исто другим размјером	166
65	Војска хришћанска, у вој и Пераштани послѣ крвава боја отимљу Нови од Турака 30 јун. 1687	169
66	То исто другим размјером	178
67	Како војвода Радуре дође да Пераст пороби и погибе <i>г(одишта) 1571</i>	181
68	То исто другим размјером	184
69	Вој Пераштана с Турцима рисанским	188
70	То исто другим размјером	191
71	Како Пераштани осветише на Турцима смрт Пераштанина Сокола	194
72	То исто другим размјером	199
73	Вој Пераштана и Которана с новским Турцима и невјера Которана	203
74	То исто другим размјером	207
75	Турци Драчани и туниски хоће да ударе на перашку лађу	209
76	<i>Како Иван Војихновић доби оклад у Котору</i>	211
77	Мехмет паша удара безуспјешно на Котор	212
78	Кад је Хоџуло бан скрадински погинуо с осталим Скрадињанима	218
79	<i>Како паша пријатељ Дубровчаном приста њима прид царем на добро, тер га наговори, да не иде с војском на Дубровник.</i>	220
80	<i>Како Јакоб Марушковић, покликсар дубровачки, опријечи се цару турскому бранећи слободу града Дубровника и како паша Соколовић уста за њега.</i>	222
81	Поздрав Дубровнику	225

ПЈЕСМА	СТР.	
82	<i>Мајка Маргарита</i>	226
83	Молитва дјевојчина видовному Богу.	230
84	Заглавак поп'јевке или здравица	232

Друга група.

85	Краљ Вукашин ухвати вилу и жени се њоме	231
86	<i>Поп'јевка Краљевића Марка, кад је Михну Костуранина погубио а Костур освојио</i>	233
87	Опет Марко и Миња али инако.	239
88	Мегдан Краљевића Марка са Сибињанин-Јанком.	242
89	Марко Краљевић освети брата Андријаша кога му Турци погубише	244
90	Марко Краљевић пије уз рамазан вино, носи зелену доламу и игра уз Туркиње у пркос царевој забрани.	246
91	Марко Краљевић и царева хазна.	248
92	<i>Пјесна од Краљевића Марка, како погуби царева поклисара</i>	250
93	<i>Иво и Јеллица и мати им будимска краљица</i>	252
94	Алија припијевањем опет задоби препрошену дјевојку.	255
95	Женидба војводе Павла	258
96	Како Пешмана, кћи Диздар-аге, измијени оца идућ' на цареву војску, и како се откри царевићу Мују, и за њиме отиде у Новоме граду.	261
97	Од Нијемада бан и жена Момчила војводе.	265
98	Рашковић Божо и сестра му	268
99	У главном о истому предмету, али је много преиначена.	275
100	Думно дијете и двије аге царева које хтијаше поробити госпу од Олова	279
101	Пјесма цара Сулејмана	282
102	<i>Како Јово Мисирлија придоби војску Ђуперлић везира</i>	285
103	Покрачић Павло не узе Бање Луке, нег' погину са свом војском паше босанскога.	287
104	Од Сибиња бан и Стамбулија Мује бију узалуд Багдат и Дубровник.	288
105	Љутица Богдан и Хорјадин војвода.	289
106	Кавга Радојница и трговац Иван.	293
107	Новак продаје Радивоја	295
108	Иво Сењанин ослобађа Михаила Десанчића из тамнице Асан-агине	296

Х

ПЈЕСМА	СТР	
109	Иво Сењанин ослобађа Латовић Ивана, кога паша бо- савски хтијаше објесити	301
110	Сењанин Иво узе град Јајце од аге Асан-аге	303
111	Иво Сењанин доби Виноград	305
112	Како Никола бан Зрински силни витез освети Радивоја слугу свога погубљена од Малкоча бега, и како Малкоч на запов'јед цареву погину	307
113	Поп'јевка од Кандије кад су је Турци узели	311
114	Од Беча краљ равби Турке под Бечом	314
115	Како краљ Ракоција погибе на Мукачу	316
116	Од Беча Ђесар, Петар од Москова итд. освојише Би- оград	318
117	Како Иван Крушић сењски капетан хитро уграби Је- лицу своју сестру заробљену из рукух Муја Јелеш- ковића Турчина	326
118	Свадба Ришањин Селима и Лимун хајдук	331
119	Херцег Стјепан и благо му у Дубровнике донесено	334

Трећа група.

120	Тужњење Кате Сарајевке (у Дубровнику)	336
121	Како дубровачке дјевојке грда лица хитро по- љешују	337
122	Кужна дјевојка и огледало	339
123	Љепота Данице, брштана и дјевојке	340
124	Пјесма кад се вјерила сојка са врашцом	340
125	Влашко коло и туђин јунак	341
126	Заклетва младе Трстенке	342
127	Маре и паун	342
128	Почашница	344
129	Тужба Вилслава Сењанина кадар борављаше у турској земљи на далеко од своје љубовце	344
130	Плачно двоговорје Вилслава Сењанина с мла- дом својом љубовцом	346

Рјечник	349
Исправци у пјесмама и штампарске погрјешке	407
Штампарске погрјешке у предговору	429
Штампарске погрјешке у рјечнику	430

ПРЕДГОВОР.

И класична Вукова збирка наших народних пјесама и готово све остале, које изађоше послје његове, баве се искључиво народним пјесмама, које су сабране у наше вријеме, те се још и дан данас пјевају. У овој збирци, напротив, сабране су само оне народне пјесме, које су биле забиљежене течајем прошлих вијекова. Шта више, има у овој збирци једна важна врста епских пјесама, што се форме стихова тиче, које се већ нигдје, у колико је нама познато, у наше вријеме не пјевају. То су тако зване *Бугарштице*.

Премда у овој књизи има прилична количина и обичних десетерачких пјесама, ипак опаске, које се чине у овоме предговору рађене су само ради бугарштица, које су до сада релативно врло мало познате у ученоме свијету, а још мање изучаване биле.

Те ће се опаске тицати појава биљезених узгредно при сабирању и приготављању ових пјесама за штампу; у нас бо нити је намјере ни времена било, да се бавимо тиме *ex professo*. Ипак колико год су те биљешке узгредне, ми се опет надамо, да оне неће бити по све бескорисне за будуће испитаче ове врсте пјесама.

Бугарштица у овој књизи има свега 76 комада, међу које бројимо и оне, које нијесу цијеле. Она заузимље у овој књизи васколик простор од почетка до стране 231.¹

¹ Осам десетерачких пјесама, које се међу њима налазе под бројевима 60, 62, 64, 66, 68, 70, 72, и 74, нијесу друго до паралеле по садржају перашким бугарштицама уза које се налазе.

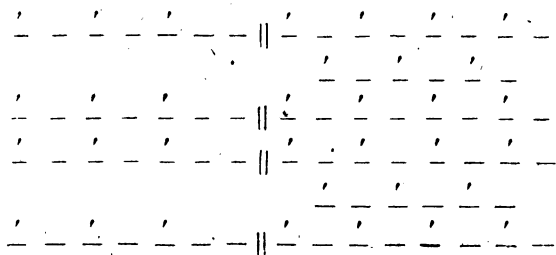
Од тих 76 бугарштица ипак треба одбити 3 комада који су очевидно умјетни састав а не народни (под бројевима 58, 77 и 81); остају дакле 73 комада народних бугарштица. Од свијех њих не могу се назвати *лирским*а него само три, т. ј. 82, 83, и 84; ова последња шта више и није пјесма, него или напитуница, или свршетак какве пјесме. Све су остале *епске*, или то што Вук називље, јуначке пјесме, и то историјске и озбиљне; нема ни једне која би била митолошка или шаљива.¹

Пореклом их је *двадесет и седам* из Боке Которске, (у овој књизи под бројевима 5, 7, 8, 11, 12, 17, 18, 19, 21, 22, 25, 27, 28, 29, 31, 36, 43, 50, 51, 52, 56, 58, 77, 81, 83, 84,) а још уз то *девет* из Пераста (бројеви 59, 61, 63, 65, 67, 69, 71, 73 и 75); за тим их је *тридесет и шест* из Дубровника (бројеви: 1, 2, 3, 4, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 20, 23, 24, 26, 30, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 47, 48, 53, 54, 55, 57, 76, 78, 79, 80); *двје* су по свој прилици са отока Хвара (6, 49) *једна* из Задарске околице (82), а најпослије *једна* (46) из Хрватскога Приморја или из унутрашње Хрватске.

На обичне пјесме од десет слогова, које заузимљу готово васколик остали простор књиге (од стр. 231 па до краја) не ћемо се ни најмање обзирати, јер је десетерац у опште већ по добро изучаван био, а гдје се обазремо на њих, то ће бити само ради успоређења.

Пошто буду означени главни појави, које опазисмо у самим бугарштицама, да како у колико то може бити од какве помоћи будућему испитачу, навешћемо и оне, који по нашему мњењу, доводе бугарштице у некакву свезу са

¹ У осталом треба примјетити, да неке од њих по краткоћи и по садржају показују тежњу приближити се к женским пјесмама или пак к балади; као примјер првих може служити »Гроздана и Влашић Млађен« (под 56); примјер к другима нег буде »Поцјевка о Радићу Вукојевићу« (под 48). Ипак већина има исто тако чисти епски карактер, као што га има и епски десетерац.

По њему дакле, пошто свака цртица (линијица) означаје слог, бива, да :

а) Главни стих има петнаест слогова с пријеломом или цезуром послје седмога слога.

б) Ако је допуштено у нашем пјесништву говорити терминима класичних језика, у опште се може казати, да е метар трохејски, само што се дактидом свршава први полус их.

в) Осим главних стихова има још и припјевни приложак из 6 слогова у опште трохејскога метра.

г) Размјештај је стихова строфни : строфу сачињавају два главна стиха и њима додани припјевни приложак. Ипак прва и последња строфа сваке пјесме, немају него само по едан главни стих : први има уз то и припјевни приложак ја последњи га посве нема.

Ми већ казасмо мало на више, са чега је и на коме је темељу скројена ова схема, па се по томе разумије, да не може ни имати претензије, као да она баш представља првобитни тип бугарштица, а ни тај који имадијаху у познице доба свога живота. Нама је обзиром на наше циједи доста, ако смо се тек и приближили к тому прототипу. Али да би се видјело, да ли се и у колико му се нацртана схема приближила, треба да прије буде ријешено неколико начелних питања, која изискују таквих опширних изискивања, за које у нас никако времена није.

Једно из главних начелних питања, које треба ријешити будућему испитачу, јамачно је то : може ли се узети, да

у нашега народа господова у неко вријеме само једна једина форма епа, или да је живјело и више њих једна уз другу.

Да се десетерац сретa у истоме крају и мјесту и у исто вријеме, у које и бугарштица, о томе нам дају довољан доказ пјесме перашке, које се налазе у овој књизи (под бр. 59 до 75). Што се дакле те главне двије врсте епских пјесама тиче, ту рјешење питања, држимо, неће бити одвећ тешко. Али и саме бугарштице, које случајно уђоше у ову књигу, представљају као што је већ напоменуто, врло честе и знатне разлике; па услјед тога настаје питање: да ли су те разлике остаци још виших разлика из давнијих времена које у позније доба тежаху к једној јединој форми бугарштица, или је напротив бугарштица испрва имала, само једну једину форму, и тек се у позније вријеме, у вријеме опадања, појавиле разлике, које у овој књизи сретамо.

Ми се, истина, а ригорозно нагињемо к овому посљедњем правцу поступања, али држимо да ко буде желио ријешити дефинитивно то питање, требаће да, међу осталим, свакако погледа и на различне форме епа у других народа, — особито у словенских племена која су нама род, — и у колико је то могуће, на ред појављивања у њих појединих форма. Тако напр. у руском народном епу, који је у многим својим елементима сличан нашем, Гилфердинг налази *три* главне врсте размјера, који живу једна поред друге; он тако и објашњује појав опажени Рибниковим о различним начинима пјевања народних епских пјесама у Велико-руса. Али осим та три главна, он констатује, да има и другчијих форма у руским епским пјесамама, за које он држи да су постале тек у новије вријеме.¹ С тим начелним питањем врло је тијесно спојено питање о ритму.

¹ „Какой же размѣръ и шего народнаго эпическаго стиха? Не одинъ а вѣсколько. Г. Рыбниковъ замѣтилъ что у Рябинина одинъ и тотъ же быстрый голосъ очень весель въ Ставрѣ; въ Потыкѣ какъ то заувиѣе а у Вольгѣ й Михудушкѣ выходитъ торжественнымъ

Ритам, тај естетско-музикални елемент, на коме се у главноме и оснива спољашња форма сваког пјесништва — у различних је народа врло различан. У неких је главни елемент мања или већа *дуљина* слогова, у неких је *број и ас-ложај* слогова, у неких биваће или небиваће *акцента* на појединим слововима и т. д. Треба дакле опредјелити, на коме се елементу најглавније оснива ритам наших бугаршtica.

Гиљфердинг, признајући карактеристиком епскога рускога стиха тонику и еластичност што се броја слогова тиче, — за наш еп напротив каже, да му је карактеристика силабизам. Премда је то очевидно за данашњи десетерац, ипак ни из њега није тоника искључена. Јер кад не би био какав закон, по коме су размјештени наглашени и ненаглашени слогови, пошто десетерац нема слѣка, би ли се могло казати да тек механичко бројање слогова представља какав ритам? Ми ипак знамо, да десетерац има свој добро утврђени ритам, што никако не би могло бити без прилично развитога тоничког елемента¹.

А бугарштице? Пошто њихов број слогова, барем у форми у којој до нас дођоше, није свуда једнак, питање је: није ли баш овдје тоника заузела још пространије мјесто, него ли у десетерцу?

Него, прекинемо овдје општа питања, те се задовољимо тиме, да у 5—6 чланака који слиједе, побројимо појаве, које опазисмо у бугаршticaма, у колико се они тичу спољашње њихове форме. И овдје надовезујући на

Г. Рыбниковъ разумѣть здѣсь собственно напѣвъ но за напѣвомъ скривается его основа — размѣръ стиха. Въ Старѣ у Рябиница хорей съ дактилемъ въ Потыѣ — чистый хорей, въ Вольгѣ и Микудѣ анапестъ. Эти три размѣра вмѣщаютъ въ себѣ весь нашъ народный эпосъ за исключеніемъ нѣкоторыхъ болѣ позднихъ его произведеніи (Онежскія Бидины, Предисловіе XXXIV).

¹ О ритму десетерца писа Ткаачевѣи у предговору своје „Јуна-вѣиѣ Миле“ у Загребу 1862.

излагање Миклошићево¹, који се једини озбиљније бавио стихом бугарштице, погледајмо најприје на

II. Број слогова и намјештај цезуре у стиху. Према горе назначеној схеми свакојако је у овој књизи, по количини, највише стихова са *петнаест* слогова, од којих 7 у првоме полустиху, а 8 у другому. То вриједи за свеколикe бугарштице, па биле оне записане вијеком или двома раније или позније. Ево неколико примјера :

- Иде Бушић Стјепане || љуби своју рано будит'
(Ш. 1. ст. 1).
- Л'јепу шету пошета || Милица Лазаровица (2. 1).
- Јевди Марко Краљевић || планиноме коња враа (3. 1).
- Свилен шатор распео || млади Марко Краљевићу (4. 1).
- Кад по ми се жењаше || од Будима св'јетли краљу (9. 1).
- Рањен Јанко допаде || са Косова равна поља (10. 1).
- Кад је краљу будимски || дивну војску отправљао (14. 1).
- Кад ми су се д'јелила || два Јакшића мила брата,
Л'јепо су се Јакшићи || у д'јељењу погодили. (44. 1—2).
- Цвиљу ти ми цвиљаху || двије птице ластовице (50. 1).

Ипак и стихови са *шеснаест* слогова, кад би се бројили, нашло би се, да их је не много мање, него ли је онијех са *петнаест*. У њих је, наравно, цезура управ у средини стиха, тако да је у првоме полустиху 8 слогова као што и у другоме ; примјери :

- И пригну се да му љуби || кољено од десне ноге ;
Златан ханџар повадио || и њим га је ударио ,
И још се је повратио || и ногом га притиснуо ;
Једним скоком поскочио || из његова из шатора (1. 170—173).
- Од куд ли ми у тамници || димскија бритка сабља ? (5. 16).
- И да би ми на поврате || не бих ти га загубио ;
И када те јоште буде || наја мајка упрашати (6. 41, 42).
- Весело се упутише || из краљева б'јела двора (9. 29).

¹ Die Volksepik der Croaten. Wien 1870.

- Л'јепу језду јездијаше || Урош Јанко и Секуле,
Он ти језду јездијаше || по равну Косову пољу (17. 1—2).
- Пође краљу будимскому || сестра своја говорити (20. 1).
- Л'јеним селим населили || виноградим насадили (35. 10).
- Како ћу те провестити || кроз цареве б'јеле дворе (38. 40).

Што се тиче појединих пјесама, то их има не мало у којима управ шеснаестерци одолијевају броју стихова петнаестерца. То налазимо нарочито у пјесмама, 8; 17, 21, 22, 25, 27, 36, 43, 46, 84. У пјесми *Мајна Маргарита* (82), која је свакако једна од најстаријих у овој књизи, стихова шеснаестераца нема него само један мање од половине. И у двије бугарштице под бр. 6 и 49, које су записане биле најмање по вијека раније него ли „Мајна Маргарита“, налазимо и ако не толико, али опет више од четвртине стихова са 8 слогова у првој половини.

Каквог установљенога реда, којим би шеснаестерци слиједили петнаестерце, или на обрат, нема; јер дочим мјестимице послјије гомиле са 7, 8 до 12 изасобних стихова петнаестераца долази по један по два или по три шеснаестерца, има других мјеста не мало, гдје бива управ противно. Ми видимо дакле, да и ако је стихова са 15 слогова више него онијех са 16, ипак се ови посљедњи не могу сматрати, барем на темељу бугарштица сабраних у овој књизи, каквим изузетком. Напротив све стихове које налазимо, да су дужи од 16 или краћи од 15 слогова, у колико се не оснивају на погрешци казиваоца или записача, они се свакојако представљају као некакве изнимке. Али, били ти стихови краћи или дужи, они су барем у томе једнаки са онима, који имају 15 или 16 слогова, да други полустиха има вазда 8 слогова, те да се сувишак или недостатак налази само у првоме полустиху.

Слиједећи стихови нека послуже примјером оних полустихова, у којима нема више од 6 слогова:

- Ако ли те буде || мила мајка упрашати. (7. 26).
- Може ли овђена || мрелу поћну почивати (6. 113).

- Отвори ми селе || прозор од бијела двора (15, 29).
- Бјеше се млађахна || е' Вањелини повратила (16, 16).
- Да', да круну метнем || у висини ведро неба (31, 30).
- Л'јепо ти га бјеху || Угричићи послушала (31, 34).
- Брзо Јеле бјеше || Господара послушала
А објед приправи || у својему б'јелу двору (44, 13, 14).
- По имену бјеху || двије птице ластовице (50, 3).
- Нег' оно ми бјеху || двије љубе Мустафине (50, 6).
- Бјеше се Војвну || помамило живо срце,
Из ларга их бјеше || врле Турке замјерила (55, 18, 36).

У осталом наведени примјери краћих полустихова могли би се врло лако попунити, па да се изједначе са седморо-или осмеро-сложним полустихом; н. пр.

Ако ли те *кадгод* буде;
Што ми ти је, *мој* синко;
Може ли *ми он* овћена;
Отвори ми, *мила* селе;
Бијаше се млађахна;
Да', да круну метнемо и т. д.

И од краћих полустихова ми срећамо у нашој књизи примјера, прем да ријетких, гдје у првоме полустиху нема него само 5 слогова:

- Ту ми нађоше || један мрамор студен ками (41, 21).
- Колико жалим || од појаса младо чедо (52, 13).
- А кад га бјеше || јадна мати угледала (53, 11).

Они би се могли такође допунити од прилике са:

Ту ми *они* нађоше;
Колико *ми ја* жалим;
А *када* га бијаше.

Као што наведосмо, полустихова краћих него ли је онај у схеми, исто тако срећамо примјера гдје први полустих има више од 8 слогова.

Примјери полустихова са 9 слогова :

- А Стјепана Лазаревића || у камари дјевојчини (8. 51).
- На то му ми не одговори || Јерина Деспотова (11. 22).
- Ере ти сам чуо овако || да, мој бане, и разумно (12. 24).
- Хасан пашу Предојевића || жива у руке ухитили (14. 7).
- Али ми су у манастиру || светогорци калуђери (22. 39).
- Од невоље му не могаше || божју помоћ назвати (25. 7).
- Јеси ли ми, мајко, имала || од срдашца књерцу твоју (45. 2).
- Ере ме си њо љубити || по сили а на срамоту (56. 25).
- То ли ми их нећеш ти дати || на откуп на велике (57. 72).
- Над свијем има узданицу || у Боку Котора града (65. 6).

И ови се дужи полустихови могу без икаква труда скратити и изједначити са онима, који имају 7 или 8 слогова. То се може учинити на више начина, према тому какве су и како су сложене ријечи у стиху: н. пр.

Стјепан' Лазаревића ;
 На то ми не одговори ;
 Ере ти сам чуо, 'вако ;
 Хасан-пашу Предовића ;
 Али ми с' у манастиру ;
 Од невоље не могаше ;
 Јеси л' мајко, имала и т. д.

Полустихови са 10 слогова врло су ријетки али има и њима примјера.

- Ере му је Миња Костуранин || б'јеле дворе поробио (7. 67).
- Ер је мени Миња Костуранин || б'јеле дворе попалио (7. 77).
- Ђе но ти се бјеше ведро небо || над Будимом проломило
(28. 12).
- Ере ти сам се ја Угрин Јанко || санку твоме домислио
(28. 24).
- Што оно ми ти се ведро небо || под Будимом проломило
(28. 25).
- Када би ми дош'о мој господар || у планини лов ловити
(83. 18).

Ни овђе није тешко доћи до изједначења :

Ер' му ј' Миња Костуранин —
 Ђено ми се ведро небо ;
 Ер' ти сам се Угрин Јанко ;
 Што 'но ми се ведро небо.

Ради потпуности напоменућемо, да има и два стиха, у којима први полустих имадијаше у једноме 11, а у другој чак до 12 слогова :

— Пођимо и опета метнути круну || у висину ведра неба
 (31. 49);

мјесто : Пођ'мо опета метнут' круну, или : Пођим' опет метнут' круну ;

— Него дунда Ивана Црнојевића || у лијепој и Грној Гори (76. 8),
 мјесто : Нег' дунд' Ива Црнојевића, или још простије одбацивши слог *је*, јер народ још чешће каже : Црновића, Предовића. Већ је напоменуто било, да у другој половини стиха нема разлике, јер је опште правило, да они имају по 8 слогова. Ипак догоди се каткад и у другој полустиху одступање од тога правила, али овдје се по нашему мњењу не може говорити о изнимкама него просто о погрешкама казиваоца или још скорије преписача. К потврди ево и за то неколико примјера :

- Што ми ти је, синко || сабљица сва крвава (6. 28).
- Она мени дохођаше || и јутром и вечерем (5. 19).
- Не реци ми нашој мајци || истине по ништоре (6. 44).
- Прво језду језди || Угрин Јанко војвода (21. 30).
- Не може теби бит' || краљевство и господство (31. 42).

Ади би се и то лако могло поправити од прилике са :

Сабља *бритка* сва крвава ;
 И јутроме и вечером ;
Ти истине по ништоре
 Угрин Јанко војвода —
Ни краљевство ни господство.

Пређимо сада на

III. Акценат. Већ се само собом разумије, да је врло тежак посао означавати акценат у пјесмама, које се више не пјевају у народу. Јер, како да се увјеримо у колико су се некадањи пјевачи и казиваоци држали прозодије појединих ријечи? То јест: јесу ли изговарали ријечи, како се изговарају у простоме говору, или су премјештали нагласке ради музикалнога ритма, гдје је то требало. Истражилац ће дакле ради рјешења овога питања имати по свој прилици озбиљна посла.

Погледајмо међу тим, како је проф. Миклошић нагласио поједине врсте стихова. На стих бугарштите од 15 слогова он помета нагласке овако:

‘ — — — — — — — — — — || ‘ — — — — — — — — — —

у чему га и ми слиједисмо при акцентуацији горе наведене схеме. Стих од 16 слогова нагласи овако:

‘ — — — — — — — — — — || ‘ — — — — — — — — — —

Од краћих стихова наводи г. Миклошић само онај, у коме први полустих има тек 6 слогова, а од дужих онај, који такође у предњем полустиху има 9 слогова. Ми видјесмо, да има стихова с једне стране и још краћих а с друге још и дужих, — али таки стихови представљају најређи изузетак, ако не просту погрешку или непажњу казиваоца или записача. Стихове са 6 слогова у предњем полустиху наглашује г. Миклошић овако:

‘ — — — — — — — — — — || ‘ — — — — — — — — — — ;

а оне са 9 на овај начин:

‘ — — — — — — — — — — || ‘ — — — — — — — — — —

Останимо за сада при ове последње двије врсте — које се такође могу убројити у изузетке — па питајмо: од куда долази то одаљење од главне схеме стиха петнаестерца, или, пошто шеснаестерац, гледећи на његову че-

стону, не може се назвати изнимком, — од петнаестерца и шеснаестерца? Тешко је казати, да су и то погрешке, па треба тражити у чему другоме узроке томе појаву.

Ако будући истраживалац нађе, да је у бугарштицама тоника претежнија од силабизма, тада неће бити трудно објаснити појав приведенe разлике у наглашавању; јер у такоме би случају наглашени слогови имали својство основе, дочим би ненаглашени били као попуњујућа потка, наглашени би имали неку аналогију са службом коју у саставу ријечи врше вокали, дочим би се ненаглашени могли упоредити са консонантима. То као да нам потврђују и наглашени стихови, које ради примјера наведе г. Миклошић. У њима бо опажамо, да колико год у првому полустиху било слогова (јер, како видјесмо, други је полустих вазда једнак) нема их него само три наглашена, јер су сви остали слогови без акцента. И доиста полустихови:

Дај да круну метнем || са 6;

Иде Вушић Стјенане || са 7;

Пође краљу будимскому || са 8 и

Хасан пашу Предојевића || са 9 слогова

немају ни више ни мање од 3 наглашена слога, у наточ знатној разлици у броју ненаглашених. Осим тога положај трију наглашених слогова није својевољан ни случајан, него паралелан један с другим, тако да су у свијем наведеним полустиховима без обзира на њихову мању и већу дужину наглашени сваки први, трећи и пети слог; сви су остали без нагласка. На тај начин та три наглашена слога представљају се као три стуба цијелој згради пре њега полустиха.

Из приведена четири полустиха рекли бисмо, да је претежнија тоница у бугарштицама. Али настаје питање:

гледећи на цијеле стихове: да ли акцентуација, коју ми примисмо у нашу схему, и она, која се налази у предговору Миклошићеве збирке¹, одговара подпуно *свима* стиховима који се налазе у нашој књизи? Полажемо то питање обзиром на данашњи говор у приморју, јер за пређашњи изговор тешко је сада наћи критерија, а држим да је и г. Миклошић мислио на данашњи језик и изговор, цртајући своје схеме. Погледајмо најприје петнаестерац.

Схема

— — — — — || — — — — —

могла би се с натегом и примити за стихове као:

Два су брата јездили || планиноме коња добра
Него, брате, одјезди || по напр'једа коња добра.
Кад ми љубиш љубовцу || у бијелу двору мому.

премда ни они, особито други полустих, не одговарају посве схеми, тим мање се она може упоравити на другу половицу стихова као:

Пође Митар Јакшићу || Стјепану бесједовати:
„Како тебе не могу || очи моје ни видјети“.

Овдје би рекли, да у средини стиха нема особитих правила акценту, као што је то било опажено и у десетерцу².

Као што видјесмо за петнаестерац, тако нам се исто чини, да је без потребе уопћена схема за шеснаестерац, јер нам се никако не да вјеровати, да међу двије половине стиха:

Не знам веће вију ли те || не знам веће видиш ли ме,
има каква разлика у акценту, а међу тим је у г. М. подстављена под схему:

— — — — — || — — — — — ;

¹ Volksepik der Croaten.

² Гледај напр. Ткалчевића у горе наведеном дјелцу стр 8.

нама се пак чини, да и у последњем полустиху тешко да има више од три слога наглашена исто, као што су само три у првоне. Напротив има шеснаестераца, којима први полустих, по народном изговору, има четири наглашена слога, дочим је у схеми то назначено само за други полустих, тако на пр.

стани јуре брзи коњу

има четири наглашена слога, а у схеми има само три.

Ми држимо да је и тих примјера доста, да се увиди, да није могуће подвести нагласак свијех стихова ове књиге под онај, који је примљен у нацртане схеме. Ипак тај недостатак правила у акцентуацији ми уочавамо са гледишта данашњег говора, па настаје питање: да ли је та анархија, што се нагласка тиче, вазда господовала у овим пјесмама? Ово је пошљедње тешко себи представити да је могуће; а да је тврдо правило и у акцентуацији бивало, упућује нас и први полустих петнаестерца (који мислимо да је најстарији), који, готово свуда гдје се сачувао, представља нам свагда потпуни трохеј са дактилом.

Да се по данашњем изговору народнога језика не може назначавати акцентуација бугарштица, можда ће се јасније показати кад историци језика изуче и означе историју језичних промјена у приморју, можда ће се тада показати нешто налик на одношаје међу простим говором и пјесничким метром у старих Грка и Римљана, у којих се старије форме изговора сахранише у везаноме говору т. ј. у стиховима, дочим изговор у простоме говору оде органичким својим путем, те се знатно тим удаљи од старинскога изговора.

Ми се сјећамо, да слушасмо у Дубровнику старије људе гдје читају Османа наглашујући слоге не вазда по акценту савременог говора, него чисто трохејски као што се, по свој прилици, наглашавао и други полустих бугарштице, с којим му је једнака количина слогова:

Ах чјем си се || за́хвалила
 Ташта људска || охостаи;
 Све што више |; стереш крила,
 Све ћеш пака || ниже пасти.

дочим, барем прва два стиха, не би никакo могуће било, по данашњему народноме изговору, трохејски изговарати, без премјештаја акцената.

Османа слушасмо у осталом наглашвати и по садањему обичноме изговору, дочим неке црквене пјесме, ваљда ради примљене мелодије, опазисмо да се вазда трохејски изговарају. Особито се сјећамо, да се тако свагда наглашавала молитва пророка Јеремије у црквеноме пјевању :

Спóмени се, Гóсподíне,
 Што се нами, вај, догоди,
 Ах погледај ти, с висине,
 Наш притешки прикор овди.

Али и неке врсте народних пјесама, ваљда ради музикалне потребе, бива да се и данас у пјевању наглашују иначе, него ли то бива у обичноме говору тога самога предјела. Неке женске пјесме, сличне оној под бр. 125. ми слушасмо пјевати тако, да за вољу примљеноме напјеву акценат се непрестано преноси, те улијед тога наглашује се множина ријечи посве иначе, него у простом говору. На пр. први стих наведене пјесме :

Играло́ је | вла́шко ко́ло | у влашкóј земљи,

који нам представља двије цезуре, наглашен је тако, да су прва два члана, која састављају 8 слогова, прави трохеји, дочим су посљедња четири слога трећега члана а тиме и стиха правцати јамби. Очевидно је, да већ ни трохеји у наведеноме стиху не одговарају свуда простоме говору; — а што се јамба тиче, то су они посве противни нарави акцентуације нашега језика. И у самим десетерцима опазисмо како пјевањем треба пренијети акценте према говореноме, тако :

Пије вино Јанковић Стојане

треба пјевајући изговарати:

Пије вино Јанковић Стојане.

И у неким врстама рускога епа опажа се, да, ради утврђенога у пјесми ритма, пјевач често одступа од акцента данашњег обичнога језика. И доиста стихови:

Ай же вы три, русьскѣихъ могучѣихъ богатыря
Вы създите-тѣо въ каменнѹ орду

што се акцента тиче, одступају посве од данашњег рускога говора.

За познање промјена у акценту можда би било не без важности, кад би се изучиле неке разлике, које се налазе и данас међу градским изговором у Дубровнику и изговором околице, који је, барем са југоисточне стране, чисто српско-херцеговачки. Дочим је нпр. у околици као и свуда у Срба ријеч *госпођа* пропарокситонон у граду је Дубровнику, и у свијех који говоре по градски, тек парокситонон. Можда ће данашњи бокељски а и црногорски изговор, у кога је готово правило да помиче акценат с лијева на десно за један слог, бити такође у каквој свези са фактом, што се наше бугарштице сачуваше у томе крају у приличној свази и количини све до прошастог вијека. Како ћемо ниже видјети, и дубровачке су се бугарштице пјевале тек у граду, предграђима и тамо гдје је тај говор у обичају био: то барем ваља за доба, кад су те бугарштице записане биле.

IV. Придодајмо тима опаскама о дуљини стиха и о акценту још неке закључне опаске о ритму бугарштица у опће. Не обзирући се ни на дуже ни на краће стихове, ми на темељу записа, који су сабрани у овој књизи, находимо у бугарштицама двије главне врсте стиха на име *петнаестерац* и *шеснаестерац*. Први има једнаку и сталну акцентуацију према данашњему говору само у своме предњем седморосложном полустиху, дочим у другом полустиху, који има 8 слогова, акцентуација нити је стална нити јед-

нака. Ту исту несталност и неједнакост у акценту сретамо и у шеснаестерцу, у коме, наравно, обје половине имају по 8 слогова.

И овдје настаје питање: имасмо ли ми право примити у схему само петнаестерац, кад има готово половина стихова, у којима је до 16 слогова? Ми то учинисмо, као што је већ казано, ради тога, да би се установио опћи појам о спољашњем облику бугарштица, те да би боље одскочиле и боље видне биле разлике. Али у исто доба не можемо занијекати, да се ми на темељу укупнога утиска, који на нас учинише бугарштице, нагињемо к мњењу, да управ петнаестерац и бјеше старији стих, а да шеснаестерац није, него познија формација. Даље држимо, да је и акцен-туација тога петнаестерца била онака, како је нацртасмо у схеми, то јест: да је одговарала у свему првому стиху прве бугарштице, находеће се у овој књизи¹ те представљала хорејски размјер са дактилом на крају првога полустиха.

А што је могло дати повода да поникне шеснаестерац? Тому су могла бити два узрока:

а) Тежња изједначења предњег полустиха са задњим, који, како виђесмо, има 8 слогова.

б) Промјене језика што се тиче наглашавања по свој прилици услијед постепеног распрострањања штокавштине на пређашње чакавске крајеве.

Понављамо, да сва та мњења нијесу друго до резултат утиска² који никако не пријечи, да резултати подроб-

¹ Иде Бушић Стјепане љуби своју рано будит.

² Тај исти *утисак* учинише бугарштице и на покојнога А. Ф. Гилфердинга који их такођер није поближе изучавао, али *правилним* стихом навва петнаестерац, јер о шеснаестерцу додаје: „Иногда вмѣсто 15 слоговъ является 16, съ цезурою послѣ 8-го слога, но эта *неправильность* тольво важущаяся (sic) на письмѣ; она исчезала въ произношенію контракціею двухъ гласныхъ которыми кончалось одно слово и начиналось другое (Боснія, Герцеговина и Старая Сербія стр. 242 нота 2). У осталом, очевидно, Гилфер-

нога специјалнога изучења могу бити посве друкчији. Нико не жели, као ми сами, да би се чим прије развидјело и определијело у колико смо се ми нашим мњењем к истини приближили у колико ли од ње одступили. Ради правилнијега суђења ми будућим испитачима препоручујемо да међу осталим, не забораве, да су сабране у овој књизи бугарштице записане биле већином у очи њихова изумрћа; да не забораве такође обазрјети се и на то, што ми ниже казујемо о свези бугарштица са неком врстом нашег умјетничког пјесништва. Осим тога мислимо, да неће бити сторега, ако при радњи својој буду обратили особиту пажњу на слиједеће:

а) Опажа ли се при пјевању и казивању данашњега десетерца каква *licentia rhythica* у пјевача или казивача, што се тиче акцента и дуљине стиха. Премда данашњи десетерац при своме краћем саставу и тврдо-силабном размјеру не трпи радо одступање од обичних правила, ипак сами слушамо, како пјевач уметне каткад по какав усљик или епитет, који продужи стих за 2—3 слога, — али он то знаде тако урадити, да се готово и не опажа какво одступање. Таквих уметака, — ако се не оснивају свиколици на погрешци, — има и у десетерцима ове књиге. Гледај нпр. у пј. 85 стихове 2, 11, 25, 31, и готово у свакој пјесми по који стих. Ту треба особито развидјети, да ли сам начин пјевања или казивања даје какву олакшицу к такоме уметању или изметању.

б) Треба да проучи епске пјесме других словенских и несловенских народа и види, налази ли се и друговдје тај појав уметања или изметања слогова, и што су му узроци? Нешто слична опази Алфре Рамбо у пјевању думе у Малоруса, народа у многоме обзиру веома слична срп-

динг је мало пажње обраћао на шеснаестерац кад каже да се он срета тек „иногда“ и да је та неправилност само „важущаяся“ која се може простом контракцијом уништити.

в*

ско-хрватском. У осталом то што Рамбо наводи, као да није толико резултат изучења колико утиска.¹ На против, о великорускоме епу Гилфердинг нарочито каже: „число стопъ неопредѣлено таѣь что стихъ является растяж-нымъ“ па додаје „растяжимость при правильномъ то-ническомъ размѣрѣ составляетъ отличительное свойство рускаго эпическаго стиха“.² И доиста, дочим има стихова од 4, 5, 6, 7, стопа, а кадгод и дужих, тоника је непомична те се њој за љубав често преноси обични акценат: при-мјер тому ми већ горе приведосмо.

а) Да обилежи, који има уплив на ритам скраћење *per synaeresin, per synizesin, per elisionem*.

б) Треба да потражи, у којој свези са ритмом стоји множина плеонастичких ријечи, које се налазе у бугарштинама као: Три *ти* гласа допадули (7—1); Цвиљу *то ми* цвиљаше (37. 1.). Поче *ти ми* храбар јунак старо мајци бесједити (8. 16); Него стаде девојка *бре* Стјепану говорити (8. 72); Ја *ми* њојзи остављам (8. 88); И хоћу *ти* истину *нут'* дивојка казивати (46. 13),

в) У којој ли једносложни предлози који, се понављају, јамачно ради попуне стиха као: *Прид* свом овомј *прид* господом (1. 140); а Милош се дигнуо *из* господске *из* трпезе (1. 150) *у* планини *у* зеленој (3. 3); *за* кума *за* вјенчаного (9. 4); *по* зеленој *по* ливади (9. 62); *на* цареве *на* шаторе (20. 23. 58); *до* Јанка *до* војводе (31. 6); *нут* угарске *нут* државе (36. 1. 19); *за* моје *за* прне очи (39. 41); *сред* зелене *сред* планине (41. 20); *од* коњица *од* зеленка (44. 4); *по* трави *по* дјетелини (52. 8). Оваких попуна има у великорускоме епу:

¹ Une musique si libre, qui s'attache avant tout à suivre et à exprimer tous les mouvements de la passion, ne se laisse pas assujettir à un rythme. Le chanteur reste absolument maître de sa mesure (Revue des Deux Mondes 15 juillet 1875).

² I. c. XXX.

По городу во Києву (Онежскія былинн 25).

А у солишица да у Владимира (ibid. 47).

Во славному, во городу, во Києви (ibid. 347).

За его за брата за крестоваго (ibid. 354).

ђ) Треба да развиди, да ли гласице, које просто на крају ријечи попуњају број слогова немају и још какво назначење; таке су: пред мојоме дружиноме (8. 13. 54); његовоме дружиноме (8. 7. 30); по ништоре (6. 44); Тереми се не мог'о (41. 34); с виноме измијешали (69. 30); никадаре (82. 111); никадара (ib. 115).

е) Од куда долазе деминутива, која се не сретају у десетерцу као: *очице* (82. 105); *пашница* (80. 58); *служице* (35. 42); *кордица* (40. 131); *здравице* (21. 49); *вечерица* (35. 16); *стражице* (40. 16); *раменак* (ibid 41); *илинак* (6. 3. 45).

V. Прицјевни приложак. По своме садржају овај приложак није велике вриједности, али је има тиме, што дјели строфе.

Прем да се он не налази у свакој бугарштици ове књиге, ми ипак имамо право закључити, да је био опћенит, јер му се налазе трагови у пјесмама записаним у најразличнијим крајевима и у најразличнија времена.

Истина да су ти прилошци у дубровачкоме веома важноме рукопису готово свуда испуштени, али се ипак и у њему гдје те гдје сачувао тај приложак, гледај на примјер дубровачке бугарштице под 2, 3, 32, 34, 38, 45, 48, 54, 55, 57, 79, 80. То свједочи, да су прилошци били познати и у Дубровнику, а да су их записачи ради бесадржнога садржаја њихова остављали у већини бугарштица незаписаним. У Боци, напротив, нема ни једне једине бугарштице, гдје би тај приложак био пропуштен, шта више, он је Бокељима до тога омилио био, да су и умјетним дубровачким пјесмама, које су к њима прелазиле, додавали често тај приложак, као што ћемо видјети на своме мјесту.

Опћенито је правило, да тај приложак има шест слогова, опћенито рекосмо, јер не одступају од тога правила, него само двије пјесме Хекторовића (6 и 49). У осталом и те двије бугарштице, премда им прилошци обично немају више од 4 или 5 слогова нијесу прави изузетак, јер и у њима међу 23 прилошка, налазимо их три, у којима је потпуно по 6 слогова. Ако се, особито у дубровачким бугарштицама, нађе кадгод да не достаје по који слог, то је јамачно по небрижљивости записача.

Што се акцената тиче, истина да их има множина онаких, као што је више у схеми забиљежено као :

Уг[']рин до[']бар ју[']нак;

Бо[']же в[']латна кру[']на и т. д.

али их је још више, који га барем по данашњем изговору, имају по све иначе.

Ако погледамо на садржај прилошка, наћи ћемо, да он понавља, приглављује, или ближе опредјељује главну идеју изречену у предидућем главном стиху или стиховима, прем да то није готово никад учињено истим ријечима. Али је та приглава у прилошку така, да кад је не би било, то не би смислу приповиједања ни најмање сметало. То је у осталом по све наравно. Већ је одавна било опажено, да у српским народним пјесмама десетерца сваки стих изражава већ сам собом цијелу реченицу или њезин дио, који већ у себи представља цијели смисао. Тако звани епјамбемент, који се срета тако често у старим класичним језицима, па и у многима новим, српској је епици посве непознат, а можда и у опће словенској, барем за народни руски еп то је већ констатовано.¹ То се исто може казати и за бугарштице. Пошто је дакле предидући главни стих као и слиједећи савршен што се смисла тиче, то он

¹ Гилъфердингъ Онежскія былинн XXXIII.

не треба да га казав приложак попуњава. А опет је и приложак сам по себи одвећ кратак, него да би могао свагда озбиљну реченицу у се примити, па треба да се задовољи приглатити то што је већ пред њим казано, али без чега епско приповиједање не би ни мало тамније било. По свој је дакле прилици наш приложак имао претежно музикални значај. Ево примјера садржају његову.

— Лијепо вијеће вијећаху угарска млада господа

Угри банови.

— Нијесам сина довео да га краљем учините,

Него га сам довео, да ми чува коња мога.

Млада Матијаша.

— Ма му пође краљица мајка своја говорити,

Краљица госпођа.

По садржају дакле њихову, ови прилошци нијесу ни рефрени ни риторнели, а још мање слични понављању попут еха, које се налази у неким њемачким народним пјесмама.

Es reiten drei Reiter zu München hinaus,

Sie reiten wohl vor der Bernaur'n Haus;

Bernauerin, bist du drinnen?

Ja drinnen.¹

С друге стране нијесу слични ни с прилошцима Хорацијевих кармина, ни по њима скројеним пјесмама латинске цркве, јер се овдје често у прилошцима попуњава смисао предидућих стихова или стиха, без чега реченица нити би потпуна била, нити разумљива :

Ille, mordaci velut icta ferro

Pinus, aut impulsa cupressus Euro,

Procidit, late, posuitque collum in

Pulvere Teucro.²

¹ Talvy, Versuch einer geschichtlichen Charakteristik der Volkslieder germanischer Nationen, 484, цитирано у Миклошића Volks-epik, 3.

² Ad Appollinem IV. 5.

Nuntius celso veniens olympo,
Te patri magnum fore nasciturum ;
Nomen et vitae seriem gerendae,

*ordine promit.*¹

У томе се истоме разликују и од сличних приложака средовјечних Lais :

Votre autel est ruiné,
Votre règne est bien miné,
*il tombera.*²

VI. Насупрот простоме реду стихова десетерца без строфа, ми овде у бугарштицама налазимо потпуни строфни ред. Као што је у горе наведеној схеми бугарштице већ нацртано, послје свака два главна стиха долази приложак, који је као граница међу строфама. Изнимка је тога правила први и последњи стих сваке пјесме, јер одмах послје првога долази приложак, а последњи га никако и нема. Ми се нећемо упуштати у истраживање, да ли су и најстарије епске пјесме имале строфе, или су се строфе појавиле у позније вријеме. О томе је тешко судити, не само у опће, него и за поједине народе, док нам нијесу познате свеколике врсте епа, које могаху живјети у каква народа течајем вијекова.

Нама је доста да констатујемо, да овај строфни распоређај није само у неким бугарштицама наше збирке, него је правило за свеколике. Из те опћенитости може се до неке закључити и о њиховој старости, о чему ће у осталом бити говорено ниже. Истина је, да већина бугарштица дубровачког рукописа немају никаквих ни приложака, па ни строфа (гледај на пр. 1, 4, 9, 10, 13, 14, 15, 16, и т. д.); осим тога има их, којима су строфе иначе разређене, као двије бугарштице у Хекторовића (6, 49).

¹ Hymnus : Ut queant laxis resonare fibris.

² Wolf Ueber die Lais, Sequenzen und Leiche. Heidelberg 1841.

Ипак унаточ тим изузетцима, врло је лако доказати, да је распоређај стихова био у свијех једнак тому, који је нацртан у схеми. Нама не треба него подубље завршити у поједине групе бугарштица, записаних на различним мјестима дугачкога јадранског приморја и унутрашње Хрватске, па да га на први поглед свуда или угледамо или да му таке трагове нађемо, по којима га је лако воспоставити.

Почнимо с југа. У богатим бокељским рукописима, који сачињају готово половину бугарштица у овој књизи, нема ни једне пјесме, која би се ни за длаку одаљила од означенога поређаја.

За знатну дубровачку збирку виђесмо да су реалистични записачи у већини пјесама изостављали голословне припјевне прилошке, али видјесмо такође, да су ипак у неким бугарштицама по гдјекоји приложци записани били и то записани тако, да се јасно види, да је и у њима исти истовјетни распоређај био, као и у бокељским. Не треба него бацити око на пјесме под 2, 3, 32, 34, 38, 48, 54, 57, 79, 80, да би видјели, да и случајно записани прилошци одговарају потпуно нацртаној схеми. Нити анормални положај приложака при крају бугарштице под бр. 54 смета тој опћенитости, јер је то очевидно некакво својевољно одступање записача.

И у двије пјесме записане хваранином Хекторовићем, (овдје под 6 и 49), рекло би се на први поглед, да је разређај строфа неко одступање од опћега правила, јер у њима придожак долази у опће послије свакога шестог стиха, осим почетка пјесме, гдје долази у обје бугарштице послије петог. Али већ то, што први припјевни придожак долази не послије шестог, као што је свуд у те двије бугарштице, свједочи јасно, да, кад остали прилошци не бијаху још испуштени, први је долазио послије првога стиха, други послије трећега, трећи послије петог, као што је и у схеми; за тим у групе од 6 стихова не треба него додати по два пропуштена прилошка, да би такођер

тачно одговорили правилу. Али ништа боље не потврђује законитост такве рестаурације, као свршетак те обје бугарштице, који на длаку одговара свијем осталим, које нијесу одступиле од прототипа.

За изнџенитост нашега распоређаја у бугарштици најважнија је свједочба пјесма о Свилојевићу (бр. 46). Она је била записана или у приморју негдје код Ријеке, или у унутрашњој Хрватској, — и то записана као проза, а не као пјесма, па ипак нити је пропуштено било при записивању ни једнога јединога припјевнога прилошка, нити је записач одступио од правилнога распоређаја. Да од тога распоређаја није одступила ни „Мајка Маргарита“ (под 82), премда је штампана у друкчијем облику, објашњено је у трећем одејку овога предговора, на име у чланку XL.

VII. Као што слика нема у десетерцу, тако га ни у бугарштици нема по правилу, али као изузетак, или тачније да кажемо, као нека случајна узгредница, слик се налази у бугарштицама, као и у десетерцу. У томе се дакле наш народни еп битно разликује од старо-француског, јер је у *Chanson de Roland* већ као тврдо правило асоцијација а у *Nibelungenlied*-у, јавља се већ готово и прави слик. Шта више, бугарштице, рекли би, до тога не љубе слик, да су и ти изузетци овдје врло рјеђи и случајнији, него ли у десетерцу. Али и гдје се слик или асоцијација налази то бива најређе на крају стиха, и тешко да ће се наћи така слик више него на 4—5 мјеста у свима бугарштицама ове књиге.

— Да ми си их ти пит'о || ја би ти их даровао,
Али бих ти побоље || од оввијех саковао (36. 71. 72).

— Вјеше се јунак || на те ријечи смиловао,
И Ђурђа је деспота || слугам својим даровао (9. 107. 108).

Што би одговарало десетерчеву :

— На сабљу му сабљу дочекао
По поли му сабљу пресјекао (Вук II. 44. 656. 657).

— Ковала' су сабљу два ковача.

Два ковача и три помагача (ibid 650. 651).

Неће Марко равној *Дмитровици*,

Но окрену првој *раскрсници* (II. 40. 68. 69).

Чешће се налази слик на крају свакога полустиха н. пр.

- Огњен Вува *пристигнуо* || Али-бега *достигнуо* (13. 35);
- Тиху росу у *равнини* || сињу маглу у *иланини* (25. 45);
- Л'јепим селим *населити* || виноградим *посадити* (35. 13);
- Брво платно *уб'јелити* || на дарове *разд'јелити* (45. 33);
- Лијепо их је *погледати* || страшно к' њима *приступити* (33. 32)
- Ал' ће к њима *приступити* | али ће им *убјегнути* (33. 34);

Ово би одговарало не веома ријетким сликовима у десетерцу:

- Све се *скита* || а за Мусу *ишта*;
- Плећа *даде* || бијежати *стаде*;
- Са врх *главе* || до зелене *траве*;
- Више *злата* || нег бијела *платна*;
- То *изусти* || а душу *испусти*;
- Кажу *право* || тако био *здраво!*
- То *говори* || а с душом се *бори*;
- Међу *цуца* || гдје му душа *куца!*
- Све *барјаци* || ка' но и *облаци*.

Треба само напоменути, да тај слик, у колико га ми могосмо до сада опазити, не долази готово нигдје у стиховима од 15 слогова, што можда долази отуда, што се у петнаестерцу први полустих свршава као што видјесмо дактилом, а други обично хореем. Слик дакле долази само у шеснаестерцу, гдје оба полустиха могу и акцентима бити једнака. Услијед тога ако се докаже да је шеснаестерац новија формација, из тога ће слиједити, да су у старија времена и ти изузетни сликови и асонанције у бугарштинама још ређе бивале. Додати нам је јоште, да на два мјеста опазисмо слик међу двије половине другог полустиха, а теж на једноме мјесту у првоме полустиху.

тачно одговорили правилу. Али ништа боље не потврђује законитост таке рестаурације, као свршетак те обје бугарштице, који на длаку одговара свијем осталим, које нијесу одступиле од прототипа.

За опћенитост нашега распоређаја у бугарштица најважнија је свједочба пјесма о Свилојевићу (бр. 46). Она је била записана или у приморју негдје код Ријеке, или у унутрашњој Хрватској, — и то записана као проза, а не као пјесма, па ипак нити је пропуштено било при записивању ни једнога јединога припјевнога прилошка, нити је записач одступио од правилнога распоређаја. Да од тога распоређаја није одступила ни „Мајка Маргарита“ (под 82), премда је штампана у друкчијем облику, објашњено је у трећем одсјеку овога предговора, на име у чланку XL.

VII. Као што слика нема у десетерцу, тако га ни у бугарштици нема по правилу, али као изузетак, или тачније да кажемо, као нека случајна узгредца, слик се налази у бугарштицама, као и у десетерцу. У томе се дакле наш народни еп битно разликује од старо-француског, јер је у *Chanson de Roland* већ као тврдо правило асонанција а у *Nibelungenlied*-у, јавља се већ готово и прави слик. Шта више, бугарштице, рекли би, до тога не љубе слик, да су и ти изузетци овдје врло рјеђи и случајнији, него ли у десетерцу. Али и гдје се слик или асонанција налази то бива најрјеђе на крају стиха, и тешко да ће се наћи таки слик више него на 4—5 мјеста у свима бугарштицама ове књиге.

— Да ми си их ти пит'о || ја би ти их даровао,

Али бих ти побоље || од оввијех саковао (36. 71. 72).

— Вјеше се јунак || на те ријечи смиловао,

И Ђурђа је деспота || слугам својим даровао (9. 107. 108).

Што би одговарало десетерчеву :

— На сабљу му сабљу дочекао

По поли му сабљу пресјекао (Вук II. 44. 656. 657).

— Ковала су сабљу два ковача.

Два ковача и три помагача (ibid 650. 651).

Неће Марко равној *Дмитровици*,

Но окрену првој *раскрсници* (II. 40. 68. 69).

Чешће се налази слик на крају свакога подустиха н. пр.

- Огњен Вува *пристигнуо* || Али-бега *достигнуо* (13. 35);
- Тиху росу у *равнини* || сињу маглу у *планини* (25. 45);
- Л'јепим селим *населити* || виноградим *посадити* (35. 13);
- Брво платно *уб'јелити* || на дарове *разд'јелити* (45. 33);
- Лијено их је *погледати* || страшно к' њима *пристуити* (33. 32)
- Ал' ће к њима *пристуити* | али ће им *убјегнути* (33. 34);

Ово би одговарало не веома ријетким сликовима у десетерцу:

- Све се *скита* || а за Мусу *пита*;
- Плећа *даде* || бијежати *стаде*;
- Са врх *главе* || до зелене *траве*;
- Више *злата* || нег бијела *илатна*;
- То *изусти* || а душу *испусти*;
- Кажу *право* || тако био *здраво!*
- То *говори* || а с душом се *бори*;
- Међу *уца* || гдје му душа *куца!*
- Све *барјаци* || ка' но и *облаци*.

Треба само напоменути, да тај слик, у колико га ми могосмо до сада опазити, не долази готово нигдје у стиховима од 15 слогова, што можда долази отуда, што се у петнаестерцу први полустих свршава као што видјесмо дактилом, а други обично хореем. Слик дакле долази само у шеснаестерцу, гдје оба полустиха могу и акценцима бити једнака. Услијед тога ако се докаже да је шеснаестерац новија формација, из тога ће слиједити, да су у старија времена и ти изузетни сликови и асонанције у бугарштицама још ређе бивале. Додати нам је јоште, да на два мјеста опазисмо слик међу двије половине другог полустиха, а тек на једноме мјесту у првоме полустиху.

- И он се је изврг'о || у тамницу | на ложницу (10. 90);
- Ни да мене проклињу || тужни власи | сиромаси (40. 22);
- Тад се Вуче извуче || из планине из зелене (14. 26).

За прва два стиха може се наћи у десетерцу мно-
жина паралела као :

- Не боји се || никога до Бога (Бук II. 40. 343);
- Од њезина || стаса и образа (ibid. 40. 402. 433);
- Ђе је Милоша || кобила родила (ibid. 40. 474);
- Док доћера || цара до дувара (ibid. 45. 575);
- Намера је || намерила била (ibid. 51. 18);
- Али лете || два врана гаврана (ibid. 48. 59);
- И он носи || тицу ластавицу (ibid. 46. 3);
- Седам паша || бише и убише (ibid. 46. 53. 64. 75);
- Господару || и моме и твоме (ibid. 47. 72. 85);
- Тешко мени || и до бога мога (ibid. 47. 145);
- Ал је гладан || шенице бјелице (ibid. 48. 45);
- Пак не тражи || кара ни шићара (III. 8. 20).

На против паралеле полустиху :

„Тад се Вуче извуче“

немогасмо никако запазити у десетерцу, што је у осталом готово и немогућно ради особите краткоће првога десе-
терачкога полустиха.

VIII. Поредећи наше бугарштице са десетерцем што се дуљине тиче, то јест броја стихова појединих пјесама, већ се и на први поглед показује да се бугарштице у томе обзиру никако не могу мјерити са десетерцем. На и онда кад бисмо, ослањајући се на дуљину стиха, бројили за свака три стиха десетерца само два у бугарштици, средња дуљина ове последње остала би далеко за данашњом ју-
начком пјесмом.

Дочим међу десетерцима има пјесама — да и не по-
мињемо ону Максима Црнојевића са 1126 стихова — веома често са 400—800 стихова, најдужа бугарштица, која се налази у овој књизи, те је прва на броју, нема више од

253 стиха; највише их је од 50—90 стихова, не бројећи, разумије се, припјевне прилошке, који како већ казасмо, немају никаква самостално-епскога садржаја. Шта више има једна (под бр. 48), која нема више од 14 главних стихова, и са свим тим рекли би да је цијела. Перашке бугарштице (59—74), од којих свака цијела има свој *pendant* у десетерцу, десетерац има 50% више стихова него ли у бугарштици не бројећи у овој посљедњој припјевне прилошке.

Изузетак је само перашка бугарштица 65, која има на обрат преко 50%⁰ стихова више него десетерац, али је овдје саставилац посљедњег испустио вишу половину садржаја бугарштице.

Некоји узроци тој релативној краткоћи бугарштица према десетерцу можда ће се показати ниже, кад будемо разгледали унутрашњи састав њихов. Овдје ћемо напоменути само те, које се са спољашње стране саме оку подмећу.

Најприје: вријеме и простор, који заузимљу припјевни прилошци, треба да се накнади тијем, што ће се одузети простор и вријеме потребно за пјевање главних стихова, у којима и јест права епска садржина. Јер пошто се у опће не могу пријећи границе, преко којих се мори и пјевач и слушацац, очевидно је, да вријеме потрошено у припјеве, треба да се одбије од броја главних стихова.

За тим нам се чини да је узрок краткоћи и потпуно опадање ове врсте епа у доба, кад је већина овијех пјесама забиљежена била.

Знак опадања бугарштица можда се и тиме означаје, што пет пјесама нијесу него улумци (3, 27, 57, 75, 76), дочим од десетераца у овој књизи има само једна пјесма недовршена (117).

IX. Петнаестерачке пјесме ми већ од самога почетка назвасмо бугарштицама. Прије, дакле, нег што даље ступимо, те се бавити почнемо садржајем и другим унутраш-

- И он се је изврг'о || у тамницу | на ложу
 — Ни да мене проклињу || тужни власи | сир
 — Тад се Вуче извуче || из планине из зеле

За прва два стиха може се наћи у
 жина паралела као :

- Не боји се || никога до Бога (Б
 — Од њевина || стаса и образа (С
 — Ђе је Милоша || кобила роди
 — Док доћера || цара до дувар
 — Намера је || намерила била
 — Али лете || два врана гав
 — И он носи || тицу ластав
 — Седам паша || бише и уб
 — Господару || и моме и т
 — Тешко мени || и до бога
 — Ал је гладан || шеници
 — Пак не тражи || кара

На против паралеле и

„Тад се Ву

немогасмо никако зацати
 готово и немогућно радити
 терачкога полустиха.

VIII. Поређећи

се дуљине тиче, то је
 већ се и на први по
 обзиру никако не у
 кад бисмо, ослањ
 свака три стиха
 дуљина ове пост
 начком пјесмом
 Дочим
 мињемо ону
 на два три мјеста по имену ријечју

Буро Бараковић (1547—1628), који нам

цској запису „Мајку Маргариту“ ка-

ети седе,

не ;

—

ти у смислу *ије-*
писму к Пелегри-
ићу“.

хвала ти,

сада ти.

у Бараковића.

ста узимље глагол *бугарити*

це

еј) их славни остави,

ном језику,

ве, да у славн

у њих вићу.

пресвјетли краљевићу,

обитна твоја дила,

бугарећ’ славан бићу;

Твога имена та је сила!

у данашњем језику има та ријеч тај смисао. Барем
ватску наводи Вук тој ријечи значење: den Klage-
ang anheben. У Дубровнику значи још и данас пјевати,
ли се сада ријетко чује, ваљда управ за то, што се то
говорило негда о тој врсти пјесама, а пошто их сада
више нема, поче нестајати и саме ријечи.

Бугарин у Гундулића можда значи управ човјека
из бугарске земље, — али је дако да значи и пјесника.
Овај се смисао даје и у рјечнику приложеноу к загребачком

издању Гундулићева „Османа“ од 1854 год. Ми дакле ријечи *бугарска пјесан*, *бугаркиња*, *бугарскице*, *бугарикице*, *бугарити* налазимо у врло тијесној или тачније искључивој свези са пјесмама дуљега стиха. Ми те ријечи налазимо у Боци, у Дубровнику, на отоцима Далматинским и у Хрватској, управ у предјелима гдје су те пјесме биле највише распрострањене. Услијед тога ми се цијенимо потпуно овлашћени и у напријед задржати примљени назив. У том смо подупрти Миклошићем који их такође називље тим именима, шта више он својим обичним оштроумљем прави конјектуру радшта су се те пјесме називале *бугаркиње*, *бугарштице* и т. д.¹

Јагић такође наводи *бугарикице* и *бугаркиње*, као имена тих пјесама, те доказује, да су се под тим именом и разумијевале у доба Хекторовића и Бараковића само ове наше пјесме дугога стиха а никакве друге.² Ми ћемо се држати назива *бугарштица*, ради проста узрока, што ми више нити говоримо нити пишемо чакавски, него чисто штокавски, и што ми за научне сврхе требамо једно једино име тих пјесама.

Х. Погледамо ли на бугарштице наше збирке, са стране њихова садржаја, опазимо исти појав, који се налази и у епским пјесмама десетерца, то јест, да се оне могу подијелити у двије главне гомиле. У прву од њих долазе пјесме опће народне, ријеч под којом ми не разумјемо само пјесме, које се тичу догађаја из опће народне историје, него и пјесме о јунацима познатим у свијем крајевима нашега народа; — у другу групу могу бити смјештене пјесме о догађајима и јунацима који су изван њихова ужега завичаја врло мало познати у слијед чега и имају посве мјесни карактер.

¹ Volksepik. 3.

² Грађа за слов. нар. поезију. (Rad. XXXVII. стр. 124—129).

Бугарштица са опћенародним садржајем има приличан број, којима је предмет једнак са неким епским пјесмама десетерца, које се сретају у Вуковој збирци; или им је барем садржај проистекао из истог извора. Тако: знаменитој бугарштици о косовској погибији (под бр. 1.) одговара у Вука пјесма „Мусић Стефан“ (II, 47), који је у нашој бугарштици назван *Бушић* Стјепан, а слуга му Ваистина — Оливер. Оној „Краљевић Марко казује матери како је убио арапку дјевојку“ (бр. 5) одговара у Вука „Марко Краљевић и кћи краља Арапскога“ (II. 64). Бугарштици „Марко Краљевић и Миња Костуранин“ (бр. 7.) слична је пјесма, којој је предмет једнак са једноименом у Вука (II. 62); осим тога у овој књизи међу десетерцима, има још двије варијанте те исте пјесме (бр. 86, 87)¹. Према дугачкој предлијепој пјесми у Вука о „Бановићу Страхини“ (II. 44) има у нас бугарштица под бројем 40, премда врло скраћена; о браћи Јакшићима имају у нашој књизи четири бугарштице (бр. 41, 42, 44, 45), којима такођер, што се предмета тиче опазисмо паралеле у Вука (II. 100, 98, 99, 97).

Бугарштице о „Женидби огњенога деспота Вука“ (бр. 12, 13.) подударају се само тим са једноименом пјесмом у Вука (II. 93), што имају једнак предмет, али је казивање догађаја врло различно. То се исто може казати о бугарштици, која опијева смрт Краљевића Андријаша (бр. 6) и десетерачкој пјесми, која се налази у нашој књизи (бр. 89) те о истоме предмету збори али посве иначе; у такој је свези и бугарштица 19 са двије Вукове: Секула се у змију претворио (II. 85, 86). Бугарштица о султани Прездани опомиње на Вукова „Наход Момира“, а оној о родитељима Сибињанин Јанка опазисмо паралелу у народној приповиједци коју Вук уврсти у свој Рјечник под „Сибињанин Јанко.“

¹ Имају још двије варијанте о Марку и Мињи у нашој неизданој збирци народних пјесама, које сабрасмо назад неколико година већином из уста пјевача дубровачке околице.

Nuntius celso veniens olympto,
 Te patri magnum fore nasciturum ;
 Nomen et vitae seriem gerendae,
*ordine promittit.*¹

У томе се истоме разликују и од сличних приложака средовјечних Lais :

Votre autel est ruiné,
 Votre règne est bien miné,
*il tombera.*²

VI. Насупрот простоме реду стихова десетерца без строфа, ми овде у бугарштицама налазимо потпуни строфни ред. Као што је у горе наведеној схеми бугарштице већ нацртано, последије свака два главна стиха долази приложак, који је као граница међу строфама. Изнимка је тога правила први и последњи стих сваке пјесме, јер одмах последије првога долази приложак, а последњи га никако и нема. Ми се нећемо упуштати у истраживање, да ли су и најстарије епске пјесме имале строфе, или су се строфе појавиле у позније вријеме. О томе је тешко судити, не само у опће, него и за поједине народе, док нам нијесу познате свеколике врсте епа, које могаху живјети у каква народа течајем вијекова.

Нама је доста да констатујемо, да овај строфни распоређај није само у неким бугарштицама наше збирке, него је правило за свеколике. Из те опћенитости може се до неке закључити и о њиховој старости, о чему ће у осталом бити говорено ниже. Истина је, да већина бугарштица дубровачког рукописа немају никаквих ни приложака, па ни строфа (гледај на пр. 1, 4, 9, 10, 13, 14, 15, 16, и т. д.); осим тога има их, којима су строфе иначе разређене, као двије бугарштице у Хекторовића (6, 49).

¹ Hymnus : Ut queant laxis resonare fibris.

² Wolf Ueber die Lais, Sequenzen und Leiche. Heidelberg 1841.

Ипак унаточ тим изузетцима, врло је лако доказати, да је распоређај стихова био у свијех једнак тому, који је нацртан у схеми. Нама не треба него подубље заврити у поједине групе бугарштица, записаних на различним мјестима дугачкога јадранског приморја и унутрашње Хрватске, па да га на први поглед свуда или угледамо или да му таке трагове нађемо, по којима га је лако воспоставити.

Почнимо с југа. У богатим бокељским рукописима, који сачињају готово половину бугарштица у овој књизи, нема ни једне пјесме, која би се ни за длаку одајила од означенога поређаја.

За знатну дубровачку збирку виђесмо да су реалистични записачи у већини пјесама изостављали голословне припјевне прилошке, али видјесмо такође, да су ипак у неким бугарштицама по гдјекоји приложци записани били и то записани тако, да се јасно види, да је и у њима исти истовјетни распоређај био, као и у бокељским. Не треба него бацити око на пјесме под 2, 3, 32, 34, 38, 48, 54, 57, 79, 80, да би видјели, да и случајно записани прилошки одговарају потпуно нацртаној схеми. Нити аномални положај приложака при крају бугарштице под бр. 54 смета тој опћенитости, јер је то очевидно некакво својевољно одступање записача.

И у двије пјесме записане хваранином Хекторовићем, (овдје под 6 и 49), рекло би се на први поглед, да је разређај строфа неко одступање од опћега правила, јер у њима приложак долази у опће последије свакога шестога стиха, осим почетка пјесме, гдје долази у обје бугарштице последије петог. Али већ то, што први припјевни приложак долази не последије шестога, као што је свуд у те двије бугарштице, свједочи јасно, да, кад остали прилошки не бијашу још испуштени, први је долазио последије првога стиха, други последије трећега, трећи последије петог, као што је и у схеми; за тим у групе од 6 стихова не треба него додати по два пропуштена прилошка, да би такођер

тачно одговорили правилу. Али ништа боље не потврђује законитост такве рестаурације, као свршетак те обје бугарштице, који на длаку одговара свијем осталим, које нијесу одступиле од прототипа.

За опћенитост нашега распоређаја у бугарштица најважнија је свједочба пјесма о Свилојевићу (бр. 46). Она је била записана или у приморју негдје код Ријеке, или у унутрашњој Хрватској, — и то записана као проза, а не као пјесма, па ипак нити је пропуштено било при записивању ни једнога јединога припјевнога прилошка, нити је записач одступио од правилнога распоређаја. Да од тога распоређаја није одступила ни „Мајка Маргарита“ (под 82), премда је штампана у друкчијем облику, објашњено је у трећем одсјеку овога предговора, на име у чланку XL.

VII. Као што слика нема у десетерцу, тако га ни у бугарштици нема по правилу, али као изузетак, или тачније да кажемо, као нека случајна узгредница, слик се налази у бугарштицама, као и у десетерцу. У томе се дакле наш народни еп битно разликује од старо-француског, јер је у *Chanson de Roland* већ као тврдо правило асонанција а у *Nibelungenlied*-у, јавља се већ готово и прави слик. Шта више, бугарштице, рекли би, до тога не љубе слик, да су и ти изузетци овдје врло рјеђи и случајнији, него ли у десетерцу. Али и гдје се слик или асонанција налази то бива најређе на крају стиха, и тешко да ће се наћи таки слик више него на 4—5 мјеста у свима бугарштицама ове књиге.

— Да ми си их ти нит'о || ја би ти их даровао,
Али бих ти побоље || од оввијех саковао (36. 71. 72).

— Вјеше се јунак || на те ријечи смиловао,
И Ђурђа је деспота || слугам својим даровао (9. 107. 108).

Што би одговарало десетерчеву :

— На сабљу му сабљу дочекао
По поли му сабљу пресјекао (Вук II. 44. 656. 657).

— Ковала су сабљу два *ковача*.

Два ковача и три *помагача* (ibid 650. 651).

Неће Марко равној *Дмитровици*,

Но окрену првој *раскрсници* (II. 40. 68. 69).

Чешће се налази слик на крају свакога полустиха н. пр.

— Огњен Вува *пристигнуо* || Алн-бега *достигнуо* (13. 35);

— Тиху росу у *равнини* || снѣу маглу у *планини* (25. 45);

— Л'јеним селим *населити* || виноградим *посадити* (35. 13);

— Брзо платно *уб'јелити* || на дарове *разд'јелити* (45. 33);

— Лијепо их је *погледати* || страшно к' њима *пристуити* (33. 32)

— Ал' ће к њима *пристуити* | али ће им *убјегнути* (33. 34);

Ово би одговарало не веома ријетким сликовима у десетерцу:

— Све се *скита* || а за Мусу *иита*;

— Плећа *даде* || бијезати *стаде*;

— Са врх *главе* || до зелене *траве*;

— Више *злата* || нег бијела *платна*;

— То *изусти* || а душу *испусти*;

— Кажу *право* || тако био *здраво!*

— То *говори* || а с душом се *бори*;

— Међу *пуца* || гдје му душа *куца!*

— Све *барјаци* || ка' но и *облаци*.

Треба само напоменути, да тај слик, у колико га ми могосмо до сада опазити, не долази готово нигдје у стиховима од 15 слогова, што можда долази отуда, што се у петнаестерцу први полустих свршава као што видјесмо дактилом, а други обично хорејем. Слик дакле долази само у шеснаестерцу, гдје оба полустиха могу и акценцима бити једнака. Услијед тога ако се докаже да је шеснаестерац новија формација, из тога ће слиједити, да су у старија времена и ти изузетни сликови и асонанције у бугарштицама још ређе бивале. Додати нам је јоште, да на два мјеста опазисмо слик међу двије половине другог полустиха, а тек на једноме мјесту у првоме полустиху.

- И он се је изврго || у *тамницу* | на *ложницу* (10. 90);
- Ни да мене проклињу || *тужни власи* | *сиромаси* (40. 22);
- Тад се *Вуче извуче* || из планине из зелене (14. 26).

За прва два стиха може се наћи у десетерцу мно-
жина паралела као :

- Не боји се || *никога до Бога* (Вук II. 40. 343);
- Од њезина || *стаса и образа* (ibid. 40. 402. 433);
- Ђе је Милоша || *кобила родила* (ibid. 40. 474);
- Док доћера || *цара до дувара* (ibid. 45. 575);
- Намера је || *намерила била* (ibid. 51. 18);
- Али лете || *два врана гаврана* (ibid. 48. 59);
- И он носи || *тицу ластавицу* (ibid. 46. 3);
- Седам паша || *бише и убише* (ibid. 46. 53. 64. 75);
- Господару || и *моме и твоме* (ibid. 47. 72. 85);
- Тешко мени || и *до бога мога* (ibid. 47. 145);
- Ал је гладан || *шенице бјелице* (ibid. 48. 45);
- Пај не тражи || *ћара ни шићара* (III. 8. 20).

На против паралеле полустиху :

„Тад се *Вуче извуче*“

немогасмо никако запазити у десетерцу, што је у осталом готово и немогућно ради особите краткоће првога десетерачкога полустиха.

VIII. Поредећи наше бугарштице са десетерцем што се дуљине тиче, то јест броја стихова појединих пјесама, већ се и на први поглед показује да се бугарштице у томе обзиру никако не могу мјерити са десетерцем. На и онда кад бисмо, ослањајући се на дуљину стиха, бројили за свака три стиха десетерца само два у бугарштици, средња дуљина ове посљедње остала би далеко за данашњом јуначком пјесмом.

Дочим међу десетерцима има пјесама — да и не помињемо ону Максима Црнојевића са 1126 стихова — веома често са 400—800 стихова, најдужа бугарштица, која се налази у овој књизи, те је прва на броју, нема више од

253 стиха; највише их је од 50—90 стихова, не бројећи, разумије се, припјевне прилошке, који како већ казасмо, немају никаква самостално-епскога садржаја. Шта више има једна (под бр. 48), која нема више од 14 главних стихова, и са свим тим рекли би да је цијела. Перашке бугарштице (59—74), од којих свака цијела има свој *pendant* у десетерцу, десетерац има 50% више стихова него ли у бугарштици не бројећи у овој посљедњој припјевне прилошке.

Изузетак је само перашка бугарштица 65, која има на обрат преко 50%^о стихова више него десетерац, али је овдје саставилац посљедњега испустио вишу половину садржаја бугарштице.

Некоји узроци тој релативној краткоћи бугарштица према десетерцу можда ће се показати ниже, кад будемо разгледали унутрашњи састав њихов. Овдје ћемо напоменути само те, које се са спољашње стране саме оку подмећу.

Најприје: вријеме и простор, који заузимљу припјевни прилошци, треба да се накнади тијем, што ће се одузети простор и вријеме потребно за пјевање главних стихова, у којима и јест права епска садржина. Јер пошто се у опће не могу пријећи границе, преко којих се мори и пјевач и слушалац, очевидно је, да вријеме потрошено у припјеве, треба да се одбије од броја главних стихова.

За тим нам се чини да је узрок краткоћи и потпуно опадање ове врсте епа у доба, кад је већина овијех пјесама забиљежена била.

Знак опадања бугарштица можда се и тиме означаје, што пет пјесама нијесу него улумци (3, 27, 57, 75, 76), дочим од десетераца у овој књизи има само једна пјесма недовршена (117).

IX. Петнаестерачке пјесме ми већ од самога почетка назвасмо бугарштицама. Прије, дакле, нег што даље ступимо, те се бавити почнемо садржајем и другим унутраш-

њим појавима ове врсте пјесама, држимо, да ће добро бити да кажемо, рапшта смо то име усвојили. Ми то учинисмо на темељу извора, који нам свједоче, да су оне баш то, или слично тому име носиле, док су у народу живјеле. У загребачком рукопису на челу трију пјесама дугачкога стиха (у овој књизи под бр. 17. 27 и 29) написано је руком самога записача „*пјесан бугарска*“.

Гундулић у III. пјевању Османа говорећи о јуначким народним пјесмама у опће, називље их тим именом. Да се пак то име тиче пјесама дуљега стиха, види се већ и из упоређења. Осим тога, јунаци, које он набраја на томе мјесту, подударају се с онима, који се налазе у пјесмама те врсте, које дођоше у ову књигу :

Од Орсеа оvdје прво,
Нек у в'јеке свак зачиње,
Чу звјер, птица, ками, дрво,
Складне и слатке *бугаркиње*.

Тај нам назив долази већ изрично у Хекторовићеву „Рибању“, гдје се нарочито то име даје јуначким пјесмама дуљега размјера.

Рецимо по једну — за вријеме минути,
Бугаркињу средњу — и за труд не чути ;
Да српским начином — мој друже примили,
Као мед дружином — вазда смо чинили.

Хекторовић сам шаљући мелодију пјесме Миџши Пелегриновићу, у попратном писму од 1550. год. називље наше пјесме *бугарскицама*. „Ево ти шаљем они српски начин (овди доли уписан) којим је Паскоје и Никола сваки по себи *бугарскицу бугарио*“. За тим испричавајући се тому истому Пелегриновићу, за што је записао те двије пјесме како су их рибари пјевали, а за што није сам такве пјесме саставно, зове их још на два три мјеста по имену ријечју *бугаркиње*.

И Задранин Ђуро Бараковић (1547—1628), који нам

у својој Вили Словинској записа „Мајку Маргариту“ казује, како млад сељак :

— *Бугарскицу* пети седе,
Оком сонре ка га слише ;
Та' пробледи, та' уздише ; —
Свима в' очију рјку зведе.

Осим тога долази и глагол *бугарити* у смислу *пјевати бугаркиње пјесме*, и то не само у писму к Пелегриновићу, него и у самој пјесми о „рибању“.

Уз тој одговорих — Пашкој хвала ти,
А пак Николи рих — *бугари* сада ти.

Тај исти глагол долази и у Бараковића.
Гундулић пак на два мјеста узимље глагол *бугарити*
у смислу *пјевати бугаршнице*

— Бугарин (Орој) их славни остави,
Словинскому свом језику,
Дјела од славе, да у слави
Бугаре се у њих вику,

а мало ниже :

— О пресв'јетли краљевићу,
Недобитна твоја дила,
Ја *бугарећ'* славан бићу;
Твога имена та је сила!

И у данашњем језику има та ријеч тај смисао. Барем за Хрватску наводи Вук тој ријечи значење: den Klagegesang anheben. У Дубровнику значи још и данас пјевати, али се сада ријетко чује, ваљда управ за то, што се то говорило негда о тој врсти пјесама, а пошто их сада више нема, поче нестајати и саме ријечи.

Бугарин у Гундулића можда значи управ човјека из бугарске земље, — али је лако да значи и пјесника. Овај се смисао даје и у рјечнику приложеноу к загребачком

издању Гундулићева „Османа“ од 1854 год. Ми дакле ријечи *бугарска пјесан*, *бугаркиња*, *бугарскице*, *бугаршкнице*, *бугарити* налазимо у врло тјесној или тачније искључивој свези са пјесмама дуљега стиха. Ми те ријечи налазимо у Боци, у Дубровнику, на отоцима Далматинским и у Хрватској, управ у предјелима гдје су те пјесме биле највише распрострањене. Услијед тога ми се цијенимо потпуно овлашћени и у напријед задржати примљени назив. У том смо подурти Миклошићем који их такође називље тим именима, шта више он својим обичним општроумљем прави конјектуру радшта су се те пјесме називале *бугаркиње*, *бугарштице* и т. д.¹

Јагић такође наводи *бугаршкнице* и *бугаркиње*, као имена тих пјесама, те доказује, да су се под тим именом и разумијевале у доба Хекторовића и Бараковића само ове наше пјесме дугога стиха а никакве друге.² Ми ћемо се држати назива *бугарштица*, ради проста узрока, што ми више нити говоримо нити пишемо чакавски, него чисто штокавски, и што ми за научне сврхе требамо једно једино име тих пјесама.

Х. Погледамо ли на бугарштице наше збирке, са стране њихова садржаја, опазићемо исти појав, који се налази и у епским пјесмама десетерца, то јест, да се оне могу подијелити у двије главне гомиле. У прву од њих долазе пјесме опће народне, ријеч под којом ми не разумјемо само пјесме, које се тичу догађаја из опће народне историје, него и пјесме о јунацима познатим у свијем крајевима нашега народа; — у другу групу могу бити смјештене пјесме о догађајима и јунацима који су изван њихова ужега завичаја врло мало познати у слијед чега и имају посве мјесни карактер.

¹ Volksepik. 3.

² Грађа за слов. нар. поезију. (Rad. XXXVII. стр. 124—129).

Бугарштица са опћенародним садржајем има приличан број, којима је предмет једнак са неким епским пјесмама десетерца, које се сретају у Вуковој збирци; или им је барем садржај проистекао из истог извора. Тако: знаменитој бугарштици о косовској погибљи (под бр. 1.) одговара у Вука пјесма „Мусић Стефан“ (II, 47), који је у нашој бугарштици назван *Бушић* Стјепан, а слуга му Ваистина — Оливер. Оној „Краљевић Марко казује матери како је убио арапку дјевојку“ (бр. 5) одговара у Вука „Марко Краљевић и кћи краља Арапскога“ (II. 64). Бугарштици „Марко Краљевић и Миња Костуранин“ (бр. 7.) слична је пјесма, којој је предмет једнак са једноименом у Вука (II. 62); осим тога у овој књизи међу десетерцима, има још двије варијанте те исте пјесме (бр. 86, 87)¹. Према дугачкој прелијепој пјесми у Вука о „Бановићу Страхини“ (II. 44) има у нас бугарштица под бројем 40, премда врло скраћена; о браћи Јакшићима имају у нашој књизи четири бугарштице (бр. 41, 42, 44, 45), којима такођер, што се предмета тиче опазисмо паралеле у Вука (II. 100, 98, 99, 97).

Бугарштице о „Женидби огњенога деспота Вука“ (бр. 12, 13.) подударају се само тим са једноименом пјесмом у Вука (II. 93), што имају једнак предмет, али је казивање догађаја врло различно. То се исто може казати о бугарштици, која опијева смрт Краљевића Андријаша (бр. 6) и десетерачкој пјесми, која се налази у нашој књизи (бр. 89) те о истоме предмету збори али посве иначе; у такој је свези и бугарштица 19 са двије Вукове: Секула се у змију претворио (II. 85, 86). Бугарштица о султани Прездани опомиње на Вукова „Наход Момира“, а оној о родитељима Сибињанин Јанка опазисмо паралелу у народној приповиједци коју Вук уврсти у свој Рјечник под „Сибињанин Јанко.“

¹ Имају још двије варијанте о Марку и Мињи у нашој неизданој збирци народних пјесама, које сабрасмо назад неколико година већином из уста пјевача дубровачке околице.

Двадесетак бугарштица̄ опће народнога значаја опијевају догађаје који се налазе и у пјесмама које Вук издаде у II-ој књизи, те их називље : „Пјесме јуначке најстарије.“ Тај двадесетак бугарштица̄ бави се о косовској битци (1 и 2-ој), и догађајима из доба српских деспота̄, о Краљевићу Марку, о браћи Јакшићима, а предмет им је или борба с Турцима или борба и други догађаји међу самим српским јунацима.

Од преткосовских нема него само једна бугарштица, то јест она о Страхини Бановићу (40), јер остале, које опијевају догађаје премда и прије те битке, с њом су у такој тијесној свези, да их треба убројити у циљус косовских пјесама. Друга бугарштица преткосовска, у којој се помиње српски цар Стјепан, доћи ће у другу књигу ове збирке; она нам дође до руку пошто ова прва књига би доштампана.

Остале бугарштице с опћенародним значајем тичу се највише добе, коју Вук зове „средња времена“, али по највише борбе угарских народа са Турцима као и догађаји међу јунацима тих земаља. У тим бугарштицама до тога је заборављена стара историја народна, да се у пјесмама о косовској погибији у мјесто „српске госпде“ помињу „угарска“ (бр. 1 ст. 32, 44, 56, 61, 78, 83); тако исто се у стиху 106 те саме пјесме јавља „Краљ угарски“ гдје му никаво мјеста није. Шта више ми мислимо да и „Уговини“ који се налазе у тој и у осталијем пјесмама мјесто „Југовићи“ треба приписати алитерацији са ријечи Угри и Угрочићи, којих су пуне наше бугарштице. То су све, у осталом, по нашем мњењу, измјене познијих времена. Али је за то Косово тако тврдо остало у памети народа, који је бугарштице пјевао, да гдје је год какав бој „угарских“ јунака или се само гдје помиње „размијерна покрајина“, то се бојиште без сумње преноси на Косово поље, гдје сретамо не само Србље, Стјепана Високога и Огњенога Вука, него и Угре, војводу Јанка и Секуду, па и саме кра-

љеве угарске, Владислава и Лудвика.¹ Ти и други анахронизми у осталом нијесу него једна од значајних особина правих народних пјесама, у чему им, како је познато, ни мало не уступају ни данашње народне пјесме десетерачкога размјера.

Од бугарштица мјестнога значаја треба свакако напоменути 8 перашких пјесама² којима је предмет највише борба с Турцима у Боци Которској или догађаји мјестни тога некад гласовитога гнијезда соколова. Те су бугарштице тим важније, што свака има уза се и пјесму о истом догађају у данашњем десетерачком размјеру.³

И двије мјестне бугарштице дубровачке врло су значајне (бр. 79, 80) тим, што им је предмет не војничка борба са Турцима, него дипломатска вјештина ради заштите старе дубровачке слободе; а још и тим, што се јавља заштитником Дубровника не само покљисар те републике, Марушковић, него и сам Турчин паша Соколовић.

XI. Готово сва лична и мјестна имена, која се налазе у јуначким бугарштицама опће народнога значаја, налазе се и у јуначким десетерцима тога истога значаја. Од владалаца српских налазе се: кнез Лазар, Стјепан Лазаревић, Вук Бранковић, Деспот Ђурађ, Деспот Вук Огњени, Херцег Стјепан, босански краљ и бап у опће; од женских из владалачких кућа: Милица Лазаровица, Вукосава кћи Лазарева, Јерина Деспотовица, Ванђелина; од туђих владалаца на многим мјестима: цар турски, у опће, за тим и Отмановић цар, исто тако у опће и будимски или угарски краљ (никад мађарски), а на по се цар Сулиман и краљеви угарски Матијаш и Владислав.

• Од српских опће познатих јунака налазимо браћу Југовиће, Милоша Обилића (у рукопису Кобиловића) који

¹ У осталом бисе једном и Мађари бој на томе кобноме пољу (1448 г.).

² Бројеви 59, 61, 63, 65, 67, 69, 71, 73; девета перашка није него уломак (бр. 75).

³ Бројеви 60, 62, 64, 66, 68, 70, 72, 74.

долази и под именом Милоша Драгиловића (бр. 20), за тим Страхину Бановића, Краљевића Марка и брата му Андријаша, Јакшића Митра и Стјепана, Новака, Грујицу, Хрвата Николу Зрињскога. Мање познате као Комјена Јагњиловића, Влатка Младеновића можемо и не помињати. Чудновато је свакако, да на Ива Сењанина, у колико се сјећамо, не наиђосмо ни у каквој бугарштини, а и пак то је јунак не само опће народни, него управ приморски, и из времена, кад су бугарштите у приморју још у добру животу биле. Од Турака српских познатих има паша Соколовић.

Од иностраних пак јунака из турске борбе, које народ за своје прима, долази веома често војвода Јанко (Janos Hunyady) за тим Секуле Сестричић (Zechol) Михаило Свилојевић (Szilagy); у једној бугарштини се налази и добро нам познати из десетераца Миња Костуранин. Чудновато је, да нигдје нема Тура Кастриотића, који је тако прослављен у Качићевој пјесмарици!

Народи, који се највише спомињу у бугарштинама опће народнога садржаја, јесу: Угри или Угрочићи, Турци, Бугари, Грци, Арбанаси, Млетчићи; — земље: Босна, Хрватија, Црна Гора, Натолија, Романија, Подунавље; — горе: Света Гора; — поље: Косово; — ријеке: Дунај, Тиса, Марица; — поједина мјеста и градови: Биоград, Смедерево, Крушево, Купјеново, Цариград, Млетци, Будим, Сибињ, Сигет, Словин, Охрид, Беч, Мостар, Дубровник, Задар, Котор, Шибеник.

XII. Што се тиче језика, којим су бугарштите пјеване, ми ћемо се овдје задовољити тим, што ћемо назначити само дијалектичне особине, које се налазе у појединим групама бугарштите, које су у нашој књизи.

Све бугарштите, које се налазе у два загребачка рукописа, као и девет комада перашких, сабране су и записане у Боци Которској. Од особина тих пјесама са граматичке стране најглавнија је та, што се функције докада и аву-

затива једна мјесто друге узимају, нпр. на *главу* ми по-
паше; шеташе по *мире* од Смедерева; у *скрињу* ћеп
наћи; повратила се у *камари*; ер ћу доћи у тебе на *вечери*;
мјесто на *глави*, по *мирима*, у *скрињи*, у *камару*, на *ве-*
черу.¹ У очи падају на неким мјестима знаци икавштине,
(којој сада у Боци ни трага нема исто као ни у Дубровнику)
у бугарштицама 5, 21., 28, 43, 65, уз *бијела*, *лијепа* и т. д.
долази на мјестима *дивојка*, *Силит*.

Дубровачко нарјечје у *ужем смислу* не треба смије-
шати са опће херцеговачким: прво је на врло тијесну про-
стору, јер се ограничује, као што и на другим мјестима по-
менуемо, на град дубровачки с предграђима *Пиле*, *Плоче*,
Конао (не смијешај са *Конавле*), на околне варошице
Груж и *Цастат*.² Осим тога доста ускога круга, то се угла-
ђено, али талијанштином подобро пронијнуто нарјечје, чује
још само по дубровачким кућама властeosкога и градскога
разреда, ма гдје се оне налазиле. Чисто херцеговачки дија-
лекат господује свуда по селима околo Дубровника, особито
са југо-источне стране; са западне, то јест у Рату, има
још икаваца. Свеколике бугарштице дубровачког рукописа
пуне су особина дубровачкога говора у тијесном смислу,
из чега се може закључити, да су бугарштице и записане
у мјестима, у којима се чује тај дубровачки говор.

Карактерна граматична особина тога говора је та,
што се придог и замјеница у дативу једноброја женског
рода изговара *ом* мјесто *ој* нпр. по *зеленом* по *ливади*;
тамници *деспотовом*; у *том* књизи; *љуби својом*; *будим-*
ском *младом* *краљици* и т. д. мјесто *зеленој*, *деспотовој* у
тој *својој*, *будимској* *младој*. У свијем се бугарштицама дуб.
рукописа сретa редовито та неправилност. Што се пак тиче

¹ Погледај и Budmani, Grammatica della lingua serbo-croata стр.
216 нота 51.

² Гледај: *ibid* стр. XIV.

лексикадне стране и изговора, они су чисто дубровачки : *бабити* (вабити) *ухитити*, *отит*, (отићи), *ријет* (рећи), *делонго* (одмах), *изити* (изаћи), *нути* (ено), *ово* (ево), *изишло* (изашло), *цијено* (јетино), *прима* (према) *прид* (пред), *жалос*, *радос*. Те се особине могу већином узети као остаци старе чакавштине, која је негда и у Дубровнику господовала. Звук *ћ* изговорено по икавски, не опазисмо него на једноме јединоме мјесту (бр. 26 стих 6): *билу* место *бијелу*. Та је пјесма ваљда записана гдјегод у Раџу, јер је пред двије стотине година ијекавство у Дубровнику исто тако мах отело било, као што је и сада; а знамо да су Дубровчани у томе надмашили свеколике Херцеговце. Ови премда ијекавци изговарају и сада *манастир*, *тестир*, *везир*, дочим по дубр. изговору треба казати *манастијер* *тестијер*, *везијер*¹.

Све су остале бугарштице, које се налазе у овој књизи, посве икавске, дакле : „Марко Краљевић и брат му Андријаш“ (6) и „Радисав Сиверински и Влатко Уд(б)ински“ (49) које записа Хекторовић; „Мајка Маргарита“ (82) записана Бараковићем исто као и „попјевка од Свилојевића“ (46) записана по свој прилици Петром Зрињским. Али не само да су те пјесме *икавске*, него су осим тога пуне архаизама, који се сретају у приморју сјеверне Далмације и Хрватске у свијех Чакаваца, особито по отоцима. У осталом види се, да је штокавска струја већ и те пјесме по добро захватила. У пјесми „Свилојевића“ има осим тога знакова кајкавштине, као : *кумај*, *којум* (мј. *којом*) *шпотовати*, ријечи, које се чују и у Чакаваца далматинских. Кајкавштини треба приписати и облике : *бели*, *вера*, *невера*, *девојка* мј. *били*, *вира* и т. д. оне се налазе не само

¹ Када би тому доказа требало за вријеме записивања ових пјесама, доста би било навести дописе Стјепана Градића с републиком, писане талијански. Гдје је год у тим писмима о везиру ријеч, он је свуда, под упливом свога роднога говора, писао *il vesiero*. Градић је живио у XVII. вијеку, највише у Риму.

у Свилојевићу него и у пјесми о „Радосаву Сиверинцу“ у Хекторовића.

Што се у опће језика свијех бугарштица тиче, почевши од Боке па све до Истре, у свијем њима се налазе плеонастичке честице, о којима смо говорили више, и које се не налазе у језику десетерца. О љубопитним самоставницима *шета, бијега, цвила, језда* и т. д. говорићемо ниже. Треба да буде опажена још једна особина, премда негативна, у језику бугарштица, и то је готово потпуна чистоћа од турских ријечи, чега, како је познато, не може се о десетерцу казати. Од турских изрека у бугарштицама ми опазисмо само ријечи: *делија, махрама, зулум, шатор, левента, каурин, дорат, табор, медан, кадуна, кириџија, караван*. Само у перашкијем долазе још некоје ријечи, али за то у дубровачкој групи нема ни трећина наведених ријечи. Напротив, у десетерцима, који ипак бијаху записани истим записачима, који записаше и бугарштице дубровачкога рукописа, налазимо множину турских ријечи, као: *тестијер, демир каџија, Мисир, муштулук, зарач, пенџер, диван, султанија, јасак, долама, рамазан, механа, хасна, газнадар, безистен, буздохан, сагрија* и т. д. Прем да има по гдјекоја особина дубровачкога говора и у приведеним десетерцима дубровачкога рукописа, које, у осталом, дако да је уплив дубровачкога записача, ипак је у опће језик ~~посве~~ друкчији у овим десетерцима. Из свега се тога може закључити, да су се дубровачке бугарштице пјевале, гдје је владао градски говор, а десетерци само у околним селима, у којим је господовала онда као и сада чиста херцеговштина.

XIII. Прелазећи сада к разгледању унутарње економије и састава наших бугарштица, најприје ћемо да бацимо поглед на пространост описивања догађаја. Као главни елеменат пространости, нашем се народноме десетерцу приговара дословно понављање цијеле групе већ казаних стихова. То понављање ми налазимо и у бугарштицама, премда рјеђе него ли у десетерцима. Примјером могу

служити бугарштице под бр. 1, 2, 4, 7, 9, 16, 18, 23. и т. д. али нигдје у бугарштици нема тако дугих понављања, као што су она у десетерцима, јер у најдуљој бугарштици ове књиге (под број 1) нема него 7 стихова, који се понављају. На другим мјестима најобичније је да поновљени стихови бивају два три или четири, ријетко више.

Понављање у десетерцу бива стереотипно; у бугарштицама напротив опажа се често мања или виша слобода измјене. Ми мислимо о измјенама, које треба да буду, јер да како да је неизбјежна разлика међу питањем и одговором (као н. пр. у I. стих 2, 9, 11—17, 21—24). Али се разлика налази и тамо, гдје потребе није. Тако н. пр. у 16. бугарштици.

— Ово ме су, побратиме, тешке ране допануле,
И од њих ти ја нећу, драги побре, прибољети;
Брзо к' мени ти дођи, на моје на бијеле дворе,
И ти мени доведи светог оца калуђера,
Нека ми се жалосну од гр'јеха исповијети,
Од гр'јеха исповијети, душу моју намирити

(стих 36—41).

То је порука Вука Огњенога, а ево како је изручена Митру Јакшићу:

Ово ме су, мој *побре*, *љуге* ране допануле,
И од њих ти ја нећу, драги побре, прибољети;
Него брзо ти дођи ка *мојему* бијелу двору,
И ти мени доведи светог оца калуђера,
Да се од грџека *исповијем* и *намирим* *моју душу*^а
(48—53).

Овдје дакле видимо не само измјене у појединим ријечима, него је порука скраћена за цио стих.

У руском епу, којему је такође мило понављање, налази се стереотипност десетерца, али такође и слобода измјене, коју опазисмо у бугарштици:

- Въ ей же онъ сидить голубъ со голубкою,
 Что ли носъ съ носкомъ а и ротъ съ роткомъ.
 А Добринюшеѣ Никитичу не кажется,
 Что сидить же тутъ да голубъ со голубушкой,
 Носъ съ носкомъ да было ротъ с роткомъ.

(Онеж. былины 25).

Напротив, међу несловенским епским пјесмама финска Калевала не љуби особито понављање, — али кад јој га већ треба, понавља исто тако стереотипно као и наш десетерац.

Ging zum Strande dort zu waschen,
 Ging zum Meere mich zu baden,
 Fiel hienein ich armes Hünchen,
 Starb alsbald ein armes Vöglein.

Ови стихови, на примјер, долазе од ријечи до ријечи на 3—4 мјеста у IV. Руни наведенога епа (пријевод ШиѢнера).

XIV. Особита је врста понављања то што зову *палилогија* т. ј. понова једнога дијела стиха у стиху који слиједи. У десетерцу палилогија врло често бива.

- *Сузе рони* протопоп Недељко
Сузе рони, на њима говори (Вук II. 34, 58, 59).
 — *Што ношаше* раја спротиња,
Што ношаше од свиле хаљине (II. 34, 67, 68).
 — *Отидоше* четири чауша,
Отидоше ка Прилипу граду (II. 34. 83, 84).
 — Царе прима златну *купу* вина,
Купу прима, а пити је неће (II. 36. 26, 27).
 — *Саклет* чини славни кнез Лазаре,
Саклет чини на своје *војводе*,
А војводе на своје *кметове*,
На кметове и оберкнезове (II. 36. 99—102).
 — *Подизе се* патријару Саво,
Подизе се итар *лов ловити*,
Лов ловити љетни дан до подне (II. 15. 18—20).

Готово нимало рјеђе не налазимо палилогију и у нашим бугарштицама. Ево само неколико примјера :

- Да једно ми биде *витез Марко Краљевићу,*
Витез Марко Краљевићу и брајен му Андријашу
(6. 11, 12).
- Нека ми се жалосну *од гр'јеха исповиђети,*
Од гр'јеха исповиђети, душу моју намврити (16. 40, 41).
- Свилен *шатор распео* млади Марко Краљевићу,
Он је *шатор распео* на ливади од Будима (4. 12).
- Секула сам вјерно *на Косову равну пољу*
На Косову равну пољу косовком младом дјевојком
(20. 86, 87).
- Допуст' мени, мој Боже, *тиху росу у равнини,*
Тиху росу у равнини, сињу маглу у планини (25. 39, 40).
- Ја сам ти се вјерно у *Словину лијешому,*
У Словину лијешому сестром бана Словинскога
(33. 22, 23).
- Брзо ти се од синоћ *лијешим селим населио,*
Лијешим селим населио, манастијерим оградно
(35. 25, 26).
- Хоћу ти се *заклињати на јавору суху дрву,*
На јавору суху дрву, на мрамору студеному (42. 15, 16).
- И ту ми *находе* лијеп јавор сухо дрво
И они *ми находе,* лијеп мрамор, студен ками (42. 18, 19).
- Лијепу *језду јездијазу* два Јакшића мила брата,
Они *језду јездијазу* горнице зелене (43. 1, 2).
- Погодити се немогу *од зелењка коња л'јеса*
Од коњица од зеленка, од сокола тишвићара (44. 3, 4).
- *Жалосна те мајка у дјевојке одиравила,*
Жалосна те одиравила, још жалосније причекала
(53. 41, 42).
- *Сам донесе напокоње рогатије* дјевојчине,
Сам донесе напокоње рогатије и поздраве,
(53. 43, 44).

— Сви ћемо поћ' на виеу пут бијела Цариграда,
Пут бијела Цариграда силному Отмановићу (71. 165. 166).

Чудновати примјер понављања исте фразе у неколицини стихова имамо у пјесми „Милош бан и сестра Секулова“ (17. 31. и след.)

„Што ми стојиш зловољно, мој Милошу у тамници ?

Али стојиш зловољно, ер си жедан хладна вина ?

Али стојиш зловољно, ер си лачан бијела хљеба ?

Али стојиш зловољно, ер невидиш бијела данка ?

Али стојиш худе воље, ер не јездиш добра коња ?

Али стојиш худе воље, ер не видиш жарка сунца ?

Нешто слична томе понављању бива и у десетерцу:

— Погледује српски цар Стјепане,

Погледује сву редом господу,

Погледује, паке проговара (Вук II. 33. 28—30).

И у финској Калевали, која иначе није одвећ богата простом палилогијом¹, налази се каткад овакога многократнога понављања :

Ripfern war des Mannes Mütze,
Ripfern an dem Fuß die Stiefel,
Ripfern an der Hand die Handschuh,
Ripfern ihre bunten Streifen,
Ripfern war am Leib der Gürtel,
Ripfern war das Beil am Gürtel².

Што се просте палилогије тиче, тешко да је се може наћи у толикој количини, коју нам представљају наше бугарштице и десетерци, у икакву другоме несловенском епу. И у самих Грца, у којих особито при крају Илијаде бива неријетке палилогије, она није тако честа као у нас.

¹ Ипак је има, гледај напр. у Руни IV. стихове 501, 502. и у VII. стихове 19. 20.

² Руна II. стихови 117—122 у познатом пријеводу Шиџнера (Helsingfors. 1852).

Што се пак епа у других словенских народа тиче, у тому је руски најближи к српском у:

— Только не ходи кь сувинной Маринушки,
Къ той Маринушки Кайдальевной,
А Кайдальевной да королевичной¹
— За дванадцать годъ да за тринадцать
лѣтъ,

За тринадцать лѣтъ да съ половиною,
Вы съвздите-тео въ каменну орду,
Въ каменну — то орду, въ большу землю.²

Обично се мисли, да се палилогија јавља у епској пјесми, да поколеба донекле ону мирноћу, којом тече епско приповиједање. К томе Миклошић додаје и своје мњење, т. ј. да то бива и за то, да би задржати слушаоца оним лијепим описивањем с љупким миром још који час код предмета. Не желећи ни најмање слабити та важна мњења, ми бисмо препоручили будућему истражиоцу, да развиди не може ли к тим узроцима придодати још и онај, да, барем што се тиче српскога или хрватскога епа, то бива и ради попуне стиха, чега је у нас тим виша потреба, што, као што је већ поменуто више, наш епски стих треба да у себи садржи цијелу реченицу или барем таки њезин дио, који има сам по себи потпуни смисао, — а не смије као неки туђи епи раздијелити смисао у више стихова.

XV. Тешко је наћи епску пјесму у кога му драго народа, у којој се не би налазили тако звани *epitheta regretta* или *ornantia*. Али дочим је у епу некојих народа множина тога елемента, у других се, напротив, налази крајња оскудица у томе обзиру. У старогрчком епу на примјер³

¹ Онежскія бѣлани стр. 25.

² Ibid, стр. 47.

³ У Илијади је *Аполон*, *εκηβόλος* и *φοῖβος*; *Јунона* *Λευκόλεως*; *Агамемнон* *εὐρυκρείων*; *Ахиллеј* *μεγάρυμος* и т. д. и т. д.

исто као и у руском ¹, па и у нашем опажамо прилично богатство епитета; дочим је у томе обзиру Калевала ² врло бједна, можда још бједније Nibelungen, а по свој прилици најбједнија славна стара француска Chanson de Roland ³.

Свакако се и у томе обзиру наше епске пјесме, и бугарштице и десетеричке, могу убројити међу најбогатије. Приведимо ради примјера неколико епитета, који се најобичније налазе у бугарштицама: *ведро*: небо; *жарко*: сунце; *јасан*: мјесец, зора; *мркла*: ноћца; *свијетал*: цар; *краљ*, *бан*, *господа*, *круна*, *град*, *злато*, *сабља*, *зора*; *велик*: Бог, *коњ*; *видован*: Бог; *виловит*: примог, приморје; *малена*: птица, књига; *дробан*: звијезде, спендза, тица; *црн*: вран, земља, крв, очи, гора; *хладан*: вино, вода; *рујно*: вино; *студен*: мрамор, камен; *равно*: поље; *сиња*: магла, море; *сух*: злато; *тих*: Дунај, Подунавље, јеленак, роса, санак, мук; *бистар*: вода; *сив*: соко, орао; *тврд*: град, врата, кула, клетва; *брз*: коњ, коњиц, стријела, ноге, пут; *љут*: змај, змија, рана, стријела; *танко*: рухо, руно, платно, грло, једро, галија, књига, фуста, кошуља; *јуначки*: мегдан, земља, сабља, коњ, љубовца; *витешки*: коњ, копље, објед, огледи, биљег, мегдан; *иусто*: благо; *гиздав*: јунак, дјевојка, диклица, госпођа; *млад*: дијете, дјевојка, вјереница; *стара*: мајка; *добар*: коњ, витез, јунак; *вран*: коњиц; *вјеран*: слуга, љуба; *поуздан*: слуга; *честит*: цар, Отмановић, господа; *силен*: цар; *охол*: цар; *вр'о*:

¹ Велики је кнез Владимир Солншико; Илија Муромац *стари козак*; Москва је *б'блокаменная и златоглава*; море је *сине*; стријела је *каленая*; сабља је *востра*; јунак је *могучий*; переуловољ (улицца *мелкий* и т. д.

² Највише у очи пада епитет *стар* и *истинит*, који се непрестано даје Wäinämöinen-у.

³ Прави стални епитет налази се само један и то *Françe dulce али* је тај једини вежно-патриотски епитет до тога тврд, да га пјесник ставља у уста и љутому непријатељу Француске, краљу Марсилију. Прилози као (*mer*) *zalse*; *clere* (Espagne) *la bele*, који се тек једном или два пут налазе, не могу се назвати сталним епитетима.

зачочник, хурјатин, Турци, Крајишници; *клети*: гусари, Турци; *хрли*: коњи, ноге; *диван*: стража, коло, војска; *драг*: побратим (и кад му ради освете побратим иде за-палити кућу), љуба, сестра; *мио*: брат, сестра, мајка; *жив*: срце, жеља; *рус*: глава, косе; *жуте*: косе; *худа*: жеђа; *румено*: лице; *грозне*: сузе; *невољан*: сужан; *препукла*: сирота; *чиста*: свила; *грана*: свила (само у дубровачком); *свилен* и *свион*: скут, долама, шатор; *оштра*: корда, сабља; *бригка*: сабља; *вито*: копље, јела; *бојно*: копље, *перен*: штит, лук, стријела; *шестошер*: буздохан; *златан*: прстен, дукат, буздохан, чаша, перје, круна. Ко год и колико познаје десетерац, лако му је опазити, да се већина приведених епитета налази и у десетерцу, па нам о томе и не треба дуљити говора. Али о два три епитета, која још овђе не наведосмо, мислимо да не ће с горега бити означити разлике њихова појављивања у десетерцу и у бугарштици. Епитет *био*, *бијели* сретосмо у бугарштици само иза ријечи: бисер, вила, врата, град, грло, данак, двор, дом, камара, кошуља, кожух, лице, образ, појас, рака, шатор.

За десетерце Миклошић наводи уз тај исти епитет много више ријечи: авлија, бисер, босиљак, буда, влахиња, град, грло, гром, дан, дар, двор, зора, књига, кошуља, кула, кућа, лабуд, латинче, лице, манастир, мост, мјесец, платно, погача, рука, свијет, сокак, сребро, стријела, уста, хљеб, прева, чадор, чаршија, шеница, јагањци, а разумије се, да ни ту није све набројено.

Исто то треба напоменути и за епитет *зелен* који у десетерцу долази: башта, бој, гора, коњ, језеро, јела, лим, лонца, дуг, мач, поље, Тимок, трава, чадор; а у бугарштицама опазисмо, у колико се сјетити можемо, *зелен* само пред ријечима: планина, горица, вијенац, Костајница; за коња долази каткад придјев: *зеленко*.

Али за то има један врло чест епитет у бугарштицама, који је напротив у десетерцу врло риједак, и то је прилог

лијепа. У бугарштицама готово вазда, кад је год ријеч о каквој земљи а често и о мјесту, додаје му пјесма епитет *лијепа*. Ми га имасмо прилике опазити при: Хрватија, Црна Гора, Бугарија, Босна земља, Света гора, Бока Которска, Влашка земља, Арапска земља, Турска земља, Мађарска земља, Шпањулска земља, за тим при мјестима: Будим град, Крушево, Смедерево, Дубровник, Словин, Млетак (у једноброју), Дрено-поље. Али осим земаља тај је епитет додан у бугарштици још неколицини ствари и чељади као: банови, браћа, владика, господа, двор, дјевојка, дарови, језда, јежђа, краљица, љуби, манастир, Маре, објед, рука, село, Угричићи, прева, шета, и т. д. Још нам треба напоменути, да епитет *лијепа* долази мјестимице *promiscue* са *бијел*. У пјесми 41-ој у стиху 43 долази „*л'јешу* двору“ а одмах у слиједећем 44 стиху „*б'јелу* двору.“

Што се епитета тиче бугарштице имају још једну особину, која се, у колико се сјећамо, у десетерцу не налази, а то је некаква врста двоструких епитета. Ево неколицине: јуначка црна земља; — јуначка бритка сабља; — јуначко б'јело лице; — св'јетли цар честити; — јуначке широке плећи; — јуначки добри коњ; — витешки добри коњи; — витез коњ добар; — врли Турци витезови; — витез добар јунак; — племић добар јунак; — Турчин добар јунак; — голем добар јунак; — Турци добри силовити; — сјеновито хладно вино; — румено б'јело лице; — соко сива птица; — кошташево добро копље; — небројена дробна спендза; — јавор сухо дрво; — камиловац био клобук; — танахна б'јела кошуља; — са златом танка кошуља; — дубоко сиње море; — хладенац хладне воде.

Наведимо још неке епитете удвостручене са прилогом *лијепи*, тако омиљеним пјевачима бугарштица: лијепа мрља ноћца; — лијепа црна земља; — лијепа закона здравица; — лијепа зелена планина; — лијепи господски дарови; — лијепи штит перени; — бијела лијепа рака; — лијепа угарске владике; — лијепи млади витезови; —

лијепа света црква; — лијепа господски објед; — царева лијепа врата; — лијепо хладно вино; — лијеп мрамор студен камен; — зелено коњ лијеп; — зелено коњ добар.

Који год се узроци овога удвостручења показали у слијед специјалнога истраживања ми већ сада мислимо, да неће бити један од најпосљедњих дуљина стиха, који је требало нечим напуњати. Осим тога, лако да је тога двостручења све било то више, чим је више падала животна снага наших бугарштица.

XVI. Врло ријетко бива и у бугарштицама и у десетерцима, да се даје становит придјев какву чину или дјелу, т. ј. да се означаје сталним пјесничким изразом, како се врши то, о чему је ријеч. Запамтисмо само, да пред глаголом *говорити* или *бесједити* долази редовито — гдје стиху не смета — придјев *тихо*; *уранити* има такође често *рано*; *повикати* има често *танко иза гласа*; *поклонити се* има не ријетко *смјерно* или *до земљице*; то се налази и у десетерцу и у бугарштици. Напротив чешће, бива, да се сам чин или дјело изражава глаголом као вишега полета, који се иначе не налази често у простоме свагдањему говору: напр. госпођа кад иде, долази, излази — *шета, дошета, ишета*. То исто ваља и о господи. Осим тога *сузе се роне* или *пролијевају*, дјевојка се *проси*, господи се *дворе*, вино се *служи*, коњ се *посједа*, мегдан се *дијели*, добро се јутро, вечер, божија помоћ *називље*; ко је даље, те зове, *кличе*, ко побрже иде — *потјече*, и т. д. И то се срета и у бугарштицама и у десетерцу. Овдје нам је напоменути и евфемизам *љубити*, *обљубити лице*, које се налази и у једној и у другој врсти пјесама, само што у бугарштицама *обљубити* долази кадгод и у значењу замиловати (4.89) или радовати (82.18).

Навешћемо јоште неке глаголе у бугарштицама, који често имају уза се самоставну ријеч, састављену из тога самога глагола или што слична тому као: *језду јездити*, *шету или шедбу шетати*, *клику кликовати*, *бијегу бијегати*,

цвиљу цивилити, у сусрету сусрести, упоред упоредити ; збор зборити, град градити ; сан уснути ; дворбу дворити, пород породити ; у намјери се намјерити. Шест последњих самоставника налазе се и у десетерцу, дочим сви остали, неналазећи се у данашњем језику, налазе се само у бугарштицама, као што је већ поменуто и на другој мјесту.

XVII. Врло је важан елеменат сваке појезије упоређивање, — па по томе и у народноме епу оно може бити живо оригинално и величанствено до највишега степена. Него и у томе су пјеснички производи појединих народа врло различни.

Што се год мислило о истинитости епских шотландских пјесама сабраних и преведених Макперсоном, свакако треба признати, да што се тиче смјелости, поетичности и оригиналности компарације у тим тако званим Осигановим пјесмама, тешко да их је прешао икакав други народни еп. И доиста може ли што смјелије и оригиналније бити, него ли Моранов опис оружана војводе :

— I saw their chief *tall as rock of ice*. His spear is like *that blasted fir*. His shield like the *rising moon*. His dark hast rolled like *clouds* around him¹ или

— The face of Swaran brightened like the *full moon* of heaven, when the clouds wanish away, and leawe her calm and broad in the midst of the sky²

Ови нас упоређаји живо опомињу на неке паралеле у десетерцу, које и ако нијесу тако многоријечне, тешко да ће бити слабије у оригиналности, љепоти и енергији :

Сјају му се токе кроз бркове,
Како мјесец од петнаест дана,
Кад обасја кроз јелове гране,

ИЛИ :

¹ Fingal book I.

² ibid. book VI.

— Марко с' ману преко поља равна.
Како звјезда преко ведра неба.

Ни краћа поређења у десетерцу нијесу без љепоте и свјеже оригиналости; Милош сјаје *како сунце жарко*; јунак ћера Турке *као соко голубове*; човјек пламти у гњеву *као жива ватра* чељаде пишти *као лута змија*; сестра је брату, а кћи матери *злато* и т. д. Тога богатства у бугарштицама истина нема, а особито нема у њима те свјетине у успоређајима; — али ипак није без поређења ни у бугарштицама; шта више, оне често напомињу неке од оних, које се сретају у десетерцу:

— У њега је бијело мишце *к'о на гори жарко сунце* (20. 19)

— Сја му борда *као на гори жарко сунце* (23, 15)

— Добар коњиц *како вила из планине* (20 16)

или *како у гори бјела вила* (24. 15). Јанко језди *брже од вјетра* (25. 34). Брату је сестра *његово добро*;

— Твоја мајка *цвиљује како змија у проц'јету*

А сестрица и љубовца *како итница ластавица* (29. 15, 17).

XVIII. Насупрот епу неких туђих народа као финске Калевале, чији је главни темељ и значај пјесме митологија, за српски се десетерац може у опће казати, да му је темељ и значај тврдо исторички. Али тиме није још казано, да у нашим јуначким пјесмама десетерачким нема митолошкога елемента. Нама не треба него отворити другу књигу Вукове збирке, па да одмах на почетку нађемо цијелу гомилу чисто митолошких пјесама. Него, да се на њих и не обзиремо, познато је, да народ врло радо углеће своја вјеровања о врхуприродним бићима, о њихову упливу на човјечије послове и т. д., у свеколике своје умотворе, па и у своје епско приповиједање чисто историјскога значаја. То је тим природније, што већ та вјеровања сама по себи представљају врло важан поетски елемент. И доиста, у нашем десетерцу не сретамо ли ми на свакоме кораку *виле* и у најозбиљнијим историчкијем пјесмама? А

гдје се виле јављају, разумије се да су митолошкоме елементу, чудесима, врата широм отворена.

Управ у очи пада велика разлика, у томе обзиру, међу десетерцем и бугарштицама, тим више, што се истражилац ни најмање не нада тој готово апсолутној несташици. И у истину, нама пође за руком забиљежити тек три четири мјеста у бугарштицама, која носе на себи карактер каква чуда: вила и змај видају ране Огњеноме Вуку (16); Јанко устријеливши змију крилатицу устријели Секуда (19); Матијашу Јанковићу сама круна пада на главу (30. 31); мртва глава краља будимскога проговара (35); вила жена Новакова с' криљем и поглављем (39); процађује сух јавор, избија вода из мрамора (41). Који је главни узрок сиромаштва у томе обзиру у бугарштицама? Да ли то, што је у приморју старо сујевјерје боље искоријењено било, него ли у горским крајевима, или то, што су приморци више реалисте, те им је мање плодна фантазија? Нека на то питање одговара будући истражилац. Ми му само препоручујемо, да при својој изискивачкој радњи не заборави ни то: да скупљачи бугарштица, међу којима је било не мало људи свештеничкога реда, или људи стојећих под црквњачким упливом, не само да не држаху да је вриједно записивати „бабуштине“, него да је управ *opus meritorium* настајавати, да ишчезну из народа чим прије. Услијед тога, да је баш и било тако званих митолошких бугарштица, разумије се, да записачи, особито свештеничкога чина, требало је да их већ по своме позиву и убјеђењу оставе незаписанима¹.

XIX. Ако се епска народна пјесма тешко може проћи без чудеса, свакако јој је још теже бити без хиперболе или преувеличења. Народnome пјеснику, треба да се јунак, кога

¹ Гледај свједоче о старању прве искоријењивати народне пјесме у Јагића, Грађа за историју слов. нар. поезије (Загреб 1876) глава II.

хоће да хвали, одликује и снагом и јунаштвом пред свијем другијем обичнијим јунацима ; мудар човјек, љубимац пјесников, треба да надмудри све његове вршњаке ; ствар или чељаде, које пјесник хвали, треба да се подобро узвиси над свакидашњима. Противно тому бива, кад пјесма хоће кога или што да особито куди. То ваљда надомијешта донекле идеал типа, ка којему треба да тежи свака пјесничка творба. У томе увеличавању, — па да се и не обзиремо на упоређење, гдје такође има пјесничког увеличавања — наше су живе народне пјесме десетерца у истину дивне, и једва да у томе уступају пјесмама икојега другога народа.

И доиста, буд ћеш више да уздигнеш појам о дјевојчиној љепоти него ли то чини почетак пјесме о Роксанди, сестри Леке Капетана :

— „Од како је свијет постануо,
 Није веће чудо настануло,
 Ни настало, ни се ћегод чуло,
 Што казују чудо у Призрену,
 У некаква Леке Капетана,
 Чудо кажу Роксанду Ђевојбу ; —
 Ја каква је, јада не допала,
 Што је земље на четири стране,
 Бутун земље турске и каурске,
 Да јој друге у сву земљу није :
 Ни бијеле буле, ни влахиње,
 Нити има танане Латинке ;
 Ко' ј' видно вилу на планини,
 Ни вила јој, брата, друга није (Вук II. 40).

А може ли се љепше представити уму могућство и богатство, него ли је опис цреве, коју ће да гради цар Лазар :

— Саградићу од сребра бијела,
 Покрићу је жеженијем златом,
 Поднивати дробнијем бисером,
 Попуњати драгијем камењем (Вук II. 35 стр. 60—64).

А чије плећи могу бити снажније од Маркових, кад он, пошто га Филип Мађарин удари тешком топузином, он Филипа тек хладнокрвно опомиње :

— Сједи с миром, мађарско копиле ;
Не буди ми по кожуху буха (II. 59. 164. 165).

Кад пак Марко вино пије,

— „Не пије га, чим се пије вино,
Већ леђеном од дванаест ока (II. 66. 313. 315).

А како ће ефектније да се покаже беспримјерно јунаштво Марково, него ли оним страшним анатомним описом њиме свладана и убијена противника, Мусе Кесеџије :

— А кад стаде Марко преметати,
Ал' у Муси три срца јуначка,
Троја ребра једна по другијем ;
Једно му се срце уморило,
А друго се јако разиграло,
На трећему љута гуја спава (II. 67. 253—257).

Или Маркову силу, понос и господство, кад каже :

— А све бих ти, брате, опростио,
Али си ми издрљо доламу ;
Већ дај мени три товара блага,
Да искрпим на долами скуте (II. 61. 141—144).

Кад пак хоће да покаже што необично страшно, ни тада у десетерцу нашем није несташнице у врло величавим да не кажемо величанственим сликама.

— Бадио их на дно у тамницу,
Ђено лежи вода до кољена,
А јуначке кости до рамена.

А тек пошто изађе из тамнице

— Коса му је до земљице црне,
Полу стере, полом се покрива ;
Нокти су му, орати би могао ;

Убила га мемла од камена ;
Поцрнио као камен сињи.

Не може се никако казати, да би у бугарштицама — барем у овим, које до нас дођоше — било тако свјежих, живих и енергичних слика у томе обзиру, али их опет има, па премда и не тако често као у десетерцу.

Милош је на Косову до тога страшан, да се зачу глас из облака, који вељаше Турцима :

— Свијех ће вас данас до једнога погубити (I. 190).

А о скакању војводе Јанка каже пјесма :

И он то ми прискочи девет коња великијех
Десетоме коњицу у сед'оце ухвати се (26. 14).

О сјају драга камења :

— У коме бјеше, прстену, тај придраги ками,
При коме се коњи кују мркем нојцом при мјесецу (29. 59. 60).

Па о пространству јуначкога перја :

— За којом је жаркулом б'јело перје коштратово,
Које перје прикрива коња добра и јунака,
Коњица до стремена, а јунака до рамена (32. 35—37).

Кому су познате наше десетерачке пјесме, лако ће се сјетити неких слика у приведеним бугарштицама, којима су врло сличне неке, које се налазе у десетерцу ; из чега слиједи, да су их обје врсте пјесама из једнака времена прпале.

XX. У бугарштицама се налази прем да ријетко по гдјешто и ироничких и шаљивих израза, на примјер ;

— Како га је лагано и рђаво ударио,
Очи му су скочиле на јуначку прну земљу (76. 25. 26),

чему одговарају у десетерцу стихови :

— Како га је лако ударио,
Раздвоји га на седлу бојноме. —

А на другоме мјесту :

— Ну то мени добави л'јепе Јеле арбанашке,
С' њоме ћу ти, невјестом, много добра учинити (56. 16. 17).

Али колико чешћи, снажнији, живљи и одлучнији
примјери, који се могу десетинама навести из пјесама де-
сетерачких :

— Имам брата Крушић каурина,
Који ће вас л'јепо даровати.
Лака праха и тешка олова ; (108. 75—78).

— Ја се млада и старам и харам,
Молек' бога јутром и вечером,
Кога ће ми бог у срећу дати ;
Бог ми даде срећу Сигурату ¹
Нити видим сунца ни мјесеца,
Ни јунака ни бијела данка (120. 4. 9).

— Стиже њега Краљевићу Марко,
И њега је сабљом ударно,
Од једнога двојицу ограда (Вук II. 56. 285—287).

— Удари га руком уз образе,
Колико га лако ударно,
Три му зуба у грло сасуо (ibid 29. 345—347).

— А за самог оцу из Никшића,
Пошљите нам два вола ораћа,
Двије краве, четири кобиле,
Сто овнова, педесет оваца,
Двадес'теро крмка и крмача (Наш Збор. пр. обич. стр. 659).

— Ми немамо парѧ ни ајвана,
До оружја и гола камена,
Чим ми наше робље откупљамо :
Шиљемо вам два станца камена,
Да с' бијете у оба рамена,
А за саму Белу Станишића,

¹ Манастир калуђерица у Дубровнику.

Од вепрова ¹ дванаест репова.
 Да китите чалме и саруке (ibid. 659).
 — Подигла се чета пуштахија,
 Три Турчина и два Цигањина;
 У Турака сабље без балчака,
 У Цигана пушке без кундака;
 Па су силно заробили робље,
 Поробили бегове кокошке (ibid. 649).

XXI. Неће ваљда излишно бити, да кажемо неколико ријечи о почетцима као и о завршетцима епских народних пјесама. И у десетерцима и у бугарштици ријетко је да се почиње пјесма самим догађајем, него обично пред почетком има вазда неколико стихова, који служе као уводом. Уводи су најразличније садржине; неке пјесме почињу описивањем положаја, у коме ће се догађај одржати; неке почињу разговором особито у крчми при чаши вина, многе почињу писмом, као што у драми често бива; неке назначењем времена; опет неке питањима, за којима долазе одговори; гдјекоје клицањем вила, пјевањем тица, приповиједањем сна и т. д.

— Л'јепу језђу јевдијаху два Јањића л'јепа брата,
 Они језду јевдијаху зеленом планином (41).

особито се оваки почетци са: л'јепу шету пошета; цвилу ти ми цвиљаху и т. д., често налазе у бугарштицама. Рјеђе то бива у десетерцима, али и опет има и сличних почетака:

— Појездише до два побратима,
 Преко красна мјеста Цариграда,
 Једно јесте Краљевићу Марко,
 А друго је беже Костадине (Вук II. 91).
 — Пошетала царица Милица,
 Испод града бијела Крушевца (ibid II. 49).

¹ Иронија уоштрена је још тим, што је то одређено Турцима, који се већ и по наредби своје вјере гаде свиња и свињетине.

- Поцвилила два сужња невољна,
У тамници Сењанина Ива (110),
Приведимо још који примјер за обје врсте пјесама :
— Племенити збор збораху свијетла сибњска господа,
Они в'јеће вијећаху у Сибњу бијелому граду (8).
— Збор зборила господа ришњанска,
Код бијеле цркве Грачанице (ibid. II. 24).
— Турчин дворбу двораше у Ива Хрваћанина,
Тер ми дворбу двораше ни за сребро ни за злато,
Ал' за драгу сестру Ивана Црваћанина (ibid. 38).
— Дворбу двори богат у богата,
А сиромах један у другога,
Јакшић Митар у војводе Јанка,
Не двори га, да дворбу издвори,
Нит' га двори да му најам плати,
Већ да види његову сестрицу (Вук II. 96).
— Вино добро пијаху до два мила побратима
Вони Арбасине и Турчине Мостаранин (55).
— Пију вино два Јакшића млада,
Јакшић Митар и Јакшић Богдане (Вук II. 100).
— Танка књига допаде од Будима б'јела града,
Та му књига допаде од будимске краљице, (30).
— Царе књигу написа ка лијепу Млетку граду,
И ту књигу написа, њему дужду Млетачкому :
„Зајми ми, мој дужде, три порта на сињу мору“ (57).
— Књигу пише Новљанин Алија,
У Новоме граду бијеломе,
Те је шаље од Овина краљу,
„Чујеш мене, од Овина краљу“. (Вук III. 34).
— Јутром рано иштетала сестра краља будимскога (21).
— Јутро рано подрани соко Иван Карловићу (33).
— Још зорица не забијелила,
Ни даница лице помолила,
А од дана ни помена нема,
Поштетала Маргита њевојка (Вук III. 10).

У десетерцу су особите љепоте почетци с питањима и одговорима. У самој овој књизи има примјер такога почетка у десетерцу.

— Али грми ал' се земља тресе,
 Ал' удара море у мраморје,
 Ал' се ори Оринац планина,
 Ал' пуцају са Задра думбарде?
 Нити грми, нит' се земља тресе,
 Нит' удара море у мраморје,
 Нит' пуцају на Задру думбарде,
 Него војска испод Беча иде (114).

У бугарштицама напротив не могосмо наћи таквих почетака са питањем и одговором.

Исто је тако ријетко, да бугарштице почињу казивањем сна, као што се то напротив тако често налази у десетерцу. Бугарштица под бр. 65 и десетерац под бр. 66 баве се истим предметом и дочим пошљедни потрати 28 стихова на врло поетичко приповиједање и тумачење сна дјевојчина као увод, бугарштица о сну нема ни ријечи, него одмах почиње причањем самога догађаја.

Сви се приведени почетци тичу непосредно предмета пјесме, али неки знакови и остаци дају нам право закључити, да се каткад и у почетку пјесме додавао по који стих, који се тичао не предмета, него само пјевача и слушаца. У 5-ој бугарштици ове књиге одмах послје првога стиха долази усклик.

„Поштен домаћине;
 Весели се, домаћине, весели ти пријатељи!

Па тек за тим почиње пјесма.

Као што се у тој пјесми тај усклик у почетку сачувао, тако их је можда било и у другијем пјесмама, па записачи не нађоше вриједним да то биљеже, пошто се не тиче самога предмета пјесме. Ни Вук није биљежио те усклике, а свакако их бива и при пјевању десетерца, и

то не само при завршетку, него и при почетку пјесме. Ми сами слушамо, у млађим годинама, таке усклике, шта више два три стиха из таквих усклика осташе нам некако и у памети :

... А садара, моја браћо драга,
Да ви једну малу пјесму кажем,
Од јунака и од дјевојака...

Таквих усклика, који са предметом пјесме немају никакве свезе, сачува нам се приличан број на крају неких бугарштица. Усклици се састоје из једнога или два дуга стиха, са или без пријевног прилошка. У неким, пјевач даје само хвалу Богу, у неким посвећује пјесму на част слушаоцима, али у већим жели себи и слушаоцима, кадгод и господару куће, здравље.

— А сада ви, господо, напијевка на поштење,
господо придрага!

Попјевка ви на поштење, нама здравље и весеље, (52).

— Весео буди, господару, и весела дружина,
наш господару.

Ова писан да буде твој милости на поштење (6).

— Ово ми је тада било, а сада се спомењује,
мој једини боже,

Ти ми, боже, успомени и на моје добро здравље (11).

Таких усклика има још и на крају бугарштица под бр. 5, 7, 49, 50, 53, 60, 63, 79 и 84.

Слични усклици, али обично подуљи од наведенијех додају на крају пјесме и сада пјевачи десетераца. Особито слијепци знају лијепо искитити тај завршетак, којим се препоручују за даривање; али и иначе пјевачи неслијепци важу по коју ријеч завршетка слушаоцима. Ми се сјећамо тек двају стихова завршетка, које сами слушамо :

То је било, сад се спомињало,

А ми, браћо, здраво и весело!

И сам Вук, који иначе није марио за те завршетке, забиљежи ради лексикалнога посла два стиха те врсте у Рјечнику под ријеч Заглух.

Хвала вама, браћо на послуху,
Опростите мене на заглуху.

У самој збирци ми опазисмо' само завршетак у пјесми 12 друге књиге:

Од нас песма, а од Бога здравље,
Нас лагали ми полагајемо.

XXII. Ми прегледасмо састав наших бугарштица и споља и изнутра, па и опазисмо и забиљежисмо све појаве који нам под око падоше, и који нам се вриједни чинише да се забиљеже. Сада би дакле ред био, да кажемо што-год и о пјесничком садржају и о естетској вриједности наших бугарштица.

Свакому је познато какво одушевљење произведоше наше народне пјесме десетерачке, особито епске, кад се оно првом објавише, ученоме и књижевном свијету а особито, кад се појави класична Вукова збирка. А откуда и рашта то одушевљење? Отуда, што се појавише до тада непознате пјесме, пуне оригиналности, живота, свјезине, енергије, љепоте, које се у такој мјери, може се смјело казати, не налазе у никаквој другој епској појезији живих народа. Опште усхићење, које оне произведоше, није било преувеличено, јер српске епске пјесме заиста заслужују свеколике хвале које су о њима казане; оне могу и најхладнијега човјека привести у најживље одушевљење. — А да ли се то исто или барем што слична може казати о нашим бугарштицама? Пошто у њима нађосмо у многом обзиру не мале сличности са десетерцем, особито у садржају и унутрашњој форми, мислио би човјек, да ће и у томе погледу бити неке сличности. — Ми не кажемо да није било вријеме, кад су и бугарштице исто тако лијепе, поетичне, живе и свјеже биле као и десетерци, — али о бугаршти-

цама, које ми имамо у овој књизи, тога се никако не може казати. — У бугарштицама ове књиге највише у очи пада њина увелост, и нека млитавост, према живој снази и бадрости десетерца, за тим недостатак праве поетске љепоте, недостатак плана и умјетно логичког заплетаја појединих елемената као и природне и логичке развезе приповиједања. —

Доста је успоредити неке из оних пјесама, којима је једнак предмет у бугарштицама и у десетерцима, а о којима је говорено на више, да се увиди огромност разлике међу једнима и другима с естетичког гледишта. Каква је грдна даљина у томе обзиру измеђ наведене двије врсте пјесама, нек се прочита бугарштица о диоби Јакшића (44), а послѣје тога, о томе истоме догађају, десетарац у Вуковој збирци (II 98). У првој ће се на први поглед опазити, како будаласто жена Митрова приповиједа дјеверу, како јој је муж наредио, да га отрује, како је неслан а у исто доба гадан мотив, ради кога Митар опозивље наредбу и весели се, што му жена није брата отровала. — А напротив, како је то красно приповиђено у десетерцу, како је племенито унутрење умовање жене Митрове, како је племенита и мудра њезина мисао поклонити дјеверу златну чашу, да би јој он поклонѣо коња и сокола, који су узрок братској свађи били; како је узвишена и поетична мисао ставити у уста бескрилому соколу ријечи:

Мени јесте без крила мојега

Како брату једном без другога! —

колико је моралнији мотив, ради кога се Митар каје и трчи кући, да би још на вријеме опозвао наредбу, да му љуба не би брата отровала! А какав би резултат изашао из успоређаја бугарштица о Страхињи Бановићу (40), са управ власничном и општехвађеном пјесмом о Страхињи у десетерцу (Вук II 44)? Као да би успоредио грбаву и безубу бабу са планинѣињом видом!

У осталом по нашему мњењу, иначе није ни бити могло. Као што ћемо ниже из ближега видјети вријеме, у које су записане наше бугарштице, вријеме је њихова дубокога опадања, вријеме, у које садржај и правац пјесама није више одговарао фактичному животу народа, који их је пјевао. — Осим тога у крајевима, гдје су се најпослије пјевале бугарштице, није их већ пјевао васколик народ, него тако звани нижи слојеви, дочим су виши, одијеливши се од народа, требали ради насладе друге врсте пјесништва, да би задовољили финијему укусу, који се под упливом иностранства, а особито сусједне Италије, у њих развио. — На тај начин, пошто је прекинуто било опће народно предање, опћа народна заједничка душевна радња, опће народне потребе и аспирације, није у народним пјесмама бугарштицама могло бити веће онога вазда трајућег живог подмлађивања народних пјесама, као што га ми налазимо у још живим пјесмама десетерца. — А све што се подмлађивати не може, треба да опане, да одрвени, па најпослије да ишчезне као што се баш и догодило нашим бугарштицама.

Можда ће истраживалац наћи потврду тој супротности међу фактичким народним животом и значајем епских пјесама и у томе, што су двије или три лирске бугарштице, које нам се сачуваше, на пр. „Мајка Маргарита“ (82) „Молитва дјевојчина“ (83) — релативно много љепше и поетичније у својој врсти него ли су епске у својој.

У осталом, епске бугарштице, што се естетичкога елемента тиче, нијесу, разумије се, свеколике једнаке. — Двије пјесме, на пр. које Хекторовић забиљежи (6. 48) чине нам се нешто побоље у томе обзиру, премда је и у њима много крња што се унутарње економије тиче. То би се исто могло од прилике казати и о Свидојевићу (46). — Међу бокељским, оне перашке лако да су најживље, јер су и изникле из тадањег мјеснога живота, премда ни у њима нема готово никаквога поетскога даха. — И овдје, премда се види

да десетерац није био тврдо удомаћен у Перасту, чине нам се побоље десетерачке пјесме, којима су исти догађаји такође опјевани били.

Жао нам је, што нам треба казати, да нам се најслабије чине бугарштице дубровачкога рукописа. У осталом то друкчије није ни бити могло (већ из економних закона којима су подвржени сви појави народног живота), при тако бујноме развитку умјетнога пјесништва у Дубровнику. —

Ипак при оцјени естетичке вриједности бугарштица не заборавимо, да ми то радимо под утиском љепоте Вукове збирке. И овдје настаје питање: је ли за то та збирка тако красна, што су десетерачке пјесме у опће таке, или још и ради тога, што Вук, црпајући из неиспривнога живота вреда, могаше изабрати и узети то што је најљепше, одбацивши све што је слабије? Истина је прво, али није без уплива ни пошљедње¹. Наша збирка, на против, не само да је црпљена из мртвих извора, него, већ по природи таквих извора, није могло бити избора, а требало је примити, у збирку, без икаква решетања, све што је у њима нађено било.

XXIII. Пређимо сада да видимо, којим су начином пијевци или казиваоци саопштавали слушаоцима своје бугарштице. — Што се нашега времена тиче, ми ни у Приморју ни у Херцеговини ни у Црној Гори никада не слушасмо казивати, то јест рецитовати народне пјесме, него вазда пјевати. Тако је без двојбе било и у прошлости вијеку, јер Качић на неколико мјеста нарочито каже да су се *пивале*², о казивању нигдје ни једне рјечице. Али у при-

¹ Кад би требало свједочење томе, како је Вук изабрао пјесме за своју збирку, могла би међу осталим служити и његова изрека у Рјечнику јуб Злата Протопопа. Погледај и дописивање Вуково са Јаковом Гриммом у Јагићеву Archiv für Slavische Philologie. III.

² У Разговору угодном изданом 1759 год. на стр. 154: „писме војводе Јанка, које опћенито *пивају* Далматини, Бошњаци, Личани и остали од словинскога народа“, ватим: „ово се *пива* од нашега

дунавским земљама Вук каже да се не само пјевају него и рецитију.

А да ли су се бугарштице осим пјевања још и казивале? О томе је тешко што поуздано казати, јер нарочите свједоцбе нигдје никакве. — Као негативни доказ можда би могло то служити, што су се и у вријеме пописивања сачували прилошци стихова, који су посве *музикалнога* својства, — а што у дубровачкоме рукопису нијесу ти припјевни прилошци вазда биљежени били, ми већ казасмо на другојем мјесту, што мислимо о узроку тога појава. Осим тога, као да се пријечи рецитовану већ само име бугарштица, јер и данас *бугарити* има значење *пјевања*, а уз то јоште и данашњи опћи обичај у приморју, по коме, како видјесмо, народне се пјесме не казују него само пјевају. —

Него како год било са казивањем, свакако су *пјесме* сложене да се *пјевају*, а бугарштице да се *бугаре*, па настаје питање: на који су се начин бугарштице пјевале; да ли на један или на више гласова? Данашње наше женске пјесме пјевају се и једним гласом, али је обичније да их пјевају њих двоје или троје; — на против, јуначке се пјесме пјевају једним пјевачем у друштву, гдје осим пјевача сви су остали прости слушаоци¹. Да ли је то тако било и са бугарштицама? За епске бугаркиње имамо свједоцбу

народа, ко ће вировати, нека вирује, ко не ће, нека мирује; — на стр. 305: „ја сам је штампао (песму од Задварја) како сам је чуо *ивати*“ и т. д.

¹ Ми у осталом слушасмо и јуначке пјесме пјевати у више гласова, али у таким случајевима, да се може казати да је то ријетки изузетак. — При потежим трајнијим радњама, као што је мливно маслина у приморју, млинари, и не пустивши радњу, пјевају јуначке пјесме. Али пошто би тешко било без одушка дуже времена пјевати и уједно упирати у млинску полугу, вртећи се око млина, бива, да побољи пјевач сам запјева један стих, за тим почива, док други пјевач или њих двоје понове тај исти стих. — За тим онај први пјевач запјева други стих, а отпјевач или отпјевачи га понове, и тако бива све до краја пјесме.

у самога Хекторовића гдје се нарочито каже, да су Паској и Никола пјевали *иосебице* један послије другога:

Уз тој одговорих — Пашкој хвала ти,

А пак Николи рих — бугари сада ти!

Уз то има и у писму Хекторовићеву, знаменита изрека „они српски начин с којим је Паскоје и Никола *сваки по себи* бугарскицу бугарио.“ У Гундулићеву „Осману“ пјев. VIII, 76—87 приповиједа се исти начин пјевања.

Осим тога из ускликѝ на крају бугарштице које приведосмо на више, као да слиједи, да је све остало друштво само слушало¹. Шта више на једноме мјесту пјевач изрично казује у једнини „и на *моје* добро здравље“ (бр. 11) премда је то против етикете нашега народа, који, из пристојности и ради обиче задружнога живота, и ондје, гдје би могао казати *ја* и *моје*, каже *ми* и *наше*.

За бугарштице претежно лирскога карактера не можемо ни толико казати. Опозићемо само, да у оба рукописа, у којима се налази Мајка Маргарита, стихови су по све друкчије рећани него ли је то у епским бугарштицама. — Јер у рукопису, по коме је издана та пјесма у нашој књизи, сваки стих има свој припјевни приложак, а у другој сваки се главни стих по два пута понавља, чега ни једнога ни другога, као што је већ напоменуто, нема у епским бугарштицама.

XXIV. О мелодији бугарштица ми се не ћемо распростаћати, јер то никако није наш посао. — Него држимо, да је тешко то питање свестрано ријешити и специјалисту, по оскудним изворима, која нам се сачуваше из прошлих времена, и то тим теже, што се бугарштице не пјевају више ни у какву крају нашега народа. —

Тога ради сваке је похвале вриједно, што један особити зналац музике узе на се труд, да овај дио наше народне умјетности проучи. Јер г. Кухач не само што ста

¹ Гледај Јагаћа, Грађу за ист. слов. нар. поезије стр. 92—94.

ринске ноте пренесе на данашње, него сачувану мелодију успореди и са другим музикалним изворима, које му на његову путовању по приморју до руке дођоше¹. А како се сачуваше те старинске ноте? Уз писмо Петра Хекторовића управљено пријатељу своје Пелегриновићу о „бугаркињама“, које су уврштене у његову — „Рибању“, придода још у нотама — „они српски начин с којим је Пашкоје и Никола сваки по себи, бугарскицу бугарио“.

Уз ту просту биљешку референта неће можда бити с горега додати још једну примједбу. Што нам Хекторовић остави забиљежену мелодију наших бугарштица, велика му хвала — ми по тому знамо, како су се пјевале те, *које је он примио у своје „Рибање“*, али смијемо ли ми из тога закључити, да су се по истој тој мелодији пјевале бугарштице, гдје су се год пјевале, као што ми то видимо данас готово свуда о јуначким пјесмама десетерачким? Што се нас тиче, ми смо гледе бугарштица против такога уопћења, и то на темељу слиједећих околности.

1) И дан данашњи кад се у цијеломе народу нашем епски десетерац пјева једнаком мелодијом, у приморју на-против, задахнутом музикалним дахом Италије, и сам се десетерац пјева на најразличније напјеве, шта више готово у свакоме приморскоме мјесту иначе. Нама још из дјетинства зуче у ушима пјесме:

Мајка мару преко мора звала...

Два бунбула сву ноћ припјевала....

Л'јепо ти је рано уранити....

које смо слушали у сјеверној Далмацији посве иначе пјевати него ли око Дубровника и Цавтата од људи несељака.

2) Сам Хекторовић, називљући тај начин пјевања „српским“, очевидно држи, да је то пјевање особита напјева

¹ У Зборнику југосл. академије: *Stari pisci hrvatski Knjiga VI.* уз издање Хекторовићевих пјесама, међу којима и двије поменуте бугарштице. —

друкчије, него је обично можда било на Хвару и у околици. —

3) Кад та мелодија не би била нешто особито, не би требало ни да је саопћава Пелегриновићу, о коме он сам каже „јере си (може бити) и од друзих савшап бугарскице оне, које су моји рибари бугарили“.

У осталом и по тој мелодији што је забиљежена видимо, да је она прилично проста, као што је проста мелодија и десетерца, а даље од приморја лако да је била и још простија. А то се подудара с оним што каже Лазарус о народноме епу у опће (Leben der Seele II, 371) а што прима и Миљошић, да музика сваке епске пјесме треба да је тек нешто мало више од звучног ритма, јер би се иначе оборило равновјесје у оној озбиљној мирноћи, којом тече епско проповиједање. На тај би начин музика надмашила и претегла к себи добар дио оне пажње слушалачке, која већ, по важном садржају епске пјесме, треба да је главно к садржају прикована.

XXV. Ми знамо да се данашње јуначке пјесме десетерца пјевају највише уз гусле, али знамо и то, да се пјевају и само на глас без гусала. Што је било с бугарштицама у томе обзиру? Тешко да ћемо моћи штогод поуздано обазнати о томе, јер ако нам се и сачуваше ноте једне мелодије, не сачува се ништа о томе, је ли се и како се пратило пјевање инструментом и каквим.

Судећи по неславној често садржини пјесама, по диспозицији стихова, по нашем мњењу, претежно музикалној (припјевни приложак), дошли би до закључка, да је пјевање лако могло бити праћено каквим ударањем музичким. Али ако је било музикално праћење уза пјевање, какав је могао бити тај инструменат? Гусле, што ли? Име „попјевке“ које се често даје бугарштицама¹, и које да-

¹ Назив *попјевка* налази се четири пута у предговору дубровачког рукописа. — Исто тако и бугарштица о Свилојевићу називље се у рукопису *попјевка*. То се име налази у неколицини самих бу-

нас означаје оне пјесме које се уз гусле пјевају, војује за гусле.

Ипак то није доста, и можемо казати, да за сада нема никаква историјскога ослона, за ма какав одговор на та питања. — На сваки начин специјалному истражиоцу препоручујемо, да обрати пажњу на историчку судбину наше тамбуре, која се прије у нас чешће налазила, а од некога је времена готово посве нестале. Или су се уза тамбуру пјевале само женске пјесме? Тешко, јер Рељковић казује, како се у Славонији у прошлome вијеку пјеваху десетерачке *јуначке* пјесме, те помиње ону „Јакшићи кушају љубе“ и додаје, да је то „писма, која се и данас уз тамбуру пива“¹. Шта више, у једној пјесми ове књиге казује се, како и Краљевић Марко има тамбуру, па је ставља под главу кад спава (бр. 91. стих 9—13); а о њему је свакојакo тешко помислити да је пјевао женске пјесме. И у Бука на неколико мјеста долази, како мушкарци ударају уз тамбуру:

- Омер² узвe седеоли тамбуру,
Тамбур' бије Омер-беже млади,
Тамбур бије, уз тамбур' поп'јева (I. пј. 344).
- Ударало уз тамбуру ђаче,
Тамбура му од сувога злата (I. пј. 626).
- Тамбурице, моја дангубице,
И лулице моја залуднице (Рјечник sub Залудница). —

По нашем мњењу свакако би вриједно било потражити: није ли у каквој свези нестајање тамбуре са ишчезнућем бугарштица? То нам се чини тим важније, што је тамбурица, кажу, још и данас у потпуноме обичају у Бугарској и тамо се зове Т њ н б о р а, дочим је Арнаути, Турци,

гарштица или у натпису или у самој пјесми; гледај, напр. бугарштице 48, 52, 77.

¹ Приведено у Јагића, Грађа за историју и т. д. бр. 90. Г. Стојан Новаковић нам причаше, да је у своје дјетињству слушао пјевача родом Бошњака, може бити из западне Босне, гдје је уз тамбуру пјевао познате епске пјесме о Стојану Јанковићу.

Цинцари, који такође уза њу пјевају, зову *булгарина*.¹ Није ли то име у каквој свези са именом наших „бугарштица“ „бугарџиња“ и бугарских пјесама?

На против, о томе, да су се бугарштице и на глас пјевале без праћења инструмента, ваљда и не треба доказа. — Али кад би га требало, међу осталима би већ био и тај, да Хекторевевићеве рибари, Паскоје и Никола, кад су бугарили, уједно су и веслом возили, што, да како чини немогућним свако инструментално праћење.

XXVI. Пошто су наш главни историјски извор о бивовању бугарштица, оне саме, то ми тек сада, пошто их са више страна разгледасмо, и можемо коју проговорити о времену њихова живљења и о пространству које заузимаху.

Најприје о времену. Кад би се питање времена тичало епскога десетерца, то би се могло само питати, кад је постала та врста епа, она бо живе потпуним животом и у наше вријеме. — За бугарштице пак, којих више нема у животу, треба осим тога питати, кад су ишчезле?

Рекосмо да их више нема, и с разлогом, јер распитавши тамо гдје их је највише сабрано, то јест: у Дубровнику и околици, па и у другим крајевима приморја да ли се још гдје чује или се слушало пјевање каквих бугарштица, свуд нам и најстарији људи дадоше категорично нијечни одговор.²

¹ Успореди и у расправи Кухача (Rad. XXXIX, 99—101) ријеч *бугарија*; *ситна* и *круина бугарија*, као имена за извјесне врсте тамбуре.

² Пошто би довршен овај предговор г. С. М. Љубиша нам саопшти да у Паштровићима има још и данас *сватовских* пјесама (за епске не зна) са размјером бугарштице, те припомену стихове:

Што се Јанко не ожени, ка остала браћа твоја...

Кумство твоје сретно било, а јаки ти бог помого.

Куме поштовани.

Придода к тому: да се то зову „велике пјесме“ које се пјевају при здравицама на свадби, али да оне све то веће ишчеза-

Напротив, што се тиче крајева одаљенијих од мора г. нам О. Утјешеновић казиваше, да је слушао пред једно два-ест година, пјевати размјером бугарштица¹ некакве побожне пјесме једнога слијепца у Карловцу. То је дакле управо негдје близу завичаја Ђурђа Крижанића, који је јамачно у своје родноме крају и слушао она два три стиха бугарштице, који нам се сачуваше у његовој граматници.² Инак једна лапта прољећа не чини³, те ћемо држати, да бугарштица више нема, барем у далматинском приморју, њихову последњем познату прибјежишту. — А кад их неста?

Пошто последњи наш сабирач бугарштица Бетондић умрије 1763 год. а данашњи најстарији људи у тим крајевима не сијећају се бугарштица, може се узети од прилике друга половина XVIII. вијека као доба, у које бугарштице посве ишчезоше из народнога пјевања.⁴

Ми им дакле приближно знамо вријеме смрти; а знамо ли штогод о рођењу и животу? Појединијем бугарштицама као што и пјесмама десетерцима није тешко одређити, барем максимум старости, кад им је предмет ка-

вају, те да је већ и сада тешко наћи људи који би их знали. Прије него се са свим изгубе, требало би свакако да ко запише барем то што је још остало.

¹ То је у осталом могао бити и прости осмерац.

² Ево тих стихова:

Још *назче* бесидити, добри Марко Краљевешиц,

А на то мѝ одговори, Радосаве Сиверинче.

За тѝм преломљен стих:

Кажѝ те ми клете Тврке,

Да корвавим биле руке.

³ Гледај предидућу примједбу о паштровским „великим пјесмама.“ У осталом, треба најпрвије развидјети, да ли су и у којој су свези те пјесме са нашим бугарштицама.

⁴ Апендини, који живљаше околу сврхе прошлога вијека у Дубровнику не зна него за саме десетерце: „Del resto i versi delle popjevke illiriche... sono *decasillabi* ora puremente metrici и т. д. (I I. 255).

кав исторички догађај. — Тако на пр. бугарштица о косовској пропасти (под 1) не може бити старија од XIV-га, оне о војводи Јаңку и крунисању Матије Јанковића не могу бити старије од XV. вијека. Неке мјесне бугарштице, као перашке, имају у рукопису записану и годину догађаја, од које не могу бити старије. Али што би особито важно било знати за нас, то је старост бугарштица у опће; или барем: у коме се одношају, што се почетка њихова тиче, налазе са јуначким пјесмама десетерца, — другим ријечма, да ли су старије *бугарштице* или *десетерци*? То питање, дакако, не може бити расправљено у овоме предговору, и то тим мање, што нико до сада, у колико је нама познато, није озбиљно покушао да одредијели старину ни данашњег десетерца¹ и питање, дакле, која је врста наших епских пјесама старија треба да остане за будуће испитаче.

Ипак мислимо, да за те испитаче неће бити с горега; ако овдје приопћимо неке појаве, мисли и аргументе, које забиљежисмо бавећи се приготовљавањем ове збирке к издању. Ти аргументи као да војују за старешинство времена бугарштица пред десетерцем или барем приближно за једнаку старост обојих врста. Ми ипак не намећемо никому то мњење, а приопћавамо као и до сада тек опажена факта и заључке, који на њихову темељу поникоше:

а) Догађаји и јунаци, којима се баве наше бугарштице, по течају времена нијесу ни мало ближе нас од оних, који се налазе у десетерцу. — Истина да бугарштице ове књиге допиру само до косовских догађаја, а да де-

¹ Судаћи по широко и дубоко заснованој проф. Јагићем расправи „Грађа за историју слов. нар. поезије“, јамачно се надати можемо, да ће се он дохватити и тога важнога питања, гдје му мјесто буде.

До сада изађе први днo: Хисторијска свједочанства о пјевању и пјесништву слов. народа. Загреб 1876.

сетерци иду чак у пред-косовску добу, али ми већ имасмо прилике напоменути, да нам једна бугарштина о цару Стјепану дође до рука, пошто је доштампана била ова прва књига. — Рашта пак нема митолошких бугарштина, ми видјесмо на више, то јест, показасмо на неке могуће узроке тога појава. Што се дакле предмета тиче, у томе су бугарштите и десетерци у времену од прилике једнаки.

б) Ако пак погледамо на неке тако зване културне знакове у бугарштинама, којих у десетерцу више нема, тада се старјешинство времена почиње нагињати ка бугарштинама. И доиста, као обично јуначко оружје у бугарштинама сретасмо: *перену стријелу* или *стријелицу*, *перени* или *рожани лук*, *перени штит* и *шћитак*, *бојно*, *вито* или *убојито коње*, дочим у десетерцима долази готово вазда ново огњено оружје: пушке, топови, лумбарде, а од пријашњег оружја, осим копља, врло се ријетко што и помиње, и то до тога ријетко, да би се старински епитет *перени* био можда по све изгубио у десетерцу, да се није сачувао уз буздохан, кому је епитет још и данас *шестопер*, а кадгод и *перен* (Вук II. 59. 147). Напротив у бугарштинама опћега значаја, огњенога оружја нигдје нема, јер ми *пушку* опазисмо само на једноме мјесту, па је и ту ваљда последије уметнута, јер јој пристоји исто као кадби у десетерцу о везу Лазару ко уврстио пароброд или жељезницу.

Што огњенога оружја има у перашким бугарштинама, то још не крњи правило, јер су то пјесме локалне и новије које и постадоше управо под пуцњавом пушака и лумбарада.

Исто тако и јуначко одијело и накит у бугарштинама је застарало: *свите*, *клобуци камиловци* с перјем *каштратсвим* итд., нигдје нема ни *феса* ни *јечерме* ни *чалме* ни *димлија*.

в) Језик, кажу, не може бити од велике помоћи при изискивању старине неке врсте пјесама, јер знамо, да пјесме путују, па крај, који их прима и усваја, одијева их

такође одјећом свога нарјечја. Али не само да пространство подвргава пјесме непрестаној промјени, него то исто ради и вријеме, јер у пјесми такође новије форме језика истискују старије.

Што се наших бугарштица тиче, ми држимо ипак да нам језик тих пјесама може такође бити од помоћи при рјешењу питања о коме је ријеч. Ми то држимо ради тога, што бугарштице услјед свога увенућа и опадања, још много времена пред што ће посве исчезнути, престаше се подмлађивати, те тако окорјевши, ни језичне промјене не могоше бити тако лаке, вако у вазда свјежем и живом десетерцу.

По томе дакле лако да за истражиоце старине бугарштица може имати неко значење дуал, на примјер, који се налази на два мјеста у бугарштици под 6; -епитет *видовни*, који се даје Богу, и кога у десетерцу нема (има коњ *видовит* или *виловит*, први од којих можда и поста из усмене на тај епитет, који се срета у бугарштици); *тврђ град*, који се често срета у бугарштици лако да је старији од *бијела града*, јер у старо доба градови у Словена у опће, а особито у јужних, бијаху само тврђаве (losa munita); епитет *грана свила*, који долази већ у дубровачкоме статуту од 1272. године:¹ и остале такве језичне особине. —

Ипак међу свијем њима лако да у обзире времена заслужују особите пажње они пјеснички самоставници, поставши из глагола, који их вазда прате (*шету* пошета, *језду* језди и т. д.), о чему је говорено на више, и чега у десетерцима није нема. — То је по свој прилици поетски архаизам, који ваљда за то не пријеђе у десетерал, што му је стих краћи (то је можда узрок, да и оних плеонастичких честица, које срећамо често у бугарштицама, у десетерцу готово нема), а и ради тога, што их у живоме

¹ „grana et seta“ Lib VII. cap 39.

језику већ не би. — У осталом не треба заборавити, да се и у десетерцу сачуваше неки епитети, који из живог језика давно ишчезнуше : сјетимо се само *русе* главе, *чарних* очи и т. д.

з) Можда неће за истражноца излишно бити, да опази да и у другијех народа старије епске пјесме имају већином дугачки стих (Илијада, Нибелунген и т. д.) дочим у позније вријеме отме мах краћи. То, кажу, бива ради тога, што се дуги стих боље приближа к оној простој једнозвучној музици, која у старија времена не одступа много од раздријешеног приповиједања. — И наш славни земљах Томазео мисли у опће, да су у старије доба епски стихови обично дужи, па да тек временом постају краћи. Године 1873. посјетивши га у Флоренсији, те разговарајући с њиме о бугарштицама, а и о народном епу у опће, он нам каза своје мњење и о узроку тога скраћивања, јер, каже, као што течајем времена танча снага мисли, тако отанча и снага израза (*il vigore del pensiero s' attenua, quindi anche il vigore dell' espressione*). У осталом тешко да би се могла потврдити посљедња изрека примјером наших десетераца.

д) Нама се чини, да је ипак један од најглавнијих знакова старине бугарштица, управ њихов дубоки упадак већ у XVI. XVII. вијеку. — Јер њихова увелост, изнуреност и празнина при свјежем и снажном десетерцу опомиње на оворјела старца, који одживи свој вијек, при чо-вјеку находећем се у потпуном цвијету своје животне добе, пуну снаге и енергије.

ђ) Најпослије неће бити с горега напоменути и то, да се посљедње живовање бугарштица налази у приморју и у западном куту Хрватске, то јест у крајевима, гдје се највише сачувало и старинских језичних облика. — А рашта да се најдуже сачува управ у тим окрајцима тако много језичних архаизама? По свој прилици ради тога; што ти окрајци, или по туђинскоме уdlиву или по гео-

графској конфигурацији, или ради других узрока вијесу више биле у свестраном и потпуном опћењу живљења са темељем и живцем народа, те тако, не могући сlijедити уза- стопце органични развитак свенароднога језика, у њима се окаменише и осташе старији облици¹. А не може ли се из факта да се бугарштите у тим самим окрајцима нај- дуље сачуваше, по аналогији тога што о језику казасмо, закључити, да су управ и бугарштите и њихови пјеснички архаизам, изгубивши своју живоћу у осталим крајевима урише у те окрајке, док им новија форма епа, а још више новија форма живота, и то последње његово уочи- ште на увијек не отеше?

XXVII. Проговоримо сада о простору. Да су се у свему приморју бугарштите пјевале, и то од Арбаније до Истре, то свједочи и језик (који нам, међу осталим, показује не мало италијанскога уплива²) и происход рукописа и друге необориве свједоче, о којима је већ говорено. Два три стиха бугарштите, које је Крижанић записао у својој гра- матици и које је он по свој прилици слушао у своме род- ном завичају, свједоче о њихову живљењу и у запад- ном крају Хрватске³.

Али пошто ми имамо свједочебу у томе обзиру само

¹ Сјетимо се на пр. старо-словенских облика: *блѣдъ, грѣда, рѣдъ* и т. д. који прешавши у туђе језике и окаменивши се у њима, сачуваше назализам, дочим се услјед органичнога развоја не сачува у никакву живому словенскоме језику источне групе.

² Гран Маестро од Малте, Гран Дука од Тоскане, Папалини, Цаџи непут, ремућати, легати, преша, делонго, цардин, ништанемање, у сусрету се учинити, данак учинити и т. д. и т. д.

³ У томе смислу није без значења ни стих женске пјесме у Хр- вата кајкаваца, који је једнак стиху бугарштите и то не само у броју слогова, него и у акценту:

Посејаа сам бажуљек, посејаа сам драга љуба.

Јагић у Отаџбини 1875. стр. 576.

за Далмацију и Хрватску, слиједи ли из тога, да у тим крајевима бугарштице и постадоше и живљаху, а да другим дијеловима српско-хрватскога народа не бијаху познате? Разумије се, да локалне бугарштице као свеколике перашке (59, 61, 63, 65, 67, 69, 71, 73, 75) неке мјесне дубровачке (79, 80), которска (76), скрадинска (78), посташе у приморју и баш у мјестима којих се тичу, — али шта да кажемо о опће-народним бугарштинама, као што су оне о косовској пропасти, о Страхини, о Марку, о Деспотима, о Јанку, о Јакшићима и т. д. Да ли су и оне тек постаде у приморју и у Хрватској, те само су искључиво у томе тијесноме кругу и живједе?...

У колико је нама познато, до сада бијаху о томе казана два мњења и оба међу собом супротна. Проф. Миклошић држи, да су бугарштице искључиво хрватски епски размјер¹ дочим проф. Јагић мисли, да су оне цијелога народа, т. ј. и Срба и Хрвата, а само да се случајно дуже сачуваше у западним крајевима². — Ми нагињемо к последњему мњењу, то јест, да су и бугарштице као и десетерци својина цијелога народа, Срба и Хрвата, које ми ни у томе обзиру не налазимо разлога дијелити. — Ми то наше мњење можемо подупријети слиједећим фактима :

а) Ми већ виђесмо да и бугарштице и десетерци опћега значаја, пјевају једне те исте догађаје, у којима се јављају једни те исти јунаци, па баш и они, који су од туђега народа позајмљени. — Исто су им тако једна те иста и имена земљописна, мјесна и етнографска.

б) Виђесмо и то, да су и унутарњи материјални и поетски састав пјесама као: понављање, палилогија, епитети, поетски глаголи успоређење, хиперболе, иронија, почетци пјесама, усклици и у бугарштинама и у десетерцу у главном такође готово једнаки.

¹ Volksepik d. Croaten.

² Свједочанство из прошлости о српским народн. пјесмама, у Отаџбини 582.

в) Већ је опажено било не ријетко, да је штокавско нарјечеје заузимало све мало по мало своје земљиште, ступајући са југоистока к западу. — И сада у дубровачкоме нарјечју има остатака чакавштине, а није одвећ давно било, кад се о данашњим чисто штокавским Дубровчанима било могло казати да су чакавци. — Можда не би било трудно доказати то исто и за приморске Бокјеље. — То ипак по нашему мњењу још не значи, да су тиме Дубровчани и Бокјељи од Хрвата постали Срби, него да су у њих по природноме закону развитка језика, старе форме мало по мало и неопажено ишчезле, уступивши мјесто новима. *

Не знамо рад шта се и за пјесничке форме не може примити то исто начело, шта више и исти правац у њихову поступању са југо-истока на запад, — по аналогiji поступка језика, и то тим више, што се то подудара и с историчким фактима.

г) Ако је ико на свијету Хrvat, то су заиста Сењани. Па што ми у њих опажамо? Да је и Иво Сењанин и васколики круг сењских јунака, који су, као ускоци у средњи тамошњег старосједјелачког насељења своја јуначка дјела вршили, опјеван стотинама десетерачких пјесама — а ми већ напоменусмо, да о Иву Сењанину нема баш ни једне познате бугарштице, премда у доба догађаја ускочко-сењских, бугарштице бијаху у приличном животу и у Хрватскоме приморју.

д) Исто тако и становници онога краја Далмације, у којем је још у прошлом вијеку вреда успомена ратова Млечића са Турцима, зваху се онда, а зову се и сад Хрватима¹, па Качић, који се управо роди, "одгаји и надахну у тој крајини, којим је размјером пјевао своје пјесме? И опет десетерцем, јер у „Разговору угодном“ не налазимо ни једне једине бугарштице, а ми добро знамо, да

¹ И бокјељске их бугарштице зову нарочито „Хрвати од Далмације“ (бр. 65. стих 4. 72, 109. 124).

су за Качићево вријеме оне још живјеле у приморју. Ипак ако ико, то је Качић пјевао за народ, ако икому, то се о њему може рећи, да је дао народу то, што је од њега примио.

Како дакле да објаснимо тај појав? Нама се чини, да је он са свим природан. И борба далматинских крајшника и сељских ускока с Турцима би једнакога исто-вјетнога значаја с борбом њиховијех источнијех једнопле-меника Срба с Турцима. Отуда њихов ужи и живљи ме-ђусобни саобраћај, отуда и то, да и форме и дух десетерца боље пристајаше духу тога времена пуну множине дога-ђаја, трептећих најживљим животом; уз то природно на-предовање облика штокавштине к западу учини природним начином, да и западни Срби или Хрвати неопажено оста-више стару бугарштицу, а њезино мјесто доби поживљи десетерац¹. Бугарштица, међу тим, све је више к мору уз-мицала и постајала пјесмом људи живућих више у огра-ђеним мјестима, људи, који по своме бављењу и по дру-гим узроцима, не живљаху више епским животом као За-горци, то ни духовна свеза није могла бити чврста међу њима. Само Пераштани од свијех варошана сахранише још за неко вријеме свој војнички начин живота, па у њих за то покрај бугарштице ми сретамо упоредо и десетерац.— Каква је животна сила десетерца била у прошлome вијеку видимо из тога, што је она завладала предјелима и са-мих далматинских чакаваца, јер знамениту пјесму о Ха-сан-агиници записа Фортис по казивању или пјевању ошто-кављенога чакавца².

ђ) Познато је, да источни дио нашега народа, т. ј. Срби *par excellence*, готово су сви православни. — Ми у

¹ Ми тиме не нијечемо старину десетерца, али ко год познаје наше народне пјесме, осјећа као неко увјерење, да им је управ борба с Турцима дала и ако не живот, то ону снагу, свјежину, пуноћу и трајну младост, којом су се до сада одликовале.

² Вук III. бр. 527.

Срба православних до сада не откисмо ни једне бугарштице. — Ипак у бугарштицама самим сретамо израза, који се тичу искључиво православља, и који не би ни на памет могла пасти „латинину“, да их уврсти у бугарштицу, кад би само они бугарштице пјевали. Примјери:

— Тамо пође он Марко у лијепу Свету Гору

У лијепу свету Гору у лијепе манастире.

Он ти ми се обуче прецрнјем калуђером (7. 95. 92).

— И ти мени доведи светог оца калуђера (16. 39. 51. 57).

— Чини мене понијет' у цркву од Свете Горе,

Нека мене укупају калуђери Светогорци (16. 74. 75).

— Али ми су у манастиру Светогорци калуђери (22. 39.

41. 43. 50).

— Али њему говоре они оци калуђери:

Који год си велики гријех твому Богу учинио!

Да нијеси погубио кога твога родитеља?

Ал' да нијеси погубио твога кума крштенога (35 in fine).

Да речемо, да су те бугарштице имале извором десетерац, али је свакако тешко вјеровати, да би католик у својој премјеси то тако оставио, тим више, што у бугарштици под 17, гдје долази четири пута израз „Светогорци калуђери“ казује се, да је војвода Јанко саградио на Косову тај православни манастир за душу Секулову, а сваки знаде да ни Јанко ни Секула не бјеху православни.

Очевидно је, дакле, да су барем приведенe бугарштице не само пјевали и православни, него их и саставили, а њихова их браћа „латини“ од њих научили. Особито пошљедњи од наведених стихова показује своје православно порекло већ тиме, што је, како је познато, само у православних кумство тако високо цијењено, да се држи да је кум више родитеља. Осим тога ми се сјећамо, да нађосмо неколико пута у бугарштицама и *крсно име* (на пр. 12. 36. 37), које такође славе само православни Срби и они, који некада бијашу православни (као н. пр. Конављани).

Да, на против, и католици, не само пјевају, него и састављају десетерце, то нам показује већ и Вукова збирка — а у овој књизи налази се десетераца са знаковима чисто католичкога порекла: *гвардијан, крижи, калези, коризма* и т. д. (90. 100).

ж) Гундулић у своме „Осману“ на неколико мјеста говори о пјевању бугарштица. У III-ој књизи (строфа 9—28) он набраја јунаке, о којима се „складне и слатке бугаркиње“ пјевају. — Гдје? У Бугара и у Србаља. У VIII-ој књизи (китице 55—87) набраја не само јунаке него и садржај „бугаркиња“ које су се пјевале на *сједјељкама*. А гдје су биле те сједјељке? У Смедереву (III. 19). Али што знаменитима чини ова наведена мјеста у Осману држимо да је управ то, што не само да се већина главних јунака, које он на првоме мјесту поименце набраја, налазе у бугарштицама ове наше прве књиге (Милош Обилић, Марко Краљевић, Михаило Свилојевић, Краљ Владислав, војвода Јанко, краљ Матијаш), него и већина бугарштица, за које он каже да су се пјевале на тим сједјељкама, те им приводи и садржај (VIII. 77—86), налазе се такође, по чудну случају, у нашој збирци, а то су: Огњени Вук одмјењује будимскога краља од копља (бр. 30, 31): О херцегу Стјепану има десетерац (бр. 119) а јамачно је била и бугарштица. — Бугарштица о Сигету, о којој помиње Гундулић (IV. 41. 42), налази се такође у нашој књизи у двије варијанте (бр. 36, 37).

з) И у pjesми Хекторовића и у његову писму Пелегриновићу напомиње *српски* начин пјевања бугарштица. — Ми не мислимо да су етнографски појмови у Далмацији и у доба Хекторовића били одвећ јасни (а знамо колико су у наше вријеме слабо одређени), али је јамачно под тим прилогом „српски“ барем у опће мишљено на источне стране копна насељене нашим народом.¹

¹ И Јагаћ (I. с. стр. 94) да је од прилике тај исти смисао тој изреци:

Ето нам дакле и позитивне историчке свједоџбе, да су и Срби пјевали бугарштице, — свједоџбе, којој не знамо рашта не бисмо вјеровали.

XXVIII. Још нам је забиљежити неколико опазака о кругу у коме су могле постати и живјети бугарштице.

Већ за епски десетерац подизало се питање: да ли је искони настао у самоме народу, или у какву посебноме народноме кругу напр. у властеоском. Него, да би одговори на така питања били могући, и имали научне вриједности, требало би прије изучити и ријешити неколико других још готово нетакнутих, и врло заплетених питања социјалнога значаја. — Требало би најприје научним начином утврдити ко су били виши и нижи кругови у јужних Словена, па и у Срба; како су појединци људи улазили у њих и од туда излазили; какви су међусобни одношаји били међу разредима; како је економија знања о свијету и друштву била распредијељена међу члановима појединих разреда; јесу ли и у колико преграде међу разредима биле такве, да знање и изуми једнога разреда могаху или не прелазити к другоме; какве су битне сличности и различности биле међу тако званим вишим и нижим разредима у нас и у других народа; какве су разлике биле у појединим земљама српским и хрватским у различна времена.

Док се та и још гомила других питања не разјасни, научно је рјешење горњег питања, по нашему мњењу, немогућно.

Услијед тога, разумије се, да не може намјера наша бити, да дамо какво субјективно мњење о више означеноме питању, али мислимо да неће бити без користи, да означимо неке факте које опазисмо и који се тичу тога питања, јер они могу бити у помоћи, пошто друга друштвена питања буду ријешена, — будућему истраживаоцу.

Погледајмо најприје, у коме су се друштву пјевале и од кога наше бугарштице:

Што се садањих јуначких десетераца тиче, то знамо, да се они пјевају у свијем великим и малим кућама изван вароши, али свакако више у великим кућама, јер је у њих не само задруге више, те се лакше и пјевач нађе, него у богатије куће долази више путника, које вазда нуде да пјевају. Али осим куће, пјевају се пјесме у хајдуцима, на војсци, на радњи, на сајмовима, у крчмама и при свакој прилици гдје има какав скуп људи.

Што обично слијепци пјесме знају и пјевају, то се не смije узети као да је то пјевање допало у дио слијепцима, услјед какве подјеле радње; него просто ради тога, што је у њих, пошто се другом радњом не могу бавити, више времена да се пјевањем баве, те да заслуже дар, али нити је тим пјевање епских пјесама постало каква особита специјалност слијепца, — особито тамо, гдје је више епскога живота, као у Херцеговини, у Црној Гори, у Шумадији, — нити је то унизило пјевање јуначких пјесама¹. Ми смо сами слушали пјевати уз гусле јуначке пјесме самога кнеза црногорскога и то међу друштвом, и никому није на ум пало, да он тим унижује своје достојанство.

Ми, дакле, видимо, да, барем у земљама гдје има још епскога живота, јуначке се данашње пјесме пјевају и у вишим и у нижим круговима, а пјевају их такође и људи из виших и нижих кругова.

А сада настаје питање: да ли је што слична бивало и са бугарштицама?

Како је било, док су бугарштице у цвијету биле, тешко је знати и казати, јер ми застајемо те пјесме а и извјештаје о њима теж у доба њихова опадања; али у то пошљедње доба представљају нам се не мале разлике међу појединим крајевима.

¹ Ни у старих Грца не бијаху сви рапсоди слијепци, према се Омир слијепцем представља, нити је за то и данас на западу мање угледна музика, што се њоме баве и просјаци слијепци, нити је она постала њихова специјалност.

У Хрватској бугарштице се пјеваху и у друштву властеском, али треба добро запамтити, да их сами чланови тога друштва не пјевају, него њихови сељаци, прости војници. Тако барем Крижанић приповиједа ¹.

У средњем далматинском приморју и на отоцима ми видимо, да премда властелин Хекторовић слуша пјевати и записује бугарштице, али их не пјева ни он ни какав његов вршњак, него његови рибари, Пашкој и Никола, који и завршују пјесму ускликом:

А сада ми и вавда добра сриња с тобом буди,

Наш господару!

Слични усклици на крају бугарштице као:

Весел'те се сви около, веселио ви Бог велики

Господо придрага!

који се налазе при бокељким пјесмама (52, 84) свједоче, да су се и у Боци пјевале у вишем друштву. Овдје пак, гдје је међу слојевима што се тиче умственога опћења, остао готово и до данас дотицај без преграда, може се помислити, да су и људи из виших слојева пјевали наше бугарштице. Ми знамо на пр., да је умјетну бугарштицу под бр. 77 један свакако образован човјек Которанин саставио ² — а не заборавимо, да је Котор једино мјесто у Боци, гдје се, ако изузмемо малу Будву, развио био патрицијат у затворени разред, попут приморских градова сјеверне Далмације.

А како је у Дубровнику бивало? Било би за нас од

¹ Vidi enim convivio assistentes nobiles et militares viros et post terga ipsorum stantes milites qui canebant majorum laudes. Omnia autem illa cantica continent laudes Marci Cralevitii, Novaci Debeljaci, Milosi Kobilitii, et aliorum quorundam heroum (Безсонов II. стр. 7; у Јагића, Грађа 87).

² Он сам при крају пјесме каже:

Зна Бог, право ви ћу рећи, сагради је слабост моја

Моја Которани, зло немоћан кад лежећи немах мира ни покоја. —

в*

особите важности, ради неколико узрока, знати, у којима су се круговима оvdје пјевале бугарштице, и који су их људи пјевали. Од тих узрока су најважнији: а. што, ако сви знаци не варају, ми видимо, из језика, да су се бугарштице пјевале у самоме граду Дубровнику¹ и у предграђима, дочим ми знамо, да за данашње народне пјесме не само Дубровчани, него у опће грађани као такви у свијем земљама српско-хрватским, веома мало маре; б. да управ у доба, кад су се те пјесме пјевале, у самоме су се граду Дубровнику (оставимо на страну сељаке, који су и ако по нешто богатији и углађенији, ипак у свему осталом једнаки другим Херцеговцима) слојеви већ тако чврсто раздијелили били, да је био већ затворени властeosки разред за себе, шта више, и чисто грађански разред бијаше се већ раздијелно у више и ниже грађанство. Али колико год би било занимљиво знати, да ли су се у свима тим слојевима пјевале наше бугарштице, или само у неким и у којима, ми немамо о томе никаквих позитивних података. Ми ћемо ипак покушати, да по другим саображајима и о томе приложимо оvdје неке примједбе. Признајемо, да Гундулић и људи савременици и врстници његови знадијаху и бугарштице као што проф. Јагић с правом потврђује за све народне пјесме² и то на основи самих изрека Гундулићевих у Осману³. Али и опет нам се чини, да су се бугарштице, барем у XVII. вијеку, у вијеку Гундулића, пјевале у Дубровнику само у круговима *нижега* грађанства, и ево за што мислимо, да је то тако било.

¹ Јагић је посве противнога мњења, у чему се он ослања на Макушева (Грађа стр. 81), а овај, по свој прилици, на аналогну са десетерачким пјесмама. О томе се пјевању и до самога Апендини сачуваше успомене, јер каже: Non è gran tempo che un tal uso (енско пјевање) era in vigore eziandio nelle città marittime e specialmente in Ragusa (II. 256).

² Отацбца 1875. стр. 584, 585.

³ III. 15—27; VIII. 76—87.

а. Виши разреди с укусом утањеним од старих класика и производа „renaissance-а“, богате књижевности сусједне Италије, имадијаху већ своје умјетне пјесме у приличној количини, а ми знамо, да су умјетни дубровачки пјесници сви били или властела или богатији грађани, па да су се управо у тим разредима највише и читале и рецитовале те умјетне пјесме.

б. Пошто је у то доба управ у Дубровнику било мање него игдје епскога живота, ми видјесмо, до кога су степена управ бугарштице дубровачкога рукописа опале у свакоме обзиру, па се разумије, да образованији разреди не могаху у њима наћи насладе ни са естетичке стране, ни са стране садржаја.

в. Међу умјетним пјесмама дубровачким, које како видјесмо, бијаху аристократскога значаја, не налазимо ни једне, која би састављена била по обрасцу народне бугарштице, као што налазимо у Боци управ умјетних бугарштица, од којих већ наведосмо једну мало више.

г. Двије пјесме дубровачкога рукописа т. ј. о наши пријатељу Дубровника (79) и о дубр. поклизару Јакобу Марушевићу (80), које су и по садржају чисто дубровачке и у Дубровнику састављене и пјеване биле, подупиру нашу мисао. Јер, у истину, ко би из вишега круга уметно у њих такога кићења, какво је на прим. оно, како се цар дубровачкому поклизару поклатио (80, бр. 10); пошто је сваки из тога круга добро знао строгу етикету тадањег стамбуршкога двора, која је то чинила немогућним.

Те опаске ваљају за кругове, у којима се пјеваху пјесме у вријеме кад су забиљежене биле. Што се пак тиче старијих времена и постајања бугарштица као такових, мислимо да неће бити посве залудне будућему испитаоцу слиједеће опаске.

Ми већ означисмо потанко поједине елементе и спољашњег и унутрашњег састава бугарштица, од којих се многи подударају са онима у десетерцу, чиме се приближују

обје врсте пјесама к једнаку извору, на био тај извор опће-народни, био какав други. К таким елементима, који их зближују, то јест, који су готово једнаки и у бугарштици и у десетерцу, требаће да још напоменемо сујевјерја, као што су на примјер *виле*, као и неке опће народне обичаје, који се по градовима не налазе. К њима треба бројати на примјер *сватове*, *добру молитву*, *дјевере* и друге, који се сачуваше до данас само у нашега сеоског народа.

Насупрот елементима који их зближују, ми ћемо овдје при крају овога одсјека додати неке врло значајне прте, које се у такој количини налазе само у бугарштицама, те тако представљају елемент, који их чини различним од десетерца.

а. Сама по себи у ово пада нека особита пажљивост у бугарштици не изоставити неке форме учтивости, које се сретају обично у градскоме или другоме финијему друштву¹.

На примјер, у бугарштицама се готово никад не заборавља казати, кад је говор о томе, да је ко кому дошао у походе или га иначе срео, да се онај овому *лијепо поклонио*, а такође изријеком, да је и овај њему то исто *одвратио*:

Лијепо се је Стјепане свој господи поклонио,
И њему се господа сваколика поклонише (1. 57. 58).

То је клањање и одељањање особито у сретању женских тако неопходно, да у томе ни најфиније западно витештво није скрупулозније од наших бугарштица. — И сам брат треба да се сестри први поклони, а тек за тим она њему:

¹ Те се форме у бугарштици ни онда не заборављају, кад су се заборавили и какви битни дијелови приповиједања, кад је занемарена и логичка свеза међу тим дијеловима као и унутарња хармонија цијеле пјесме.

Л'јепо се је Михаило сестри својој поклонно,
И она се бијаше брату своме поклонила (10. 45).

Шта више, жена војводе Јанка долази молити старца
деспота Ђурђа, да јој пусти из тамнице мужа; старац де-
спот треба да се први њој поклони, а тек последије да му
она одздрави:

Кад је дошла млађахна пред старца деспота Ђурђа,
Л'јепо се је деспоте тој госпођи поклонно.
И њему се бијаше Маргарита поклонила, (цј. 10, ст. 73).

Дакако да има и у десетерцу учтивости и поздрава,
али су они посве епскога значаја; њежности је мало:

Он Турцима божју помоћ даје,
А сви Турци на ноге устали,
Ваш устаде Панца од Удбине,
Руке шири, те се ш њиме љуби,
Сваки њему божју помоћ прима,
Ал' не прима Арнаут Османе,
Нит' се, курва, од места помера,
Преко гледа Сјењанина Иву (III. 29, ст. 32).

Овдје и ако пјесма приповиједа све појединости по-
здрава, то бива само за то, да би већ у напријед слушалац
осјетио, да ће се међу Ивом и Арнаутом нешто немила до-
годити. —

У десетерцу се пред женама много не метанише, а
поздрављају се као и *мушки*, само ако је она каква ви-
сова госпођа, а мушки обичнијега реда, као Наход Си-
меун, тада овај:

Капу скида, до земље се свија,
И краљици божју помоћ даје;
Краљица му божју помоћ прима (II. цј. 14, ст. 105).

или кад син мајку срете,

У б'јела се лица ижљубише,
Милош мајку у бијелу руку.

Ми остављамо будућему испитивачу да ријешити питање: да ли се то особито наглашаваће форма учтивости а особито учтивости са женским за то јавља у бугарштинама, што су се оне у углађенијем друштву пјевале, или јер су такве биле из почетка, те помињу старију културу народа или круга у коме пониклоше.

б. Још има једна важна особина у бугарштинама, коју нам не треба мимоћи без спомена; а то је: силно наглашени елемент средовјечно-феудални, којег у десетерцу, ни из далека до тог степена нема.

Навешћемо само неке примјере.

У једној се бугарштини приповиједа, како су „господа“ вргли краља угарскога у тамницу (пј. 12); — у истој мало ниже, како краљ угарски обећава Вуку Огњеному, да ће му повратити „очине баштине његове“, које му је био одузео. — У другој Митар Јакшић умирући поручује краљу поклон и помиње, како га је вагда вјерно дворнио и никад му издаје није учинио, али му је сада чини, јер иде дворити бољег господара (Бога) (16). — На другоме мјесту краљ угарски, пошто на војводу Јанка, ни крива ни дужна, сабљом нападе, опет се „смилова“ на њ, те му даје „лијепе земље и градове“, само да се од њега не одметне (27); — Краљ будимски казни бана словинскога тиме, што му најприје одузимље „од Словина бановину“, а тек послје заповиједа, да се „худом смрћу умори“ (33); — Краљ пријети „слузи свому“ бану Бартолу, да ће га „из господства изгнати“, ако се не помири са женом, а овај га, да како, одмах послуша без приговора (34); — Бан од Мориња пође на Дунај градове дијелити, које му је отац „с бојним копљем придобио“ (45).

Осим тих примјера опазисмо јоштер, да, гдје год у десетерцима долази жена госпођа, тамо се у бугарштинама срета „владика“ то јест жена властелинова (гледај н. пр. пј. 9,14, 23 и т. д.)

Посао ће будућег истражника бити да ријешити: јесу

ли то опће успомене о феудним уредбама старе хрватске, српске, босанске или тек угарске државе ; или то опомиње на феудне кругове, гдје су бугарштице постале и пјевале се ; или пак добише тај колорит тек у доцније вријеме у приморју.

Што се тиче овога пошљедњег, треба још напоменути, да у Дубровнику, земљи поморско-трговачкој, ако се и знало за феудне одношаје, и опет феудних установа средовијечих, какве бијаху у другим сусједним државама на западу, није бивало.

В. О свези међу бугарштицама и умјетним пјесништвом у приморју.

XXIX. У колико се до сада знаде, није било отеривено међу народним десетерцем и нашим старијим умјетним пјесништвом у приморју, баш никакве знатне свезе, особито што се тиче спољашње форме.¹

Да ли се то исто може казати о бугарштицама, којима је барем пошљедњи завичај и био управо у приморју? Рекли бисмо да не! јер ако сви знаци, које опазисмо, не варају, као да се показује знатна свеза међу бугарштицама и умјетним осмерцем у приморју, и то управ у спољашњој форми. — Тај осмерац преоте мах у готово свијех па и најбољих писаца дубровачко-далматинских, и то све више, што је више бугарштица ишчезавала.

Ми ћемо се у осталом и при овоме питању као и до сада ограничити послом престога извјестиоца опажених појава.

И прије свега погледајмо на наш умјетни осмерац, како се он срета у Гундулићеву „Осману“ :

¹ Разумије се да Качића, који иначе ни пјевао није до десетерцем, не можемо бројити међу умјетне пјеснике. —

Ти о сиви наш соколе,
 У млађахна твоја лета,
 Потгачио си Турк(е) оходе,
 И добио цара клета. (Пјевање IX. строфа 32).

Складни пуци, мирна села,
 Травна поља, доб' угодна,
 Ројне пчеле, стада ц'јела,
 Житне њиве дубја плодна. (Пјев. IX. строф. 38).

Особито ова пошљедња строфа осим на једноме мјесту, има размјер чисто трохејски, дочим у првој строфи у првом и трећему стиху на крају јавља се и дактил; али за то у средини налазимо не мало одступања од та два размјера. То све бива тако, ако нагласимо слоге као што се данас наглашују у просту разговору. Ми видимо, дакле, да је нагласак једнак или сличан нагласку, који налазимо у бугарштици.

Него то још не доказује много, јер се така акцен-туација већ по устроју језика налази и у десетерцу. А стихови и строфе?

Ако уклонимо припјевни приложак, за који се, како видјесмо, у Дубровнику ни марило није, стих није друго него *преполовени шеснаестерац*, кога је и онако цезура вазда у двоје дијелила. — Строфа пак умјетнога осмерца, очевидно је, да на длаку одговара бугарштици од шеснаест слогова, јер кад преполовимо у цезури два стиха који сачињују обичну строфу бугарштицу, ето нам строфе

од четири стиха као што их сретамо у Гундулића и у других дубровачких умјетних пјесника.

XXX. О дијељењу на двоје главнога стиха бугарштице ми тек што говорисмо, али хипотетично, *potentia-liter*, — па би свакако било више тежине, кад бисмо могли доказати, да је то тако и *actualiter* бивало. И доиста случај нам сачува и таки доказ, јер бугарштица, која је у овој књизи под називом: „Мехмед паша удара безуспјешно на Котор“ (77), у рукопису је овако записана:

Захвали се баша Мехмет,
Турске војске војводами,
царев Турчин баша;

На срамоту да ће узет'
Племенци Котор нами;
И да ће га подчинити
Под заповјед силна цара,
Господара свога.

Которане погубити,
И њих млада господара;
Ову мис'о у њем стави
Потурица нека гњила,

Невјерна ђидија...

и тако даље, све строфе четверке до краја, само што пошљедна, ми знамо већ рашта, нема него двије. — Није ли то, кад изузмемо стих почетни и завршни, а уз то прицјеве, прави Османов и стих и акценат и строфа? Шта више није ли и слик посве једнак Османову? Што су сликовани стихови иначе размјештени, очевидно, да је то само ради тога, што је састављачу потребно било уметнути прицјеве према реду бугарштице.

Ова је умјетна бугарштица, састављена јамачно не много послје опјеваног догађаја, који се случи 1657 године, јер састављач препоручује господи Млетачкој, у стиховима 196—198, да награде према заслугама војводу који

при томе нападају заштићаваше Котор.¹ Саставилац не одаје свога имена, него на крају пјесме додаје, да ју је сложио кад је болан био, да би тиме скратио себи вријеме (стих 205—207). Ипак се из свега види, да је и сам био Которанин. — Вриједно је још напоменути, да сам пјесник називље своју пјесму *поп'јевком* (ст. 199, 203), име које се, како видјесмо, често давало бугарштицама у Боци и у Дубровнику, — а никада, у колико је нама познато, умјетним пјесмама.

Осим тек наведене умјетне бугарштице има их те феле још у овој књизи, и то: Ослобођење Беча 1683 год. (бр. 58) и Поздрав Дубровнику (81). Можда би још међу умјетне требало уврстити и одломак бугарштице „о Сигету граду“ (37), као и завршетак перашке бугарштице о освајању Новог (65).

Пошто су баш све умјетне бугарштице врло важне за рјешење питања о свези бугарштица с умјетним осмерцем, то ћемо управ овдје и остале поближе описати.

Бугарштица о ослобођењу Беча састављена је негдје при крају XVII. вијека, и то не много година послје самога догађаја (1683 године), јер се у стиху 147 говори о њемачкоме цару Леоподду († 1705) и о пољскоме краљу Ивану Собјескоме († 1696) као о особама које су још живе :

А сад Боже ти помози Леополда и Ивана, краље сједињене.

Саставиоц је њезин био по свој прилици свептеник латинске вјере; тешко да је био Бокјељ или Дубровчанин, судећи по језику, али свакако приморац и под упливом дубровачких писаца.

О пјесмици (бр. 81) у похвалу Дубровника тешко је предјелити гдје је и кад је, од иста, а и од кога је састављена била. Али пошто се налази у рукопису загребачком, о коме је већ казано, да му је Бока отачбина, можемо закључити да је и она у Боци постала негдје у

¹ Тај заштитник бијаше по свој прилици Анте Бернардо тадањи „провидур“ млетачке Далмације.

XVII. вијеку; ипак јамачно прије потреса 1667 године, јер би послједје било смијешно таке хвалоспјеве градити гомили развалина.

Уломак бугарштице о Сигету (бр. 37) писан је негдје при крају XVII. или почетком XVIII. вијека некаквим икавцем, који је живио или не далеко од Дубровника или под упливом дубровачких писаца.

Горе наведени завршетак перашке бугарштице (65) постаде, по свој прилици, одмах послједје догађаја, кога се пјесма тиче, и који је забиљежен под 30 јуна 1687 године. Писац је Бокјељ, али је непознат. Његов усклик у три претпошљедња стиха пјесме рекао би, да је данас написан :

Клете Турке да ћерамо и из Европе изагнамо,

Ова страна св'јета да чиста тада остане,

Ти нам, то допусти!

Да Мухамед већ не смрди у ове стране од свијета.

XXXI. Ми на више наведосмо како је умјетна бугарштица (72) у староме рукопису записана, у преподовљеним стиховима, те да тако представља осмеросложне строфе као и „Осман“.

А сад ћемо да приведемо још врло важнији примјер, у коме је, на супрот, *преокренут Осман у бугарштицу*. Рукопис, у коме се налази тај побугарени „Осман“, мало је до сада и познат био, а тим мање издан. Он је писан руком славнога архијепскопа барскога, Пераштанина Андрије Змајевића, старином Црногорца (1624—1694), а сада се налази у г. конта Франа Смеће у Котору.¹ Из тога нам рукописа г. Срећко Вуловић пријатељски саопшти слиједећу групу стихова² која нам представља свршетак епизоде из осмога пјевања Гундулићева Османа.³

¹ Пошто већ би сложен овај предговор, тај рукопис постаде својана пишчева.

² Они су у рукопису на 18 листу често.

³ Тај се рукопис помиње у занимљивој расправици г. Вуловића: „Попис народних бокешких списатеља и њихових дјела“ у првом програму которске гимназије, (Дубровник 1873) стр. 10.

Али Мурат будућ' слиш'о || Бурађ Деспот са свијем благом,
Он невољни Бурађ,

У Дубровник да је отиш'о || слободнијем се штити' градом;
Прешно отправи повлисаре || Дубровнику славу граду,
Граду Дубровнику.

Кнезу и в'јећу шиљућ' даре || да му у руке Ђурђа даду; —
Али, инако, он запр'јети, || у кривом љутом боју,
Он царе Мурате,

Да ће на њих град поди'јети || царску огњену сабљу своју; —
Ну Дубровник сред покоја || кр од слободе круну стече,
Славни Дубровниче,

С мита од злата, с' пр'јећење од боја || од вјере се не порече,
Тако да исти цар околи || чудећи се таде кличе:
Он царе Мурате,

„Цјећ' твој вјере крјепке тоди || в'јек ћеш живјет' Дубровниче!
И тако се прам догоди || још Дубровник славном круном,
Славни Дубровниче,

Стоји пјећ' вјере у слободи, || међу лавом и дракуном;
Још сред јуста љута змаја, || и ноката б'јесна лава,
Племенити граде,

Око тебе с' обја краја || словинска је сва држава,
Робови су твоји сусједи || тешке силе свијем госпoде,
Друзијем подложници,

Твоје владање само сједи || на престоље од слободе
У слободну граду овому || од зетовијех тако рука
Од зета невјерна;

Сачува се деспот Бурађ || и с Јерином љуби својом.

За тим на другој страни тога истога 18. листа до-
лази група стихова из првога пјевања:

Нареците сад и мени, || како источном цару младу
Силеноме цару,

Смрт, витези несмиљени || даше у своје Цариграду.

Знам да би се од прије хтјело || да ту писан ви кажете,
Згоде Цариградске,

К'о се он роди срећно и мило || цару Ахмету прво д'јете ;
 А по смрти оца свога || с' к'е помоћи, с' к'е засједе,

Он царе Мустафа,

Врх престоља отманскога || Мустафа му дондо сједе ;
 К'о ли се опет царско мјесто, || Мустафин оте, тер у слави,

Та царе Мустафа,

На престоље оно исто || султан Осман цар се стави.
 И он млађахан како пака || жељан старијех славу стећи,

Он царе Османе.

Подигне се на Пољака || с' многим силом с' малом чести.
 Али да тијем пјесме ове || сасма дуге не исходе : —

Слуш'те ове пјесме,

Смрт објав'те ви његово || худе узроке, тужне згоде ;
 Владислава пољачкога || славна краља славни сину,

Владислава краља,

Ч'јем тва пуни слава многа || свега св'јета величину.

Ми имамо дакле пред собом двије премда кратке и у садржају крће, али са спољне стране потпуне умјетне бугарштите, састављене из стихова Гундулићева Османа.

Пошто је рукопис радња Змајевићева, то он постаде около половине XVII вијека ; шта више и Вуловић мисли, да је писан пред што ће Змајевић отићи у Рим на учење, то јест негдје около 1640—1642 године¹; дакле одмах после смрти славнога Османова пјесника (1638 год.) Кад би још о томе доказа требало, да је рођени Божијељ саставио те бугарштите, не треба него обратити пажњу на неке ријечи изворника преиначене по Божијељском говору: погледај напр. *јуста* мјесто *уста* ; *обја* мјесто *оба* ; на престоље мјесто на престољу, *дондо* мјесто *дундо*, а можда и *пријећње* мјесто *пријетње*.²

¹ Ibid. стр. 9—10.

² Г. нам Вуловић пише, да се сада и у Перасту изговара правилно *оба*, *пријетња* ; али да се у XVII вијеку изговарало *јуста*, свједоче саме перашке пјесме ове збирке ; погледај напр. 74 стих 59-те пјесме.

Већ то, да је Османа требало преокретати у бугарштице, да би се учинио популарним, показује, како је још и у XVII вијеку у Боци крeпко живио, барем са спољне стране, тај облик епских пјесама.

У нашем рукопису нема него само десет кратких комада бугарштица, извађених из Османа¹; очевидно је дакле, да ту не може бити цијела Гундулићева епа. Преокретац је само узимао оне догађаје или епизоде из Османа, које су му се свиђале, те је из њих начинио тај десетак посебних бугарштица. То нам свједочи и осамнаести лист рукописа, којег су двије бугарштице овдје уврћене као и писмена потврда самога г. Вуловића. Преокретац се при томе прилично држао текста, јер се сва његова радња може свести на то, што је из два стиха Гундулићева направљао један, дуги, обично без икакве промјене, и што је свуда додавао припјевни приложак бугарштице. — На против изостављао је цијеле строфе, гдје је год мислио да не требају за његове сврхе; тако напр. међу стихом који почимље са „Стоји цијећ“ и стихом „још сред јуста“ — пропусти 8 стихова осмераца или цијеле двије строфе.

Преокретац је пак тако много држао до потпуности вањскога облика својих бугарштица, да је против свога обичаја преиначавао или попуњао ради смисла и заокруглења стих Османов, којим се по схеми бугарштице она завршује. — Тако пошљедњи стих бугарштице о бјежању деспота Ђурђа у Дубровник, преокретац је овако сложио:

Сачува се деспот Ђураћ и с Јерином љубом својом.

дочим у Гундулића гласи:

Сачува се деспот, кому
Ја сам унук од унука². —

¹ I. с. стр. 10.

² Цјевање VIII књица 147.

Ни овдје строфе бугарштица не одговарају потпуно појединим строфама Османа, а то ради једнака узрока, којим објаснисмо у предидућем чланку (XXX) сличан појав умјетној бугарштини „Мехмед паша удара на Котор.“

XXXII. Кад би бугарштице остале непомично такове, како их представља наша главна схема, то јест од петнаест слогова с цезуром последије седмога, тешко да би могло бити и говора о каквој свези међу њоме и међу умјетним осмерцем. Јер, пошто би се преломио дугачки стих бугарштице у двоје, свакако би једна половина имала само седам, а тек друга осам слогова. Али ми видјесмо и у самим *народним* бугарштинама ове књиге мношину стихова, гдје се прва половина стиха већ уједначила са другом, то јест, гдје обје половине имају по 8, а цијели стих 16 слогова.

Ми дакле већ у *народним* бугарштинама, ваљда под утицајем промјена у језику примораца, особито у положају акцената, видимо, да се тежња изједначења двију половина већ подобро у реалност обратила. Умјетне пак бугарштице, које такође примисмо у нашу књигу, оне ступише кораком даље, и, избројивши слокове њихова стиха, наћи ћемо, да је у њима већ правило, да оба полустиха имају по 8 слогова, а да је ријетки изузетак, кад се наиђе на који год стих, који нема него седам слогова у првој половини.

Ове су дакле умјетне бугарштице врло важне за истражиоца, јер му показују кретање означене промјене; а тим су више, ако погледа на њихов међусобни хронолошки ред. Од три поменуте умјетне бугарштице јамачно је она о ослобођењу Беча (58) најстарија; па се у њој још и налази по који полустих од 7 слогова, дочим у бугарштинама о Махмуд паши (77) и у поздраву Дубровнику (81) нема више ни једнога, него су сви полустихови од пуних 8 слогова. — Шта више, у пошљедње двије бугарштице налази се правилно и слик истим оним редом, како се и

у умјетном осмерцу (напр. у Осману) налази, а слик је, не знамо да ли ради једнака или другог, узрока, исто онако расподложен у строфе, као што и у наведене двије бугарштице, црпљене из Гундулићева Османа¹.

Кад смо дакле до тога дошли, није требало него одбацити још и онако залудни приложак, па нас ето усред умјетнога осмерца, у коме су тако плодни били далматинско-дубровачки пјесници².

XXXIII. Кад смо већ при одношајима бугарштица к Осману, и у опће к умјетном осмерцу, треба препоручити испитачу, да успореди и унутарње елементе бугарштица, особито са Османом, тим класичним епом дубровачкога умјетнога пјесништва. Да га ободримо к томе упоређивању, навешћемо неке мрвице, које нам случајно под ово падоше.

Што се језика тиче, наићи ће и у Осману као и у бугарштицама на архаизме, као: *кѝ, кѣ, кѧ, твѣ, свѣ, сај, сеј, сега*,³ *уирашати, свѣте, клобуци камиловци*, усклик *давори!*, *жаркула* и т. д.; за тим, остатке чакавштине као и тамо, икавство само ради риме као *вѝке, рѝке, стрѝла*. —

Разумије се, да у Осману и ради естетичког узрока, а особито ради краткоће стиха није могло више бити оних млитавих плеонастичких честица, којима су препуне бугарштице (он *то ми*; ја *ми* њему; он *ти* њему и т. д.); ипак понављање приједлога, које обиљежисмо у бугарштицама, срета се кадгод (премда врло ријетко) и у Осману, очевидно ради попуњења стиха: напр. *Од херцега од Стјепана* (VIII строфа 3). Опажа се неријетко *свој* мјесто

¹ Нешто слична, и ако не у слику, којег нема, барем у расположењу строфа, показује и мајка Маргарита (82), у облику у коме је по бокљевоком рукопису издана у Миклошића.

² Није можда без некога значења ни то, што сам Гундулић, пошто је говорио о народним бугарштицама, каже, и изрично о себи, да *бугари* (III. 35).

³ То је можда и ради краткоће стиха задржано било. —

негов, што се често и у бугарштицама налази особито у дубровачним.

Велика је сличност и у епитетима, пошто је у Осману такође: *руса*: глава; *сиње*: море, валови; *црн*: очи, земља; *бијел*: вила, дан, град, Цариград, овце, оклон, облак; *сив*: соко, ор'о; *вран*: коњ, *жарко*: сунце; *велик*: бог, коњ; *мала*: тица; *дробно*: стадо; *ситне*: звијезде; *небројено*: благо; *хрли*: коњ, козаци; *врли*: Турци, звијери, бој, војска; *луте*: змије, змај; *брз*: коњ; *лијес*: очи, мјеста, земље; *жив*: огањ; *равно*: поље; *сухо*: злато; *ведро*: небо; *вијерна*: љуба; *славан*: цар, краљ, бан, витез; *клет*: Турци, бој; *витешки*: коњ; *грозан*: цвдл, сузе; *око*: цар; *силан*: цар; *јасне*: звијезде; *слатке*: пјесме; *тврд*: штит; *вито*: копље, јела; *церен*: штит; *бритка*: сабља; *свион*: шатор.

Сретају се не ријетко у Осману и сами двоструки епитети, који напомињу оне означене у бугарштицама као: *отровна худа* злоба; *худа кобна* поља; *драга рајска* љепота и т. д.

Палилогија је, разумије се, у Осману пуно умјетнија него ли у бугарштицама; просту палилогију као што је у стиховима:

Глава дервиш *јунак јаки*,

Јаки јунак али *клин*,

Јао, погiban цару свому. (IV строфа 26, 27)

врло је тешко наћи. — То је ваљда ради тога, што под утицајем старо-класичких и италијанскога језика, у нашем се умјетном пјесништву у приморју јавља тако звани *enjambement*, који у многим случајевима чини, да је пјеснику палилогија сувишна.

Упоређења, напротив, често опомињу на бугарштице:

— Соко вије *бржи од стријеле* (IV. 57).

— *Бржи* од тога *него итица*,

Глас полетје к оној страни (IV. 70).

в*

— Урастом је Крунослава,
 Као у гори *вита јела*,
 Коњ је под њом *брза стријела* (V. 77).

— И коњ под њом *сиви соко* (V. 81).

— А под њиме коњ огњени
Лакши и брзи, нег' сјевер је (IX. 20).

Као што би и данас узвишенији пјесник настојао, да избјегне баналне ријечи *жељезница* и *брзојав*, тако се и у Осману избјегавају, гдје се год може, *ушике* и друго огњено оружје по техничком назвању, које је за Гундулићево доба било врло развито. Он и овдје попут бугарштица више воли старинске: *стријеле*, *лук*, *тетиву* и *копље*, за које виђесмо да има и једнаке епске епитете. А кад пак не може никако избјећи пушке, тад ју настоји да је пјеснички опише, или јој даде какав пјеснички епитет:

— Цијеви од гвожђа шупље носе,
 Кé огњена зрна између (IV. 30).

— Самокресе, тамно оружје (IV. 33).

Два стиха, које опазисмо у Осману:

Ки будућ се поклонио

Њој, и она опет њему (V. 124).

живо опомињу на опажену важност, коју дају бугарштице тој форми пристојности, особито у сусрету мушким са женским. —

XXXIV. А није ли тај умјетни осмерац, који ми доводимо у свезу са бугарштицама, постао под уливом ваке иностране пјесничке форме? Ко иоле познаје историју развика нашега умјетнога пјесништва у приморју и његове свезе са сусједним полуострвом, лако може помислити, да управ у Италији и треба тражити извор нашему осмерцу. — Да би се увјерили о томе, да како, да

нам се прије свега намеће мисао успоредити гдјекоји из производа италијанскога пјесништва, који бијаху превађани на источној обали јадранскога мора. Ми то овдје и учинисмо у колико се за овај час сјећасмо и књига и времена за тај посао имасмо, и ево резултата тога употређења.

У пјесми (Canto di Zingane) Флорентинца Guglielmo detto il Guigliola налазимо строфу и стих слиједећега облика:

Di paesi lontani e di strano loco,
Lasse venute siamo a poco a poco,
Sol per darvi diletto, festa e gioco,
Se carità darete a noi meschine ¹.

У Јеђуници Чубрановића (око 1500—1550) којој је, барем што се предмета тиче, приведена пјесма служила угледом, ми налазимо чисти осмерац:

Од оних смо, госпо, отрана,
Од куд жарко сунце истиче;
Клетва хоће, свит протиче,
Да немамо нигдир стана ².

Готово од ријечи до ријечи налази се та осмерачка строфа и у *Јеђуници* Миха Пелегриновића ³.

Ни у *Јеђуници* незнана пјесника дубровачкога нема другога размјера до стиха осмерца, а строфе четверке; јер пјесма почимље:

Од истока јур с' упутих,
По том зачух твоје гизде,
Госпо, славит' већ нег' звизде,
По хридијех, стрмијех путих ⁴.

¹ Rad. XXVII стр. 56.

² Стари писци хрватски, VIII стр. 141.

³ ibid. VIII стр. 167.

⁴ ibid. VIII стр. 235.

Трагикомедија Гваринија „Il pastor fido“, у оригиналу има овај размјер :

Ite voi che chiudeste
L' orribil fera, a dar l'usato segno
Della futura caccia : ite svegliando
Gli occhi co'l corno, e con la voce i cori ¹.

Старији преводилац његов Ф. Лукарић Гурина приближи се својим дванаестерцем к оригиналу ; — али за то Канавелићев (1600—1690) је пријевод и опет потпуни *осмерац* ².

За „Аријадну остављену“, коју нам Гундулић састави према дјелу Италијанца Ринучи, Павић каже да у томе пријеводу има најразличитијих метрова ³, међу којима и осмераца, и управ тим осмерцима одговарају у оригиналу стихови посве другачијега размјера, као :

Lasciatemi morire,
Lasciatemi morire ;
E che volete voi che mi conforte,
In così dura sorte,
In così gran martire ?

А у Гундулића :

Не устављајте, не држите,
Кому веће није живјети ;
Умр'јет', умр'јет' јао пустите,
Пустите ме јао умр'јети.

Кад би нам се био сачувао Гундулићев пријевод главсовите епопеје „Gerusalemme liberata“ тога истога италијанскога пјесника, ми бисмо имали по свој прилици још један важан примјер пријевода у осмерцу (којим су главнији Гундулићеве производи састављени : „Осман“, „Сузе

¹ Atto I. scena I,

² Павић, Hist. dubr. drame, стр. 46.

³ Ibid стр 104.

сина разметнога“) из италијанскога оригинала посве друкчијега размјера.

Бон Палмотић (1607—1657) поцрпе међу осталим из италијанских извора драме *Аминту* или *Љубмира* Тарквата Тасса и *Алчину* из VII. пјевања Ариостова „Orlando furioso“.

Истина да је „Аминта“ преведен тако, да што се метра тиче, он је веома наличан оригиналу, ипак „кор“, којим се завршује сваки од пет чина драме, прави је и потпуни осмерац :

Ах, вјек златни, д'јеп ти бјеше,
Не јер тада за чловјека,
Свуд тецијаху р'јеке од мајјека
Ни јер дубје медом вријеше.

премда је метар тих „кора“ у изворнику посве друкчији :

O bella età dell' oro,
Non già perchè di latte
Sen corse il fiume ; e stillò mele il bosco,
Non perchè i frutti loro
Dier, dall' aratro intatte
Le terre, e i serpi errar senza ira o toscò.

Алчина је такође сложена Палмотићем у нашем осмерцу¹, дочим, како је познато, у Ариостову „Orlando“ нема другога метра, до ottavarima, у којој је стих веома дуљи :

Chi va lontan dalla sua patria, vede,
Cose di quel che già credea lontane и т. д.

И знамениту *Христијаду*, која је такође основана на поједи италијанца Јеронима Виде, састави Палмотић омиљеним нему осмерцем :

Израелски пуци славни,
Д'јепим редом и без смеће,

¹ Павић I. с. стр. 120.

Сви улегли у поглавци,
Јерузалем бјеху веће¹

дочим латински оригинао Виде ево како почиње :

Qui mare, qui terras, qui coelum numine complex
Spiritus alme tuo liceat mihi munere regem
Bis genitum canere, e superi qui sede parentis² и т. д.

Таки се успоредни примјери могу још знатно умножити, али и то, што је приведено, јамачно ће довољно бити да нас убиједи, да није Италија ни њезина књижевност, гдје нам треба тражити извор нашему осмерцу.

XXXV. Али није ни умјетно пјесништво све. Треба такође изучити неке пјесме са осмеросложним стихом, које се пјевају у неким приликама и светеовинама, и које су већ неколико вијекова у обичају у тим самим странама, гдје се негда бугарштина орила. Те су осмерачке пјесме тим важније, што се налазе не у сељакā, него баш у градских становника или у оточанā, гдје су се, како горе видјесмо, и наше бугарштите удомаћиле биле.

а. У Дубровнику, и то у самоме граду, и у оближњим местима, гдје се говори градско нарјечје, живљаху „коленде“, пјесме, којима је повод честитање, али које су пуне шаљиво-сатиричких елемената, пошто се „колендари“ дотичу у својој пјесми помањих слабости или каквих смијешних навика, или какве смјешне епизоде живота „коленданого“.

Колендари су ишли к пријатељу, да га „колендају“ у вечер бадњега дана или у очи његова имендана у вечер, а колендани је требало пошто му под прозорима или пред вратима испјевају коленду, да им отвори кућу, да их радосно прими и подобро напоји или угости. — Што

¹ Христијада, пјесма VII.

² Издани нам италијански пријевод Видина дјела није познат, а неиздани се помиње у падованскоме издању његових дјела на стр. 172 у ноћи шестој.

би му год сатирична казали у коленди, он није смио ни да се наједи ни озловољи. То би му се држало као највише незнање пристojности.

Коленда се пјевала најобичније тако, да је најприје главни пјевач сам требао да испјева два стиха осмерца као:

Драги Нико, како и лани,
Ми смо дошли не замани.

а за тим је кор то исто сваки пут понављао уз праћење каква инструмента (обично лијерице) или и без икаква праћења.

На тај начин ми имамо овдје дуги стих шеснаестерад старе бугарштице, подијељен у двоје, а кад додамо понову кора, имаћемо управ строфу старе бугарштице (дакако без припјевног прилошка) или строфу умјетног осмерца ¹.

Те је пјесме састављао кадгод један од колендара, а кадгод сви уједно, т. ј. један је био као главни редактор и поређач тога, што појединци предлагаху.

Коленде, као неки народно-мјестни обичај, бијаху још у потпуну животу почетком нашега вијека ², а ишчезоше послје 1850 год. пошто би уведена жандармерија у Далмацији, која им се пријечила „пошто се, по њезину мњењу, тиме нарушавала ноћна тишина мирних грађана“ ³.

¹ Пјеване су кадгод и иначе, о чем нам свједоче коленде Бруеревића издане Медом Пуцићем у „Дубровнику“ 1852; — али што је за нас најглавније, вазда осмерцом без изнимке.

² Appendini, *Notizie storico-critiche* I. 196, 197.

³ При ишчезавању „коленада“ сјећамо се још из дјетињства, да смо слушали једном и једну италијанску коленду, састављену једним чиновником на част своје стајјешини, који је био туђинац. То је по свој прилици једини случај коленде, пјеване у дубровачкоме приморју на туђем језику. Ми се сјећамо тек једне строфе:

Tu d' Astrea le briglie ammolli
E di questi ignudi colli,
Che tu saggio e umano reggi,
L'umiltà tu sol proteggi.

Разумије се, да у њој није било ништа, ни шаљива ни сатирична.

У колико је нама познато, још нико није подубље изучавао дубровачке коленде, што се тиче њихове старине, порекла, свезе с другим врстама народнога или умјетнога пјесништва и т. д.¹ Услијед тога треба да и то падне на будуће испитивање. Ми ћемо им само још препоручити, да не пропусте обратити пажњу на „коледе“, посебну врсту чисто-народних пјесама, које у колико се у Вуковској збирци налазе² имају свеколике стих од осам слогова, па потражити, да ли је баш само случај да им је и име и размјер једнак са дубровачким колендама.

б. На Корчули је од давних времена обичај играти при неким светковинама некакво коло попут шериме, а уз играње бива и некакво драматичко рецитовање баладе. То играње и пјевање све уједно зове се „морешка“. Пјесма, која се при том рецитује, сложена је у осмерцу као и дубровачке коленде, те почимље:

Остав' ме се . . . молбе твоје
 Неплодне су цић' разлога,
 Јер липости ове моје
 Љуби други, а ја другога³.

в. На отоку Ластову, не далеко Дубровника, обичај је сваку годину пошљедње дане месојеђа носити по мјесту на изгорјети *поклада*. При томе се свему пјевају народне пјесме, али пред што ће упалити *поклада*, читају пјесму у којој се излаже све што се смијешно догодило те године на отоку. Та се пјесма зове *тестаменат покладов* и сложена је такође у осмерцу, као што видјесмо о *коленди* и

¹ Међу тим дужни смо напоменути кратки али значајни опис дубровачкога колендовања састављени гр. Медом Пуцићем и издани у наведеноме „Дубровнику“ 1852. год. стр. 12—15.

² Српске народне пјесме I. 189—192.

³ Саопштено добротом господина доктора Цафрона с Корчуле.

о *морешки*. Немогосмо, жалибоже, додати текст тога „те-стаментa“ не само ради тога, што је сваке године био различна садржаја, него и ради тога, што му је, од на-зад десетак година, власт забранила читање, које је често доводило до свађе и до боја ¹.

XXXVI. Особитога су интереса и важности за тра-жиоца упоређача црквоне пјесме, које се пјевају народним нашим језиком у црквама католичке вјере. Важност је њихова главно у томе, што их је велика већина сложена у осмерцу, па и онда, кад им је оригинал посве другога размјера.

Тај је појав тим знаменитији, што, како је опће познато, црква, особито западна, у свако је доба настојала, да и своје догме и обреде и молитве обуче, кад је то потребно било, у најпопуларнију форму народне пјесме. Тиме је црква постизала двије цијели врло важне са њезина гледишта: најприје се тиме замјењивало свјетско — црквоним; а осим тога црквено се одијевало у корјениту форму, која, чим је више засађена у народни обичај, тим се дубље укорјењивала у народни дух. Ако су дакле те претпоставке истините, лако је закључити, колико је форма осмерца, или та, из које је осмерац постао, укоријењена била у народноме обичају. Него, пошто се до сада на те црквоне пјесме, које су, такође, по изреци једнога њемачкога научника, врста народних пјесама — у нас мало или нимало обазирало, ми ћемо овдје привести подужи списак примјера тих црквоних осмераца, додавши примјеру паралелу у изворноме језику, у колико је која има, и у колико нам могоше доћи руке.

Разумије се, да из масе пјесама ми овдје, обзиром на простор, можемо привести само неке, и то тек по који стих ради примјера, додавши, у колико је могуће, и топографију појединих пјесама.

¹ Сваншти г. проф. М. Луцијановић родом с Ластова.

Слиједиће се пјесме пјевају у Дубровнику а по свој прилици и у цијелој дијецези ¹.

Дан од срџбе гњеван биће,
Кад огњена врла сила
Вас свијет тужни попалиће :
Давид пише и Сибила.

по : Dics irae dies illa,
 Solvet seclum in favilla,
 Teste David cum Sybilla.

Светилишту вазмену,у,
Зачињајте сви крстјани,
Хвалу и част радосному,
Исукрсту спјејте с нама.

по : Victimae paschali, laudes immolent Christiani,
 Agnus redemit oves.
 Christus innocens patri reconciliavit peccatores.

О Сионе, пјесни справи,
И вих ромон свуд простира' ;
Спаситеља тер прослави,
И војводу и пастира.

по : Lauda, Sion, salvatorem,
 Lauda ducem et pastorem,
 In hymnis et canticis.

Теби, Воже, хвале да'амо,
Господином спов'једамо,
Тебе, отче вјековити,
Сва је земља за частити. —

по познатој пјесми Амвросија :

Te Deum laudamus, te Dominum confitemur.
Господина у весељу,

¹ Добисмо их добротом г. В. Стојановића, пароха у Рајци код Дубровника.

Већина се овјех пјесама налазе у ванђелистару изданом у Дубровнику с потврдом тамошњег епископа.

Узвисявам душе из моје,
 Мој дух стрављен узигр'о је,
 У мом Вишњем Спаситељу.

ПО : Magnificat anima mea Dominum. (Лука I. 46—56).

Душе Вишњи, о крепости
 Дођи с зраком твѣ свјетлости,
 Нашу памет просвјетлити,
 Наше душе посветити.

ВАЉДА ПО : Veni creator spiritus
 Mentem tuorum visita,
 Imple superna gratia,
 Quae tu creasti pectora.

ИЛИ ПО МОЛИТВИ У ПРОЗИ КОЈА ПОЧИЊЕ :

Veni, Sancte Spiritus, reple tuorum corda fidelium и т. д.

Краљевинам стјези исходе,
 Сја' криж светом отајности,
 Кијем откупи све народе,
 Препет Језус пун горкости-

ПО : Vexilla regis prodeunt,
 Fulget crucis misterium,
 Qua vita mortem pertulit
 Et morte vitam protulit.

Рат славнога војевања,
 Пјесни вјерне зачинајмо,
 И по брижу добивања,
 Славну добит ми пјевајмо;
 Как' откупник свјета овога,
 Доби муком т'јела свога.

ПО : Pange lingua gloriosi,
 Lauream certaminis,
 Et super crucis trophaeo,
 Dic triumphum nobilem :
 Qualiter redemptor orbis,
 Immolatus vicerit.

Спаситељу свијех, Језусе,
 Вишњи, кога отац роди,
 Прије нег' свјетлост створит' узе,
 Поред с' собом да господи¹.

По пјесми, за коју се мисли да је састављена св. Ам-
 вросијем:

Jesu, redemptor omnium,
 Quem lucis ante radium,
 Patrem paternae gloriae,
 Pater supremus edidit.
 Спомени се, Господине,
 Што се нами, вај, догоди!
 Ах разгледај ти, с висине,
 Наш притешки прикор овди.

По молитви пророка Јеремије (по вулгати): *Recor-
 dare Domine quid acciderit nobis.*

Имају три пјесме покровитељу Дубровника св. Вла-
 сију, које су увршћене у службу тога свеца; навешћемо
 почетак од сваке:

I. Власиј уздигну здравља отаре,
 Од свуд болни к' њем теците,
 Тер' завјетне ви му даре,
 Чистијем срцем приносите.

по: *Salutis agram Blasius
 Erexit; aegri accurrite,
 Languentiumque vindici,
 Votiva dona ponite.*

II. Јасни граде од небеса,
 Рајска врата твоја раствори,
 Мученику, пуну уреса,
 Пјесан пјевај славе узгори.

¹ Ова и слиједећа пјесма, узете су из рукописних збирака прве-
 них пјесама.

по : Stellata pande moenia,
 Coeli corusca civitas,
 Et glorioso martyri,
 Plausus et hymnos praerara.

III. Редовниче гласовити,
 Св'јетли уресу мученика,
 Сјаш над зв'јездам' нун добити,
 На обрану Дубровника. —

по : Blasi sacerdos inclyte,
 Et martyrum fortissime,
 Victor triumpho nobili,
 Evectus es ad sidera.

На част св. Николе такође у Дубровнику и околици :

К'о Бог себе приказива,
 У Николи чудновита !
 Грд Патаре родни одкрива,
 И народи свега свијета¹.

по : Quam se Deus mirabilem,
 In Nicolao praebeať,
 Cives loquuntur Patarae,
 Et quaequae gens mortalium.

Молитва Богородици :

Весели се од небеса,
 О краљице славна, избрана,
 Привамјерна твога уреса,
 Још од вијека достојана.

по : Regina coeli laetare

Цјева се осим тога у многим мјестима дубровачке
 дијецезе, сваке недјеље :

Ја се кајем, Боже мили,
 Од прихуда грјеха мога,
 И мѐ срце горко цвили,
 Јер увриједих тебе, Бога.

¹ Из рукописне збирке.

Што није друго него дјело вајања, које се налази у прози у свакоме катихизису. — Ова се иста пјесма пјева са неким преинакама у осталој Далмацији, па и у сељској бискупии.

К старијим дубровачким црквеним пјесмама може се убројити и слиједећа :

Ох подобан ко би био
Ова отајства разумјети,
Да си мог'о, да си хтио,
Вишњи Боже, за ме умријети !

Молитва која слиједи, и коју жене дубровачке говоре, тим је још занимљива, што је оне рецитују као тајно и што опомиње у гдјечем на апокрифе а и на формуле српских бајалица.¹ Премда у њој далеко сви стихови нису осмерци, али је ипак ради занимљивости њезине овдје увршћујемо :

О Језусе Назаранине, ✽
Краљу неба и од земље,
Молим тебе ја грешница,
Са свијем кором од анђела,
Са свом дружбом од небеса.
О ти, дјево, Маријо !
Укаж' мени прави пут,
Гдје је вода врућница,
Да напојим душицу. —
О ви, грешне душице,
Удрите се раменом,
За то т'јело рањено,
Ке на криву круњено,
За нас се је молило,
Небеса попуцаше,
Света крв истјецаше,
Анђели је купљаху,

¹ Гледај у Владана Ђорђевића, Народна медицина у Срба.

На небеса нос'јаху,
 Небеса се трес'јаху.
 Овако рече Господ Бог!¹

У макарском приморју пјевају:

Здраво тило Исусово,
 На олтару посвећено,
 Здраво тило Исусово,
 Од дивице породјено!

по:

Ave verum corpus natum
 De Maria virgine.

Чује се и у другим мјестима Далмације:

О Исусе, успомена
 Прислаткога твога имена,
 Како пуна је радости,
 Утишења и слаткости.²

по пјесми С. Бернарда Кларевалскога:

Jesu dulcis memoria,
 Dans vera cordis gaudia ;
 Sed super mel et omnia,
 Ejus dulcis praesentia.

У Омишу се пјева на част св. Ивану Непомучкому:

О језиче, света трубљо,
 А небеска сјајна зубљо,
 Зук и свитлост твој крпости,
 Сам дојача свој тврдости.³

У Шибенику и Скрадину има такође немало црковних пјесама у осмерцу:

¹ Приопшти нам ову и двије предидуће гроф Нико Пуцић из Дубровника. Ову је пошљедњу сам слушао, али није цијела, јер се не сјећа осталог.

² Булић Анте, Благо различних кршћанских молитвица и т. д. у Сплиту 1872.

³ Саопшти г. А. Шимић. Извор непознат.

О језиче, спивај вирно,
 Од славнога тила отајност ;
 И од вридно призамирно,
 Крви излиће упиј хајност,
 Коју проли од народа
 Краљ, за цину људска рода.¹

по: *Pange lingua, gloriosi
 Corporis mysterium,
 Sanguinisque pretiosi,
 Quem in mundi pretium ;
 Fructus ventris generosi,
 Rex effudit gentium.*

Различне варијанте ове пјесме пјевају се готово по свему приморју у истоме размјеру.

На отоку Вису у четвртае велики пјевају :

Крижу свети, крижу славни,
 Ђи с' спасења свих кристјани ;
 Крижу свети, поштовани,
 Од Исуса одабрани.

По свој прилици изворна, јер тешко да је парафраза пјесме : *Cruх fidelis inter omnes* и т. д.

На велики петак :

Сви рачимо послушати,
 Како плаче бож'ја мати ;
 И Марија гласом зову',
 У жалости тужни плову'.

Реџли би смо да је изворна, ако није парафраза познате пјесме : *Giасорона da Todi* :

*Stabat mater dolorosa,
 Juxta crucem lacrymosa,
 Dum pendebat filius.*

¹ Саопшти г. А. Шимонић.

Смилуј ми се, Боже, твому,
 Милосрдју по велому;
 И по мноштву твоје милошће
 Неправд', опер' моју јошће.¹

по псалму: *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam; et secundum multitudinem* итд.

Здрава рајска, чесарице,
 Славна мајко и дивнице,
 Божја изврсна породице,
 Блага наша помоћнице!

по свој прилици по:

*Salve mundi domina
 Coelorum regina,
 Salve virgo virginum,
 Stella matutina.*

У Сињу: Пјесма св. Анти.

Ако од Анте иштеш чуда,
 Тада бижи смрт и свуда,
 Губа, дјавли одступају,
 Аз болесни здрави остају.²

по лат. *Responsorium*:

*Si quaeris miracula,
 Mors, error, calamitas,
 Daemon, lepra fugiunt,
 Aegri surgunt sani.*

Ова пјесма има своју варијанту и у Дубровнику и у истоме размјеру.

На отоку Пагу, на част св. Катарине:

¹ Г. Шимић, који нам са шти ове вишке пјесме, мисли да су састављене или преведене некаквим попом Антуном Караманом.

² Посла г. Шимић. Оне се налазе и у књижици „Писмице, које се пивају о божићним светковинама: састављене од Пашкала Јукића, у Сплиту 1859.

Слиш'те добро све дивице,
 Исусове заручнице,
 Тешку муку Катарине,
 Рад љубави праве вире.¹

На Брашанчево :

Здрав, Исусе, круше анђелски !
 Здрав си, краљу наш небески,
 Здрав, Исусе жиљу бјил,
 Кога небо земљи удил.²

Има мјеста у приморју, гдје се и мука нди страст
 Христова пјева у осмерцу, премда јој је извор у прози :

Врме дошло јур будући,
 Да син божији (хотијући),
 Саме наше рад љубави,
 Свој вик сврши, свит остави.³

Мат. XXVI.

У неким црквама бискупије Сењско-Модрушке, сваку
 недјељу женско братство пјева :

Пуна туге и жалости,
 Мајко наша од милости, *
 Сад клечећи ми пред тобом,
 Размишљамо сами собом.

Св. Ивану Непомучкому :

Пивајмо славу Ивану
 Витезу недобитному,
 Ком се краљ смртију запрети,
 Ак' сповед неће одпрети.

Има и друга истому свецу :

¹ У књизи Бабића : Цвит, у Млетцима 1736.

² У Тржића : Покрипљење умирајућих. У Млетцима 1747.

³ Кнежевић Петар, Мука Господина нашега Исукрста. Ново при-
 тиснутје. У Сплиту 1853.

Непомукa свијету даде,
Тебе Ивана припознаде,
Ческа за завјетника.¹

по: *Nepomucum orbi dedit etc.*²

Пјесма: *Vexilla regis*, којој већ наведосмо осмерац,
овдје се пјева:

Барјаци краља излазе,
Ласте се крижу отајство,
Гдје Бог кад умре, налазе
Сви вјјекови то блаженство.³

У хрватских кајкаваца налази се такође у цркви раз-
мјер осмерца, али не тако често а њ ни тако чисто.

У загребачкој дијецези (барем прије Илиризма) на-
лази се „Попевка коризмена“:

¹ Пјесмарица Баленовића доноси ову пјесму посве иначе; слије-
деће двије строфе означују дух времена:

Он је ческог града,
Дика Прага сада,
И нашега славнога,
Народа могућа;
Њега цар небески,
Слави наш брат чески,
Сродна језика. —
Будући од једнога,
Дакле Славенскога,
Да смо с' њим племена,
Од славнога имена,
Нек наш језик њега,
Како цвијет својега
Слави корена.

Није мање значајна у томе смислу ни варијанта, која се на-
лази у Кнезовићеву Путу Небескоме (Будим 1856).

² Ваља се доселила из Ческе, јер у Бревијару пјесма почиње:

Invictus heros numinis
Mergendus unda fluminis
Stat fortis in silentio итд.

³ Припошги нам свеколике сењске црквине пјесме пречасни г. Сте-
фан Саблак.

О несталност тога света,
 Как' погиблеш бедасто!
 Ан' да бројиш јоште лета,
 Вкањују очивесто,
 Кај несрећна вшигдар верјеш,
 И' свакому веру да еш.

можда по: *Cur mundus militat sub vana gloria* итд.

Потпуни је осмерац друга строфа из пјесме, која као да је састављена на темељу латинске *Veni, sancte spiritus.*

Равнај свето говорење,
 Крепцу серца уђујење.
 Дај нам живо верувати,
 Бу те тврдно дај увати,
 Тебе љубит' вуживати. —

Има и поздрав Богородици истим размјером:

Здрава буди, о Марија,
 Христа понизна девица,
 Кћи божја и заручница,
 Службеница и родица.¹

За осталу Хрватску не треба него отворити новије молитвене књиге да би увидјети, како је свуда велик број пјесама духовнијех у осмерцу.² Множину осмераца налазимо у књизи Антуна Јосипа Кнезовића „Пут небески“ намијењена нарочито Шокцима и Буњевцима, насељенима у Угарској.³ Наведимо коју год:

¹ Све из књиге (без насл. листа), која садржи недјељна Јеванђеља преко године, у загребачкоме нарјечју.

² Ми имасмо под руком Баленовића: Молитвеница у пјесмарици. У Бечу 1864.

³ Четврто јој издање изађе у Будиму 1856.

Клањам ти се с превеликом,
Понижношћу, о божанство,
И под крушном ту приликом,
Сакривено величанство.

по Adoro te, devote latens deitas,
Quae sub his figuris vere latitas.

Душе свети к нам у тмине
Сини раја од висине,
Сини, сунце од милости!
Разум слипој у тавности,
Просветли зраком свитлости.

по Veni Sancte Spiritus,
Et emitte coelitus,
Lucis tuae radium.

Здраво, морска звездо, здрава!
Сина божјег мајко права;
Дива вазда ти си дата,
Свиту у рај срићна врата,

по: Ave maris stella,
Dei mater alma.
Atque semper virgo,
Foelix coeli porta.

Здраво света Катарина,
Мученицо и дивицо,
Богу служећ' увик верно,
Здраво Крста заручницо.

по: Ave virgo Catharina,
Ave martyr et regina;
Ave sponsa Christi vera,
Ave mitis et sincera.

Ако иштеш знати чуда,
 С којим Антун сја по свуда,
 Ево бижи смрт, грих, туга,
 Дјавли, губа и зла друга.
 Бижи немоћ, здрави устају
 Немоћници, и пивају.

по већ наведеному: Si quaeris miracula,
 Mors, error, calamitas etc.

И овдје обустављамо навађење цитата, којима би се иначе могла цијела књига напунити.

И из тога што је приведено очевидно је, колико користи може испиталац извући из духовних пјесама, цијеле гране књижевности, која је у многим крајевима постала до некле народном, и о којој и ако се не може рећи као о Качићу, да је дала народу што је од њега узела, и пак не би требало да и даље остане науком тако занемарена.

XXXVII. Завршујући набрајање факта и опазака, којима ће међусобне свезе изискивати и опредјелити будући истражиоци, нек нам се допусти додати још неке опаске, које се тичу факта изложених у овоме другој одсјеку нашега предговора.

Што се тиче умјетних пјесама, нека испиталац не заборави проучити ред, којим се је осмерац у далматинску појезију увлачио и мах отимао, као и узроке томе појаву. Јер је доста вриједно знати, рашта ми у најстаријих приморских пјесника налазимо готово највише дванаестерац; осмерац се тек позније помаља.

У Марулића на пр. у осмерцу нема него „сповид колудриц“; „сказање од суда огњенога“ и „говорење св. Бернарда“; све је остало дванаестерац. — У Менчетића и у Џоре Држића, ми не опазисмо ни једнога стиха осмерца, који налазимо тек у „Ремети“ Ветранића и можда у трећини његових осталих пјесама, дочим у драмама његовим, осим неких мрвица осмерца у Хекуби, све је остало два-

наестерац. Тај се исти дванаестерац искључиво налази и у Дмитровића, Наљешковића, Хекторовића и Марина Држића. — Тек са Златарићем, Гундулићем и Палмотићем осмерац, који показа своју творећу снагу не само у Ремети него у Дервишијади и у Јеђупци, задоби не само претегу, него готово и потпуно господство у дубровачкој поезији. —

Тај појав изазивље неколико питања, али се прије свију других намеће то : не стоји ли тај напредак и бујни развитак умјетнога осмерца у каквој ужој свези са опадањем и ишчезавањем бугарштите ?

Што се тиче осмерца а и других размјера у пјесмама quasi - народнима, то јест у онима, које се пјевају или су се пјевале по варошима као дубровачке *коленде*, корчулска *морешка* итд. то треба сабрати што је год могуће и из других мјеста, у којима су се *још* налазиле или се *још* налазе, те изучити њихове различне врсте, њихов положај према народноме и умјетноме пјесништву, као и према туђинскоме упливу.

Свак знаде, да кад се преводе или састављају какве црвене пјесме на народноме језику, то се при томе преводилац или састављач обично држи, што је могуће више, не само садржаја, него и метра и свих вањских страна оригинала. — На против бива, да како, кад тај народ има својих пјесама, а црва има узрока, да стари садржај тих пјесама удаљи и да подметне нови, — али свакако се може узети, да оно прво бива правило. — Ми већ опазисмо у црвеним пјесмама католичкога дијела нашега народа, да је претежнији изузетак, те ми већ из тога предложисмо и завључак на темељу тога појава.

Ипак не треба занијекати, да има и још не мали број црвених пјесама, које носе на себи значај правила, то јест: које и са вањске стране приличе оригиналу. — О томе ће се освједочити сам испиталац, пошто изучи довољну количину тих пјесама.

Али на што ми треба да особито опоменемо будуће испитаоце то је, да у самим латинским химнима католичке цркве има их не мали број, у којима је метар веома сличан размјеру нашега осмерца. — Ми већ у латинским паралелама, у предидућем чланку наведосмо их неколико као:

Lauda, Sion, salvatorem ; —
 Jesu redemptor omnium ; —
 Vexilla regis prodeunt ; —
 Veni creator Spiritus ; —
 Pange lingua gloriosi ; —
 Salutis aram Blasius итд.

Ваља само отворити бривијар, па ће се с мјеста наћи мноштво таквих примјера. — Услијед тога треба потражити, да ли нема какве свезе међу тим размјером и осмерцем, који се налази у пријеводима, — а и међу нашим осмерцем у опће.

Неће, најпослије, бити сувишно напоменути, да, као што већ наведосмо из чистих народних пјесама „коледе“, које имају својим размјером прави осмерац, да се исто тако налази тај осмерац и на многим другим мјестима у првој књизи Вукове збирке, у којој су тако зване женске пјесме. Међу њима највише се оку подмећу „додолске пјесме“ (I. 184—188), од којих, кад се удаље рефрени, свеколике су прави правцати осмерци.

Нема ли и ту какве свезе са умјетним осмерцем ? —

C. Извори пјесама ове књиге, повод и начин њихова издања.

XXXVIII. Писмени извори свих бугарштина, које се налазе у овој књизи, јесу слиједећи :

1. Хекторовић, Робање и рибарско приговарање.
2. Бараковића „Вида Словинска“.
3. „Попевка“ о Свилојевићу, нађена у дворском архиву у Бечу.

4. Рукопис дубровачки, који се сада налази у књижници манастира Мале Браће у Дубровнику.
5. Перашки рукопис Баловића.
6. Перашки рукопис Мазаровића.
7. Загребачки рукопис под бр. 638, који се налази у књижници Југославенске академије.
8. Загребачки рукопис налазећи се такође у академијској књижници под бр. 641.

Пошто већ бјеше наштампан текст овога зборника, дођоше нам до руку и још неке до сада непознате бугарштице, а и нове варијанте већ познатих, — али ми им изворе нећемо овдје ни приводити ни описивати, него ћемо то све оставити за предговор друге књиге ове збирке.¹ Ми ћемо се дакле ограничити тим, да поближе опишемо тек наведене изворе, па ћемо започети са

XXXIX. Хекторовићевим „Рибањем“ као најстаријим познатим извором писменим, у коме се налазе наше бугарштице. Двије бугарштице, које уврсти Хекторовић (г. 1487 — 1572) у своје „Рибање“, налазе се у овој књизи под бр. 6 и 49; прва казује о свађи Марка Краљевића с братом му Андријашем, а друга о Радосаву Сиверинцу и Влатку Удбинском.

„Рибање“ је било издано први пут у Млецима код Бинами 1556 год. Други пут такођер у Млецима 1638 год. — трећом у Задру Љубићем код Батаре 1846. Најпослије се појави у VI. књизи „Старих писаца хрватских“ које издаје југослав. академија у Загребу. Наведене двије бугарштице на по се бијаху печатане Кукуљевићем у његовим цјесницима хрватским I. 100—101. За тим дођоше и у Миклошићеву збирку (*Volkserik der Croaten*) под бројевима 1 и 2, т. ј. одмах на почетку. Старији рукопис него

¹ Услијед тога и опис Граматике Крижанићеве, у којој се налазе два три стиха бугарштица биће уврћен у другу књигу ове збирке.

ли је прво издање нама није познат. Хекторовић не важе, кад је наведене двије бугарштице написао, али се може узети за стално да је то било коју годину прије нег' што се појави прво издање „Рибања“.

XL. Бугарштица, која се налази у Вили Словинској Бараковића (р. 1546 † 1628), у овој је књизи увршћена под бр. 82, а натпис јој је „Мајка Маргарита“.

Поменуто дјело Бараковића са нашом бугарштицом би објелодањено, у колико је нама познато, тек један пут у Млецима код Николе Пецана 1682 год. Наслов је књиге: „Вила Словинска у четири врсти пјетја сложене ча јест у пјесме скупне у осморотке звучнопојке и полуретке“.

„Мајка Маргарита“ је штампана осим тога и у Кукуљевића „Пјесници Хрватски (у Загребу 1853)“ у II. св. на стр. 7 и 8, али по другоме извору. Најпослије уврсти је и Миклошић у своју збирку (Volksepik der Croaten под бр. 3), и управо онако, како је у Бараковића т. ј. тако, да се сваки главни стих понавља. Ми то понављање изостависмо нехотице, јер немајући ни у себе ни у мјесту пребивања ријетку књигу Бараковића, требало је да се поуздамо на преписача, који, као што позније узнасмо, зажељевши приштедити себи труда пропусти без трага дупликате, које, како је нађено у оригиналу, има сваки стих. Та му се уштеда труда и времена може лако опростити, али никакво друго важније пропуштење, т. ј. што нам о томе ништа не јави. Услијед тога та пјесма би овдје штампана тако, да се са вањске стране разликује од сваке друге бугарштице, па и од нацртане горе схеме; дочим у облику оригинала (као што уђе и у Миклошићеву збирку), она с те стране тачније одговара схеми него многе друге бугарштице ове књиге. И сам почетак и завршетак пјесме посве су правилни у „Вили Словинској“, јер уврстивши први дупликатни стих послје првога припјевнога прилошка, слиједи, да последњи стих - дупликат завршује пјесму без прилошка, тако, да прва и пошљедња строфа

пјесме нема него по један једини стих, дочим их све остале строфе имају по два, што тачно схеми одговара. „Мајка ће Маргарита“ бити попуњена у другој књизи ове збирке; тамо ће бити уврштене и њезине варијанте.

Рукописа старијега од млетачког издања, у коме би била „Мајка Маргарита“ у колико је нама познато, нема. Истина да се наша бугаршtica надази, као што ћемо видјети ниже, и у рукопису загребачкоме означеном бр. 638., али је тај рукопис млађи од наведенога издања „Виле Словинске“. Колико је времена прије него састави своју „Вилу“, Бараковић записао „Мајку Маргариту“ и у коме мјесту, о томе сам ништа не казује. Али лако да ју је он слушао још у својој првој младости у задарској околици.

XLI. „Попевка о Свилојевићу“, која је уврштена у овој књизи под бр. 46, би најприје штампана Миклошићем у његовој „Slavische Bibliothek“ од 1851 год. на стр. 259—260. У томе издању, у коме ни стихови ни метар те бугарштите нијесу били означени, те је штампана била као да је проза, — није назначен ни извор, из кога је црпена. Ми по распитивању сазнасмо од г. Ј. Фидлера, чиновника у придворном и тајноме архиву у Бечу, да је он у томе самом архиву и нашао тај рукопис међу актима и списима Петра Зрињскога, који би погубљен 1671 год. у бечком Најштату. Г. Фидлер предаде рукопис г. Миклошићу ради штампања, — али по казивању истога г. Фидлера рукопис се послје некако изгуби. Тога ради, премда знамо да је бугаршtica била писана латиницом, ипак не можемо ништа о правопису казати, јер је печатана не њезиним но садашњим правописом.

Друго издање те бугарштите би опет учињено Миклошићем у његовој Volksepik der Croaten (под бр. 4 стр. 15—17), али овдје већ, како треба, са назначењем стихова и с и правцима неких погрешака, које се поткрадоше у првом издању; али овдје новим правописом. Ко је записао ову бугарштику, гдје и када, не зна се поуздано, али

ослањајући се на то, гдје је нађен рукопис, г. Миклошић држи, да је записан Петром Зрињским и то год. 1663¹; предидјељење године не знамо на што ослања. Што се тиче мјеста, он држи да је Зрињски записао нашу бугарштицу у своје родноме завичају (гдје су подртине Зрињскога градића на југ од Сисва), или у хрватскоме приморју гдје је позније живио².

XLII. Дубровачки је рукопис најбогатији извор бугарштица наше књиге. У њему су све бугарштице, које се у овој првој нашој књизи налазе под слиједећим бројевима: 1, 2, 3, 4, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 20, 23, 24, 26, 30, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 47, 48, 53, 54, 55, 57, 76, 78, 79, 80. Осим тога има једна бугарштица, која је изостала из ове књиге ради узрока од мене не зависећих: она у рукопису долази 24 на реду и носи натпис „кад се свадно Милош Кобиловић и Вук Бранковић. В. Качић - Миосића Разговор угодни народа словинскога л. 116 и 123.“ Она ће свакако доћију другу књигу ове збирке. Ова је бугарштица у осталом била већ објелодађева Гиљфердингом у књизи Боснија, Герцеговина и Стараја Србија (Петроград 1859 стр. 243—248), и Миклошићем у наведеној *Volkserik der Croaten* под бр. 5. (стр. 17—19). Рукопис дубровачки има јоште 46 комада народних пјесама у десетерцу и другим размјерима, међу којима се у осталом налазе и три умјетне пјесме. Све ове пјесме уђоше у ову књигу и носе бројеве од 85—130 inclusive т. ј. до краја књиге. Обзиром на толико богатство дубровачкога рукописа, и ради тога што је до сада био врло мало познат ученом свијету, ми ћемо се овдје постарати, да напртамо што је могуће подробније опис рукописа и саставних његових дијелова:

Наш рукопис има сада у све 287 листова т. ј. 574 стр.,

¹ *Volkserik der Croaten* стр. 17.

² *Ibid.*

премда погрешном пагинацијом посљедња страна носи број 626. Али све 574 стране рукописа нијесу написаче, него су многе, како ћемо ниже видјети, посве празне. Хартија је прилично бијела, али проста, како се обично употребљавала около половине прошлога вијека, величине непространога кварта. Рукопис премда је сашивен, нема ни корица ни леђа.

Назначујући садржај рукописа, ми ћемо овдје слиједити стару пагинацију рукописа.

Првих 212 страна садрже нашу збирку пјесама, о којој је казано горе, уједно са уводом и с празнинама. Остали је садржај рукописа слиједећи:

На стр. 213—232 incl. празно.

„ „ 233 написано је само: Проричја Словинска.

„ „ 234 казало збирке пословица, које слиједи.

„ „ 235—246, сама збирка Пословица

„ „ 247—248 написано.

„ „ 249—326 продужују се пословице.

На крају збирке стоји „Ragusa 1698.“ Свеколике пословице од 235—326 стране бише издане Гиљфердингом (Старинный Зборникъ сербскихъ пословицъ. С. Петербургъ 1868 кирилицом у „Етнографическомъ Зборнику“ те године и на по се) и Даничићем (Poslovice у Загребу 1871).

На стр. 327—336 написано.

„ „ 337—390 или су остале или је погријешено у пагинацији, јер са 337 она скаче на 390, премда тих листова у рукопису никако нема.

На стр. 391—415 заузимље рјечник, који има натпис *Dizionario italiano-slavo-moscovitico, raccolto l'anno 1751 nel venire a Ragusa coll' aiuto di Giovanni Mladinovich.*

На стр. 416—419 списак ријечи сакупљених у Новом Пазару једним трговцем дубровачким (Будманом) „г. 17. .“

Стр. 420 написано.

„ 421—423 продужење рјечника.

„ 424—430 написано.

Стр. 431—502. „Осопци из духовних бесједи Дм. Бура Гризића и Дм. Мата Бобановића, избрани г. 1760.“ Пред почетком „Особака“ има једно писмо руком истога Бобановића, које с адресом заузима од стране 431 до 434.

Стр. 503—512. написано.

„ 513—518. неваква граматичка расправица о нашем језику на врх које стоји натпис *Ex. mss. D. Stephani Rosæ Ragusini.*

Стр. 519—520 написано.

„ 521—626. Уломак из пријевода Новог Завјета на наш језик, коме су претпослани: посвета Бенедикту XIII, предговор и казало. На врх посвете стоји: „*Ex versione novi testamenti*“, а тај сам посветни предговор, који заузима од стране од 521 до 523, писан је руком самога Стјепана Розе, што се види из једне примједбе на стр. 523. Он изради тај пријевод 1750, и те саме године поклони га папи Бенедикту XIII. Роза умрије 5. Августа 1770 г. Осим свега тога има још при крају 6 листова ни пагинираних ни писаних.

У свему рукопису може се набројити до 11 различних писалачких рука; двије смо већ означили као познате, а 9 их остаје непознатих. Главније из њих не би било тешко познати, успоредивши их са осталим савременим рукописима исте књижице. Што се тиче времена постања нашем рукопису, може се у опће казати, да премда је писан био у различна времена, да је ипак све писано било тецајем треће четврти XVIII вијека. Излишно је и говорити, да све што је у овоме рукопису писано народним језиком, то је све писано латиницом по већ познатом дубровачком правопису.

Наш се рукопис сада чува у књијници „Мале Браће“ у Дубровнику, гдје дође послје смрти Инокентија Чулића (прозваног у Дубровнику Фратар Глухи) и налази се под бр. 24; тако је барем обиљежен био у опису Чу-

лићеве књижнице¹. Откле је пак „Фратар Глухи“ набавио овај рукопис, не зна се, али то би по свој прилици из остатка ишчезнуде књижнице дубровачких језуита, којој је Буро Матеи био оставио по смрти све своје списе (Arrendini II 303, 304.).

На тај начин описавши цијели рукопис, требаће сада претрести поближе првих 212 страна, у којима су наше пјесме, као одсјек његов, који има за нас највише важности.

На стр. 1 стоји као опћи наслов збирци: „Попјевке словинске скупљене г. 1758. у Дубровнику.“

За тим долази један цитат из Качића овако:

„Фра Андрија Качић-Миошић-Малобраћанин у „Разговору угодному народа словинскога 1756“ : Мало се ствари стије и наводи од старих краља, бана, господе, и догађаја, који су се догађали у нашим странама; и да се по све не изгубе од старих витезова успомене, господин Бог даје нашем народу таку памет наравну, да оно што други народи уздрже у књигама, они уздрже у памети, пивајући на собетим, дернецим и по свим мистим, куда путују, писме својијех краља, бана, витезова и врснијех јунака, које, прем да нису посве истините, ништа не мање има свака добар темељ од истине.“

На 2. стр. долази важна биљешка:

„Четрнес. првијех попјевака у овезијех књигах исписанијех скуп брата² Буро Матеи Дубровчанин, (примину у Риму г. 1728)³. Осамнаест, које слиједе до тридесет и треће, прибави Јодзо Бетондић, вриједни словински спјевалац (који примину у Дубровнику год. 1764.)“⁴

¹ Kaznačić, Biblioteca di fra In. Čulić nella libreria dei PP. Francescani di Ragusa. Zara 1860.

² Чудновато је, да му се овдје даје епитет „брата“ — *fra*, јер је Матеи био свјетски свештеник, које никада нијесу тако звали него вазда „дум“ дом.

³ Ово у загради уметнуто је другом руком.

⁴ И ово је другом руком додано.

На 3. стр. долазе другом руком писане хвале и доказивање важности епских *Поцјевака* овако: „Попјевком славити витешка дјела и давне случаје, нити је ново нити влаштито словенском језику, да у опћено мнозијем иним а може бити и свијем народим од најдавнијех вијекâ, тер бржек заметну се та' обичај скоро од постанка сегај свијета, нека кроз теј пјесни од отаца придане синовим увјековјечила би се спомена давнијех вр'јемена, тер понијем прауницим јавне би биле згоде давнијех прародитеља царâ и краљевствâ.

„Њемачки језик поп'јевкам храњаше старе повјести свога народа, како из Тачита вади Хеуманус Consp. Reip. litter. cap. 3 № 1.

„Кананеовићи и сусједи њихови држаху исту обичај од старина прије Моизеса, што види се numerorum 21. 28.

„Израелићани такмено опћаху замјерне згоде у слатке пјесни и зачинке слагати, и тако рек' би у памет свега пука на вјечну спомену урезивати. То је јавно не иштом у мнозијех псалмим Давидовијех, да ну и у поп'јевкам: Јудите, Judith 16; Езекије краља, Isai 38; Ане Елканове 1 Reg. 2; Деборе, Jud. 5; Моизеса Exodus 15; Deuteronom 32, и у них.

„Паче (у) мудријем књижицам мни се, да Моизес из старијег тацијех пјевања и даворија изе повједања свијех ствари, тја од саздања свијета до свога доба, ка пака изреди и написа у књигах Битја или Genesis. Вићи Alfons Niccolai, Dissertazioni e lezioni sulla Genesi tomo I. Dissert. proemio 5 pag. 172; tomo II lezioni 19 pag. 370.

Стр. 4 празна.

Стр. 5 до 30 заузимљу оних четрнаест пјесама или како их сабиралац зове, поцјевака, скупљених Ђуром Матеи, а то су слиједеће у овој књизи: 34, 2, 38, 80, 32, 57, 53, 79, 3, 37, 41, 45, 76, 55. Овијем самим редом долазе и у рукопису, само што су тамо, разумије се, означени текућним бројевима од 1 до 14. Првој је над натписом потпуно

словима написано „Поцјевка прва.“ Наведених 14 пјесама писане су сваколикe оном истом руком, која почиње на 3-ћој страни.

Стр. 33 до 94 заузимље група поцјевака сабраних Јодзом Бетондићем т. ј. 33, 78, 23, 20, 30, 4, 9, 1, 10, изостављена о свађи Обилића и Бранковића, 14, 15, 47, 40, 35, 13, 16, 39, које су овијем редом поређене и у рукопису али тамо да како носе текуће бројеве 14 до 33.¹ Записане су истом руком којом и прве.

Од стр. 94—212 (ако изузмемо стр. од 193—198 incl. који су посве празне) записане су пјесме, о којима главни писац рукописа каже, да су сабране са различних страна. Оне иду редом, којим оvdје слиједе бројеви, којима су означене у овој књизи: 86, 127, 125, 126, 105, 113, 85, 108, 101, 92, 91, 119, 88, 98, 48, 24, 124, 120, 121, 102, 96, 93, 122, 106, 111, 94, 87, 110, 104, 103, 99, 100, 90, 118, 98, 26, 44, 42, 89, 95, 109, 116, 115, 114, 107, 123, 54, 118, 129, 130, 112, 128. Текућим су бројевима обиљежене у рукопису од 34—80 incl., а пошљедњих 6 немају никаква броја.

Од ове треће групе само првих 17 (т. ј. 86, 127, 125, 126, 105, 113, 85, 108, 101, 92, 91, 119, 88, 98, 48, 24, 124,) писане су истом руком, којом и наведене двије збирке Матеји и Бетондића т. ј. другом; слиједеће три пјесме т. ј. 120, 121, 102, писане су трећом руком; слиједећих 21

¹ Г. Миклошић мисли, да је Бетондић записао и пјесму 36 овога рукописа (у овој књизи под 126). Нама се тешко сложити с тим мњењем послјиде категоричке изјаве у рукопису, да је Бетондић сабрао само пјесме од 18-те до 33-ће. Можда г. Миклошић ослања своје мњење на 2 стиха те пјесме:

Трстено је славно мјесто ловом гиздаво

А *Трстенике* младе моме танце изводе,

као и на то, што је исти Бетондић саставио шаливу пјесму о Трстенику. Нама је само примјетити, да су *Трстено* и *Трстеник* посве различна мјеста у дубровачком округу.

пјесма : 96 , 93 , 122 , 106 , 111 , 94 , 87 , 110 , 104 , 103 , 99 , 100 , 90 , 118 , 98 , 26 , 44 , 42 , 89 , 95 , 109 , опет ином т. ј. четвртом руком , пјесма 116-та петом руком ; послије те пјесме долазе 4 пјесме , т. ј. 115 , 114 , 107 , 123 , шестом руком ; остале свеколике : 54 , 118 , 129 , 130 , 112 , 128 , опет седмом руком .

Све пјесме , за које је казано , да су сабране Ђуром Матеи и Јодзом Бетондићем имају у рукопису свака свој натпис , дочим већина пјесама треће групе нема никаква натписа ; имају га само 86 , 126 , 113 , 101 , 92 , 48 , 124 , 120 , 121 , 102 , 96 , 93 , 54 , 118 , 129 , 130 , 112 , 128 .

На челу нашега рукописа , како видјесмо , каже се , да су пјесме у овоме рукопису скупљене „1758 у Дубровнику“ а мало ниже се додаје : да првих 14 пјесама скупи Ђуро Матеи , који примину у Риму 1728 год. дакле за пуних 30 г. прије времена , у које пјесме дођоше у овај рукопис . Осим тога ми већ опазисмо да су и Матеине и Бетондићеве пјесме , а и првих 17 треће групе писане све једном руком , премда , како каже почетник рукописа , пјесме бијаху сабиране различним особама .

Из та два тако рекућ противурјечја слиједи , да ово није првобитни рукопис , у који су записивали бугарштице и друге пјесме они , који су их непосредно из народа купили т. ј. Матеји , Бетонди и остали , него да су оне најприје биле пописане сабирачима у посебне рукописе (који нијесу познати) , из којих су послије у ову збирку препиране биле .

У осталом може лако бити , да су неке пјесме из треће групе , које су великом већином десетерци и женске пјесме , биле непосредно из народа поцрпане почетником овога рукописа и његовим продужиоцима .

Како је Матеи умрљо у старијим годинама , шта више пошљедње године живота провео у Риму , а сакупљање такога материјала из народа (ако их није исписивао из каквих још старијих записа) требају млађе силе , то се

може казати за првих четрнаест бугарштица, да су њиме биле скупљене негдје около краја седамнаестог или почетком осамнаестог вијека. Јодзо Бетондић живљаше већином на селу близу Стона у Рату. Он преведе хероиде Овидијеве, и иначе се бављаше пјесништвом; умрије 1764.¹

Бугарштица и у опће пјесама из дубровачкога рукописа било је издано до сада врло мало. Најприје Гиљфердинг у своме дјелу Боснија и т. д. (стр. 243—263) изда 1859 само двије бугарштице т. ј. о свађи Обилића и Бранковића и о Косовској битци; за тим ми издасмо 1868 г. у Забавнику дубров. штионице неке бугарштице и друге пјесме, као примјерке ради истраживања сличних производа; најпослије Миклошић у својој *Volkserik der Croaten* издаде осам бугарштица из овога рукописа.

XLIII. Перашке су бугарштице намјештене у овој књизи под бр. 59, 61, 63, 65, 67, 69, 71, 73, 75, од којих свака осим пошљедње има уза се своју другу сложену у размјеру десетерца. Ове су пошљедње обиљежене бројевима 60, 62, 64, 66, 68, 70, 72, 74. Све су ове бугарштице записане у рукопису, који се налази у Перасту у кући Баловића, а пјесме десетерачке у другом рукопису перашке обитељи Мазаровића.

За нас важнија збирка Баловића може се овако описати. Рукопис је на папиру, свезан у књигу in 4°, која има 357 страна, али написанијех нема више него 147 и то не редом, јер има гдје-гдје међу једном и другом пјесмом до 30 страна по све чистијех, а при крају књиге има их таких до 80. Лако може бити, да је сабирач имао намјеру на тијем бијелим листовима још коју пјесму записати, па Бог зна рад шта не испуни, што бијаше наумио. Тако при сврси има на једноме из бијелијех листова само два стиха једне тек започете пјесме. Рукопис је једном једином руком писан.

¹ Appendini, Notizie storico-critiche II 247.

У њему су свега 24 народне пјесме, од којих су 9 бугарштица примљених у нашу збирку, осталих су 15 обични десетерци, али и оне епскога карактера. Од тих 15 немају него само двије, које понављају десетерцем догађај опјеван у бугарштицама. Предметом су и бугарштице и десетерачких пјесама искључиво перашки догађаји или они који се тичу пераштана.

Тешко је тачно определијелити, кад је наш рукопис постао, али судећи по догађајима, који су предмет пјесама, по писму и папиру, лако да је писан био још при крају 17-тог или почетком прошлог стољећа. Ко је записао ове пјесме, није познато, али се свакако чини, да га је писала рука првога сабирача из уста народа, а не из каквог старијег рукописа.

Како је и од куд је допао овај рукопис кући Баловића, не зна се. Може бити да га је набавио који од два члана ове породице, свештеник Андрија Баловић или Вицко Баловић, предсједник капитула которскога. Први остави у рукопису на италијанском језику Љетопис перашки, а други написа и напечата исторички опис капеле од Шкрпједа¹. Дакле обојица људи изображени. Успоредјујући њихове рукописе с овим, показује се, да га није ни један ни други писао.

Рукопис Мазаровића, из кога извадисмо десетерце као паралеле бугарштицама, млађи је од Баловићева, јер му је на корици забиљежена г. 1775, у којој су пјесме записане. Рукопис има 472 стр. 4^о; од којих ни једна није по све празна. — Садржај су и овоме рукопису пјесме, највише народне у размјеру десетерца. Бугарштице нема ни једне. Осим пошљедњих пет комада, рукопис је писан васколик руком Николе Мазаровића. Три су умјетне пјесме некога Јодза Шидоппи с почетка нашега вијека, а двије

¹ Notizie intorno all' immagine detta dello Scarpello etc. Zara 1844 III edizione.

је преписивало некакво недоуко ђаче. Мазаровић је, по свој прилици, највише преписивао пјесме из других рукописа.

Оба перашка рукописа не стоје ни у каквој узајамној свези, нити је један из другог преписан, нити је извор једнога служио такођер извором другому, него су оба самосталне збирке. Слова су оба рукописа латинска, а правопис је једнак начину писања, који тада бјеше у обичају у дубровачких писаца.

Перашке бугарштице нијесу биле до сада објелодањене (ако за ове посљедње 2—3 године не би штампана која у каквим новинама), па нијесу ни познате биле ученоме свијету.

Нама бијаху саопћене први пут г. Срећком Вуловићем из Пераста, услијед нама објелодањених бугарштица у горе поменутог Забавнику дубровачке штионице.

Истоме г. Вуловићу дужни смо захвалити, што нам успореди с оригиналима пријеписе, као и што нам саопћи опис рукописа.

XLIV. У књиžници Југословенске Академије у Загребу имају, у колико се до сад зна, само два рукописа, у којима се налазе бугарштице; оне свеколике и пријеђоше у ову књигу. Први пространији рукопис носи бр. 638, а писан је по свој прилици негдје окодо почетка 18-тог вијека; има 34 листа дебеле хартије, у осмини; сприједа, страга и у средини има по неколико празних листова, а што се садржаја тиче, и нема у њему друго осим бугарштица, које примисмо у ову збирку; осим тога налази се *казало*, у коме су први стихови сваке пјесме. Претпошљедња је пјесма рукописа (26) умјетна, па за то овдје није ни примљена била.

Бугарштице рукописа обиљежене су у овој књижи слиједећим бројевима: 77, 29, 27, 22, 51, 43, 83, 8, 7, 50, 25, 12, 84, 17, 18, 21 (у ту је пјесму рукописа уметнута

пјесма 28 „Клику ти ми кликоваше једна будимска девојка“) 36, 56, 19, 31, 11, 81, 82 (т. ј. њезина варијанта) и 58. Овим истим редом поређене су и у самоме рукопису. Пјесме је писала све једна рука.

Други загребачки рукопис наводи се под бр. 641, у наведеној књижници, али у њему нема него само 3 бугарштите т. ј. оне, које су у овој књизи под бр. 5 и 52, за тим варијанта оне под бр. 83; остало су побожне пјесме, а има их неколицина и народних у размјеру десетерца.

Рукопис, који има около 46 листова у 8^о, као да је савремен више описаному, јер су народне пјесме у њему све записане, ако се не варамо, оном истом руком, која је писала и рукопис под бр. 638. И у њему има неколико празних листова.

Нарјечне особине доказују, да су обадва загребачка рукописа у Боци Которској писана била руком Бовијеља западне цркве. Правопис им је у свему једнак са ортографијом дубровачкога рукописа.

Оба пријеђоше у књижницу академије са познатом књижницом Кукуљевићевом; а тај врли сабирач народних старина нађе по свој прилици наше рукописе у Боци Которској.

Штампане су биле из пространијега рукописа двије пјесме (36 и 58) у књизи Николе Стокана „Низ Бисер“ (Загреб 1863) стр. 40—46. Из тога истога пространијега рукописа Миљошић издаде осамнаест бугарштика по пријепису учињену под надзором проф. Јагића. Исти тај пријепис послужи темељем и нашем издању. Из другога краћега рукописа ништа до сада није било на свијет издано.

XLV. Главни је повод и темељ овој збирци пјесама записаних у пређашња времена, богати дубровачки рукопис. Он је био познат у Дубровнику неколицини људи који се бављаху књижевним стварима још прије него што Гилфердинг 1859. године објелодани из њега горе поменуте двије пјесме. Нама пак, који се бављасмо још у млађим

годинама сабирањем народних умотворина, био је поближе познат тај рукопис; јер при сабирању жива материјала обрађасмо пажњу и на већ записане пјесме.¹ Разумије се, да бугарштице поменутога рукописа привукоше нашу особиту пажњу ради њихова размјера, који нас опомињаше на бугарштице, које се налазе у Хекторовића и Бараковића.

Знајући пак, каквом се ревношћу сабираху, издаваху и коментоваху живе народне пјесме; — знајући, како наше бугарштице бијаху познате књижевницима нашим још прије 2—3 вијека;² — а како их најбољи нама савремени зналци народнога пјесништа мало или ни мало знадијаху,³ наравно је, да су бугарштице тим више постајале за нас занимљиве. Пошто их већ одавна бијасмо преписали за горе поменуто опћу збирку, видећи, да двије пјесме, које из дубровачкога рукописа издаде Гиљфердинг не унаприједите ни најмање познање бугарштица, а с друге стране да би покушали, неће ли то дати прилику, да се нађе још који извор таквих пјесама, написасмо чланак о њима, додавши 3—4 пјесме из тога рукописа; те чланак с додатком би

¹ У нашој збирци нар. пјесама, која је још у рукопису, и која је, дакако, већином самим нама црпена била из уста народа, има и један рукопис, у коме је 20—30 пјесама у десетерцу, скупле-них непознатим сабирачем пред једно 40—50 година негдаје у околици дубровачкој.

² То потврђују и новија изискивања Јагићева о тим пјесмама (Грађа за историју народне поезије у Словена).

³ Миклошић сам, са искреношћу која се и налази само у правих радника науке, казује, како још 1851 године није познавао размјер бугарштица. „Dieses Lied (поцјевка о Свилојевићу) wurde von mir im ersten Bande der Slav. Bibliothek ... herausgegeben... Ich erkannte damals das Metrum nicht, und es wäre mir wahrscheinlich dasselbe auch jetzt nicht klar geworden, wenn mir die Ragusaner Handschrift eine Anzahl in demselben Metrum gedichteter Lieder geboten hätte (Die Volksepik der Croaten стр. 17).

штампан у Забавнику дубровачке штионице за 1868 годину. Тај посао не би у залуд. Одмах после издања чланка, јави нам се врли родољуб г. Срећко Вуловић из Пераста, те нам саопћи *девет* још непознатих перашких бугарштица.¹ Али ни то није све. Ми још прије издања наведенога чланка позајмисмо пријепис пјесама дубровачкога рукописа проф. Миклошићу, који, пошто му казасмо о открићу перашких бугарштица, обрати вишу пажњу на нашу врсту пјесама него ли је то дотле чинио. Он одлучи издати неколицину бугарштица са опредјељењем њихова размјера: та збирка и изађе 1870 године под називом: *Die Volksepik der Croaten*. За ту збирку, проф. Јагић преписа све бугарштице два више наведена загребачка рукописа. Проф. Миклошић, пошто се послужи тим пријеписом, и нама га саопшти. Осим тога услјед наведенога чланка у „Забавнику“ бјеху нам саопћене позније и још неке бугарштице до сада непознате. Оне ће доћи, као што је већ казано, у другу књигу ове збирке, па ће им тамо и извори означени бити.

Пошто у Миклошићево издање уђоше само неке бугарштице из дубровачког рукописа и неке само из једнога загребачкога, — а из перашких рукописа ни једна; — то држимо, да тим издањем ово наше не постаде излишно, него, шта више, да му је као природна посљедица. То и он сам призна,² а други научници изјавише не ријетко своју нестрпљивост за то, што се ово потпуније издање задонци ради узрока, који су од нас независни.³

¹ Позније их је још неколицину нашао. Гледај први програм когторске гимназије стр. 10 и 29.

² *Volksepik* стр. 7.

³ Јагић, *Отаџбина* 1875 год. стр. 585; -Грађа за истор. нар. појезије стр. 135. — (*Rad XXXVII.*)

XLVI. Проговоримо најпослије и о начину издања ове књиге.

Већ из самога почетка би одређено, да *свеколике* пјесме најбогатијега т. ј. дубровачкога рукописа имају бити објелодањене у овој књизи, ма којег размјера оне биле, а уз то и свеколике до сада нама познате бугарштице издане и неиздане.

Можда би боље било, кад би се били ограничили издањем самих бугарштица; — али нам се чинило, да пошто се у најбогатијему и најмање познатом рукописноме извору за бугарштице, налазе уједно и народне пјесме других размјера, да би ове пошљедње могле у многим питањима о самим бугарштицама бити од велике помоћи будућим испитаоцима. Ради сличнога узрока не искључисмо одавде ни двије посве умјетне десетерачке пјесме, које се налажаху на крају дубр. рукописа (у овој књизи под бр. 129 и 130) као што не искључисмо ни три умјетне бугарштице (под бр. 58, 77 и 81), које већ на више означисмо. Исто тако не могосмо изоставити ни десетерачке паралеле перашких бугарштица.

Тому раширеному простору треба ипак ударити неке границе. Наша ће дакле збирка примити у се оне народне пјесме свакога размјера, које су записане биле у прошлим вјековима, дакле све до почетка нашега вијека.

Пошто дакле у ову књигу уђоше пјесме различних извора, различних врста и размјера, требало је прије свега да васколик материјал буде раздијељен на групе, па и унутра тих група да поједине пјесме буду размјештене становитим редом.

Група је *три*, од којих:

У *прву*, која заузима од почетка до 231 стране, долазе свеколике бугарштице, које год врсте биле и из свих нама познатих извора.

У *другу* групу (стр. 231—336) долазе епске пјесме у десетерцу.

У *трећу* групу (стр. 336 до краја) долазе лирске или женске пјесме у десетерцу а и другим размјером осим бугарштица.¹

У *првој* су групи бугарштице поређане тако, да прије свега долазе пјесме епске, међу којима прво мјесто заузимају оне, којима су предмети више или мање у опће познати свему народу (косовске, краљевићске, смедеревске, браће Јакшића, угарско-хрватских јунака и т. д.), а последије њих оне, које имају више локални карактер (перашке, которске, скрадинске, дубровачке и т. д.). Варијанте истога предмета и истога размјера поређане су једна уз другу; — ако је гдје од тога реда одступљено, то би погрјешком. Премда је ова прва група била одређена само за бугарштице, ми ипак додадосмо уз поједине перашке бугарштице и њихову десетерачку паралелу. То би учињено за то, што су обе врсте пјесама постале у истој мјесту, те их је испитаоцу лакше међусобно упоређивати. На крају групе намјештене су четири бугарштице неепскога значаја. — Таким су редом поређане и пјесме десетерачке *друге* групе. — На крају крајње *треће* групе додана је једна „почашница“ и двије умјетне пјесме, о којима је поменуто мало на више.

Ако изузмемо слова, ми се у свему осталоме постарасмо, да издање буде колико је могуће вјерније оригиналима. Што се многе штампарске погрјешке увуконне, то би ради тога, што се књига штампала далеко од нас. То је у осталом било донекле и корисно, јер нас је условало набавити још једном оригинале, те их упоредити са већ штампаним табацима и поправити и најситније погрјешке на крају ове књиге. Ми се до тога старасмо, да се држимо изворника, да и саме многорјечиве натписе појединих пјесама, у колико га која имаше, нехтједосмо скраћивати.

¹ Било је одређено, да ове три групе или дијела буду разграничене у тексту тиме, да се међу њих уметне по бијели лист, на коме би означен био број групе. То не би извршено заборавом слагара. Да се то донекле поправи, те су групе означене у кавазу ове књиге.

вати ни преимачавати, него их примисмо онако, као што су у оригиналу. Јер се нама чинило, да ти изворни цједовити натписи могу бити не без користи будућим испитачима. Натписе у изворима имају пјесме под бр. 1, 2, 3, 4, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 17 (само ријеч „бугарска“), 20, 23, 30, 32, 33, 34, 35, 38, 39, 40, 41, 45, 47, 48, 53, 54, 55, 57, 59 (само „г. 1537“), 61 (само „г. 15...“), 63 („на 15 свидања 1654“), 67 (само „г. 1571“), 76, 79, 80, 82, 86, 92 (само прве четири ријечи), 93, 102, 112, 113, 118, 120, 121, 124, 126, 128, 129, 130. Осталима, које их не имадијаху, састависмо ми сами натписе. Они натписи, који су примљени из оригинала, штампани су у казалу курсивом. Исто тако остависмо вјерни оригиналу и гледе самих погрешака записача или преписача пјесамâ. Тих је погрешака особито много у пјесмама десетерца. Поправљати метар на дно стране чинило нам се излишно, јер, пошто се једном читалац упознао са схемом размјера, може лако и сам увидјети, гдје је размјер стиха записачем покварен. Поправке и „sic!“ који се гдје по гдје налазе у тексту, нијесу од нас.

Бива каткад, да је и ред самих стихова у оригиналу поремећен. Тако су, рекли бисмо, поремећени у пјесми 68, сви стихови од 92 до 96, који би по нашем мњењу имали бити поређени: 92, 94, 95, 93, 96. Ипак ми се и у оваковим случајевима држасмо оригинала. Једина измјена, коју се усудисмо учинити при овоме издању, тиче се слова. Премда су сви рукописни и штампани извори писани латиницом, ми ипак одлучисмо преврнути све пјесме ове збирке на ћирилицу. То би ради тога, што она може бити предметом научних изискивања не само литерарнога историка него и језикознанца, па нам се чинише, да могу боље бити изражене потање различите нарјечне ћирилицом него ли латиницом.¹ Осим тога и онако је већина

¹ О немогућству изразити свеколике танкоће нашега језика нашом садањом латиницом помиње и Јагић при издању пјесама Мавра Ветранића Чавчића (Стари писци хрватски књ. III. у предговору стр. IV).

првих издања наших народних пјесама већ штампана ћирилицом. Ми знамо, да је правило у опће примљено, да се старији текстови издају вазда онако како се налазе у изворима. Али ми знамо такође и то, да се често одступа од тога правила ради практичних и других сврха. У осталом од свих оних пјесама наше збирке, које до сада бијаху издате, нема ни једне, којој би био у издању сачуван стари правопис извора, а вазда је преврнут на наш садашњи правопис. Пошто су пак нови правописи и ћирилски и латински у главноме удешени један према другому, то нам се та промјена чинила још више допуштена.¹

Разумије се само собом, да смо додали ми сами тексту интерпункцију и бројеве пјесмама и стихова без обзира на оно што је у оригиналу.

При крају књиге додасмо рјечник идиотизама далматинских, који се налазе у овој књизи.

Завршујући овај предговор, пријатна нам је дужност најсрдачније захвалити свој оној господи и пријатељима, који нам бијаху у помоћи у овоме подuzeћу, било при сабирању било при штампању ових пјесама. Треба да напоменем поименце господу: професоре Ф. Миклошића у Бечу, В. Јагића у Берлину, Ст. Новаковића у Биограду, грофа Ника Великога Пуцића у Дубровнику, каноника С. Сабљака у Загребу, свештеника Срећка Вуловића у Перасту и управитеља А. Шимонића у Сплету.

У Петрограду 12. априла 1877.

Ђ. Ђогишић.

¹ Промјена слова срета се и у издањима старословенских текстова. Гледај напр. Миклошићево издање клоцова Глаголите.

1.

Над је погинуо кнез Лазар и Милош Обилић на Косову.

*(В. Качиќа Миошиќа : Разговор угодни народа словинскога
л. 115 и 123.)*

Иде Бушић Стјепане љуби своју рано будит':
 „Устани се, љубовце, од твоје мекахне ложнице,
 И ти, млада, отвори прозоре од б'јела двора,
 Нека св'јетла зорица дворе моје обесели ;
 Пака, љуби, погледа' по високу ведру небу, 5
 Јесу ли ми влашићи ведро небо прицјешили
 Је ли звјезда даница у истоку сунчаному
 Удара ли таламбах прид двором кнеза Лазара,
 Купе ли се господа прид дворове Лазареве?“
 Бјеше млада Стјепана љуби своја послушала 10
 И брзо је устала од своје меке ложнице,
 И бјеше отворила прозоре од б'јела двора,
 И отиде гледати по високу ведру небу,
 А то т' бјеху влашићи ведро небо прицјешили,
 Св'јетла звјезда даница у истоку сунчаному 15
 И таламбах удара прид двором кнеза Лазара,
 И купе се господа прид дворове Лазареве.
 Брзо се је Стјепану љуби своја повратила,
 Тер му иде млађахна добро јутро називати :
 „Добро јутро да ти је мому Бушићу Стјепану ! 20
 Ово ти су влашићи ведро небо прицјешили,
 И звјезда је даница у истоку сунчаному,

И удара таламбах прид двором кнеза Лазара,
 И купе се господа прид двореве Лазареве.“ 25
 Кад је Бушић Стјепане љуби своју разумио,
 Он се брзо подигну из своје меке ложнице,
 Тере иде опета љуби својој говорити:
 „Пробуди ми, љубовце, Оливера слугу мога,
 Нека пође оседлат' мени и себи коње добре,
 И на коње ставити, што је боју од потребе, 30
 Да ја не бих изост'о од војске Лазара кнеза,
 Од угарске господе и од браће Уговића.
 Али пође Стјепану љуби своја говорити:
 „Хоћу теби, Стјепане, тужне гласе повићети.
 Ово ми се ноћаске трудан санак изаснио 35
 Дје ми соко излеће из овега б'јела двора,
 И у двор се увратио без своје без русе главе.
 Ако ти се што могу, господару, умолити,
 Немој садар ходити на размјерну покрајину,
 Да се не би која годи на Косову догодила!“ 40
 Али Бушић Стјепане љуби својом одговара:
 „Знати ми се, љубовце, са Косова не вратити,
 Ја ти нећу остати од војске кнеза Лазара,
 Од угарске господе и од браће Уговића.“ 45
 Кад је веће Стјепана љуби своја разумјела,
 С јадом пође будити Оливера слугу вјерна:
 „Устани се, устани, Оливере вјерна слуго,
 И ти коње оседла' теби и твому господару,
 И на коње постави што је боју од потребе.“ 50
 Кад је слуга Оливер д'јепу Јелу разумио,
 Он се брзо одуста од своје меке ложнице,
 И коње је оседла'о себи и свому господару,
 И на ње је ставио што је боју од потребе;
 Пак се бјеху узвргли на своје на коње добре,
 И тамо ти пођоше прид двореве Лазареве. 55
 Прид дворовим находе многу угарску господу.
 Д'јепо се је Стјепане свој господи поклонио,

И њему се господа сваколика поклонише,
 На прозору бијаше Милица Лазара кнеза,
 Ова иде господи добро јутро називати: 60
 „Добро јутро да вам је л'јена угарска господо!
 Л'јепо ти је погледати ову честиту господу,
 К'о да их је један данак мајка једна породила!“
 Али Милош Обидовић Милици одговараше:
 „Нагледај се садара ове л'јене све господо, 65
 Ове л'јене господо и твоје браће Уговића;
 Бог зна веће хоћеш ли их твојим очим сагледати.“
 Ма кад бјеше Милица зета свога разумјела,
 Сузе су је полиле низ румено б'јело лице,
 Тере пође овако Милошу бесједовати: 70
 „Ово ми се ноћаске трудан санак изаснио,
 Дје ми зв'језде падаху с небеса на црну земљу,
 Дје ми бјеше на небу јасан мјесец потамнио,
 И дје се је ведро небо на четверо распукнуло!“
 Али Милош Обидовић пуници одговараше: 75
 „Могу ти се, Милице, санку твому домислити:
 Што су зв'језде падале с небеса на црну земљу,
 То ће главе падати ове угарске господо;
 А што бјеше на небу јасан мјесец потамнио,
 То ће лице потамњет' славнога Лазара кнеза; 80
 А што се је ведро небо на четверо распукнуло,
 То ти ће се распукнут' твоје срце Миличино,
 За угарском господом и за браћом Уговићим!“
 Кад бијаше Милица зета свога разумјела,
 Жалосна се она нађе у својему срцу живу, 85
 И пође му овако Милошу бесједовати:
 „Једа ти се што могу, зетѣ драги, умолити,
 Да би ми се молио славному Лазару кнезу,
 Да би мени оставио једнога од Уговића,
 Ако би се која год на Косову догодила, 90
 Да ја не бих изгубила кољено од Уговића!“
 Али пође Милошу пуници одговарати:

- „Нећу за то Лазару ни р'јечи проговорити;
Сву ноћ му си ноћаске приспада на десној руци,
Бјеше му се молити како твому господару.“ 95
Кадар бјеше Милица зета свога разумјела,
Зловољно се поврати ка својему господару,
Грозне сузе продјева низ своје низ б'јело лице,
И поће ти овако Лазару бесједовати :
- „Једа ти се што могу, господару, умолити? 100
Да би мени оставио једнога од Уговића,
Ако би се која годи на Косову догодила,
Да ја не бих изгубила кољено од Уговића!“
Али на то Лазаре Милице одговараше :
- „Не могу ти оставит' ниједнога од Уговића, 105
Они су се захвалили св'јетлу краљу угарскому
Кад би небо паднуло на јунашку црну земљу,
Они би га примили на своја на бојна копја.“
Веће Лазар изиде из својега б'јела двора,
Он се л'јено бијаше свом господи поклонио, 110
И њему се господа сваколика поклонише;
Пака се је посадио на својега коња добра,
И весело пођоше пут Косова равна поља,
Шаторе су распели крај равна Косова поља.
Цар је с војском паднуо на Марицу плаху р'јеку 115
Ту су стали починут' вечерицу вечерати,
И они се веселе с златнијем чашам у трпези,
Али Вука Бранковића худа срећа научила,
Поће кнезу Лазару прид господом говорити :
- „Милош ће ти неврју на Косову учинити!“ 120
Кад је Вука Бранковића кнез Лазаре разумно,
У руку је узео златну чашу хладна вина,
И он поће Милошу златном чашом напијати :
- „Здрав си, зете Милошу, у моје и твоје здравље!
У моје и твоје здравље и око нас све госпоре. 125
Тако теби јединога који те је сатворио,
И тако ти Данице твоје л'јепе вјеренице,

- И тако се тобом доста дичила и подносила,
 Немој мени невјеру на Косову учинити!“
 Кад је Милош Обиловић кнеза Лазара разумио, 130
 Жалостан се он нађе у својему живу срцу,
 Пака узе у руке златну чашу хладна вина,
 И он пође Лазару златном чашом напивјати:
 „Здрав си, тасте Лазаре, у моје и твоје здравље,
 У моје и твоје здравље и ове честите госпoде. 135
 А тако ми јединога, који ме је сатворио,
 И тако ми Данице моје младе вјеренице,
 И тако се доста са мном дичила и подносила,
 Нећу теби издаје на Косову учинити;
 Него теби обећавам прид свом овом прид господом 140
 Прије нег' сутра сунце буде на источној овој страни,
 Хоћу ти се ја наћи под царевим под шатором,
 И хоћу га ханџаром удрити у срце живо,
 И још ћу га одвеће десном ногом притиснути!“
 Пака иде Милошу слуге своје дозивати, 145
 Слугу Ивана Милана и Николу Косовчића:
 „Пођте, слуге, оседлајте ви јуначке коње добре,
 Ере ћемо ми поћи турску војску ухoдити!“
 Бјеху слуге скочили и коње су оседлали,
 А Милош се дигнуо из госпoске из трпезе, 150
 И бјеше се махнуо на својега коња добра,
 И тамо је отиш'о уз Косово поље равно,
 На коњу је малахно тиха санка подр'јемао,
 И још сунце не бјеше на источној овој страни
 А он јунак допаде прид шаторе прид цареве. 155
 Тад пођоше врли Турци св'јетлу цару говорити:
 „Ово теби прид шатором Милоша Обиловића!“
 А он царе св'јетли Турцим својијем одговара,
 Да Милоша доведу прид његов свиони шатор.
 Кад је дош'о Милошу прид цара прид честитoга, 160
 Пође њему овако св'јетли царе говорити:
 „Што си дош'о, Милошу, војску моју ухoдити?“

- Али Милош Обиловић св'јетлу цару одговара :
 „Ја сам ти се одврг'о од војске Лазара кнеза,
 И дош'о сам у помоћ теби цару честитому“. 165
 Оцета је Милошу св'јетли царе говорио :
 „Оваки су закони, Милошу, у земљи мојом,
 Ко год к мени доходи да ми се л'јепо поклони,
 Па да моје пољуби кољено од десне ноге“.
 Пође ти се Милошу св'јетлу цару да поклони,
 И пригну се да му љуби кољено од десне ноге, 170
 Златан ханџар повадио и њим га је ударио.
 И још се је повратио и ногом га притиснуо,
 Једнијем скоком поскочио из његова из шатора,
 А врже се с другијем на витеза коња свога.
 И на коњу побјегну низ Косово равно поље. 175
 Тадар Турци кликнуше врлијем гласом об једнога :
 „Милош цара удрио, ма га није погубио!“
 И за њим се подигну сва турачка врла сила.
 Ма кад виђе Милошу врле Турке око себе,
 С сабљом се је у руди прима њима изврнуо 180
 Много бјеше Турака с сабљом својом погубио.
 А што њему бјежаше слугам добријем не могаше ;
 Али бјеше Милошу худа срећа прискочила,
 Турци њему бијаху слуге своје погубили.
 Али за то он јунак јоштер ништа не хајаше, 185
 Ма ти му је опета худа срећа прискочила,
 Глас изиде из облака и Турцима говораше :
 „Али Турци не видите испале вам црне очи !
 Дје је Милош оклопљен и под њиме коњиц добар,
 Свијех ће вас данаске до једнога погубити. 190
 Мењите му прид коња штите ваше и сабље бритке“.
 Кадар Турци бијаху тега гласа разумјели,
 Прид коња му метнуше и штите и сабље бритке,
 Бјеше му се по њима коњиц добар потавнуо,
 И они ти прискочише тер му ногу одсјекоше. 195
 Кад се Милош видио без јуначке десне ноге.

- У руку се бијаше бојна копља добавио,
 Тер се иде на њему мјеште ноге подапират.
 И не да се јоштер врлијем Турцим погубити.
- Пака јадан покликну из својега грла танка: 200
 „Дје си, кнеже Лазаре, видно ти Бог велики?
 Помози ме, мој тасте, садар или нивад веће.
 Турке сам ти све стјер'о на Марицу плаху р'јеку
 Њешто их сам погубио а њешто се истопило!“
 Све то добро слушаше невјерни Бранковић Вуче, 205
 Тере иде овако прид господом поп'јевати:
 „Влада' ми се, Милошу, моје госпоско кољено,
 Покли хоћеш ратити и с Турцима бојак бити,
 Сада ћеш мени све зубе (?) об једнога заплатити.“
 Али кнеже Лазаре зегу Вуку говораше: 210
 „Муч', помукни, зете Вуче, замукло ти грао танко,
 Сад сам, рече, зачуо на далеко глас њечигов.
 Све бих рек'о да је глас Милоша Обиловића.
 Страх је мене да није у потреби у великом?“
 И пођоше да скоче на њихове коње добре, 215
 У то Турци приступише и на ње ти ударише,
 И Лазара разбише, ни о чем не оставише.
 Вук Бранковић утече у планину у зелену,
 А Лазара бијаху жива у руке ухватили,
 И њега су одвели честитому Отмановићу, 220
 И с њиме су довели Милоша Обиловића.
 Још се царе не бјеше с душом својом разд'јелио,
 Овако је говорио пашам својијем и везијеру:
 „Кад се веће ја будем с душом мојом разд'јелити,
 Главу ћете осјећи славному Лазару кнезу, 225
 И ви главу одс'јец'те Милошу Обиловићу,
 И ви мене упопа'те на Косову равну пољу;
 Под ноге ми ставите славнога Лазара кнеза,
 А Милоша Обиловића на моју на десну руку.
 Ма кад бјеше Милошу св'јетла цара разумио,
 Пође ти му жалостан ове р'јечи говорити: 230

„Једа ти се што могу, св'јетли царе, умолити?
 Немој мене стављати на твоју на десну руку,
 Него мене ти стави, Милоша, под ноге твоје,
 Мога таста Лазара на твоју на десну руку. 235
 Како сам га ја л'јепо за живота свеђ дворнио,
 Нека њега ја дворим и у матери црној земљи!“
 Бјеше му се св'јетли царе на те р'јечи смиловао.
 Ма када је Лазар зета свога разумио,
 Сузе га су полиде низ његово б'једо лишце,
 А њему је, Милошу, ове р'јечи говорио: 240
 „Ах блажена мајка твоја, која те је породила,
 Тобом сам се свеђ дичио међу браћом и господом;
 А проклета мајка била која је Вука породила
 Он је мени срамоту прид господом учинио!
 И мени је издају на Косову учинио!“ 245
 Још хтијаше Лазаре с Милошом бесједовати,
 Ма се бјеше св'јетли царе с душом својом разд'јелио,
 Турци главу осјекоше славному Лазару кнезу,
 Славному Лазару кнезу и Милошу Обиловићу,
 Лазара су укопали уз цара на десну руку, 250
 Обиловић Милоша под ноге св'јетлога цара.
 Кад ми бјеше Милица тужне гласе разумјела,
 Бјеше јој се од жалости живо срце распуњило.

2.

Како Милош Драгиловић или Обиловић рањен на Косову на
 15. липања г(одишта) г(осподинова) 1389 прилину, и што
 нареди на концу од живота и поручи Вукосави љуби својој, по
 својој пуници Милице љуби Лазара кнеза од Србљи а кћери
 Угљеше Мрнавчића.

(В. Мавра Орбинија 314 и 315.)

Л'јепу шету пошета Милица Лазаровица,
 Љуби Лазарова,

Хоћ' ми наћи у шпагу л'јепу од свиле махраму,
 У махрами, госпође, стотину злати'јех дуката,
 Ку је везла махраму јединица ћерца твоја, 40
 Дукате ми понеси ти милосној ћери својој,
 Од мене је поздрави, од тебе јој драго реци,

Мојој вјереници :

„Л'јепо те поздравља Милошу Драгиловићу,
 И л'јепо те поздрављам Милошу Драгиловићу, 45
 Моја вјеренице ;

Послах ти напокоње поздраве и рагатију
 И још ми јој понеси мој пус' клобук камилови,
 Који је млада дјевојка својом руком накитила,
 И још тебе ја молим како драгу вјереницу, 50
 Ти ми имаш у двору пуста коња великога,
 Храни ми га у двору, дјевојко, осам дана вјеренице,
 А кад ми се изврши, дјевојко, осми данак :

Ти ми пусти коњица л'јепом зеленом планином,
 И њега ми ти покри' чистом свилом до копита, 55
 Ко пјешице узиде нека се на коња врже,
 И нека Бога моли за душу, за Милошеву.* —
 Још хтијаше Милошу с пуницом говорити,

Драгиловић јунак,

А он час се бјеше с душом раздијелио ; 60
 А она се вратила к свому двору бијелому,

Љуба Лазарова.

Тужне гласе донесе јединици ћерци својој.
 Кад је млада дјевојка своју мајку разумјела,
 Пуста коња хранила, на пуно на осам данак, 65
 Коња бјеше пустила планиноме зеленоме,
 И још га покрила чистом свилом до копита.

3.

Како Марко Вукашиновић Краљевић би од Босанкиње дејвојке
изружен око г. 1360.

(В. Мавра Орбини, 278.)

Језди Марко Краљевић планиноме коња врла,
Планином зеленом,
Ма ти га је у планини мркла ноћца достигнула,
Ту је шатор распео у планини у зеленој;
Ма кадар је за јутра дан зором заб'јелио, 5
Отуд срећа износи три дјевојке Босанкиње,
Двјема бјеху на главам златне круне од бисера,
Трећој младој дјевојци жаркула од суха злата.
На којем ти бјеху златне круне од бисера,
Те се бјеху дјевојке младу Марку поклониле. 10
На којој ти бијаше жаркула од суха злата,
Тај се млада не бјеше ни малахно поклонила;
Тер се с њоме бијажу другарице посвадиле:
„За што се не поклони гиздаву господичићу?“
А она њима на тему гиздава одговорила : 15
„Да ми сада изиде сам краљу од Босне земље,
Не бих му се дјевојка ја нимало поклонила,
Нег' ли ћу се поклонити ја једноме хурјатину!“
Марко се је Краљевићу тад веома ражало,
Тер дјевојку ухитио за владичку д'јепу руку 20
Тер јој иде ријечи млади Марко говорити:
„Ако ми се подносиш да си б'јела и румена,
Дјепоту ти, дјевојко, црна земља радовала;
То ли ми се подносиш жаркулом од суха злата,
Брзо ти је, дјевојко, другарице проносиле!“ 25
А она му на тему охоло одговараше:
„Али не знаш, хурјатине, али си заборавио,
Давно ти су вјешала насред Босне саграђена!“
Тад је Марко изведе испод свилена шатора.

Тер из грла поупи св'јетла краља будимскога :	30
„Узимљем те, мој краљу, за свједока божјега, Н'јесам младој дјевојци бестудума учинио!“	
Вратиле се дјевојке у лијепу Босну земљу А он Марко Краљевићу к свому двору бијелому.	
Све је мајци старици до истине повидно :	35
„Тако теби у Богу мајко моја великому Пођи, мајко госпође, ка лијепој Босној земљи Тер се што год помоди св'јетлу краљу босанскому“.	
Мајку је испратио из двора из бијелога Ма ти Марко погледа низ л'јепо ва	40
(НИЈЕ ЦИЈЕЛА)	

4.

Кад је Марко Краљевић пољубио вјереницу а она га није познала.

Свилен шатор распео млади Марко Краљевићу, Он је шатор распео на дивади од Будима. Јутро рано подраниле будимске младе дјевојке, Јутро рано заједно на кладенац хладне воде. Мимо шатор проходе млада Марка Краљевића ;	5
Свака Марку дјевојка добро јутро називаше. Која бјеше најмлађа међу њима и најљепша, Она Марку јунаку добро јутро не назива ; Него бјеше у земљу црне очи обрнула.	
Пође Марко Краљевић тој дјевојци говорити :	10
„Од кога си, дјевојко, л'јепа рода и племена ? За што мене, млађахна, добро јутро не називаш ? Али си се подн'јела твојом при'јепом љепотом ? Али, млада дјевојко, прстенцима злаћенијем ? Ако си се подн'јела прстенцима злаћенијем,	15

- Да би твоје прстенке друге твоје радовале,
Ако ми се подносиш твојом прид'јепом љепотом,
Да би твоју љепоту црна земља обљубила.“
- Али млада дјевојка Краљевићу одговара : 20
- „Ход' отоде, хурјатине, немој веде говорити.
Ја сам драга сестрица млада Павла Бановића,
И мени је братучед од Будима св'јетли краљу
И ја ти сам вјереница млада Марка Краљевића.
Ако к теби, хурјатине, под шаторе ја ушетам,
Хоћу теби заиста корду твоју угрбити, 25
Пака ћу је одн'јети рођеному брацу мому,
Ч'јем ћу хаштрит' наранче по цардину браца мога.“
- Кад је Марко Краљевић ту дјевојку разумио,
Брзо бјеше изишао испод свидена шатора,
И њу бјеше ухитио млађахну за десну руку, 30
Тер ти је уведе под његов свиони шатор,
И једном јој целов да у румено б'јело лишце.
Тадера је дјевојка младу Марку говорила :
- „Нека дођеш, хурјатине, ка л'јепу Будиму граду,
Ја се хоћу молити од Будима св'јетлу краљу, 35
Нека тебе објеси о врат'јем од Будима!“
- Али Марко Краљевић том дјевојци одговара :
- „Пођи, млада дјевојко, са другами на хладну воду,
Кад се с воде ти увратиш ка л'јепу Будиму граду.
Овако ћеш ти р'јети младу Павлу Бановићу, 40
Младу Павлу Бановићу и будимском св'јетлу краљу:
- „Драго вас је по мени они јунак поздравио,
Који је шатор распео на ливади од Будима,
И мени је целов д'о у моје у б'јело лишце!“
- Она млада изиде испод свидена шатора, 45
Али неће да иде за другам на хладну воду,
Нег' се брзо поврати ка Будиму б'јелу граду,
Тере иде овако брацу свому говорити :
- „Који је оно хурјатин на ливади од Будима,
Који сувраћа под шатор Будимке младе дјевојке, 50

Кад проходе дон'јети са кладенца хладне воде,
 Јутроске ме, дјевојку, за десницу ухитио,
 И мене је увео под свој шатор под свилени,
 Па ме пита од кога сам ја рода л'јепа и племена. 55
 И кад му сам млађахна свеколико повидјела,
 Тада ми је целов д'о у румено лишце моје.
 И још ми је, дјевојци, ове р'јечи говорио :
 „Кад се будеш вратити ка л'јепу Будиму граду,
 Овако ћеш ти ријети младу Павлу брацу твому,
 Младу Павлу брацу твому и будимском св'јетлу краљу : 60
 Драго вас је по мени они јунак поздравио,
 Који је шатор распео на ливади од Будима,
 И мени је целов д'о у моје у б'јело лишце.“*
 Једа ти се ја могу, миди брате, умолити,
 Да се поћеш молити св'јетлом краљу од Будима, 65
 Да објеси хурјатина у вратима од б'јела града?*"

Али Пав'о Бановић сестри својом одговара :
 „Није оно хурјатин на ливади под шатором,
 Оно ти је вјереник јунак Марко Краљевићу.“
 Кад је млада дјевојка браца свога разумјела, 70
 На то ти му не бјеше ни р'јечи одговорила,
 Него се је млађахна у лишцу заруменила,
 И ка земљи бијаше црне очи обрнула.

5.

Краљевић Марко казује матери како је убио Арапну дјевојку.

Стаде мајка старица сину Марку говорити,
 Поштен домаћине,
 Весели се, домаћине, весели ти пријатељи, —
 „Како, сину, изиде из те арапске тамнице,
 Мој Краљевићу? 5

Али ми се откупи том дробном спенцом, 10
 Али ми се од'рва демескијом бритком сабљом,

Гиздави јуначе?"

Али Марко Краљевић мајци својој одговори:

„Откуд мени, мајко, у тамници дробна спенца,

Ма мила мајко? 15

Откуд ли ми у тамници демескија бритка сабља?

Него мени дохођаше арапска једна дивојка,

Гиздава диклица,

Она мени дохођаше и јутром и вечером.

Пак ми пође дивојка једно јутро говорити: 20

Краљевићу Марку!

Тако тебе, мој Марко, не убио Бог велики!

Од ли мене узети за твоју вјерну љубовцу,

Краљевићу Марко?

Да ја тебе изведем из те арапске тамнице?" 25

А Марко јој Краљевић лијепо одговараше,

Гиздавој диклици:

„Хоћу, хоћу, дивојко, веће него с добре воље.“

И ту га јест изведе из те арапске тамнице,

Краљевића Марка. 30

И тамо ми пођоше том зеленом планиноме,

И када ми бјеше усред зелене планине,

Гиздава дивојко!

Без главе је остави усред зелене планине.

Кад је мајци дош'о на своје бијеле дворе, 35

Краљевић Марко,

Пође мајка старица сину Марку говорити:

„Велик ти си гријех, о мој синко, учинио,

Краљевићу Марко!

За што је мени нијеси довео на моје б'јеле дворе? 40

Ја бих је хранила за живота за мојега,

Гиздаву дивојку!"

Весел'те се сви окодо, веселио ви Бог велики.

Марко Краљевић и брат му Андријаш.

- Два ми ста сиробаха дуго време друговала,
 Липо ти ста друговала и липо се драговала,
 Липо плинце дидила и липо се раздиљала,
 И раздилив се, опет се сазивала. —
- Већ ми нигда заробише три јунака добре коње, 5
Два сиробаха,
 Тере ста два коњица много липо раздилила,
 О третјега не могоше јунаци се погодити,
 Негли су се разгнивала и много се сапсовала. 10
 Оно то ми не биху, дружино, два сиробаха,
 Да једно ми бише витез Марко Краљевићу,
 Витез Марко Краљевићу, и брајен му Андријашу,
Млади витези.
- Туј си Марко потрже свитлу сабљу позлаћену,
 И удари Андријаша брајена у срдашце. 15
 Он ми рањен приону за његову десну руку,
 Тере кнезу Марку потихора бесиђаше:
 „Једа ми те могу, мили брате, умолити,
 Немој то ми вадити сабљице из срдашца,
Мили брајене, 20
 Док ти не наручам до дви и до три бесидице.
 Када дођеш, кнеже Марко, к нашој мајци јувачкој,
 Немој то јој, ја те молим, крива дила учинити,
 И мој дил ћеш подати, кнеже Марко, нашој мајци,
 За што си га нигда веће од мене не дочека. 25
 Ако ли те буде мила мајка упрашати,
Витеже Марко:
- „Што ми ти је синко сабљица сва крвава?“
 Немој то јој, мили брате, истину казовати,
 Ни нају мајку никако зловољити, 30

Да реци то овако нашој мајци јуначкој :

„Сусрите ме, мила мајко, један тихи јеленчац,
Који ми се не хти са друмба уклонити,

Јуначка мајко,

Ни он мени, мила мајко, ни ја њему, 35

И туј ставши потргох моју сабљу јуначку,

И ударих тихога јеленка у срдашце.

И када ја погледа' онога тиха јеленка,

Гди се хтише на друмку с душицом раздилити,

Тихога јеленка, 40

И да би ми на поврате, не бих ти га загубио.“

И када те јошће буде наја мајка упрашати:

„Да гди ти је, кнеже Марко, твој брајен Андријашу?“

Не реци ми нашој мајци истине по ништоре :

Остао је, реци, јунак, мила мајко, у тујој земљи, 45

Из које се не може од милиња одилити,

Андријашу.

Онде ми је обљубио једну гиздаву девојку.

И откле је јунак туј девојку обљубио,

Никад веће није пошал са мноме војевати, 50

И са мноме није веће ни плинца раздилио,

Она т' му је дала много биља непознана,

И онога винца, јунаку, од забитја,

Гиздава девојка,

Ли у скори му се хоћеш мила мајко надијати.“ 55

А кад на те нападу гусари у црној гори

Немој то се прид њими, мили брате, припаднути

Да из гласа покликни брајена Андријаша,

Буд' да ме ћеш заман, брате, при потреби кликовати.

Када ми те зачују моје име кликујући, 60

Клети гусари,

Тај час ће од тебе јунаци разбигнути,

Кака су се ваздакрат разбиговали,

Када су те зачули моје име кликовати.

А нека да ти види твоја љубина дружина, 65

Којиме си твога брата без кривине загубио!
 Весел буди, господару, и весела ти дружина,
 Наш господару!
 Ова писан да буде твој милости на поштење!

7.

Марно Краљевић и Миња Ностуранин.

Три ти гласа допанули храбре Марку Краљевићу,
 Краљевићу Марку;
 Први глас му допаде од краља од угарскога :
 Да га пође вјенчати краљицом славном госпођом,
 Краља угарскога ; 5
 Други глас му допаде од Јанка од војевode:
 Да му иде крстити од срдачца младо чедо,
 Угрин војевода ;
 Трећи глас му допаде од цара од честитогa :
 „Дођи, слуго, до мене, ере си ми од потребе, 10
 Краљевићу Марко!
 Ере ћемо војевати л'јепом арапском земљом,
 Да ми носиш алабарјак пред мојоме дружиномe,
 Краљевићу Марко!“
 Како ми су гласови Краљевићу допанули, 15
 Поче ти ми храбар јунак старој мајци говорити,
 Старици госпођи:
 „Данас ми су, госпође, три гласа допанули :
 Први глас ми допаде од краља од угарскога,
 Старице госпође, 20
 Да га идем вјенчати краљ ицом славном госпођом;
 Други глас ми допаде од Јанка од војевode,
 Старице госпође,

- Да му идем крстити од срдачца младо чедо ;
 Трећи глас ми допаде од цара од честитога, 25
 Св'јетла господара:
 „Дођи, слуго, до мене, ере си ми од потребе,
 Ере ми ћу војевати л'јепом арапском земљицом,
 Слуго, добро моје.“
 Да му носим алабарјак прид његовине дружиноме.“ 30
 Али узе стара мајка сину Марку говорити,
 Старица госпођа :
 „Пођи, сину, неборе у те цркве свете Петке,
 Тер ми вјенча' њега краља с краљицом славном госпођом,
 Краља угарскога, 35
 И крсти му, њему Јанку, од срдачца младо чедо,
 Пак ми пођи, мој сину, у цара у честитога,
 Сину добро моје!“
 Како бјеше мајка рекла тако Марко и учини.
 Тамо пође Краљевић у те цркве свете Петке, 40
 Краљевићу Марко,
 Тере краља вјенча с краљицом славном госпођом,
 И крстио, њему Јанку, од срдачца младо чедо,
 Угрину војводи ;
 Пак ти пође, он Краљевић, у цара у честитога. 45
 Кад је дош'о храбре Марко у славном у Цариграду,
 Краљевићу Марко,
 Стаде ти ми храбре Марко силну цару говорити :
 „Што си по ме пошиљ'о, што ти сам од потребе,
 Св'јетли господару?“ 50
 Поче ти му, њему Марку, цар честити говорити :
 „Ја сам по те пошиљао, ере си ми од потребе,
 Краљевићу Марко,
 Ер ми оћу војевати л'јепом арапском земљицом,
 Да ми носиш алабарјак прид мојоме дружиноме,
 Слуго добро моје!“ 55
 Тамо пође војевати л'јепом арапском земљицом,

Они ми су војевали на пунахно три године,
Турци витезови;
Када ми се довршила она трећа годинаца,
Гласи ми су допанули, храбре Марко Краљевићу, 65
Краљевићу Марку:
Ере му је Миња Костуранин б'јеле дворе поробио,
Б'јеле дворе поробио живијем огњем опалио,
Краљевићу Марку!
И њему је повео стару мајку и љубовцу. 70
Али узе цар честити њему Марку говорити,
Земаљски господар:
„Што си, Марко, у образу, неборе, побл'једио?“
Али узе храбре Марко св'јетлу цару говорити,
Краљевићу Марку! 75
„Како нећу, господару, у образу побл'једјети?
Ер је мени Миња Костуранин б'јеле дворе попалио,
Господару драги!
И мени је б'јеле дворе живијем огњем опалио,
И мени је повео стару мајку и љубовцу, 80
Господару драги!
Нег оћ' ли ме ти светити, али ћу се сам осветит'?“
Али узе цар честити њему Марку говорити,
Краљевићу Марку:
„Јоште, слуго, војуј са мног и четврту годинницу, 85
Пах ми те ћу ја, слуго, простити, благосовити,
Слуго, добро моје!
И теби ћу подати моје добре витезове.*
Али узе он Марко господару говорити,
Краљевићу Марку: 90
„Ни ћу твојега проста ни твојега благосова,
Нити ми ћу господару добријех твојијех витезова,
Мој честити царе,
Него ћу се сам светити својом Марковом десницом.“
Тамо пође он Марко у лијепу Свету Гору, 95
Краљевићу Марку,

- У лијепу Свету Гору у лијепе манастијере;
Он ти ми се обуче прецрнијем калуђером,
Краљевићу Марко,
Под мантијом припаса ту Маркову бритку сабљу, 100
Паk ми тамо одјезди у ту мађарску земљицу,
Краљевићу Марко,
У ту мађарску земљицу на двореве војводине.
Добар данак називаше у војводе мађарскога,
Краљевићу Марко, 105
Прид двореве ишетала тај Маркова драга љуби,
„Бог дај тебе, калуђере, и теби ми добро јутро,
Црни калуђере!“
Али узе млад калуђер тој невјести говорити:
„Ево ме је пристигнула та лијепа мркла ноћца, 110
Гиздава невјесто,
Пристигнула мркла ноћца, оставио био данак;
Нег могу ли ја овди мрклу ноћцу ноћивати,
Гиздава невјесто?“
Али узе невјеста господару говорити: 115
„Ево је дош’о на врата један прецрни калуђер,
Драги господару,
Може ли овђена мрклу нојцу ноћивати?“
Али узе војвода тој невјести говорити,
Младој робињици: 120
Чини њему, невјесто, да у стане у двореве,“
Али узе невјеста калуђеру говорити,
Млада робињица:
„Ушета’ ми, калуђере, у двореве војеводине
„Ушета’ ми, калуђере, у двореве војеводине, 125
Црни калуђере!“
Сједоше ми испијати то црвено хладно винце,
Вино ти им служаше Маркова гиздава љубовца,
Гиздава невјеста;
На калуђера замјерила тај Маркови б’јели кожих, 130

8.

**Деспот Стјепан Лазаревић и Сибињна дјевојка, родитељи
Сибињанин Јанна.**

Племенити збор збораху свјетла сибињска господа,	
	Млади Сибињани,
Они в'јеће в'јећаху у Сибињу бијелому граду.	
Ту ми бјеше дошетао Стјепане Лазаровићу,	
	Лазаровић јунак ;
	5
Божју ми их помоћ тој господи називаше,	
Сва ти му се господа на ножице подигоше,	
	Добрومه јунаку:
„Бог дај теби, Стјепане, и теби ми срећа добра!“	
Јошт ми стаде витез Стјепан тој господи говорити,	10
	Лазаровић јунак :
„Јесте ли ми што добро, ма́ господо, вијећали?“	
Стадоше му та господа Стјепану говорити,	
	Млади Сибињани :
„Добро ти смо ми господа, мој Стјепане, вијећали ;	15
Овако смо ми чуди и нама су казовали,	
	Мој Лазаровићу,
Ер се нијеси, мој витеже, ни вјерио ни оженио ;	
Овди ни је у Сибињу једна Сибињка дјевојка,	
	Мој Лазаровићу,
	20
Она ми ти забавља л'јепој сибињској господи,	
Ма ми неће она теби та дјевојка забавити,	
	Мој Лазаровићу,
Нег је узми, Стјепане, за твоју за драгу љуби.“	
Пристаде ти он Стјепан тој господи говорити,	25
	Лазаровић јунак :
„Поручите, господо, л'јепој Сибињки дјевојки ,	
Оће ли ме она узет' за својега господара,	
	Лијена Сибињка ?“
Стада бјеше дјевојка на мисли и на размисли,	30

- Али га ће узети, али му ће забавити,
 Млада Сибинкиња;
 Она ти му не могла тај дјевојка забавити,
 Ер ми бјеше он Стјепан од кољена госпоцкога,
 Лазаровић јунак, 35
- Она ми ти дјевојка тој господи поручује:
 „Ја ми га ћу узети за мојега господара,
 Гиздава дјевојка.“
 А он ти јој Стјепан тој дјевојки поручује:
 „Приправи ми, дјевојко, л'јепу госпоцку вечеру,
 Гиздава дјевојко, 40
- Ер ћу доћи ја Стјепан у тебе на вечери.“
 Парићала та дјевојка лијепу госпоцку вечеру,
 Лијепа Сибинка. 45
- Пође ми ти он Стјепан у дјевојке на вечеру,
 Витезове посади, ће којему мјесто бјеше,
 Млада Сибинкиња,
 А Стјепана Лазаровића у то чело од трпезе.
 Сви ти они починуше на те мекахне постеле,
 Добри витезови, 50
- А Стјепана Лазаровића у камари дјевојчини,
 У камари дјевојчини с оном гиздавом дјевојком,
 Лазаровић јунак.
 Кад ти сјутра бјеше дан зорица заб'јелла,
 Стаде Стјепан дозивати оне своје вјерне слуге,
 Лазаровић јунак: 55
- „А на ноге слуге моје или сада или до в'јека,
 Да ми не би цар честити прије нас у Косово доранио,
 Моје вјерне слуге!“
 Како бјеше дјевојка те ријечи разумјела,
 Стада бјеше дјевојка и плакати и јадити,
 Млада Сибинкиња, 60
- А он ти јој витез Стјепан дјевојци говораше:
 „Немој ми ти, дјевојко, ни плакати ни јадити,
 Млада Сибинкиња, 65

То им бјеше оставио витез кнеже Лазаровићу, 100
 Лазаровић јунак:
 Нека ми се они броје, да су његова млада дјеца.

 9.

Кад је Јанко војвода ударао Ђурђа деспота буздоханом.

Кадно ми се жењаше од Будима св'јетли краљу,
 Он се краљу жењаше од Крушева лијепога,
 Сватове је скупио угарску своју господу,
 Јанко му је војвода за кума, за вјенчаного,
 Старац Ђурађ деспоте за сватовим у застави, 5
 А Секуло сестричић за дјевера уз невјесту;
 И они се веселе у краљеву б'јелу двору,
 Само ми се не весели Угрин Јанко војевода.
 Пође краљу говорит' куму Јанку војводи:
 „Што си, куме, зловољан у твојему срцу живу, 10
 Тер се данас не веселиш мому велику весељу?“
 Али Јанко војвода св'јетлу краљу одговара:
 „Како ћу се веселит, у твојему у весељу,
 Гледајући прида мном мога и твога непријатеља,
 Мога и твога непријатеља невјеру деспота Ђурђа 15
 Доходи ми о њега инарзинити сабљу моју.“
 Пође Јанку војводи св'јетли краљу одговарат':
 „Немој куме, мој Јанко, ради Бога великога,
 Немој, кавге чинити у краљеву б'јелу двору;
 Сутра ћемо ми проћи мимо д'јепо Смедерево, 20
 На мире ће изити владике од Смедерева,
 И изит' ће међу њима Јерина деспотовица,
 За гледати Јерина, дивне свате и краљицу,
 Дивне свате и краљицу старца Ђурђа међу сватим;
 Тадар њега ухити за његову с'једу браду, 25
 И ти њега ударај злаћенијем буздоханом.
 Тако ћеш му срамоту за срамоту одвратити.“
 Бјеше Јанко војвода св'јетла краља послушао,

- Весело се упутише из краљева б'јела двора.
 Кад су дошли на поглед од л'јепа Крушева града, 30
 Дивна стража покликну са мира од б'јела града,
 „Немој, краљу, приступат' ка л'јепу Крушеву граду,
 Не дамо ти дјевојке из Крушева известити,
 Што се јунак не нађе у твојему потхраћењу,
 Који ће стр'јелом устр'јелити на миру златну јабуку.“ 35
 Кадар краљу погледа на старца деспота Ђурђа,
 А он Ђурђу деспоте на Јанка на војеводу.
 Бјеше Угрин Јанко свему тему домислио,
 У руку је узео стр'јелу и лука перенуга
 Брзо бјеше устр'јелио на миру златну јабуку. 40
 Опет стража покликну са мира од б'јела града:
 „Немој, краљу, приступат' ка л'јепу Крушеву граду;
 Не дамо ти дјевојке из Крушева известити,
 Што се јунак не нађе у твојему потхраћењу,
 Кој'но ће прискочити дванес коња оседлан'јех, 45
 И коњу се дванаестому у сед'оце усадити!“
 И тад краљу погледа на старца деспота Ђурђа,
 А он Ђурђу деспоте на Јанка на војеводу.
 Бјеше ти се он Јанко свему тему домислио,
 И брзо је скочио на јуначку црну земљу, 50
 Упоред је изредио дванес коња оседлан'јех,
 Свијех их је дванаес об једнога прискочио,
 И коњу се дванестому у сед'оце усадио.
 Опет стража покликну са мира од б'јела града:
 „Ово теби шаљемо дванес млад'јех дјевојчица; 55
 Све су младе дјевојке једне слике и прилике,
 Колик да их је један данак једна мајка породила.
 Међу т'јем је дјевојкам твоја л'јепа вјереница, —
 Кој' ће се јунак наћи у твојему потхраћењу,
 Који може познати твоју младу вјереницу?“ 60
 Бјеше краљу поглед'о на старца деспота Ђурђа,
 А он Ђурђу деспоте на Јанка на војеводу.
 Јанко се је смутно у својему срцу живу;

Кој ће, рече, познати св'јетла краља вјереницу?
 Ма се бјеше и тему добар јунак домислио : 65
 С себе бјеше дигнуо доламу од чисте свиле,
 И он је је разастр'о по зеленом по ливади,
 И по њом је просуо дванес златнијех прстенака,
 Пака бјеше извадио из ножнице сабљу бритку,
 И отиде овако т'јем дјевојкам говорити : 70
 „Која је међу вам краљица и краљева вјереница,
 Да приступи и узме дванес знатнијех прстенака,
 И нека их изреди на своје на б'јеле руке.
 То ли буде приступит' и прстенке сакупити
 Која није краљица, ни краљева вјереница, 75
 Рука ће јом паднути на јуначку црну земљу!“
 Тадар бјеше приступила св'јетла краља вјереница,
 Прстенке је скупила на руке изредила.
 Кад је Јанко војвода ту дјевојку сагледао,
 Он је бјеше ухитио млађахну за десну руку , 80
 „Ово, рече, св'јетли краљу, твоје младе вјеренице!“
 И пође је предават' бан Секулу сестричићу :
 „Придавам ти, Секуле, краљицу младу невјесту.
 Чувај младу невјесту како твоју русу главу.“
 Секуло је ставио уза се на коња добра, 85
 И весело пођоше од Крушева л'јепна града,
 И кад веће бијаху на поглед од Смедерева,
 На мире су изишле Смедерке л'јепе владике,
 Међу њима исходи Јерина деспотовица ,
 За гледати Јерина дивне свате и краљицу, 90
 И је ли јом л'јепо видјет' старца Ђурђа међу сватим.
 Он ти коња јежђаше са сватовим у застави :
 Угрин Јанко војвода колак краља прид сватовим.
 Тад се бјеше он јунак к старцу Ђурђу повратио,
 И њега је ухитио за његову с'једу браду, 95
 Тер га иде ударат' шестоперцем буздоханом.
 Све то добро гледаше Јерина деспотовица,
 И она је клинула из својега града танка :

- „Што се оно данаске међу сватим догодило ?
 Хоће Јанко да погуби Ђурђа мога господара!“ 100
 Тере брзо дозива око себе слуге своје,
 Ако би га јоштера у животу заскочили,
 Да га брзо уграбе Угрин Јанко војеводи.
 Брзо бјеху Јерину слуге своје послушали,
 Тер се иду молити Угрин Јанку војеводи: 105
 „Немој, Јанко војевода, ради Бога великога!“
 Бјеше се он јунак на те р'јечи смиловао,
 И Ђурђа је деспота слугам својијем даровао,
 Једва су га довели Јерини у Смедерево.
 Они здраво дођоше у Будим с младом невјестом; 110
 Велико се весеље у тем граду учини(а)о.

10.

Кад је Ђурађ деспот ставио Јанка војеводу у тамницу.

- Рањен Јанко допаде са Косова равна поља,
 Он ти јупак допаде на ону страну Смедерева,
 И он стражу кликује на мирим од Смедерева.
 Да би њега привезли на ову страну Смедерева,
 На стражи ми бијаше Дамјане Чаиновићу, 5
 И он пође овако Угрин Јанку говорити :
 „Не смијем те привестити на ову страну Смедерева,
 Ер је личбу у њему Ђурађ деспот учинио,
 Киј' се врати Угричић са размјерне покрајине,
 Да се нејма привестити на ову страну Смедерева.“ 10
 Али иде Дамјану Угрин Јанко говорити :
 „Ја ћу за то говорит' с стар'јем деспотом Ђурђом,
 За што не да привестит' ниједнога од Угричића,
 А ти мене привези с ове стране на ту страну.“
 С мање му се Дамјану учинити не могаше, 15
 Бјеше Јанка привез'о на ову страну Смедерева;

- Он се пође шетати по лијепу Смедереву.
 Кад је Бурђу деспоте Угрин Јанка угледао,
 Слуге своје дозива, овако им наређује:
- 20
 „Ухитите, слуге моје, Угрин војводу Јанка,
 И ви њега поставите у тамницу од Смедерева.“
 Бјеху Бурђа деспота слуге своје послушале,
 Јанка бјеху ухитили, у тамницу поставили.
 Кад се Јанко видио у тамници деспотовом,
 И њему ти бијаху љуте ране додијале,
- 25
 Пође јунак дозиват' смедеревско младо момче:
 „Тако теби, младо момче, у Богу у великому,
 Пођи мене добави артије и орловије.,
 Бјеше њега послушало смедеревско младо момче,
 И њега ти добави артије и орловије.
- 30
 И он књигу написа Маргарити љуби својој:
 „А не знаш ли, љуби моја, али за ме мало хајеш?
 Да сам рањен допадно у Бурђево Смедерево,
 И он ти ме невјера у тамницу поставио.
 Веће ми су у тамници ране моје додијале,
- 35
 Ако ти се што могу, љуби моја, умолити,
 Да би к Бурђу ти дошла у његово Смедерево,
 И ти собом доведи два сокола сина моја,
 Једа би се невјера на тџм дједи приварио!“
 Кад бијаше Маргарити танка књига допаднала,
- 40
 Књигу танку легаше, грозне сузе прод'јеваше.
 Она брзо удеси два сокола сина своја,
 И с њима се упути пут лијепа Смедерева.
 У сусрету сусрете Михаила Свидојевића,
 Д'јено се је Михајло сестри својом поклонио,
- 45
 И она се бијаше брату свому поклонила.
 Пака пође Михајло сестри својој говорити:
 „Докле идеш, сестрице, докле си се отправила,
 И докле ми ти водиш два сокола сина твоја?“
 Пође ти му, Михајлу, Маргарита говорити:
- 50
 „Ово, брате, ја идем ка Бурђеву Смедереву,

Он је мени Угрин Јанка у тамницу поставио,
 Који га је у потреби доста пута помилов'о,
 А он њега помилова тамницом од Смедерева;
 И ово му ја водим два сокола сина моја, 55
 Једа би се невјера на том дјечи приварио!
 Али пође Михајло Маргарити говорити:
 „Ну ти луде сестре моје, лудо ти ће погинути!
 Која хоће подати два сокола за једнога.“
 Ма ми пође Маргарита Михајлу одговарати: 60
 „Да би боље не свјетов'о што од срца породило,
 Ја ћу с мој'јем господаром јоштер дјеце породити,
 Али нећу са дјецом никад мога господара!“
 Не бјеше јом Михајло ни р'јечи одговорио,
 И она ти отиде ка лијепу Смедереву, 65
 Јере пође деспоту дивна стража говорити:
 „Откад но је, господару, Смедерево саграђено,
 Није така госпођа Смедереву доходила,
 Што је дошла данске једна угарска владика,
 И собом је довела два млада господичића.“ 70
 Бјеше Ђурђу деспоте слугам свој'јем наредио
 Да је поћу привестити на ону страну Смедерева.
 Кад је дошла млађахна прид старца деспота Ђурђа,
 Л'јепо се је деспоте тој госпођи поклонио,
 И њему се бијаше Маргарита поклонила, 75
 Паж му пође овако млађахна бесједовати:
 „Једа ти се што могу, старче Ђурђу, умолити?
 Да ми пустиш из тамнице Јанка мога господара,
 А да узмеш за њега два сокола сина моја.“ 80
 Бјеше се невјера на том дјечи приварио,
 И бјеше јом пустио Угрин Јанка војеводу,
 А дјецу је његову у тамницу затворио.
 Ту ми к њима доходи млад Лазаре Деспотовићу,
 И ш њима ти отиде играти на лора игре.
 Ма му бјеше Матијаш триста дукат задобио; 85
 Матијаш их питаше, Лазар их не дадијаше,

- Него њега удара том срамном зашницом.
 Бјеше ти се Матијашу на то врло ражало,
 Лазара је удрио ханцаром у срце живо,
 И он се је изврг'о у тамницу на ложницу. 90
 У то Јанко покликну с ону страну Смедерева,
 И дозива дивну стражу на миру од Смедерева,
 И овако поручује невјери деспоту Ђурђу:
 „Ако мене дјеца моја на вечери не заскоче
 Хоћу брзо скупити триста мојјех Унгараца, 95
 И ш њима се повратит' ка твојему Смедереву,
 Ками ти ћу по ками с Смедерева оборити.
 Кад то бјеше дочуо невјера деспоте Ђурђу
 Брзо му је синове из тамнице опростио.
 Ма кад су се привезли с ону страну Смедерева, 100
 Дивне страже кликују на мирим од Смедерева,
 И овако поручују Јерини деспотовици:
 „Оста нама у тамници једна од злата јабука,
 Пошљи нам је, Јерино, ка л'јепу Сибињу граду.“
 Кад то бјеше зачула Јерина деспота Ђурђа, 105
 Брзо бјеше Јерина у тамницу пошета,
 Мртва сина находи у тамници на ложници.
 Тадар пође кликовати Ђурђа свога господара:
 „Ајмех, драги господару, што нам се је догодило?
 Ово нам су Лазара Угричићи погубили!“ 110
 Кад бијаше љубовцу деспот Ђурађ разумио,
 Брзо бјеше скупио доста својјех Смедерана
 Тер их брзо пошље за том дјецом у потјеру;
 Ма их нигђе не бјеху ни очима сагледали,
 Него су се зловољно к Смедереву повратили. 115

11.

Јерина жена Бурђа деспота, њезина братаница и Дамјан
Шајновић.

Шедбу ти ми шеташе Јерина Бурђа деспота,
Бурђева Јерина.
Она шедбу шеташе по мире од Смедерева,
За руке ти вођаше л'јепу Мару братаничну,
Гиздаву дјевојку. 5
Испод мира шетаху господа од Смедерева.
Стаде ти јој Јерина л'јепој Мари говорити,
Своја братаница:
„Ето ми си подрасла, л'јепа Маре, на удадби!
Него ми обира' кога ми је теби драго, 10
Моја братанично!“
Стаде ти јој Јерини л'јепа Маре говорити:
„Кад би мени било дјевојци обирати,
Бурђева Јерино,
Ја бих млада обрада Дамијана Шајновића, 15
Ер најљепши он видјет' је међу љубимом дружином,
Шајновић Дамијан,
И најчишће свите носи од све љубиме дружине.
И кад стану играти на зарочку добре коње
Л'јепи банови, 20
Најљепше њега видјет' је у сед'оце коња свога.“
На тому ми не одговори Јерина деспотова,
Бурђева љубовца,
Него чини приправити објед господски;
На обједу дозвола господоу од Смедерева, 25
Бурђева Јерина,
Међу њима дозвола Дамијана Шајновића.
Кад су били господа у највећој веселости,
Лијепи банови,
3*

„Да ли не знаш, мој краљу, али си заборавио,
 Мој угарски краљу, 5
 Када ми се на тебе та господа разгњевише,
 Тер те, краљу, вргоше у ту студену тамницу,
 Мој угарски краљу.
 Свак те бјеше на тамници, да мој краљу, оставио,
 Тер ми у њој умираше и од глада и од жеђе, 10
 Мој угарски краљу;
 Нег научи Бог велики Барбару сестру моју,
 Тер ми тебе сестра моја на тамници похођаше,
 Мој угарски краљу,
 И ти ми се обећа Барбари сестрици мојој, 15
 Да ми ћеш је узети за своју вјерну љуби,
 Мој угарски краљу:
 А сада сам ја чуо, мој краљу, и разумио,
 Ере си се ти вјерио другоме дјевојком ,
 Мој угарски краљу!“ 20
 „Истина је, мој бане, ријечи ке говориш,
 Ер ти сам се за невољу краљ угарски оженио,
 Мој босански бане,
 Ере ти сам чуо овако, да мој бане, и разумио,
 Ер је мени кума моја Барбара сестрица твоја, 25
 Мој босански бане,
 Тер не могу ја узет' куму моју за љубовцу.
 Али ти се ја, краљу, вјером бољом заклинам,
 Мој босански бане,
 Да ти ћу је удомити за јунака побољега, 30
 А од мене, мој бане, св'јетла краља угарскога,
 Мој босански бане.
 Нег ми собом довед' седам браће Лошчанчића,
 И собоме доведи Барбару сестрицу твору ,
 Мој лошчански бане, 35
 Тере мени, бане, дођи на краљево крсно име.“
 Отправи се он бане у краља на његово крсно име,
 Он лошчански бане,

- Д'јепо му се бијаше Огњен Вуче поклонио,
И Вуку се деспоту Алибего поклонио.
- И пође му овако Турчин јунак говорити: 15
„Укажи ми, побратиме, твоју младу вјереницу!“
Њега ти је деспота худа срећа научила:
Копрену је дигнуо Барбари са б'јела лишца.
Кад је Турчин видио лишце Барбарина,
Бјеше ти га Турчина ње љепота примамила, 20
Тер му пође опета Алибего говорити:
„Дај ми, побро, вјереницу уза ме на коња мога,
Да се ш њоме прошетам по тихоме Подунају.“
Опет бјеше Огњен Вука научила худа срећа,
Пође ти му давати своју младу вјереницу. 25
Ш њом се пође јездити и уз Дунај и низ Дунај.
Кад се Турчин бијаше доста пута пројездио,
И кад ми се бијаше неколико одмакнуо,
Пловом с коњем удрио у Дунај у тиху р'јеку,
А за њиме Огњен Вуче на својему коњу добру. 30
Ма га Вуче не може на коњицу да достигне,
А то добро гледаше Гредељца Радосаве,
Њега бјеху довели међу свате за тамашу (?);
Коња свога ободу у ту р'јеку од Дунаја,
Огњен Вука пристигнуо, Алибега достигнуо. 35
И на њега бијаше буздоханом замахнуо;
Није њега удрио нег његова коња добра.
Бјеше му се Турчину добар коњиц уплашио,
Тер се иде узвртат' по тихому Подунају.
Кад видио Турчине да не може побјегнути, 40
Барбару је пустио у Дунај у тиху р'јеку,
Нека би се Гредеља о Барбари забавио.
На коњу је исплив'о с ону страну од Дунаја.
А с Барбаром Гредеља на ову страну ка сватовим.
Пође Турчин говорити Огњену деспоту Вуку: 45
„Моли Бога, деспоте, за Гредељу Радосава,
Био бих ти Барбару на срамоту обљубио!“

А Турчину одговара Огњен деспоте Вуче:
 „Моли Бога, Турчине, за јувачко добро здравље,
 Прије него проћи буде од године половица 50
 Хоћу теби у истину дворе твоје походити,
 Љубовцу ти одвестит' из б'јелога двора твога.“
 Здраво дош'о с невјестом ка л'јепому К. цјенову,
 И велико весеље у том граду учинио.
 Малахно је бремена након тога постојало, 55
 Како ми се захвадио, тако бјеше учинио.
 Алибегу бијаше дворе своје поробио,
 И љубовцу одвео из његова б'јела двора.

14.

Над се свадио Огњени Вук и Бан Пав'о Стријемљанин.

Над је краљу будимски дивну војску отправио,
 И он ти је пошиље на Косово равно поље,
 Дивну војску придава бану Павлу Стријемљанину,
 А за војском у застави Огњена деспота Вука;
 И њима ти бјеше добра срећа прискочила: 5
 Турке бјеху разбили, ни о чему оставили,
 Хасан пашу Предојевића жива у руке ухитили,
 И с њиме ти бијаху многе Турке заробили,
 И кад су се увратили пут л'јепа Будима града.
 Пође Вуче Огњени бану Павлу говорити: 10
 „Ја ћу, Павле, отити пут лијепа Куцјеновца,
 А ти с војском и с робјем пут Будима б'јела града“
 И бјеше отиш'о ка лијепу Куцјеновцу,
 А он Павле Стријемљанине ка Будиму граду б'јелу;
 Л'јепо га је св'јетли краљу примио и причекао, 15
 Па се пође с господом у трпези веселити,

Прима њему сједијаше бане Павле Стријемљанине,
 И пође га св'јетли краљу бана Павла упрашати:
 „Ко је Турке разбио на Косову равну пољу?“
 Али њему бане Павле лажно одговараше: 20
 „Ја сам Турке разбио на размјерној покрајини,
 А Вуч ти је Огњени ту невјеру учинио:
 Кад се војска почела прима војсци ударати,
 Тад је Вуче побјег'о у планину у зелену;
 А вада смо разбили турску војску свуколику, 25
 Тад се Вуче извуче из планине из зелене,
 Тере иде по пољу мртве главе ос'јецати.“
 Кад је краљу будимски бана Павла разумио,
 Њему ти се на Вука врло бјеше ражалило,
 И он пође овако у трпези говорити: 30
 „Хоћу њега Огњен Вука худом смрти уморити!“
 Све то добро слушаше Митар Јакшић у трпези,
 Тере пође овако св'јетлу краљу говорити:
 „Ово ти ме, св'јетли краљу, руса глава забољела,
 Пусти мене малахно да отидем починути.“ 35
 И бјеше га пустио св'јетли краљу из трпезе.
 Брзо Митар отиде ка лијену Куцјеновцу,
 Огњен Вука наводи дје испија рујно вино.
 Пође њему овако Јакшић Митар говорити:
 „Зло ти вино, побратиме, а горе се с вином раст'о, 40
 На тебе су налагае прид краљем прид будимскијем:
 Прво му је Стр'јемљанин у трпези припов'јед'о,
 Да си њему издају на Косову учинио,
 И за то ти сад пријети он будимски св'јетли краљу,
 Да те хоће до брзо худом смрти уморити.“ 45
 Кад је Мигра Јакшића Огњен Вуче разумио,
 Бјеше ти се макнуо и на гола коња свога,
 И он брзо отиде ка л'јепу Будиму граду,
 И бјеше ти уљег'о у краљеве б'јеле дворе:
 Господу је јоштера на трпези заскочио, 50
 И он се је поставио у доње чело од трпезе.

Господа се весељаху златнијем чашам у трпези,
 Свак свакому напија, нико Вуку не напија.
 Тад је Вуче узео свој буздохан позађени,
 И он га је ставио прима себи на трпезу, 55
 И отиде напијати свому златну буздохану:
 „Здрав си, брате буздохане, у моје и твоје здравље!
 Данас ћемо видјети ко је вјера и невјера“
 Кад је Вука видно од Будима св’јетли краљу,
 Пође ти му овако Огњен Вуку говорити: 60
 „Дје си, Вуче Огњени, вјеро моја и невјеро?
 Ово ли је служба твоја, коју ми си одвратио?
 Ја сам тебе отхранио уз моје господско кољено,
 Како сина мојега, којег сам породило,
 А ти ми си издају на Косову учинио.“ 65
 Али Вуче Огњени св’јетлау краљу одговара:
 „Истина је што говориш, св’јетла круно, свеколико.
 Ово имаш тамнице турскијех шужањ напуњене,
 И ти имаш у тамници Хасан пашу Предојевића,
 Чини њега прида те из тамнице довести, 70
 Нека теби он каже по истини свеколико,
 Ко је Турке разбио, ко л’ је њега ухитио,
 И ко ти је тамнице турскијех шужањ напунио?“
 Бјеше краљу будимски Огњен Вука послушао,
 Брзо чини довестит’ Хасан пашу Предојевића, 75
 И њему је овако св’јетли краљу говорио:
 „Тако теби, Хасан паша, худом смрти не погинут’,
 И тако се до брзо из шужањства опростио,
 Повјећ’ мени истину што те будем упитати:
 Би ли мог’о познати у овој господској трпези 80
 Ко је Турке разбио, ко ли је тебе ухитио?“
 Пође Турчин гледати уз трпезу низ трпезу,
 Вук је капу намањну на јуначке прне очи,
 Ази брзо Турчине св’јетлау краљу одговара:
 „Тако мени, св’јетли краљу, худом смрти не погинут’, 85
 И тако се до брзо из шужањства опростио!

Кој' је јунак постављен у доњем челу од трпезе,
 Није достојно да сједи у доњем челу од трпезе,
 Нег је право да сједи прима теби врх трпезе:
 Он је Турке разбио и мене је ухитио, 90
 И твоје је тамнице вра'јех Турак напунио.
 Да онога јунака на Косову не бјеше,
 Ваше би се владике црна рука наносиле,
 Што ће га се наносити наше буле и кадоне.
 Кад би им'о јунака цар свијетли онакога, 95
 Он би њега учинио за везијера великога.
 А који ми јунак сједи прима теби у трпези,
 Он је право да служи свом господи добро вино:
 Они ти је издају на Косову учинио,
 И они је утек'о у планину у зелену, 100
 Кад је војска почела прима војсци ударати!"
 Тад је Вуку Огњеному живо срце узавредо,
 И он бјеше скочио иза господске трпезе,
 У руку је узео свој буздохан позлаћени,
 И њим пође даривати бана Павла Стријемљанина. 105
 Тад ми бјеше скочила будимска л'јепа краљица,
 И Вука је ухитила за његову десну руку:
 „Немој, Вуче деспоте, ради Бога великога!
 Немој моја сестрица да остане худе среће.“
 Бијеше се Огњен Вук на те р'јечи смиловао, 110
 И он бјеше пустио бана Павла Стр'јемљанина.
 Пака јунак изиде из краљева б'јела двора,
 И он тамо отиде ка лијепу Куцјенову,
 Брзо бјеше скупио доста младијех Куцјеноваца,
 И с њима ти отиде на размијерну покрајину. 115
 Бјеше ти му јунаку добра срећа доскочила,
 Доста Вуче бијаше врл'јех Турак заробио,
 И с њима се поврати ка Будиму б'јелу граду.
 Кад је био Огњен Вук на поглед Будима града
 Пођоше ти у Будиму св'јетлу краљу говорити: 120
 „Нећеш нами јоштера, св'јетли краљу, да вјерујеш,

Да је Вуче Огњени од кољена невјернога,
 Он ти се је одвр'о к св'јетлу цару честитому,
 И ово га на тебе с многим силом турске војске.“
 Кад је краљу будимски таке гласе разумио, 125
 Он се ништа не смета, нити хоће да вјерује,
 Него пође овако слугам свој'јем говорити:
 „Знати мени данаске мога од слуге погинути,
 Хоћу му се свакако у намјери намјерити.,
 Прима њему изиде из Будима б'јела града, 130
 Тер му пође овако Огњен Вуку говорити:
 „Што сам теби кад годи, слуго моја, учинио
 Тер ти идеш на мене с многим силом турске војске?“
 Али Вуче Огњен св'јетлу краљу одговара:
 „Н'јесам Турке довео према теби, св'јетли краљу, 135
 Него справи тамнице, дје ћеш Турке постављати,
 Што сам теби за шужње, св'јетли краљу, заробио,
 Нека познаш данаске ко је вјера и невјера!

15.

Кад је Вук огњени одмијенио од копја краља босанскога и над је
 убио његова заточнина.

Танку књигу написа од Будима св'јетли краљу,
 И он ти је пошиље слуги Вуку Огњеному,
 Овако му бијаше у том књизи написао:
 „Дје си, Вуче Огњени, моја перена стр'јелице?
 Дје сам тобом стр'јелио свуд сам добро устр'јелио. 5
 Ово ми се данаске девет годин' навршује,
 Да сам дош'о, слуго моја, ка тврдому Бечу граду,
 Не могу га узети ни га гладом уморити,
 Свеђ из њега излази један врли заточниче,
 После ми је погубио седамдесет Угричића, 10

- Он се зове на име Протопопићу Никола;
 Сутра мене позива на јуначко бојно копје,
 Брзо к мени долетни ка бијелу Бечу граду!
 Да ме, слуго, одм'јениш од мојега бојна копја:
 Годи ми се срамота с хурјатином ударити.“ 15
 Кад је Вуку Огњеному танка књига допаднала,
 Пође Митру Јакшићу побратиму говорити:
 „Оправимо се, мој побре, и под нами коње добре,
 Ер је мени од краља така књига допаднала:
 Да ми брзо дођемо ка тврдому Бечу граду.“ 20
 Кад је Митар Јакшићу Огњен Вука разумио,
 Брзо бјеше потков'о из вечера коње добре.
 И бјеху се узвргли на јуначке коње своје.
 Три су данка јездења до б'јелога Беча града,
 Прије зоре дођоше на ливаду од Беча града, 25
 И своје су шаторе на ливади разметнули.
 Ма кад веће бијаше св'јетла зора осванула -
 Протопопић Никола селу своју рано буди:
 „Отвори ми, седе, прозоре од б'јела двора,
 И ти млада погледа' по ливади Беча града, 30
 Хоћеш на њом, сестрице, који шатор угледати.“
 Бјеше ти га Николу сестра своја послушала:
 Она ти је отворила прозоре од б'јела двора,
 И пође ти гледати по ливади од Беча града,
 На њоме је млађахна два шатора угледала, 35
 Тере иде Николи брату свому говорити:
 „Оно теби, мој брате, два шатора на ливади,
 Под њима сам угледала два млада господичића.
 Један ти је једну ногу прико друге приметнуо,
 А други је русу главу на десницу наслонио. 40
 Ако теби на њима, мили брате, Бог поможе,
 Доведи ми једнога за мојега вјереника!“
 Кадар бјеше Никола своју сестру разумио,
 Руком је је удрво уз румено б'јело лице:
 „Мога питаш крвника за твојега вјереника? 45

Него мени оседла' јуначкога коња мога.⁴
 С мање јом се дјевојци учинити не могаше,
 Она пође оседлат' брацу свому коња добра.
 Он се бјеше весело на коњицу узметвуо,
 И копље је узео у десницу руку своју, 50
 И он тамо отиде пут ливаде од Беча града.
 Кад је дош о Никола ка вратима од б'јела града,
 Бјеху ти се прима њему сама врата отворила,
 Сама су се отворила и за њиме затворила.
 Када га је Николу Огњен Вуче угледао, 55
 Прима њему изиде на витезу коњу свому,
 Пружи копје Никола пут његове русе главе,
 У коњу му стајаше љута змија крилатица,
 На Вука је из копја љута змија полећела, 60
 А Митар ти замахну десницом и сабљом бритком,
 На двоје је присјек'о љуту змију крилатицу.
 Кад видио Никола да је змија погинула,
 Пође тада бјежати пут тврдога Беча града,
 А за њиме на коњим Огњен Вук и Митар Јакшић. 65
 Бјеху ти га Николу прид вратим достигнули,
 И њега су јунаци жива у руке ухитили,
 И њему ти бијаху б'јеле руке савезали,
 Пака га су довели св'јетлу краљу будимскому,
 И пође му овако Огњен Вуче говорити : 70
 „Ово ти је, св'јетли краљу, твој велики заточниче,
 Који ти је погубио седамдесет Угричића,
 И теби је досађу, св'јетла круно, учинио.“
 Али краљу будимски Огњен Вуку одговара :
 „Вила мајка блажена, која те је породила, 75
 Који ме си данаске мога копља одм'јенио,
 И који си придобио мога врда заточника.
 Усадите ви њега до паса у црну земљу,
 И ви њега пођите брзијем стр'јелам устр'јељати.“
 Брзо краља бјеху Угричићи послушали : 80
 Николу су ставили до паса у црну земљу,

И они га пођоше брвијем стр'јелам устр'јељати,
И њега ти бијаху худом смрти уморили.

Ма кад ми су виђели господа од Беча града,

Да је њима погинуо Протопопићу Никола,

85

Они вључе ставили на бачио позлаћени,

Тер их бјеху подали од Будима св'јетлу краљу;

И он с војском отиде ка тврдому Бечу граду,

И много је госпoде тврда Беча погубио.

16.

Над је Вук Огњени умрљо шта је наредио на смрти.

Рањен Вуче допаде са размјерне покрајине,

И кад јунак уљезе у своје у б'јеле дворе,

Он ти ништа не говори мајци својој ни љубовци,

Него се је жадостан у камару затворио.

Барбару му љубовцу худа срећа надахнула,

5

Пође мајци његовој ове р'јечи говорити :

„Дош'о нам је Огњен Вуче са размјерне покрајине,

Ма ти неће Вук с нами ни р'јечи да проговори,

Нег' се он час затвори у своју у б'јелу камару.

Бит' ће, мајко, довео коју л'јепу робињицу,

10

И с њоме се Огњен Вук у камару затворио !“

Пође ти га гледати проз врата од б'јеле камаре,

У камари угледала од планине б'јелу вилу,

Дје му ране умиваше а змај му их отираше.

Кад то бјеше Барбара пријем очим сагледала,

15

Бјеше се млађахна к Ванђелини повратила.

„А не знаш ли, мајко мила, што се Вуку догодило ?

Њега ти су, жадосна, клети Турци изранили ;

Оно с њиме у камари од планине б'јеле виле,

Дје му ране умива а љути их змај отире.“ 20
 Ма кад бјеше зачуло Огњен Вука то знамеће,
 Он час ми је из камаре то знамеће побјегнуло.
 Кад видио Огњен Вуче да је знамеће побјегнуло
 У камару дозива вјенчану љубовцу своју,
 И овако Барбара љуби својој говораше: 25
 „Што учини, љубовце, видио ти Бог велики?
 За што данас отрова Вука твога господара?“
 Али иде Барбара Огњен Вуку одговарат’;
 „За што мени говориш, господару, луде р’јечи?
 Нисам тебе отровала, ни од тему помислила.“ 30
 Али Вуче Огњен љуби својој одговара:
 „Н’јеси мене отровала што си вилу угледала,
 Него си ме отровала што си мајци повиђела.
 Брзо, љуби, отиди на дворе Митра Јакшића,
 И ти реци, љубовце, мому драгу побратиму: 35
 „Ово ме су, побратиме, тешке ране допаднале,
 И од њих ти ја нећу, драги побре, прибољети.
 Брзо к мени ти дођи на моје на б’јеле дворе,
 И ти мени доведи светога оца калуђера,
 Нека ми се жалосну од гр’јеха исповиђети, 40
 Од гр’јеха исповиђети, душу моју намирити!“
 Кад Барбара зачула свога драга господара,
 Грозне сузе пролила низ румено лице своје,
 И жалостим отиде на дворе Јакшића Митра.
 Овако му говори, а прод’јева сузе грозне: 45
 „Драго те је Огњен Вук, твој побратим, поздравно,
 И теби је овако мој господар поручио:
 „Ово ме су, мој побре, љуте ране допаднале,
 И од њих ти ја нећу, драги побре, прибољети.
 Него брзо ти дођи ка мојему б’јелу двору, 50
 И ти мени доведи светога оца калуђера,
 Да се од гр’јеха исповијем и намириј душу моју.“
 Не знам јадна хоће ли га у животу заскочити.“
 Кад објаше Барбару Митар Јакшић разумио,

	51
Сузе га су полиле низ јуначко б'јело лице ,	55
И он брзо отиде ка својему побратиму ,	
И собом је одвео светога оца калуђера .	
Кад се Вуче бијаше од гр'јеха исповидио ,	
Од гр'јеха исповидио , душу своју намирио ,	
Пође Митру Јакшићу побратиму говорити :	60
„Спенцу моју разд'јели и на двоје и на троје :	
Први дио учини за моју за грешну душу ,	
И ти њега под'јели поповим и калуђерим ,	
И од тога који д'јелак убозјем сиромасим ,	
Да се они Богу моле за моју за грешну душу .	65
Други дио учини ти старици мајци мојој ;	
Трећи дио учини вјенчаној љубовци мојој .	
Љубовцу ти остављам , и старицу мајку моју ,	
Да их , побре , поведеш чак у доњу покрајину ,	
Да ми не би срамоту крети Турци учинили .	70
Коње моје поведи у клисуру камениту ,	
Дје но трава не расте , а не тече хладна вода ,	
Нека коњи познају да немају господара .	
Чини мене понијет' у цркву од Свете Горе ,	
Нека мене укопају калуђери Светогорци .	75
Драго мени поздрављам земљи мога господара ,	
И реци ми овако мому драгу господару :	
„Вјерно сам те дворни од дјетета малахнога ,	
Од дјетета малахнога до јунака великога ,	
И н'јесам ти издаје никадара учинио ,	80
Ма ћу теби садара ја издају учинити ,	
Ер ћу поћи дворити побољега господара ,	
Побољега , св'јетли краљу , и од мене и од тебе .“	
Још је Вуче хотио с Јакшић Митром говорити ,	
Ма се бјеше жалостан с грешном душом разд'једио ;	85
И што бјеше наредно , то је Митар учинио .	

Војвода Јанко и Секула поигрују коње.

(Бугарска).

Д'јепу језду јездијаше Угрин Јанко и Секуде,
Лијепи Угричићи,
 Он ти језду јездијаше по равну Косову пољу.
 Пође Јанко војвода Секуду говорити,
Своју сестричићу: 5
 „Тако тебе не убио, сестричићу, Бог велики!
 Да'мо мало поиграти два витеза добра коња,
Дај мој сестричићу!“
 Пође бане Секуде ву'цу Јанку говорити:
 „А за што ћу ја играти с вујцем мојијем коња добра, 10
Ву'че да мо' Јанко!
 Ере ће се под ујцеме многи коњи добри наћи,
 Тере ме ћеш оставити у Косово равно поље,
Ву'че да мо' Јанко.
 А мене ће притиснути врли Турци витезови, 15
 Тере ме ће у Косово зломе смртју уморити,
Они кмети Турци.“
 Оште стаде Угрин Јанко своју Секуду говорити:
 „Ако мени ни тому, сестричићу, не вјерујеш,
Војвода Секуде, 20
 А ми да'мо поставити вјеру Бога великога:
 Погле ми се намјери тај јуначки бољи коњиц,
Да мој сестричићу,
 А да ми се не бисмо у невољи оставили!“
 Онде ми су оставили вјеру Бога великога, 25
Јанко и Секуде,
 Пака ми су поиграли у Косово добре коње,
 Али ми ти поможе Секулићу Бог велики,
Војводи Секуду:

- Оште ми се не бјеше полудневи одалио,
И Секуле дојезди под Јанков бијели шатор,
Небог добар јунак.
- Зловољом се бјеше у лицу промијенио, 45
Бојно коцје усадио и свез'о је коња свога,
Тужан небог јунак;
И корду Секулову о седлу објесио,
Коњу узду пустио до црне земље,
Свому врону коњу. 50
- Пође Јанко војвода бановићу говорити:
„Што ми си се, д'јете младо, у лице промијенио?
Да мој сестричићу!
Што ли с' ниси поврг'о јуначко оружје твоје?
Коњу с' узду пустио до јуначке црне земље, 55
Мој Секуле бане!
Али си се препио у Косово хладна вина?
Али си се прељубио д'јепе Косовке дивојке,
Гиздаве дивојке?
Али си се препао од боја од косовскога?“ 60
Заче ти Секуле ву'ку Јанку говорити,
Војводи Јанку:
„Како рече, ву'че Јанко, судио ти Бог велики?
Нијесам се препио од Косова хладна вина,
Војвода Јанко, 65
Нити сам се прељубио лијепе Косовке дивојке,
Нити сам се препао од боја од Косова,
Тужан небог јунак;
Него ме си у срце љугом стр'јелом устр'јелио,
Од ове се ране нећу ја јунак извидати, 70
Ву'че да мој Јанко!“
Пође Јанко војвода сестричићу говорити:
„А не бој ми се, д'јете младо, и немој се припадати,
Да мој сестричићу,
Ја им знам Угрин Јанко те гусаре оплаћене, 75

А гусари познају сваколико дробно биљене,
 Гусари витези,
 Тере те ћу, сестричићу, дробно биљеме извидати!
 Али бане Секуле ву'цу Јанку говораше,
 Војводи Јанку : 80
 „Остани ми с Богоме, није када говорити!“
 С душоме се разд'јелио у сед'оце коња свога,
 Бане он Секуле.
 И отоден се он упути пут б'јелога града.

20.

Кад се Секуло сестричић вјерио у краља будимскога и над је
 на Косову погинуо.

Пође краљу будимскому сестра своја говорити :
 „Залуду ти, мој брате, у Будиму краљевина,
 Кад поћ' млада не смијем у цркву Бога молити :
 До три мени хурјата путе моје притјечају,
 Један ти ми млађахном брзе путе притјечаше, 5
 А други ми подигну копрену са б'јела лишца,
 А трећи ми целов да уз румено б'јело лишце!“
 Али краљу будимски сестри својом одговара :
 „Приповјећ' ми, сестрице, од хурјата обиљеже.“ 10
 И она му отиде обиљеже пов'једати :
 „Који мени краљици брзе путе притјечаше,
 Онему је на глави камиловац л'јепи клубук,
 И њему је на бедри' сабља златом окована;
 Који ли ми подигну копрену са б'јела лишца,
 На њему су обучене каваде од гране свиле, 15
 У њега је добар коњиц како вила од планине;
 А који ми целов да уз румено лишце моје,
 Онему је на глави жаркула са перјем златн'јем ;

- У њега је б'јело лишице к'о и на гори жарко сунце.*
 Тадар краљу будимски сестри својом одговара : 20
 „То ми н'јесу хурјати него угарска господа :
 Који теби, сестрице, брзе путе притјецаше,
 Оно ти је, селе моја, Угрин Јанко војвода ;
 Који ми ти подигну копрену са б'јела лишца,
 Оно ти је, сестрице, Михајло Свилојевићу ; 25
 А који ти целов да уз румено лишице твоје,
 Оно ти је, селе моја, Секуло Драгуловићу .
 Иде тебе просити у мене за вјереницу ;
 Хоћеш ли га узети Секула за вјереника?“
 Тадар краљу св'јетлomu та дјевојка одговара : 30
 „Ја га хоћу узети веће него с добре воље ,
 Откада сам Секула с мој'јем очим сагледала,
 Мени га је од онда срце и душа обљубила.“
 Јоштер млада дјевојка с св'јетлим краљем говораше,
 А господа дођоше у краљеве б'јеле дворе : 35
 Л'јепо их је он краљу примио и дочекао,
 И њему се бијаху та господа поклонили.
 Пак је Јанко војвода св'јетлу краљу говорио :
 „Просим твоју сестрицу Секулу за вјереницу!“
 А он њему овако св'јетли краљу одговара : 40
 „Обећавам сестрицу Секулу за вјереницу.“
 И бјеше је извео краљицу за б'једу руку,
 На руку јом Секуло златни прстен поставио,
 И весело пођоше из краљева б'јела двора.
 Иза тега бијаше мало бр'јеме постајало : 45
 Брзи гласи дођоше св'јетлу краљу будимскому ,
 Да се царе с војском справља на Косово равно поље.
 Брзо Јанко скупио госпoду од Унгарије,
 И он с њима отиде прима Турцим на Косово,
 И собом је повео бан Секула сестричића, 50
 Кад су дошли господа на Косово равно поље,
 Пође бане Секула дунду Јанку говорити :
 „Ја ћу, дундо, ударити на цареве на шаторе!“

- „Немој, синко Секуле, на шаторе ударати,
 Ер је царе изабрао триста Турак јањичара, 55
 Који њега чувају под шатором свиленијем!“
 Али бане Секуле за то ништа не хајаше,
 Нег је брзо удрио на царева на шаторе.
 Ту га бјеху дочекали врли Турци јањичари,
 И на њега бијаху брз'јем стр'јелам навалили, 60
 И бјеху га стр'јелами веома тешко изранили.
 Пође јадан бјежати низ Косово равно поље,
 Иза гласа дозива дунда Јанка војеводу :
 „Ах, дје ми си, дје ми си, дундо Јанко војевода !
 Ево су ме врли Турци брз'јем стр'јелам изранили, 65
 Помози ме, мој дундо, или садар или нигда веће !“
 Брзо к њему дотрча Угрине војвода Јанко,
 Тер ме иде овако Секуду бесједовати :
 „Колико ти, мој синко, моје велико говорење,
 Да не идеш ударат' на царева на шаторе, 70
 И мене би страх био војводу Угрини Јанка,
 Кој' сам јунак побољи од тебе, синко Секуде.“
 Али њему отиде Секуло бесједовати :
 „Остави ме, мој дундо, не убио те Бог велики !
 Него мени дозови ти Радича слугу мога, 75
 Нека мени умива рујн'јем вином љуте ране.“
 Бјеше ти му довео Радича слугу вјернога,
 И пође му љуте ране рујнијем вином умивати,
 Ма ти њему бијаху љуте ране побл'једјеле,
 И он ти се до мало с грешном душом разд'јелио. 80
 Гробницу му бијаше дундо Јанко учинио,
 И ту га је укон'о у жалости у великом ;
 И он књигу пошиље Секуловом вјереници,
 Овако јом бјеше у том књизи написао :
 „Нека ти је на знање, сестро краља будимскога, 85
 Секула сам вјерио на Косову равну пољу,
 На Косову равну пољу Косовком младом дјевојком,
 Колико је Секуду та дјевојка омиљела,

Пећ' га веће никада твој'јем очим ни видјети ;
 А ти ми се удоми за кога је теби драго.“ 90
 Када бјеше краљица танку књигу пролегала,
 Бјеше ти се жалосна тему гласу домислила,
 Жуте косе тргаше, б'јело лице грдијаше ;
 Златни прстен смакнуда са деснице руке своје,
 И пође се жалосна с прстеном разговарати : 95
 „Што бих ти се нагледала б'јела лица Секудова,
 Ово ћу се огледат' у Секудов златни прстен!
 А ко би ме добавио десне руке Секудове,
 Да ми се је жалосној за живота нагледати,
 Ја бих њега краљица д'јеп'јем даром даровала.“ 100

21.

Опет то али друкчије.

Јутром рано ишетала сестра краља будимскога,
 Будимска госпођа,
 Ова ми ти ишетала на прозору од б'јеле камаре,
 Оком ми ти погледала низ Косово равно поље,
 Низ то равно поље; 5
 У Косово угледала три виле на три љељена,
 Брзо се је повратила брацу краљу у камари,
 Земаљском краљу:
 Стаде ти га будити китом цв'јећа боснокова :
 „Ах на ноге, на ноге, брацу краљу Владисаве, 10
 Мој будимски краљу,
 Да ну ми ти ишета' на прозору од б'јеле камаре,
 Ере ти сам ја сестрица чудно чудо угледала,
 Мој брајене краљу,
 Бено ми ти језде три виле а на три љељена 15

- Када бјеху господа у највећој веселости,
Из камаре иштала сестра краља Владисава,
Лијена госпођа.
- Сва ти јој се господа на ножице подигоше.
Стаде ти ми госпођа уз трпезу даривати, 55
Угричиће банове:
- Јанку ми ти даровала сабљу сребром оковану,
Црни бану Михаилу д'јена штита перенога,
Лијена госпођа,
- А својему вјеренику шестопера буздохана. 60
Паке ти ми тај господа тој дивојку даровали,
Лијену госпођу:
- Угрин Јанко дарова јој колајну суха злата,
Црни бану Михаиле гри'ну бијела бисера,
Гиздавој госпоји, 65
- А Секуле, младо д'јете, златан прстен од хиљаде.
Јоште ти јој господа ове р'јечи говораху,
Младој госпођи:
- „Моли Бога, дивојко, да се из Косова заврнемо,
Ер ћемо те ми, дивојко, друз'јем даром даровати, 70
Млада и гиздива.“
- У Косово одјездили и у Косово погинули.
Тужне гласе дочекала сестра краља Владисава,
Гиздава госпођа,
- Она ни ти цв'јељаше ове р'јечи говораше. 75
„Али ми ћу жалити Угрин Јанка војводу,
Сибинскога бана?
- Али ми ћу жалити црна бана и Секула?
Али ми ћу жалити браца краља Владислава,
Рођенога браца? 80
- Нека Јанка жалује стара мајка и љубовца,
Црна бана Михаида сестра своја и љубовца,
Претужне дивојке,
- А Секула вјереника д'јене Сибинке дивојке,

Пред двором му сам саградио једну л'јепу б'једу раку.* 15
 Бјеше ти се л'јена Руде веома обеселила,

Млада удовица ;

Она ми ти париђаје л'јепе даре и колаче,
 Собоме ти поведе оне своје вјерне слуге,

Млада удовица ; 20

Собоме ти појдоше и борије и накараде,
 Тамо пође л'јена Руде у Косово равно поље,

Л'јена удовица.

Кад ми појде л'јена Руде у Косово равно поље,
 Почеше ми вјерне слуге л'јепој Руди говорити,

25

Младој удовици :

„Немој ни ти ударати у борије и накараде,
 Него ми ти погледа' по Косову равну пољу,

Млада удовица ,

Оћеш ли ми ће виђети Секулове б'јеле дворе.* 30
 Она ми је погледала уз Косово равно поље,

Л'јена удовица,

Њешто ми се забиједи поврх поља Косовога,
 Хрло она удари под собом добра коња,

Млада удовица , 35

Хрло коња удари уз Косово равно поље,
 Кад ми дојде л'јена Руде пред б'јелијем манастиром,

Млада удовица,

Али ми су у манастиру Светогорци калуђери,
 Они ми ти калуђери ту вечер њој говораху,

40

Млади Светогорци.

Мало ти је пристанула прид б'јелијем манастиром,
 Отуда ти изљегоше Светогорци калуђери,

Млади калуђери,

Тер ми стаде л'јена Руде калуђером говорити : 45
 „Тако ми ве не убио, калуђери, Бог велики,

Млади калуђери.

Ко је овди саградио бијелога манастира?“

Него мене послуша' што те будем свјетовати :
 Који јунак коња језди с ону страну поља равна,
 И кому је на глави камиловац л'јепи клобуц,
 И њему је за клобуком златно перо пауново, 15
 Сја му корда на бедри, к'о на гори жарко сунце,
 Оно ти је, сестрице, Угрин Јанко војевода ;
 А који ми коња језди с ову страну поља равна,
 И кому је на глави жајекула са перјем злати'јем
 Оно ти је, сестрице, млади Стјепан Бановићу.
 Када дођу та господа прид наше, прид б'јеле дворе, 20
 Прида ње ћеш ишетат', л'јепо им се поклонити,
 А највеће, сестрице, младу Јанку војеводи,
 И ти млада приступи прид његова коња добра,
 И на бедри пољуби Јанкулову сабљу бритку :
 „Ову сабљу ја љубим, и под сабљом господара, 25
 Стјепана Бановића за кума за вјенчаног ,
 А Секула сестричића за дјевера уз невјесту.
 Младе свате Стјепанове међу свате Јанкулове.“
 Још Михајло Свилојевић с сестром својом говораше,
 А господа дођоше прид његове б'јеле дворе; 30
 Она бјеше млађахна брата свога послушала :
 Прида ње је ишетала, л'јепо им се поклонила,
 А највеће млађахна младу Јанку војеводи.
 И она ти приступи прид његова коња добра,
 На бедри је пољубила Јанкулову сабљу бритку : 35
 „Ову сабљу ја љубим и под сабљом господара.
 Стјепана Бановића за кума за вјенчаног ,
 Младе свате Стјепанове међу свате Јанкулове,
 А Секула сестричића за дјевера уз невјесту.“
 Дало јом се погледат' Стјепану на б'јело лице; 40
 Али дишце његово како у младе дјевојке.
 Колико га бјеше пријем очим погледала,
 Сузе млада пролила низ румено б'јело лице.
 Све то добро гледаше Угрин Јанко војевода,
 И он пође овако тој дјевојци говорити : 45

„Једа ти се, дјевојко, њешто данас криво види?
 Немој да ти обљуби сабља моја русу главу!“
 Пава бјеху ушетади Михајлу у б'јеле дворе,
 Л'јепо их је Михајло примио и причекао.
 И бјеше их поставио за господску за трезу, 50
 И они се весељаху у господској у трези;
 Јадан другом конд'јером хладна вина напијаше.
 И кад они бјеху лијепи објед довршили,
 Пође Јанко војевода Михајлу бесједовати:
 „Дај ми, брате Михајло, божију и твоју молитву. 55
 Дуго ми је путоват' пут Сибиња бијелога.“
 Ма кад бјеше Михајло Угрин Јанка разумио,
 Из камаре изведе Маргариту сестру своју,
 И пође јој давати бољу и своју молитву:
 „Пођи с Богом, сестрице, из лијене Унгарије, 60
 Која се је досле тобом дичила и подносила,
 Одсле ће се дичити сибињске л'јене владике,
 Да би теби, сестрице, с Угрин Јанком Бог помог'о
 Да би ш њим родила девет сина од срдашца;
 Сви ти били краљеви, седе моја, и банови!“ 65
 И он ти је придава бан Секуду сестричићу,
 И њему је Михајло ове р'јечи говорио:
 „Чувај младу невјесту како твоју русу главу!“
 Весело се бијаху пут Сибиња упутили;
 Л'јепо су их дочекали од Сибиња сва господа, 70
 Од Сибиња сва господа и сибињске све владике.
 Ведице се весеље у Сибињу учинило;
 И бјеше ти с Маргаритом Угрин Јанку Бог помог'о:
 Она њему породи Лауша и Матијаша.

Војвода Јанко и Влатко Младјеновић.

Танко платно б'јељаху Дунавке младе дјевојке.
 Туда Јанко пројезди, војвода, на коњу добру,
 Тер их стаде питати Угрине војвода Јанко:
 „Што је граја постала на лијепу Мухачеву,
 Ал' се жене јунаци, ал' се чедо породило?“ 5
 „Нит' се жене јунаци, ни се чедо породило,
 Турци војску разбише на л'јепому Мухачеву,
 Са поља ми ето бјеже Угрочићи израњени,
 На друму их дочекива он Влатко Младјеновићу,
 Те им граби оружје и јуначке коње добре.“ 10
 Јоште њима говори војвода Угрин Јанко:
 „Ну ми часом кливните Младјеновића тега Влатка,
 Њему л'јепо кажите једа би вам он вјеров'о:
 Овуд коња пројезди један рањен Угрочићу,
 Под њиме је вран коњиц како од горе б'једа вида, 15
 На бедри му оштра корда сва у сребру сакована,
 На глави му јунаку кацига и б'јело перје,
 Перје му је приклило јуначке широке плећи.“
 То бијаше зачуо он Влатко Младјеновићу,
 Тере пође тјерати Угрин војводу Јанка. 20
 Ну одјаше коњица и отпаши оштру корду;
 Ал' ми њему говори Угрине војвода Јанко:
 „Стуни ближе код мене, ер сам рањен Угрочићу!“
 Пака узме буздохан у десницу у руку своју,
 Тер ш њим Влатка удара и куд може и не може: 25
 Докле Влатку у крви сва кошуља огрезнула,
 Пак се ухити за корду одс'јече му русу главу.

- Десетому коњицу у сед'оце ухватит' се.“
 А краљ ми се обрну и на л'јеву и на десну, 10
 Њему ми се домисли Угрине војвода Јанко,
 Око себе савио свилену доламу бјеше,
 И он ти ми прискочи девет коња великијех,
 Десетому коњицу у седдоце ухвати се.
 Опет стража покличе са Крушева св'јетла града: 15
 „Немој, краљу, преступат' ка Крушеву граду св'јетлау,
 Ер се неће наћи јунак у твојојзи покрајини,
 Ка ће устр'јелит' јабуку врх Крушева св'јетла града.“
 Краљ ми јопет погледа и на л'јеву и на десну,
 Њему ми се домисли Михајло Свилојевићу, 20
 И брзо ми устр'јелио злаћену јабуку бјеше.
 У то ми се растворише од града тврда врата,
 И прид краља изиде дванаес младијех дјевојака.
 Све ми оне бијаху једне слике и прилике,
 Исте слике и прилике у једнаву танку руку. 25
 Краљу ти ми говори од Крушева св'јетла бане:
 „А сад овди познавај које твоја вјереница!“
 Тему ми се домисли Угрине војвода Јанко,
 Који бјеше носио св'јетло злато на дјевојку,
 И с себе ми свуче свилену доламу своју, 30
 Тере ми је простире усред двора св'јетла бана,
 И врх ње је просуо дванаес златнијех прстенака,
 Голу корду држећи у десници руци својој,
 Пака ми ти погледа на оне гиздаве дјевојке,
 Овако им говори Угрине војвода Јанко: 35
 „Која је овди краљица и краљева вјереница,
 Стани низат' прстеће на десницу руку своју.
 Ако која приступи, која није краљица ни краљева вјереница,
 Главу ћу јој посјећи сред краљева б'јела двора.“
 Која бјеше краљица и краљева вјереница, 40
 Стаде низат' прстене на своју на б'јелу руку.
 Иза тега сватове за трпезу поставише.
 У тој ми се они међу собом весељаху;

Само ми се не весели Угрине војвода Јанко;
Али ти му говори од Будима св'јетли краљу: 45
„Што ми си се, мој Јанко, худој вољи поставио,
Ни да ми се веселиш, ни тамажу ти тамажиш?“
А он ми вели: „мој краљу, како ћу се веселити,
Кад си мене ставио уз мојега непр'јатеља,
Уз главнога непр'јатеља уз старога деспота Ђурђа? 50
Кад ја рањен допадох у пусто Смедерево,
Ја се надах да ме ће старац Ђурђо помиловати —
А он ти ме помилова тамницом од Смедерева.“
На то ти ми одговори од Будима св'јетли краљу:
„Весели се, мој Јанко, и тамажу ти тамажи, 55
Кад будемо ми проћи мимо л'јепо Смедерево,
Узић'ће нас гледати владике од Смедерева,
Тада њему надава' неколико буздована,
Тако му ћеш срамоту за срамоту одвратити.“
И од таде се он Јанко у трпези весељаше. 60
Када ми се сватови рујна вина понapiше,
И весело дјевојку из двора изведоше;
Ал' кад ми бијаху покрај б'јела Смедерева,
Јанко Ђурђа удара златнијем буздоханом,
То Јерина гледаше са мира од Смедерева, 65
Уз ово ми поклникну из грла из танахнога:
„Што ми Ђурђа свака бије? убио га Бог велики!“
На то ми се Јанко веома љуто ражало,
И на њу се заметну са златнијем буздоханом,
Буздохан се устави на миру од Смедерева. 70
Још Јерини говори Угрине војвода Јанко:
„Ако за мном не пошљеш злаћенога буздохана
Хоћу тебе водити за владичке жуте косе,
А твога ћу деспота за његову с'једу браду!“

27.

Краљ угарски хоће да посијече војводу Јанка, јер зачу да га
се Турци више боје него њега самог.

(Пјесан бугарска).

Али поче краљ угарски тужну сужњу говорити.

Свијетли господар :

„Тако ми те не убио, тужан сужњу, Бог велики!

Оћ' ли мени казовати што те будем упрашати,

Мој сужњу неборе?“ 5

А он ти му. тужан сужањ, господару говораше:

„Тако мене, господару, не убио Бог велики,

Мој угарски краљу!

Све ћу теби, мој краљу, за истину казовати.“

Стаде ти ми св'јетли краљу тужну сужњу говорити, 10

Он угарски краљу:

„Боје ли се Турци мене, говоре ли што за мене?“

А он ти му престаје тужан сужњу говорити,

Угарскоме краљу:

„Ни се тебе Турци боје, ни за тебе што говоре. 15

Нег' се њешто мало боје Угрин Јанка војводе,

Господару драги,

Њега ти се Јанка боје, и за њега ти говоре.“

А Јанко ти сјеђаше подаг њега уз трпезу,

Угрин војевода, 20

Врло ти му бјеше њему краљу жао било.

Од појаса потрже ту његову остру сабљу,

Он угарски краљу,

Да га Јанка удари по његовој русој глави.

И он Јанко извади из појаса бритку сабљу, 25

Угрин војевода,

Да га краља удари по његовој русој глави.

На ноге се подигоше л'јена угарска господа,

Ти Угри и банови,

28.

Војвода Јанко по сну дјевојчину прориче падење Будима у
турске руке и смрт краља Владислава.

Клику ми ти кликоваше једна Будимка дивојка,

Млада и гиздава.

Она ти ми кликоваше славна краља Владисава :

„Ах ће ми си, ће ми си, славни краљу Владисаве,

Мој будимски краљу? 5

Ако љуби ти љубиш, љуби си не наљубио!

Ако спендзу ти бројиш, спендзе се ти не набројио!

Дробне л'јепе спендзе;

Ако санак ти спаваш, санака се не наспао!

Ере ти сам ја дивојка чудан санак виђела, 10

Ја гиздава дивојка:

Ђе но ти се бјеше ведро небо над Будимом предомило,

А дробне ти зв'језде падаху под подаче од Будима,

Те лијепе зв'језде,

И ће ти бјеше јасан мјесец потамнио!“ 15

Нико ти се не могаше санку дјевојчину домислити,

Томе чудну санку,

Него ти јој се домисли Угрин Јанко војвода,

Поче ти је старац Јанко дивојку проклињовати,

Гиздаву дивојку: 20

„Ава', вели, дивојко, убио те Бог велики!

Да би санак ти спала и санака се не нагледала,

Гиздава дивојко,

Ере ти сам се ја Угрин Јанко санку твому домислио:

Што оно ми ти се ведро небо под (sic!) Будимом предомило, 25

Гиздава дивојко,

То ће ми ти кети Турци поступити б'јеле мире од Будима;

Што ти оно падаху св'јетле зв'језде под подаче,

Подаче будимске,

- Што у Будиму није чути ни поп'јевке ни зачетке,
 Мој угарски краљу?
 Нег' се плаче и јауче по све краје и све стране?
 Твоја мајка цвилује како змија у проц'јену, 15
 Жалосна госпоја;
 А сестрица и љубовца како птица ластовица;
 Што ти кола не играју прид Будимом бијелијем,
 Мој угарски краљу?
 Што у колу не играју дијепе угарске владике? 20
 Што прид њима не игра ти Секуде ни Миховиле,
 Угри и банови?
 Нег' рањени почива' на Косово равно поље?
 Што ти коцја не леме рудокоси Угрчићи,
 Ти Угри и банови? 25
 Што ти коцја не леме на чергији прид Будимом?
 Прид њима их не ломи Угрин Јанко војвода,
 Сибињанин јунак?
 Него болан почива у Сибињу бијелому,
 На мекахој постељи како и млада удовица, 30
 Угрин војевода,
 Која ми је љубовника у невријеме изгубила.
 Њему јунак допаде од Косова равна поља,
 Рањен добар јунак,
 Тер му наче болан јунаку Угрин јунак говорити : 35
 „Бог убио, Угрин Јанко, огњена деспот Вука,
 Огњевита Вука!
 Који узе војску редит', а не умије је разредит' :
 Славна краља нареди на истога силна цара,
 Краља угарскога, 40
 А Миојла и Секуда на башу од Натолије,
 А сам себе нареди на башу Романије,
 Огњевити Вуче.
 Ту ми ти су сва господа у Косову погинули!
 Како ми су гласови Угрин Јанку допанули. 45
 Водахну јунаку,

Овако му бијаше у том књизи написала :

„Ово хоће учинити у Будиму св’јетла краља,
 Ходи. Јанко војвода, ка Будиму б’јелу граду, 5
 И ти собом доведи два сокола сина твоја,
 Једа кога допаде од Будима краљевина.“

Јанко књигу легаше синцим својјем говораше :

„Ресите се л’јепијем руком, и под вами кође добре,
 И ви, синци, пођите л’јепу Будиму граду; 10
 Кад будете дојездити прид врата Будима града,
 Онди ћете под вами кође добре одсјестити,
 И упоред ушета’те у врата Будима града,
 Када, синци, дођете прид угарску прид господу,
 Свакоме се по реду од господе поклоните, 15
 И ви добро гледајте во ће вам се поклонити ;
 Пак се брзо вратите на врата Будима града,
 Мене ћете сусрестити на врата Будима града,
 Коња мога примите, л’јепо ми се поклоните!“

Л’јепо Јанка војводу синци своји послушаше : 20
 Л’јепо су се уресили, и под собом кође своје,
 Они тамо пођоше пут Будима л’јена града,
 Прид вратима одсједоше испод себе кође добре,
 Упореду су у врата од Будима ушетади.

Када бјеху дошетади прид угарску прид господу, 25
 Свакому се по реду од господе поклањају,
 И њима се бијаху сва господа поклонили,
 Само им се не клања Миклеушу Бановићу.
 Пака су се вратили на врата Будима града,
 На вратима находе баба Јанка војеводу; 30
 Коња му су примили, л’јепо му се поклонили,
 И њега су примили на своје на б’јеле руке ;
 Међу се га бијаху синци своји поставили,
 И они се шетају по Будиму б’јелу граду.

Кад је Јанко дошет’о прид угарску сву господу, 35
 Л’јепо се је том господи Угрин Јанко поконио,
 Л’јепо су се и њему та господа поконили,

- Паk им пође овако Угрин Јанко говорити :
 „Кога ћемо чинити у Будиму св’јетла краља?“
 Али њему господа овако одговарају : 40
 „Миклеуша Бановића, или Матију сина твога,
 И ти, Јанко, отиди у будимске у краљице,
 И овако ти реци будимском младом краљици :
 „Драго те су поздравили од Будима сва господа,
 Ово данас чинимо у Будиму св’јетла краља; 45
 Пошљи нами, краљице, св’јетла краља круну златну.“
 Бјеше Јанко војвода ту госпoду послушао,
 И он брзо отиде у будимске у краљице,
 И пође јом краљици Угрин Јанко говорити :
 „Драго те су господа од Будима поздравили, 50
 Ово чине данаске у Будиму св’јетла краља,
 Да би њима послала св’јетла краља круну златну.“
 Али пође краљица Угрин Јанку говорити :
 „Кога ћете чинити у Будиму св’јетла краља?“
 А краљици овако Угрин Јанко одговара : 55
 „Миклеуша Бановића или Матију сина мога.“
 На то му је краљица ове р’јечи говорила :
 „Није круна Миклеушу по дједу ни по кољену,
 Нег је круна по кољену Матијашу сину твоме;
 А ово ти, Угрин Јанко, св’јетла краља круне златне, 60
 Да би тебе допала или Матију сина твога!“
 Веће Јанко отиде краљици из б’јела двора,
 И он круну однесе у в’јеће будимском госпoди;
 Сви се бјеху по редом у том в’јећу изредили :
 Паk пођоше господа међу собом говорити : 65
 „Како ћемо данаске св’јетла краља учинити ?
 Хо’мо круну метати у висину ведра неба,
 Кому круна и срећа допаде на русу главу,
 Да се броји његова у Будиму краљевина!“
 Ови круну метнуше у висину ведра неба : 70
 Круна паде на главу Матијашу Јанковићу.

- Сва му се господа у в'јећу озловољила,
Највеће се озловољи Миклеушу Бановићу.
Кад је Јанко војвода ту господу загледао,
Златну круну узео у своју у десну руку, 75
Тер је меће опета у висину ведре неба:
„Кому круна и срећа допаде на русу главу,
Да се броји његова у Будиму краљевина!“
Али круна допада Матијаша Јанковића.
И тад му се бијаху господа озловољила, 80
Тер пођоше овако међу собом говорити:
„Матијаш је Јанковићу на столу на знаменитому,
За то круна свећ пада на његову русу главу.“
Кад је Јанко војвода ту господу разумио,
Брзо бјеше скочио на јуначке своје ноге, 85
И за руку ухитио Матијаша сина свога,
И њега ти бијаше на своје мјесто поставио,
А он пође на мјесто Матијаша сина свога,
Пак је круну узео у десницу руку своју,
Из руке је метнуо у висину ведре неба : 90
„Кому садар допаде на његову русу главу,
Оно ће се бројити од Будима св'јетли краљу!“
Опет круна допаде Матијаша Јанковића,
Из стола се садар Угрин Јанко подигнуо,
Тер се иде влањати Матијашу сину свому, 95
Л'јепо му се он влања краљевину честитива :
„Честита ти, мој синко, у Будиму краљевина,
Што сам данас ц'јенио да ће мене допадути,
Ово тебе допаде Матијаша сина мога!
А ово ти на бедри, синко драги, сабље моје, 100
Која ће те бранити и господу око тебе.“
Кадар Јанка војводу та господа загледаше,
С мање им се не може том господи учинити,
Сви се редом влањају св'јетлу краљу Матијашу,
И они му честитају од Будима краљевину, 105

Само му се не клања Миклеушу Бановићу,
Нег' околдо излази из вијећа Будима града.

31.

О истом предмету али неколико иначе.

Л'јепо в'јеће в'јећаху угарска млада господа,
Угри банови:
Кога ми ће господа св'јетајем краљем учинити.
На в'јеће су вијећали тога Мишића Стјепана,
Врла господара. 5

А то ми се зачуло до Јанка до војводе.
Сам је себе справно и витеза коња добра,
Војвода Јанко,
Тер се тамо оправи тврдому Будиму граду,
И собоме поведе Матијаша сина свога, 10
Оно младо д'јете.

Када они дојездише у Будиму граду тврдому,
Гдје ми они господа обједе обједоваху,
Угри банови,
Л'јепо им се поклони Угрин војвода Јанко, 15
И сва му се господа на ноге подигоше,
Угарска господа,
И њега ми посадише у дно чела од трпезе.
Када бјеху господа обједа обједовали,
Угри банови, 20
Подиже се на ноге Угрин Јанко војвода,
Тере им стаде по тихо Угричићима говорити,
Војвода Јанко:
„Кога ми сте без мене св'јетлајем краљем учинили?“

	85
Тад ми сташе господа потихо одговарати,	25
Угри банови:	
„Ми смо краљем учинили њега, Мишића Стјепана.“	
Нег' ми стаде Угрин Јанко потихо говорити,	
Војвода Јанко:	
„Да' да круну метнем у висини ведра неба,	30
Кому круна буде панут' на његовој русој глави,	
Угри банови,	
Да је њему краљевство и господство Будима.“	
Л'јепо ти га бјеху Угрочићи послушали,	
Угарска господа,	35
Тере круну метнули у висину ведра неба.	
Круна бјеше панула Матијашу Јанковићу,	
Младу Јанковићу.	
Како оно угледаше угарска господа,	
Сташе, вели, господа Угрин Јанку говорити,	40
Угарска господа:	
„Не може теби бит' краљевство и господство.“	
Пође Јанко војвода господи одговорити,	
Војвода Јанко:	
„Нијесам сина довео да га краљем учините,	45
Него га сам довео да ми чува коња мога,	
Млада Матијаша.“	
Пође опет Угрин Јанко господи бесједити:	
„Пођимо опета метнути круну у висину ведра неба,	
Угри банови,	50
Кому круна буде панут' на његовој русој глави,	
Њему да је краљевство и господство у Будиму,	
Угарска господо!“	
Опет круна бјеше панула Матијашу Јанковићу.	
Таде му се сва господа сваколика поклонеше,	55
Краљу Матијашу,	
Него му се не покљони бабо Јанко војвода,	
Њему круну узео Матијашу с русе главе,	
Сину Матијашу,	

- И она шету шеташе у лијепу свету црвцу,
Гиздава госпођа. 5
- Ма ти је сусретади три млада господичића:
Први јој је краљици притецао брзе путе,
Краљици дјевојци,
Други јој је скидив'о копрену са б'јела лица,
Трећи је је целов'о гиздаву уз образ б'јели, 10
Краљицу госпођу.
- Пак ми се је вратила ка Будиму лијепому,
Тер из грла кљукује брата краља будимскога:
За што ми си, св'јетли краљу, у тврду Будиму граду,
За што носиш на глави, брате драги, златну круну, 15
Кад не смијем отити ни у црвцу Бога молит'?
Нег' су мене сретала до три врла хурјатина:
Први ми је краљици притецао брза пута,
Други ми је скидив'о копрену низ б'јело лице,
Трећи ме је целов'о дјевојку уз образ б'јели“ 20
Али краљу свијетли одговори сестри својом,
Он краљу будимски:
- „Би ли умјела повидјет' од хурјата обиљеже?“
— Који ми је притец'о, брате драги, брза пута,
Под њиме је вран коњиц како вила од планине, 25
На глави му барета како носе Угрочићи;
Који ли ми скидива копрену са б'јела лица,
На њему су, мој брате, бенебреке од скрлета;
Који ли ме целова краљицу уз б'јели образ,
Под њиме је вран коњиц како вила од планине, 30
Није коња такога у Будиму лијепому,
На њему је јунаку чисте свиле неношене,
И на њему корда сија како у тебе св'јетла глава;
На глави на његовој жаркула од сука злата,
За којом је жаркулом б'јело перје коштратово, 35
Које перје прикрива коња добра и јунака,
Коњица до стремена а јунака до рамена.“

Тад ми краљу свијетли сестрици одговори,

Лијепој госпођи :

„Проклета ти намјера ка те на њих намјерила, 40

Тер се н'јеси умјела међу њима подносити :

А оно нијесу до три врла хурјатина,

Нег' су оно, сестрице, до три млада господичића :

Који ти је претец'о, седе драга, брзе коње

Оно ти је, сестрице, војвода Угрин Анко ; 4

Који ли ти скидива копрену са б'јела лица,

И оно ти је, сестрице, Михаило Свидојевићу :

Који ли те целова млађахну низ образ б'јели,

Оно ти је, сестрице, бан Секуле сестричићу.

Они иду, дјевојко, на размјерне покрајина, 50

Ма једа Бог да, дјевојко, и права крстјанска вјера,

Тер се буду вратити са размјернијех покрајине,

А ја ћу те удомит' за Секула Бановића.“

А када бјеше св'јетла краља разумјела,

Она Бога молијаше и у цркву свећ ходијаше. 55

Један дан ходећи у лијепу свету цркву,

Ал' отуда излетје црни вране птица мала,

Боже, птицо мала,

Тер га иде краљица црна врана заклињати :

„Јеси ли био, мој вране, у размјерној покрајини, 60

Моја птицо мала?

Јесу ли ми господа у Косову добро, здраво?

Је ли мени добро, здраво Угрин Анко војвода?

Угрин Анко војвода са његов'јем Угричићим?“

Али вране црна птица дјевојци одговара, 65

Будимској дјевојци :

„Ево ти се стајала турска војска и крстјанска,

У Косову погину Угрин Анко војвода, .

Угрин Анко војвода и његови Угричићи,

А ја сам их се наоу бијела меса, дјевојко, 70

Б'јела меса наоу и наоу црне крви.“

Него ме је породила Доротија Карловица; 20
 А што мени говориш од краљице дјевојке.
 Ја сам ти се вјерио у Словину дијепому,
 У Словину дијепому сестром бана словинскога;
 А садара ја идем на Косово равно поље,
 Онди мене затјечу два цара заточника. 25
 Ако мени, краљице, на Косову Бог поможе,
 Тер се здраво ја вратим са Косова равна поља,
 Ја ти мислим оставити ту словинску дијевојку,
 А узети краљицу за моју за вјереницу.“
 И он тамо отиде на размјерну покрајину, 30
 И ту јунак наводи два цара заточника,
 Дијепо их је погледати, страшно к њима приступити.
 Пође јунак мислити у јуначком у памети:
 Ал' ће к њима приступати, али ће им убјегнути?
 Бијеше се Иване у памети размислио: 35
 „Ако Турцим убјегнем без мејдана јуначкога,
 Срамота се мени годи међу браћом са господом!“
 Хрло бјеше тадара к врлијем Турцима приступио,
 И њему ти бијаше добра срећа прискочила,
 Бјеше јунак на мејдану заточнике погубио, 40
 Весело се поврати са размјерне покрајине,
 И он коња одјезди пут Словина бијелога,
 А штитом се својијем од Словина штитијаше,
 Да га не би познале Словинке младе дјевојке.
 Мимо дворе пројезди свијетла бана словинскога; 45
 Прима њему изиде од Словина св'јетли бане,
 У руци му изнесе кондир вина отрована,
 И њему ти отиде свијетли бане говорити:
 „Добар ми си ти дош'о, брате Иване Карловићу,
 Напиј ми се рујна вина у моје и твоје здравље, 50
 И јунаштва великога што ти садар учинио!“
 Бјеше ти га Ивана куда срећа научила,
 Он је јунак попио из конд'јера хладно вино,
 Колико је жалостан од конд'јера одицнуо,

- Он час ти га бјеше руса глава забољела. 55
- Тадар пође говорити од Словина св'јетлу бану:
„Што ово данас учини? видио ти Бог велики!“
Али њему овако св'јетли бане одговара:
„Остави се, Иване, од будимске од краљице!“
- Иван коња удара с бичима и острогама, 60
Тере брзо одјезди на своје, на б'јеле дворе.
Прид дворима наводи Доротију мајку своју,
Весело га бијаше мајка мила дочекала:
„Добар ми си ти дош'о, синко Иване Карловићу,
Јеси ли, мој синко, добро, здраво и весело?“ 65
А он пође овако милој мајци говорити:
„Доста ме си ти пута од отрови извидала,
Ма ме нећеш садара у истину извидати.“
Кадар бјеше Ивана стара мајка разумјела,
Брзо јадна бијаше у цардину пошетада, 70
И она ти отиде по цардину биље брати,
И бише га до брзо од отрова извидала.
Кад се виђе Иване у својему добру здрављу,
Брзо ми се бјеше л'јеп'јем рухом уресио,
И он тамо отиде пут л'јена Будима града, 75
Из ларга га угледада будимска л'јена краљица,
И прида њ је ишетада, прид своје прид б'јеле дворе;
И њему је овако та краљица говорила:
„Добар ми си ти дош'о, млад Иване Карловићу!
Ја сам тебе желила у мојему живу срцу, 80
Колико те желила Доротија мајка твоја.“
Пака га је ухватила за његову десну руку,
И она га уведе у своје у б'јеле дворе.
У то дође у дворе са господом краљ будимски.
Л'јено се је Иване св'јетлу краљу поклонило, 85
А њега је св'јетли краљу лијено штов'о и миллов'о,
И бјеше му обећио ћерцу своју за вјереницу.
Пака пође Иване св'јетлу краљу говорити:
„Једа ти се што могу, св'јетла круно, умолити,

Да би мене пустио до Словина лијепога, 90
 Да ја, краљу, погубим св'јетла бана словинскога!
 Али њему овако краљ будимски одговара:
 „Ти се за то не брине, зете Иване, колико,
 Ја ћу бана словинскога худом смрти уморити.“
 Како рек'о св'јетли краљу, тако бјеше учинио: 95
 Прво му је дигнуо од Словина бановину,
 Пака га је у тамници худом смртим уморио.
 А он се је Иване за краљицу оженио.
 Велико се весеље у Будиму учинило.

34.

Нако краљ будимски помири Јелу баницу са својијем мужем
 Бартолом баном.

На обједу сједјаше св'јетли краљу од Будима,
Св'јетли краљу;
 Супроћ њему сједјаше милосна му мајка своја.
 Њему књига допаде на обједу господскому,
Будимскому, 5
 Та му књига допаде од Јелице Бартолове;
 Жељно ти га у књизи л'јепа Јеле проклињаше,
Љуби Бартолова:
 „Тебе, краљу, жељела браћа твоја и дружина!
 И најпрје омрзнуо Богу твому великому, 10
Краљу господару!
 А за тијем омрзнуо браћи твојој и дружини,
 К'о и ти мене омрази мому драгу господару,
Мој свијетли краљу,
 Који си се хвалио по браћи и по дружини: 15

Нег' што ти ћу, госпође, од живота учинити?

Како ћу је Јелицу са Бартолом помирити?"

Бјеше бану Бартолу танку књигу написао,

Он краљу будимски :

„Да је теби на знање и на здравље, слуго моја,

55

Ја сам чуо чувено од служнице и разумио,

Да ми си се у двору посвадио с љуби твојом,

Драга слуго,

Ма ово ти се заклињем, слуго моја, вјером мојом,

То ли се не помириш са Јелицом љуби твојом,

60

Драга слуго,

Да те хоћу, Бартоло, из господства изагнати.“

Ма кад му је Бартолу танка књига допала,

Бану свијетлomu,

С мање му се не може Бартолу ни учинити,

65

Нег' се бјеше делонго помирио с љуби својом.

И он бјеше с љубовцом добар живот учинио.

35.

Над је Никола Томановић невјерно убио краља будимскога.

Краљ будимски допаде на Косово равно поље,

С њиме слуга бијаше Никола Томановићу,

Бјеше ти их мрља ношца на Косову заскочила.

Шатор свилени метнуше покрај равна Косова поља,

И пођоше под шатором вечерицу вечерати.

5

Али пође краљ будимски слуги свому говорити :

„Д'јеча поља Косова, дуго ти је и широко,

Луда ти су негда била наша угарска господа,

Која н'јесу Косово д'јенијем седим населили.

- Д'јепјем седим населили, виноградим насадили : 10
 Колико се ја вратим ка д'јепу Будиму граду,
 Хоћу поље Косово д'јепијем седим населити,
 Д'јепијем седим населити, виноградим посадити. "
- А Никола Томановић св'јетлу краљу одговара :
 „Све то добро изрече, не рече ако Бог да!“ 15
 Кад ми бјеху доспјели вечерицу вечерати,
 Пођоше ти почивати и боравити тиха санка.
 Али јоштер не бјеше право ноћи полуноћа,
 Краљ се бјеше подиг'о испод свилена шатора,
 И он пође да гледа уз Косово равно поље, 20
 Све је поље углед'о шаторима прикопљено,
 И он пође овако слуги свому говорити :
 „Подигни се, слуго моја, испод свилена шатора,
 И погледа', служице, по Косову пољу равну, 25
 Брзо ти се од синоћ д'јепијем седим населило,
 Д'јепијем седим населило манастијерим оградило!“
 Када бјеше Никола уз то поље погледао,
 Али иде тадара св'јетлу краљу одговарат' :
 „Н'јесу ово, св'јетли краљу, ни села ни манастијери,
 Нег' су ово по пољу турачки б'јели шатори. 30
 Хо'мо поћи молитву вишњем Богу учинити,
 Једа би се сиња магла на то поље намакнула,
 Да можемо од овлек врлијем Турцим убјегнути!“
 Жељно бјеху молитву вишњем Богу учинили,
 Ото се је сиња магла на то поље намакнула, 35
 И они ти бијаху врлијем Турцим убјегнули,
 И кадар ми дођоше у планину у зелену,
 Краља веће бијаше худа жеђа достигнула,
 И он иде Николи слуги свому говорити :
 „Ово ти ме, слуго моја, худа жеђа достигнула, 40
 Једа овди знаш гдје годи у планини хладну воду,
 Да ми се је, служице, хладне воде напојити!“
 Томановић Никола св'јетлу краљу одговара :
 „Ово овди прид нами два кладенца хладне воде,

Ма су један кладенац врли Турци отровали, 45
 А други је кладенац листопадим попаднуо.“
 „Каж' ми, рече, служице, ти кладенац хладне воде,
 Листопад ћу склонити, а воде се напити.“
 Бјеше краља довео на кладенац хладне воде,
 Николи је тадара св'јетли краљу говорио : 50
 „Захити ми из кладенца један конд'јер хладне воде.“
 Ма ми на то Никола св'јетлу краљу одговара :
 Али с нама нејмамо конд'јера ни чаше златне,
 Ч'јем бих воде захитио из кладенца студенога.
 Дје смо синоћ ноћили на Косову равну пољу, 55
 Онда нам су остале златне чаше и конд'јери.“
 Кад је краљу будимски слугу свога разумио,
 Бјеше с коња скочио ка кладенцу хладне воде.
 Како се је пригнуо да испија хладну воду,
 За њедрима бијаху св'јетла краља златни крижи, 60
 Из њедар му свети крижи у кладенац упаднуше.
 Кад видио Никола св'јетла краља свете криже,
 Бјеше ти га невољна худа срећа надахнула,
 И бјеше се Никола на криже полакомио,
 И он сабљу повади осјече му русу главу. 65
 Мртва глава полеће у кладенац хладне воде,
 Три се пута проврже, а четвртом проговара :
 „Што ово, слуго, учини, видио ти Бог велики!
 За што данас погуби краља твога господара?
 Да ли за што, слуго моја, нег' за моје свете криже? 70
 Да ми си их ти пит'о, ја бих ти их даровао.
 Али бих ти побоље од овијех саковао.
 Да би, слуго, болов'о на пуно девет година,
 Нити мог'о умр'јети, ни се од гр'јеха исповијет',
 Што год, слуго, праведно не повијеш свеколико, 75
 Како јеси погубио краља твога господара!“
 Кад бијаше Никола мртву главу разумио,
 Мало му се од жалости живо срце не распуче,
 И здовољно отиде пут Будима б'јела града,

- Тер лаживо пов'једа прид угарском прид господом, 80
 Да су Турци јунаци св'јетла краља погубили,
 И жалос се велика у Будиму учинила.
 До мало се Никола злом болести пободио,
 И он ти је болов'о на пуно девет година.
 На Николу доходе попови и калуђери, 85
 Није мог'о умр'јети ни се од гр'јеха исповиђет';
 Али њему говоре они оци калуђери:
 „Који год си велики гријех твому Богу учинио!
 Да н'јеси погубио кога твога родитеља?
 Ал' да н'јеси погубио твога кума крштенога?“ 90
 Бјеше њима тадара све истину повидио,
 Да је јадан погубио краља свога господара,
 И бјеше се тадара с грешном душом разд'јелио.

36.

Бан Миклош Зрињски у Сигету граду.

- Полетио сив сокоде из славнога Биограда,
 Соко сива птица,
 Из славнога Биограда честитому Османовићу,
 У честитом Цариграду, на двор цара Сулимана,
 Соко сива птица. 5
 Честитому силну цару ове р'јечи говораше:
 „Што ми си се од Крајине, господару, одрекао,
 Мој Османовићу?
 Теби ми је Зрињски бане сву Крајину опустео!“
 Кад ми бјеше р'јечи ове цар големи разумио, 10
 Он Османовићу,
 Хрло се је подигнуо из славнога Цариграда,

- И с њиме се подигоше многе паше и везири,
Својим господаром,
И с њиме се још подигну сва царева војска силна. 15
Када ми су дојездили на замјерној покрајини
Добри витезови,
Цар је војску разд'јелио (и) на двоје и на троје:
Најбољом је отпратио Бергат-пашу великога,
Својега везира, 20
И с њиме је отпратио врло јато добрих Турак;
На Будим је отпратио Мехмед-баша Бегљербега,
Својега везира,
И с њиме је отпратио дви'сто хиљад добријех Турак.
Пак је шатор (он) распео под Сигетом б'јел'јем градом, 25
Он честити царе;
И цар ми овако Зрињском бану поручује:
Изиди ми ти, мој бане, из Сигета б'јела града,
Ти, мој Угринине!
Собом здраво (ти) изведи рудокосе витезове, 30
Јер ти се вјером мојом, цар честити, обећајем,
Та, мој Угринине!
Да ми ћу те ја честита на Крајини учинити,
Како но сам учинио млада бана Хрдељића
Хрдељскога бана." 35
Кад ми бјеше ове гласе бане Зрињски дочекао,
Овако ми бјеше силну цару (турском) поручио
Цару Сулиману:
„Фала теби, господару, на свјету и на науку;
Али ти се вјером мојом, бане Зрињски, обећавам, 40
Мој честити царе!
Да ти нећу подати Сигета (ја) твојој вољи,
Већ ако ли мени буде под велику на срамоту,
Мој честити царе!
Јере сам се ја овако славном краљу завјетов'о : 45
Да му нећу (ја) невјере до мо'е главе учинити,
Мому господару:

- Јере би ми (он) два сина злом(е) смрти уморио,
 Које му сам бан Миклауш у закладу оставио,
 Краљу угарскому. * 50
- Кад ми бјеше ове р'јечи цар честити дочекао,
 Вељом силом он навали на Сегета б'јела града,
 Он Османовићу.
 На првоне б'јаше врле (бистре) р'јеке завалио,
 Јере у њих наметаше много дрјева и камења, 55
 Честит господару,
 Много дрива и камења, вреће, лана и бумбака.
 Пак ти му (још) бјеше тврде зиде развалио,
 Граду бијелому,
 Напекон га бјеше јоште живијем огњем опалио. 60
 Кад ми видје бан Миклауш да је њему погинути,
 Он угарски бане,
 При себи је покупио рудокосе Угрочиће,
 Тере њима (бан) овако Угрочићем говораше,
 Он сегетски бане: 65
 „Ево виђу, витезови, да је нами погинути,
 Нег' се помњом помодимо видовному добру Богу,
 Моји Угрочићи,
 Да ни не би срамотне клети Турци погубили!“
 Како бан је њима рекао, тако бјеху учинили 70
 Млади Угрочићи,
 Пак весело изјездили из Сигета б'јела града.
 Мало бјеху изван града Угрочићи изјездили,
 Ти Угри банови,
 Намјера их намјерила на то јато врлијех Турак, 75
 На свакога Угрочића десет Турак допадаху,
 Вјера их убила!
 У њих ти се умутише како сово у голубе,
 Ту све Турке витезове под сабљицу обратише,
 Ти Угри банови. 80
 Мало бјеху понапр'једа Угрочићи пројездили,

Врли Н'јемци освојише у јуначком војевању
 Заче мислит' охоло на који би мог'о начин (стег'о)
 Име гласовито
 Цића тега дједовања након себе оставити, 15
 Након себе оставити земље отете уграбити,
 Из нјемачкијех рука ;
 По том тога висај свијет под влас своју подложити.
 Мисли охоло упути пут Унгарске пут државе,
 Оходи Отмане, 20
 Уздајућ' се да ће Сегет моћи брзо освојити.
 На ту сврху мос простран врже врху Тисе рике,
 У врлој брзини,
 Да би мог'о прико њега своју војску привестити.

38.

Нако сестра Иваниша бана хрватскога утече из рука Турчин
 који је бијаше на привару заробио око г. г. 1380.

В. Мавра Орбини страна 359,

Турчин дворбу двораше у Ива Хрваћанина,
 Хваљена јунака,
 Тер ми дворбу двораше ни за добро ни за злато,
 Нег за драгу сестру Ивана Хрваћанина.
 Ма му се јунаку навршили девет годин, 5
 Нигда није видио драге сестре Иванове,
 Вјеренице своје.
 Ма ти иде Иване у планину лов ловити;
 И двору ми оставља поуздану слугу своју.
 Ма ти пође шетати око двора Иванова. 10
 На прозору видио драгу сестру Иванову,
 Своју вјереницу,

- Ни је може ухитити, ни јој може наудити,
 Најбрже се одвргао у цара у честитога,
 Слуга Иванова, 15
- Тер му иде лаживо св'јетлу цару говорити:
 „Што је било за мене, теби хоћу даровати,
 Мој царе охоли;
 Ма ну мени ти зајми великога коња твога,
 И зајми ми, мој царе, куду сребром оковану, 20
 Мој драги господару,
 И зајми ми, мој царе, стотину златнијех дуката,
 Да ми је купит', мој царе, на пазару чисте свиле,
 Хоћу тебе добавит' л'јене Хрватке дјевојке.“
 Цар му бјеше зајмио што бјеше запитао; 25
 А он бјеше купио сто дуката гране свиле,
 Тер је свилом отиш'о у лијепу Хрватију,
 Тер је шатор разврг'о посред поља хрватскога;
 А све добро зачуле л'јене Хрватке дјевојке,
 И добро је зачула драга сестра Иванова: 30
 „Пушта' мене, Иване, мој браче, у равно пољице,
 Да је мени купити с другам мој'јем гране свиле.“
 Тер је сестру пустио с другама у равно поље,
 А кад дође гиздава Турчину под свиден шатор.
 Шатор бјеше скупио, на коња се узметнуо, 35
 И уза се узврг'о драгу сестру Иванову.
 Ма кад бјеху, мој Боже, планиноме зеленоме,
 Обадва млађахна,
 Али пође Турчине дјевојци говорити:
 „Како ћу те провестити кроз цареве б'јеле дворе, 40
 Селе Иванова?“
 А она му на тему гиздава одговорила:
 „Нуто с нога ти сазуј жуте чизме и папуче,
 Тер их мени ти обуј л'јеној гиздавој дјевојци.
 И с главе ми ти скини тумбане од б'јеле свиле, 45
 Тер их мени постави гиздавој дјевојци;
 На бедру ми припаши борду сребром оковану,

И стави ме, Турчине, на твојега коња добра,
 Тер стани прида мном млађахном за калауза;
 Тако ме ћеш провестит' кроз цареве б'јеле дворе.* 50
 Све што рекла дјевојка, све је Турчин учинио,

Мој драги господару,

И још се Турчине сам собоме разговараше:
 „Да ме хоће приварити, не би мене свјетовала
 Сестра Иванова.“ 55

Ма када је ставио млађахну на коња добра,
 Она коња обрну ка лијепој Хрватији,
 Али Турчин кликује млађахну из танка грла:
 „Пођи с Богом, дјевојко, врати мени коња добра,
 Селе Иванова!“ 60

Она млада дјевојка не слушаше, ни хајаше.
 Ма кад дође дјевојка посред поља хрватскога,
 Ту је коња одсјела према двору Иванову,
 Брајена својега.

Сву на коње затекла л'јепу хрвату (sic!) господу,
 И на коње затекла Ивана Хрваћанина, 65

Брајена свога:

„Дођи мени, Иване, на коње одговорити,
 Прије хоћу с тобом л'јеп објед обједовати!“
 С мање му се не може Ивану ни учинити, 70
 Нег' је пош'о сестрици на л'јепи господски објед.

А кад они бјеху сред обједа господскога,
 Пође сестра брајену на обједу говорити:
 „Ја одовуд сусретох једну влашку потурицу,
 Гдје ми води свезану л'јепу Хрватку дјевојку; 75
 Али кога не има, али за њу и не хају?“

Тад га сузе полише Ивана низ бијел образ,
 Хрваћанина,

Тер ми узе сестрици на тему овако одговарати:
 „Оно ти је моја била рођена драга сестрица, 80
 И ово за њу ја купим л'јепу хрвашку господу,
 Једа бих је како год сестру моју скапулао.“

Тад се њему објеси око грла љутом змијом,
 Немој, брате, мучити л'јепе хрватске господе,
 Сестра твоја освети и тебе и сама себе,
 Она ти је младјакна без откупа скапулала!*
 Тад велико весеље учинио јунак Иван,
 Хрваћанин.

39.

Како је Новаку утекла вила његова љубовца.

Три весеља чињаше Новаче у б'јелу двору:
 Једно чини весеље селу своју удаваше;
 Друго чини весеље Грујици, сину својему;
 Треће чини весеље, ер је дворе оградио.
 И свак ми се весели у његову б'јелу двору,
 Ма се само не весели л'јепа љуби Новакова.
 Пође ми јом говорит' млада седе Новакова:
 „Свак се данас весели у весељу браца мога,
 А ти му се не веселиш, ни Грујици сину твому?“
 Али њоме љубовца Новакова одговара:
 „Како ћу се веселит' у весељу браца твога?
 Кад ме Новак ухитио б'јелу вилу на Дунају,
 Он је мени уграбио брза крила и оглавља,
 Да ми хоће он вратити брза крила и оглавља,
 Л'јеп би танац извела прид дворовима његовијем,
 И у танцу скупила дванес млад'јех дјевојчица,
 Све би биле млађакне једне слике и прилике.“
 Кад је бјеше разумјела л'јепа седе Новакова,
 Она млада отиде брацу свому говорити:
 „Свак се теби весели у б'јелому двору твому,
 Само ти се не весели б'јела вила, љуби твоја,

5

10

15

20

Нег је мени овако љуби твоја говорила :
 „Откад је си ухитио на тихому Подунају,
 Да си њоме уграбио брза крила и оглавља.
 Кад би јом их хотио, брате драги, повратити, 25
 Д'јеп би танац извела прид твојијем б'јелијем дворим.
 И у њему скупила дванес младијех дјевојчица,
 Све би биле млађахне једне слике и прилике.“
 Бјеше ти га Новака научила худа срећа,
 Љуби својој повратио брза крила и оглавља. 30
 Она му је извела д'јепи танац прид дворовим.
 И у њему бијаху дванес младијех дјевојчица,
 Све су младе дјевојке једне слике и прилике.
 Пак се с крилим завилу у висину ведра неба,
 И за њоме Новаче на својему добру коњу. 35
 Пође љуби дозиват' из својега танка грла :
 „Поврати се, поврати, б'јела вилу, љуби моја!
 Кому љуби остављаш твоје д'јепе перивоје?
 А кому ли остављаш Грујицу, сина твојега?“
 А Новаку овако б'јела вила одговара : 40
 „Не бих ти се повратила за моје за црне очи ;
 Ја ти веће не хајем за моје д'јепе перивоје,
 А Грујицу сина мога често ћу га походити,
 Кад га будем походит', ти ме нећеш ни видјети.“
 Кад је Новак разумио б'јелу вилу љуби своју, 45
 Жалостан се он нађе у својему срцу живу,
 Здовољно се поврати ка својему б'јелу двору. —

Над је Страхињи Бановићу жена учинила издају, и над су је
за то браћа ње погубили.

На обједу стајаху мила браћа Уговићи,
И с њима ти бијаше млад Страхиња Бановићу.
Они ми се веселе у господској у трпези,
Али ми се не весели Страхињица Бановићу,
Него стоји здољољно с шурам својијем на трпези. 5
Иде Стјепан Уговић Страхињици говорити:
„Што се, шуро, не веселиш поред с нама у трпези?
Али жалиш, Страхиња, дворе твоје поробљене?
Али жалиш, мој шура, љуби твоју заробљену? —
Ако жалиш, мој брате, дворе твоје поробљене, 10
Ставит' ћемо царине по лијепој влашкој земљи,
Хоћемо ти из нова дворе твоје поновити.
Ако ли ми ти жалиш љуби твоју заробљену,
Што је теби заробио Деналија Влаховићу,
Хоћемо те опета другом љуби оженити.“ 15
Али пође Страхиња шури свому одговарат':
„Остави ме, мој шура, ради Бога великога:
Што ти мени говориш о мојему б'једу двору,
Да ћеш ставит' царине по лијепом влашком земљом,
И да ми ћеш из нова дворе моје поновити — 20
Н'јесу мени, Стјепане, туђе сузе од потребе,
Ни да мене проклињу тужни Власи сиромаси.
Шта ти мени говориш од Јелице љуби моје,
Да ћеш мене опета другом љуби оженити, —
Ја се нећу Јелице никад веће додати; 25
Него мени ти нудај тестијера и благослова,
Ер ти хоћу отити у планину у зелену,
Једа бих се у планини на в'у срећу намјерио.“
Али њему Стјепане Уговићу говораше:

- „Нека с тобом ја пошљем једнога од Уговића.“ 30
- „Нећу, рече, Стјепане, ниједнога од Уговића,
Н'јесу мени, мој шура, браћа твоја од потребе.“
И бјеше на бедру корду своју припасао,
А у руку узео ту палицу древовицу;
И он тамо отиде пјешнице, без коња добра, 35
И прид собом одведе Безбиљега хрта свога,
Кад је дош'о Страхивића у планину у зелену,
У планини наводи једно турско младо момче,
Дје ми момче јежђаше по планини по зеленом.
Бјеше му се поклонио и страм пута уклонио. 40
Пође њега питати то турачко младо момче,
„Откуд идеш, каурине, од које си покрајине?
Докле си се запутио пјешнице, без коња добра?
Али ти је ко годи коња твога уграбио?“
А Бановић Страхивића турском момку одговара: 45
„Н'јесу мени, Турчине, мога коња уграбили. —
Ја ти имах побратима, Деналију Влаховића,
И чуо сам, Турчине, друзи ми су повједали,
Да је мени у истину мој побратим погинуо.
За то идем од јада пјешнице, без добра коња.“ 50
Али пође Турчине Страхивићи одговарати:
„Ти се немој, каурине, ништа за то жалостивит'
Није теби Деналија, твој побратим, погинуо,
Нег' је добро јунаштво Деналија учинио.
Он је дворе поробио Страхивиће Бановића, 55
И он ти је заробио л'јепу љубу Страхивићину,
И оно га под шатором кодак тихога Данаја.“
Кад је јунак Страхивића младо момче разумио,
Бјеше ти му муштулука златан дукат даровао,
И он брзо отиде пут тихога Подунаја; 60
Из далеко угледао Деналијин био шатор,
Тер се иде полако ка шатору приближати;
Под шатором углед'о л'јепу Јелу, љуби своју,
Пође ти јом Страхивића сабљом својом попр'јеживат',

- Да ми не би пробудила Деналију Влаховића ; 65
 А он савак борави Јелици на свиону скуту.
 Бјеше млада познала Страхињицу господара,
 И бјеше је научила невоља и худа срећа,
 Брзо пође будити Деналију Влаховића :
 „Пробуди се, Деналија, из неба те брод убио ! 70
 Сад ће тебе Страхиња, мој господар, погубити !“
 Бијаше се Деналија с тихвјем санком разбудило,
 И сабљу је узео у десницу руку своју,
 И они се бијашу на те сабље ударили,
 Али нико никому н'једне ране не задава. 75
 Сабље бјеху јунаци до барђака обломиле,
 Пака су се ухитили на јуначке б'јеле руке,
 Један другијем не може метнути на прну земљу.
 Деналији Влаховићу худа срећа прискочила:
 Папуч му се попузе по трави, по дјетелини, 80
 Бјеше јунак паднуо на јуначку прну земљу.
 Тадар пође невољан а'јепу Једу дозивати:
 „А дје ми си, дје ми си, а'јепе Јеле Страхињина,
 Или мени помози, или твому господару !“
 Кад виђела Јелица да ће Турчин погинути, 85
 Бјеше ти се добавила уломка од оштре корде,
 И њим пође Страхињу по рамену ударати.
 Кад видио Страхиња што је она намислила,
 Пође јадан кликоват' Безбиљега хрта свога :
 „Дје си, хрте Безбиљеже, у потреби вјерни друже !“ 90
 А он хрте лежијаше у планини стрампутнице.
 Кад бијаше разумио глас својега господара,
 Прешно ти је дотрч'о на јуначко разбојиште,
 Деналија ухитио за његово танко грло,
 И бјеше му Турчину танко грло примакнуо. 95
 Кад видјела Јелица да је Турчин погинуо,
 Брзо се је узвргла на његова коња добра,
 Тере пође бјежати у планину у зелену.
 А за њоме Страхиња цјешнице без коња добра,

- Пође ти је кликоват' из својега грла танка : 100
 „Дочекај ме, дочекај, д'јепа Јеле, љуби моја!
 Што си јадна чинила, чинила си за невољу.
 Ово теби, љубовце, вјере Бога великога,
 Да ти нећу никаква безакоња учинити ;
 Нег' те здраво довестит' к твојом браћим Уговићим!“ 105
 Бјеше ти се Јелица на те р'јечи приварила,
 И њега је млађахна на коњицу дочекала.
 Уза њу се Страхиња на коњица узметнуо,
 Пака се је повратио ка шатору Турчинову,
 И бјеше ти по њему злато и благо покупио, 110
 И бјеше ти се повратио ка лијепом Бугарији,
 Ка лијепом Бугарији, к шурам својијем Уговићим.
 Кад је дош'о Страхиња прид њихове б'јеле дворе,
 Бијаху се та браћа чудну чуду зачудили,
 И они су Страхињу у весељу причекали, 115
 Пођоше се веселит' у њихову б'јелу двору,
 Ма се неће Страхиња да весели нимадакно,
 И пође му Страхињи шура Стјепан говорити :
 „Што ми, шуру, ти стојиш зловољно и невесело?
 Тер се с нами не веселиш твом јунаштву великому 120
 Што си данас учинио с Деналијом Влаховићем?“
 Кад бијаше Стјепана Страхињица разумио,
 Пође с себе свлачити своју скерлетну доламу,
 И бјеше отворио б'јело раме до кошуље,
 И овако Стјепану жури свому одговара : 125
 „Како ћу се, мој жура, поред с вами веселити?
 Ово, рече, погледајте плећи моје израђене,
 Што ме ваша сестрица прид Турчину даровала.
 Кад видјели Уговићи и Страхињу разумјели,
 Сестру своју извели изван свога б'јела двора, 130
 И ту ти је бијаху на кордице разд'јелили.

41.

Како Митро Јаншић потворен чудновато се оправда прид
Стјепаном братом својијем, и како Стијепо своју љуби кривицу
бритном сабљом страти.

Л'јепу јежђу јездијаху два Јакшића, л'јепа братца,
Они јежђу језд'јаху зеленом планином,
И онако јездећи планином зеленом,
Оде Ст'јепо Јакшићу брату Митру говорити :
„Језди боље прида мном твојега коња добра; 5
Колико бих ја тебе дофатио сабљом мојом,
Ја бих теби осјек'о при раменом русу главу!
Ере ми се тужила вјенчана љубовца,
Да си мени под силу љубио љуби моју.“
Када бјеше Митре разумно брата свога, 10
Пође он говорити брату свому :
„Ако сам ти, брате, ја љубио вјенчану љубовцу,
Саета се спуштала из аера ведра неба,
Тере мене удрила и пода мном коња добра.
А то ли ми ти јоштер не вјерујеш, мили брате, 15
Када ми дођемо сред зелене сред планине,
Ту ћемо ми наћи један мрамор студен ками;
Уза њ ћемо ми наћи сухо дрво јаворово,
Тер ме ћеш ти чути, к'о ти ћу се оклимати!“
Кад ми они дођоше сред зелене сред планине, 20
Ту ми вађоше један мрамор студен ками,
И уз камен сухо дрво јаворово :
Срдашце је принио ка мрамору студеному,
А рукама опхити сухо дрво јаворово,
Пака ми је отиш'о свому брату говорити : 25
„Послушај ме, мој брате, к'о ти ћу се оклимати :
Ако ти сам, мој брате, љубовницу вјенчану љубио,
Срдашце ми устинуло к'о но мрамор студени,

- А руке ми усахле в'оно јавор сухо дрво ;
 То ли ти н'јесам ја љубио вјенчане љубовце, 30
 Из мрамора студена проврела жива вода,
 Из јавора сухога жути цвијет процаптио,
 По(д) тобом се, мој брате, поплашио добар коњиц,
 Тере ми се не мог'о ни уздом устегнути !"
 И то ми се бијаше чудно чудо учинило : 35
 Вода из мрамора студена проврела је жива,
 Из јавора сухога жути цвијет процаптио,
 Тере ми се под њиме добар коњиц поплашио,
 Не мог'о га левента ни уздом устегнути.
 Нег' оно ми отиде брату Митру говорити : 40
 „А тако те, мој брате, не убио Бог велики ,
 Ти то мени устегни ну мојега коња добра,
 Тер ћемо се ја и ти повратити к л'јепу двору ;
 И када се повратимо ка нашему б'једу двору,
 Ми ћемо кушати наше вјенчане љубовце, 45
 Ка ће љубовца кому на добро пристанути.“
 Када ми Митре бијаше разумио брата свога,
 Он ти је њему устег'о његова добра коња,
 Пака ми се вратише ка својему л'јепу двору ;
 И када ми дођоше ка Митрову л'јепу двору 50
 Прид двор(м) ми находе бро Митрову (sic!) драгу љуби,
 Отиде ми он Митре говорити драгој љуби :
 „Справља ми се брат Стјепан у цара за поклицара,
 У мене зајимава хаљине и коња добра,
 Хоћу ли му ја зајимат' хаљине и коња добра ?“ 55
 Кад ми она бијаше господара разумјела,
 Она ми отиде господару говорити :
 „Зајми му, господару, хаљине и коња добра,
 Ако ми се он врати здраво из л'јепа Цариграда,
 Он ће теби вратити хаљине и коња добра, 60
 Он ће теби вратити и лијепо захвалити.“
 Када бијаше Стјепан разумио бро Митрову драгу љуби,
 И он пође кушати бро његову драгу љуби,

Отиде ми Стјепане драгој љуби говорити :
 „Справља' ми се, љубовце, брат Митар у дара за поклисара, 65
 У мене зајимава хаљине и коња добра.“
 А када га бијаше драга љуби разумјела
 Отиде ми она Стјепану говорити :
 „А дје му су његове хаљине и његов коњиц добар ?
 А да би му јунаку брзо пусте остануле!“ 70
 Када бијаше Стјепан драгу љуби разумио,
 Веома му се бијаше јунаку мучно учинило,
 У њега ми бијаше бри његова бритка сабља,
 Тер ми сабљу повади с појаса биједога
 Тер ми љуби удари по грау по бијелому. 75
 Глава јој панула на јуначку црну земљу.

42.

То исто али иначе.

Два су брата јездили планиноме коња добра.
 Пође Митар Јакшићу Стјепану бесједити :
 „Немој, брате, јездити добра коња поред за мном,
 Него, брате, одјезди понапр'једа коња добра,
 Како тебе не могу очи моје ни виђети.“ 5
 Али иде Стјепане брату Митру говорити :
 „Коју ти сам срамоту, драги брате, учинио?“
 Пође Митар Јакшићу брату свому говорити :
 „Како ми н'јеси срамоту и сагријеху учинио,
 Кад ми љубиш љубовцу у бијелу двору мому?“ 10
 Поче Стјепан Јакшићу Митру брату говорити :
 „Хо'мо, брате, јездити коња добра наприједа,
 И хоћемо ту наћи л'јени јавор сухо дрво,

И под њиме, мој брате, лијеп мрамор студен ками;
 Хоћу ти се закљичат' на јавору суху дрву, 15
 На јавору суху дрву, на мрамору студеному.“
 И они су отишли у планину у зелену,
 И ту ми находе лијеп јавор сухо дрво,
 И они ми находе лијеп мрамор студен ками.
 И скочи се Стјепане с свога коња великога, 20
 Тер ми ногам' стануо на мрамор студен камм,
 А рукама бијаше сухо дрво загрлио;
 Ту се поче закљичат' Митру брацу рођеному:
 „Ако је, брате, омраза међу нама поставјена
 Из мрамора студена жива вода ударила, 25
 А и јавор сухо дрво л'јепо озеденио!
 Ако ли је истина што си мени говорио,
 Да би ноге остале при мрамору студеноме,
 А и руке јуначке при јавору суху дрву!“
 Да се Митру погледат' к јавору суху дрву, 30
 То т' му јавор сухо дрво л'јепо озеденило;
 Из мрамора студена жива вода узавреда.
 Кад је Митар видио, да је омраза поставјена,
 Браца свога бијаше б'јелом руком загрлио,
 „Прости, брате Стјепане, ради Бога великога; 35
 Ер је, брате, омраза међу нама поставјена.“

43.

Како планинкиња вила завади два брата Јакшића.

Л'јепу језду јездијаху два Јакшића мила брата,
 Два мила брајена,
 Они језду јездијаху горицоме зеленоме,

- И они се мила браћа међу собом зговараху,
 Два мила брајена. 5
- Поче овако Митар Јакшић Стјепану бесједовати:
 „Ево ти смо ми два брата, Стјепане, нежењени,
 Јакшићу брајене,
 Срећа ако нас нанесе на коју гиздаву дивојку,
 Пођ' се један тад од нас, мили брате, ожени, 10
 Јакшићу брајене.“
- Ту им бјеше приспјела милој браћи худа срећа,
 Јер их бјеху зачуде од планине б'јеле виле,
 Планинскије виле,
 И оне се б'јеле виле међу собом зговораху: 15
 „Је ли која међу нама у планини б'јела вила,
 Планинскије виле!
 Која би ми посвадила два Јакшића мила брата?
 Јер ћемо је поставити краљицоме нада св'јема,
 Планинскију вилу.“ 20
- Међу њима нађе се у планини б'јела вила,
 И наче им овако другами бесједовати,
 Планинскија вила:
 „Ја ни ви ћу посвадити два Јакшића мила брата.“
 Док се бјеше Јакшићима у' сусрету учинила 25
 Планинскија вила,
 Тер им пође Јакшићима добру срећу називати:
 „Добра вами срећа буди, два Јакшића, мила брата,
 Два мила брајена!“
 „Бог дај теби, дивојко, и теби ми добра срећа!“ 30
 Како бјеше витез Митар ту дивојку сагледао,
 Гиздаву дјевојку,
 Да љепотом одс'јеваше жарком сунцу и мјесецу,
 Поче ти ми овако дјевојци бесједити
 Јакшић витез Митар: 35
 „Ето ти смо ми два брата, дјевојко, нежењени,
 Једнога од нас обери, кога ми је теби драго,
 Гиздава дјевојко,“

- Ту им бјеше милој браћи приспјела худа срећа,
Она бјеше обрала Стјепана млада Јакшића, 40
Витеза јунака.
- Како бјеше витез Митар тако чудо угледао,
'За појаса повади ханџара позлаћенога,
Јакшић јунак Митар,
Брата свога удари у његово живо срце, 45
Туј га бјеше црна земља и без душе дочекала,
Јакшића Стјепана.
- Како виђе витез Митар да је брата погубио,
Поче ти ми витез Митар туј дјевојку проклињати,
Гиздаву дивојку: 50
'Давори ми, дјевојко, буд' проклета срећа твоја!
Да ли хоћеш ти данас до два брата погубити,
Два Јакшића брата!'
- Паке себе ханџаром у срдашце ударио.
Ту је њега црна земља и без душе дочекала, 55
Јакшића јунака,
Оба ти су мила брата цић дивојке погинула!

44.

Свађа браће Јакшића на дјелидби.

- Кад ми су се дјелила два Јакшића мила брата,
Л'јепо су се Јакшићи у д'јељењу погодили.
Погодит' се не могу од зелењка коња л'јепа;
Од коњица од зелењка, од сокола тишњићара.
Пође Митар Јакшићу у планину лов ловити, 5
Поче својој љубовци тихе р'јечи говорити:
'Ах тако ти у Богу, моја љуби, великому!
Ну ми објед приправи у мојему б'јелу двору,

И на објед зазови Стјепана дјеверка твога ;
Отруј, Јеле, Стјепана у обједу господскому, 10
Нека д'јела не иште од зелењка коња добра,
Од коњица зелењка, од сокола тишњићара.“
Брзо Јеле бијеше господара послушала,
А објед приправи у својему б'једу двору;
Л'јено обједоваху, а љепше се разговараху. 15
Поче Јеле Митрова дјеверку бесједити:
„Пође Митар Јакшићу у планини лов довити,
Ма ми поче Јелици, љуби својој, говорити,
Да ја објед приправим у мојему б'једу двору,
И да тебе дозовем Стјепана дјеверка мога, 20
И да тебе отрујем у обједу господскому,
Да му д'јелка не иштеш од зелењка коња добра,
Од коњица зелењка, од сокола тишњићара.
Прије коњиц зелењко спредње ноге уломио,
Сиви соко тишњићар у планину полетио, 25
Него ли Стјепана ја дјеверка отровати.“
Онолико малахно то њихово говорење,
Али Митар покликну из зелене из планине:
„А дје ми си, Јелице, вјенчана љуби моја!
Ако н'јеси Стјепана отровала браца мога, 30
Немој ми га ни троват' у обједу господскому:
Коњиц ми је зелењко предње ноге уломио,
А соко је тишњићар у планину убјегнуо!“
Поче Јеле Митрова господару говорити:
„Ходи, Митре Јакшићу, к твому дому биједому, 35
Ја ти н'јесам Стјепана отровала браца твога.“
Поче Митар Јакшићу љуби својој говорити:
„Ах мајка блажена, која те је породила,
Јер ми н'јеси Стјепана браца мога отровала.“
Кадар Митар доходи на његове б'јеле дворе 40
Веселе су чинили у својему б'једу двору.

45.

Како Стјепан Јакшић изроби Маргариту сестру своју из руна
бана Моринскога.

Пође Стјепан Јакшићу старој мајци говорити:
„Јеси ли ми, мајко, имала од срдашца кћерцу твоју?“
Ма му иде старица овако одговарати:
„Немој мене, моје д'јете, без жалости жалостивит',
Ере ти сам родила Маргариту сестру твоју: 5
Кад су Турци, моје д'јете, ово село поробили,
Маргариту заробише у код'јевци младо д'јете;
И ово сам ја чула од мојијех другарица
Да је млада робиња у бана у Моринскога,
Да је бане он не да на откупе на ниједне, 10
Нег' је хоће удомити у својему б'јелу двору;
И ово сам ја чула од мојијех другарица
Да је млада дјевојка твоје слике и прилике.“
Како бјеше Стјепане стару мајку разумио
Брзо ми је ушет'о у своју б'јелу камару, 15
Тер ми себе уреси и под собом коња добра:
На се ми је обућ'о од свиле златне каваде,
На главу је ставио камиловац био клобук,
За клобук је задио све перо од суха злата,
Коњу ми је задио б'јело перје и црљено. 20
Пака се је метнуо на својега коња добра,
Тер ми тамо одјезди ка Морињу л'јепу граду;
На вратим наводи Моринке младе дјевојке.
Оне платно б'јељаху на кладенцу хладне воде,
Пођоше се дјевојке међу собом зговорити: 25
„Ну ти л'јепа јунака, л'јепо ти га је погледати,
Мој л'јепи Боже;
Би ли рек'о да је брат он банове робињице?“
Како бјеше Стјепане те дјевојке разумио,

- Ал' их пође Стјепане тврдијем клетвам заклинати: 30
 „Тако вама, дјевојке, у Богу у великому,
 И тако вам, дјевојке, брзо платно уб'једити,
 Брзо платно уб'једити на дарове разд'једити,
 Хоћет' ли ми, дјевојке, све истином сповидјети?“
 Пођоше му дјевојке овако одговарати: 35
 „Тако нами, јуначе, у Богу у великому,
 Ми ћемо ти, јуначе, све истину сповидјети.“
 Али им пође Стјепане овако бесједити:
 „Је ли то ми на дому од Мориња св'јетли бане?“
 Пођоше му дјевојке овако одговарати: 40
 „Ово није на дому од Мориња св'јетла бана,
 Нег' је пош'о граде д'јелит' на Дунају хладне воде,
 Које му је бабаљко с бојним коцјем придобно.
 Ма то му је на дому његова робињица,
 Која је млада дјевојка слике твоје и прилике.“ 45
 Ал им пође Стјепане овако бесједити:
 „Тако вама, дјевојке, у Богу у великому,
 Повјејте ми обиљеже од банова б'јела двора.“
 Пођоше му дјевојке овако одговарати:
 „Прид вратијем су од двора три каштјела саграђена, 50
 На вратијем од двора ромазин од сува злата.
 На пенцџеру ћеш наћи робињицу славна бана,
 Гдје се млада она меће јабучицом позлаћеном.“
 Али Стјепан одјезди на банове д'јече дворе,
 На пенцџеру наводи робињицу славна бана, 55
 Гди се млада она меће јабучицом позлаћеном;
 Али јој пође Стјепане божју помоћ називати:
 „Божија помоћ да ти је, гиздава млада дјевојко,
 Је ли то ми на двору од Мориња св'јетли бане?
 Ере хоћу данаска нешто с њиме говорити.“ 60
 Ма му пође дјевојка охоло одговарати:
 „Остав' ме се, јуначе, оставио те Бог велики,
 Чеса имаш говорити од Мориња свјетл'јем баном?“
 Али јој опет Стјепане овако бесједоваше:

- „Тако теби у Богу, гиздава д'јена дјевојко, 65
 Напој мене, дјевојко, и пода мноме коња добра;
 Кад ми браћа твоја иду планиноме зеленоме,
 И ја браћу твоју појим и под њима коње добре!“
 Ма му опет ђевојка охоло одговараше:
 „Остав' ме се, јуначе, ради Бога великога, 70
 Да су мени дјевојци браћа моја у животу
 Не бих била робиня у бана у Морињскога!“
 Али јој опет Стјепане овако бесједоваше:
 „Тако мени, дјевојко, у Богу у великому,
 Како ти су све лаживо сповидјели; 75
 Ово т' Митар ужива с љубавцом у д'јепу двору,
 А ово ти Стјепана под твојијем б'јелим двором.
 То ли, млада дјевојко, ти ни тако не вјерујеш
 Суди млада, дјевојко, по твојему б'јелу лицу!“
 Како бише млађана драга браца разгледала, 80
 Јабуком је метнула о ону црну земљу,
 А пака је истрчала на врата од б'јела двора,
 Тер му се објесила о његову танку грлу.
 А пак с њиме ушета у своје у б'јеле дворе,
 Тер по двору скупцили и сребро и сухо злато; 85
 А пака је метнуо за себе на коња добра,
 Тер ми с њоме одјезди на своје на б'јеле дворе.
 Из далеко га бјеше стара мајка угледала,
 Подалеко старица према њему ишетала,
 Коња њему примаше, за здравље га упиташе: 90
 „Јеси ли ми, моје д'јете, добро, здраво и весело,
 И гдје ми си испросио твоју драгу вјереницу?“
 Али јој пође Стјепане овако одговарати:
 „Ово н'јесам испросио нигђе драге вјеренице,
 Него ти сам довео Маргариту к'ћерцу твоју!“ 95
 Како бише старица сина свога разумјела,
 Маргариту примила на своје на б'јеле руке,
 Тер је поче целивати и по врату и по образу.
 А пака је увела у своје у б'јеле дворе,

Ведико ти је весеље Стјепану у бијелу двору,
Није такога весеља под небом на црној земљи!

46.

Попијевна од Свилојевића.

Али сиде дивојка мисецу говорити,
Небога дивојка;
„Ка си⁽¹⁾ мени липи мисец кој' доходиш с истока,
Јеси видио в Цариграду мога млада Свилојевића,
Заручника мога? 5
Је ли и сад у животу а да су га изгубили?“
Али сиде јасан мисец тој дивојки говорити,
Заручници млади:
„Јесам видио пред вчером у липому Цариграду,
И хоћу ти истину, нут' дивојка, казивати, 10
Гиздава дивојко!
Тако ми се не мрчати како истину казивати:
Цар је чинио преда се, нут' јунака, дозивати,
Цар силени турски,
Тере сиде говорити младому Свилојевићу: 15
„Да имаш ми истину Свилојевић казивати,
Мој сужњу невољни,
Што те хоћу зможан цар ја садашна опитати.“
Али наста Свилојевић силну цару говорити,
Цару честитому: 20
„Тако ми се гвозђа мога и невоље опростити,
Хоћу ти ја истину, господине, казивати,
Мој силени царе!“
Али наста силени цар сужњу свому говорети:

¹ У изворном рукопису ово је свакако ваљало читати „кажи“

- „Којом смртјом хоћеш гинут', избери си највољењу?“ 60
 Тере иде Свилојевић цару зможну говорити,
 Цару честитому:
 „Сабљом сам се хранио, од сабље ћу и умрити,
 Чини мене посадити на мојега добра коња,
 Мој честити царе! 65
 Сабљу моју да припашу а наopak руке звежу,
 Тер ме чини с јаничари на меданак изводити,
 Мој силени царе!
 Да јунаци међу собом завезана да ме губе.““
 Заповидал цар делијам, три стотине јаничаром, 70
 Турком витезовом,
 Да имају јунака под оружјем погубити.
 И кад Турци видијаху завезана сужња млада,
 Једно младо момче;
 Али наста један Турчин нут' осталим говорети: 75
 „Што хоћемо завезана каурина погубити,
 Млада Свилојевића?
 Што би нам се шпотовали и остали витезови!““
 Али сиду проста чинит' и руке му одвезати,
 Младу Свилојевићу. 80
 Бритву сабљу измаче, коњица потходи,
 Много Турак посиче нут царева делије,
 Јаничаре Турке.
 Тере јунак доведе на бусију Краљевића.
 Сви Турци ми изгинаху, нег' једнога пропушћаху 85
 Рањена јунака,
 Који е цару глас односи ваг' су сужња изгубили!“

47.

Како се је Никола Радановић одвр'го од свога господара.

Иде Пав'о Бановић слуги свому говорити:
 „Што се, слуго, одврже од богата господара?
 И ти дође дворити у убога господара?
 Он ти има под собом седамдесет и три града
 А ја, слуго, не имам нег двадесет и четири; 5
 Али ништа не мање хвала Богу великому,
 Хоћу теби од мала који д'једак учинити.“
 А Никола Радановић бану Павлу одговара:
 „Хоћу теби истину, господару, повићети:
 Кадно ти сам служио бана Петра Ковачевића, 10
 Докле ми се не бјеше бане Петре оженио,
 Није мене хранио како но се слуге хране,
 Нег је мене хранио, како брата рођенога;
 Није ти се бројила спендца моја ни његова,
 Нити су се бројиле свиде моје ни његове, 15
 Нити су се познали коњи моји ни његови;
 И мене је хранио прима себи у трпези:
 Ма кад ми се хотјаше мој господар оженити,
 И кад свате купљаше за отити по невјесту,
 Ја ти ц'јењах, господару, собом ме ће одвести, 20
 За младога дјеверка уз његову вјереницу;
 А он ти ме оставља у својему б'једу двору,
 Да му чувам двореве и у двору дробну спензу.
 На то ми се, господару, ништа није ражалило.
 Кад су дошли сватови прид Петрове б'јеле дворе, 25
 Пођох тадар да примим под невјестом коња добра,
 Али не да невјеста на коња ни погледати
 Него сама одсједа под собоме коња добра.
 Није ми се ни на то, господару, ражалило.
 Сватови су уљезди с невјестом у б'јеле дворе, 30

Ови су се посадили за господску за трпезу.
 Ц'јеним да ће њ мене за трпезу поставити,
 А он ме је ставио да им служим добро вино.
 Није ми се у истину ни у томе ражало.
 Онако се у трпези та господа веселећи, 35
 Један Турчин допаде прид Петрове б'јеле дворе,
 И њега ти позива на јуначко бојно коцје.
 Када ти је Турчина бане Петре разумио,
 Пође тада гледати уз трпезу, низ трпезу,
 Једа би га који год од господа одм'јенио. 40
 Сва господа ко супри обједнога погледаше.
 Ја се бијех погледу бана Петра домислио,
 Вргох конд'јер и чашу прид госпуду на трпезу,
 И на мене поставих Петрове свидене хаљине,
 И његову царкуду на моју на русу главу. 45
 И у руку сам узео бана Петра бојно коцје,
 И ја ти се узвргох на Петрова коња добра;
 Пака брзо изидох ка Турчину на ливаду,
 Када ме је загледао Турчине загоранине,
 Пође ти ми Турчин ове р'јечи говорити: 50
 „Луде слуге овога, лудо ти ће погинути,
 Који хоће погинути за својега господара!“
 И он коња затече од Петрова б'јела двора,
 Добро коња затече, ма рђаво коцјем удри;
 Коцјем бјеше удрио у јуначку црну земљу. 55
 Коцје му се бјеше и на троје приломило:
 Тад му пођох Турчину господару говорити:
 „Стој ти мени, Турчине, како но сам и ја теби!“
 Не хтијаше Турчине, и с мање му се не могаше,
 А ја коња затекох прима њему уз ливаду, 60
 Добра коња затекох а још боље коцјем удрих,
 Коцјем сам га удрио у његово живо срце;
 На коцју га изнио из сед'оца коњу добру,
 И он ти је паднуо на јуначку црну земљу,
 И ја ворду повадих, одсјекох му русу главу, 65

На глави му бијаше царкула од суха злата,
 На царкули стајаше златна круна од бисера,
 И на круни нанизано седамдесет прстенака,
 Што је Турчин погубио седамдесет младожења.
 Царкулу сам дигнуо са његове русе главе, 70
 И њу ти сам ставио на моју на русу главу,
 С моје главе царкуду на његову поставио:
 А пака сам ушет'о у Петрове б'јеле дворе,
 И прида њ сам донио Турчинову мртву главу.
 Ц'јеним тада, господару, да ће мене даровати, 75
 А он мени уздарја не одвраћа ниједнога,
 Него се је невјеста из трпезе подигнула,
 И мени је дигнула царкуду са русе главе,
 Прстенке је узела на руке их изредила,
 И на главу ставила златну круну од бисера, 80
 А на главу Петрову царкуду од суха злата;
 И још ми је Николи та невјеста говорила:
 „За тебе је, хурјатине, царкула од суха злата?
 За тебе ли прстенци и с бисером златна круна?“
 Тадар ми се бијаше, господару, ражалило, 85
 И тада сам утек'о из Петрова б'јела двора;
 А он за мном, бане Петре, на својему коњу добру,
 И мене ти дозивље из својега танка грла,
 Једа бих се повратио ка његову б'јелу двору.
 И за то сам отиш'о од мојега господара!“ 90
 Али Пав'о Бановић слуги свому одговара:
 „Поврати се опета ка твојему господару,
 Веће ми су листови бана Петра додијали,
 Да бих тебе повратио ка његову б'јелу двору.“
 Али на то Никола бану Павлу одговара: 95
 „Да ми дава садара до четири б'јела града,
 И да мени он дава за довље спендзе дробне,
 Не бих ти се повратио ка његову б'јелу двору!“

- Када ми га не може Радосаве сустигнути,
 Поклопио се је својим шћитком переним; 45
 Тере ми је отишао за дружином без коњица,
 Својом свитлом сабљицом, свитлим коцјем на рамену,
 Сиверине,
 За њим се је упустио Влатко, удински војвода,
 На својему витез Влатко јуначкому добру коњу; 50
 И када ми Радосава Сиверинца сустизаше
 Смјрио га бише меју плеће ударити,
 Положивши вито коцје брзу коњу међу уши,
 Већ ми се је Радосаве јуначки изврнуо,
 Војевода, 55
 Тере тому витез коцје на перен шћитак прија,
 На перен га шћипак прија, а сабљицом га опсиче.
 Ставши то ми витез Влатко Радосаву узбесиди:
 „Ото сам те кушао, Радосаве Сиверинце,
 Би ли ми се умно у потреби изврнути; 60
 А сада ти вера буди, Радосаве, Влаткова,
 Витешко коцје,
 Да те хоћу прид дружином поставити.
 Одметни то од себе јуначко оружје,
 Нека да се међу собом јупаци поздравимо.“ 65
 Радосав ми отпаса своју сабљу јуначку,
 К њему ми је приступио Влатко, удински војвода,
 Тере му је причао беле руке везати,
 Сиверинцу,
 А сам га је одвео на своје дивне дворове. 70
 К њему су се купиле све девојке и невесте,
 И оне млађахне, дружино, удовице.
 Тере то ми Радосаву Сиверинцу кликоваху:
 „Ај давори, давори, Радосаве Сиверине,
 Мнозим ти нам си црно рухо поставио, 75
 Војевода!
 Већ то ми је хотила ника срића Влаткова,
 Да те је јунака на вери приварио:

53.

Како Војину шура одсијече десницу за осветит' сестрицу заушену

Бјеше мати војна у дјевојке отпратила,
 Ма га није војна од младјакне вјеренице,
 Ма је она изишла из двора из бијелога,
 Тер се она жадосна, с другарицама', разговара:
 „Тако вами у Богу, друге моје, великому, 5
 Ја сам сина војна у дјевојке отправила;
 Ма га није војна од гиздаве вјеренице,
 Али стоје зетови у дјевојак осам дана.“
 Онако се жалосна са другима разговараше,
 Отуд коња изјезди војне без десне руке, 10
 А кад га бјеше јадна мати угледала,
 Грозне сузе пролила низ владишки б'једи образ,
 Тере сина војна тврдом клетвом заклињала:
 „Тако теби појаса под кој'јем сам те носила,
 Кодико те заклињях б'јед'јем мл'јеком матернијем, 15
 Да ти, сину, не играш шурам твојијем ни једне игре,
 За што су шуре твоје оходе и поносите.“
 А дијете војне матери одговараше:
 „Немој мени ти ранит', мајко моја, удвиљено срце,
 Шуре ме затекосе на л'јене јуначке игре, 20
 И добих ја њима на играх стотину златн'јех дукат;
 Пака пођох ријечи вјереници говорити:
 „Отседла' ми, дјевојко, великога коња мога,
 Ма ме не хтје ни мало вјереница послушати,
 А мени се на непослух, мајко моја, ражало, 25
 Тер јом бијях младјакном заушницу опарио.
 А бјеше ми на руци мој пус' прстен диоманат,
 Ја ти сам јој прстеном изгрдио б'једи образ,
 Крвца је је подиала низ оба б'јела образа.
 Худа срећа изнесе најмлађега шуру мога, 30

И у руци износи шура моја голу корду,
 И он мени ус'јече у рамену десну руку.
 А тако ти у Богу, мајко моја, великому,
 Ну ме скини са коња на црну на земљу,
 Ер ти ћу се садара душемо разд'јелити.“ 35
 Она га је узела како мајка чедо мало,
 Тер ти га је ун'јела у бијелу камару своју,
 И он се је делонго с душемо разд'јелио.
 Чини жалос' велику јадна мајка Војинова:
 „Вајмех мени, Војине, вајмех мени, чедо моје, 40
 Жалосна те мајка у дјевојке отпавила,
 Жалосна те отпавила а још жалосније причекала,
 Сам донесе напокоње рогатије дјевојчине,
 Сам донесе напокоње рогатије и поздраве,
 Шта ти је даровала пуница и вјереница.“ 45
 Сада Богу на славу, нами здравље и весеље,
 Ти нас, Боже, помози за велико име твоје.

54.

Како Грмиња девојка химбом испусти и изведе из тамнице
 Комјена Јагњиловића тер му живот испроси.

У тамници стојаше Комјене Јагњиловићу,
 Нио ми га Комјена у тамници не походи,
 Нег' ти ми га ваходи Грмиња дјевојка млада.
 Бјеше млада дјевојка једно јутро подранила,
 И на руци носаше са златом танку кошуљу, 5
 Више кошуље носаше везену л'јепу махраму,
 И она ми сусрете једнога добра јунака,
 И она му отиде јутро добро називати,

- И још му иде дјевојка ове р'јечи говорити :
 „Тако теби, путниче, у Богу у великому,
 Укажи ми тамницу Комјена Јагњиловића.“ 10
 Иде ти ми, путниче, тој дјевојци говорити :
 „Пођи, млада дјевојко, на ону на десну страну,
 Ту ћеш наћи, дјевојко, тамницу с иферјема
 У том је тамници Комјене Јагњиловићу. 15
 Кад је дошла дјевојка на ону на десну страну,
 Ту је нашла дјевојка тамницу с иферјема,
 На иферју наводи Комјена Јагњиловића,
 Тер му иде дјевојка јутро добро називати,
 Кроз ифер му додава са златом танку кошуљу , 20
 „На ти ову, Комјене, лијепу везену кошуљу,
 Вјерениче драги,
 Нека си љепши данаска на вјешалијех погледати.“
 Пака иде дјевојка дичној стражи говорити :
 „Тако вами, стражице, у Богу великому, 25
 Упустите ви мене у тамницу Комјенову,
 Нека ми се с Комјеном за живота опростити!“
 И они је упустише у тамницу Комјенову,
 Брзо ти му оплете жуте косе дјевојачке,
 И на њега обукла дјевојачко танко рухо, 30
 Тере узе дјевојка дивној стражи говорити :
 „Тако вами, стражице, у Богу у великому,
 Пустите ви мене из тамнице из Комјенове.
 И бјеше ми стражица и на Бога погледала,
 Они ми је пустише из тамнице Комјенове, 35
 У тамници остаје Гркиња дјевојка млада,
 Ово ми бијаше Комјене Јагњиловићу.
 Пође Комјен Јагњиловић лијепом зеленом планином.
 А на дворе Комјене Гркиње младе дјевојке,
 У тољко врли Турци по Комјена дошеташе 40
 Из тамнице изводе Гркињу дјевојку младу,
 И они је поведоше на царева лијепа врата,
 Гркињу дјевојку,

- Узе млада дјевојка врлијем Турком говорити :
 „Тако вами, врли Турци, у Богу у великому! 45
 Нека могу ја с царем двије р'јечи проговорити
 Гркиња дјевојка.“
- На том ми се бијаху врли Турци смилovali,
 И они је упустише у цара у честитога.
 Како дође дјевојка у цара у честитога, 50
 Отиде му дјевојка саламалек називати,
 Гркиња дјевојка,
 Још му иде дјевојка ове р'јечи говорити,
 Гркиња дјевојка:
 Ах да ти сам господару за Бога за великога, 55
 Царе, св'јетла круно!
 Од када је постала тај лијена Босна земља,
 Царе, св'јетла круно!
 Је ли млада дјевојка за јунака објешена,
 Царе, св'јетла круно? 60
 И ако ми ти тога свијетли царе не вјерујеш,
 Царе, св'јетла круно!
 Хоћу теби указат' мајке моје обиљежје,
 Царе, св'јетла круно!
 И она му бјеше указала б'јеле дојке, 65
 Гркиња дјевојка.
 На њу ми се бијаше св'јетли царе грохотом насмиј'о,
 И још јој иде дјевојци св'јетли царе говорити,
 Гркињи дјевојци:
 Пођи с богом, дјевојко, на твоје на б'јеле дворе, 70
 Гркињо дјевојко!
 На дар теби дјевојко, Комјене Јагњиловићу,
 Гркињо дјевојко!
 Тер се моли ти Бога за моје за добро здравље,
 Гркињо дјевојко! 75

55.

Како Јеле Арбанашка умори Турчина Мостаранина.

Вино добро пијаху до два мила побратима:
 Војин Арбанасине и Турчине Мостаранин,
 Ђима вино служаше дванест Турак Мостарана,
 На њему је Војину танахна биједа кошуља.
 Отиде ми Турчине побратиму говорити: 5
 „Откуд ти је, мој побре, танахна та б'једа кошуља;
 Али си је, мој побре, на гусари уграбио,
 Али си је, мој побре, на пазару обирао?“
 Отиде ми Војине још Турчину одговарат':
 „Нијесам је јунак, гусари, уграбио, 10
 Нити сам је, мој побре, на пазару обирао;
 Него имам ја дома драгу Једу љуби моју,
 Кошуљу ми је сашила од вечера до свијета.“
 Када бјеше Турчине побратима разумно,
 Отиде му говорити побратиму луде р'јечи: 15
 „Нуто мене добави д'јепе Јеле Арбанашке,
 С њоме ћу ти невјестом много добра учинити!“
 Бјеше се Војину пожадило живо срце,
 Отиде ми ријечи Турчину бесједоват':
 „Нуто мени ти да ми д'јепу буду Мостаркињу, 20
 С њоме ћу ти ја будом много добра учинити!“
 То ми добро слушаше дванест Турак Мостарана,
 Тере њему Војину завезаше б'јеле руке,
 И њега ти везана на Ретину одведоше,
 Биху ти га јунака на Ретини објесили; 25
 Весело се вратише Турчину под б'јели шатор.
 Отиде ми Турчине ове р'јечи говорити:
 Ну пођите, неборе, на дворе Војинове,
 И овако реците дијепој Јели Војиновој:
 „Ево тебе поздравља Војине Арбанасине, 30

Нуто на се обуци танко рухо не ношено,
 Танко рухо не ношено у кому си од мајке доведена:
 И те ти ми оседла' до мојега коња добра,
 И ти мени дођи Турчину под б'јели шатор,
 Ер сам се с Турчином побратимио!* 35
 Из ларга их бјеше врле Турке замјерила,
 Бијеле дворе бјеше по за собом затворила,
 Пака ми је иштетала на пенцере од б'јела двора.
 Бојју помоћ називаху врли Турци Мостарани,

Л'јепој Јели Војиновој, 40

Отидоше говорити врли Турци Мостарани:

„Ево те је поздравио Војине Арбанасине,
 Нуто на те обуци танко рухо не ношено,
 И пођ' те ми оседла' Војинова коња добра,
 Тере к мени дојезди на Ретину доњу земљу! 45
 Кад ми бјеше невјеста врле Турке разумјела,
 Она ти је обукла танко рухо не ношено,
 И она ми оседла Војинова коња добра,
 За појасе задјела мале ноже шемеруке(?);
 Весело је отишла с врлијем Турцим Мостараним, 50
 С њима ми је пројездила кроз Ретину доњу земљу,
 На вјешалим видјела Војина Арбанасина!
 Живо срце бјеше каменом оваменила,
 И она ми је иштетала Турчину под б'јели шатор.
 Почео се Турчине захватати танка грла, 55
 Отиде ми говорити лијепа Јеле Војинова:
 „Али не знаш, Турчине, али си заборавио,
 Да се младе не љубе у доламам свиденијем,
 Нег се младе љубљаху у кошуљам танахнијем.“
 Отиде ми Турчине л'јепој Јели говорити: 60
 „Да ну мени одали под грлоцем златно пуце,
 Л'јевом руком невјеста мало пуце отпињаше,
 А десноме руком вађаше од појаса мале ноже;
 Удари ми Турчина у јунашко живо срце,
 Не бјеше ми Турчин јунак жив земље допануо! 65

Када видје невеста да је мртав остануо,
 Бјеше ти му преклала танко грло сиљному Турчину
 И она се добави до невоље спендзе дробне,
 И она се добави турскога коња добра,
 И она је приварила дванест Турав' Мостарана 70
 И она ми отиде на Ретину доњу земљу,
 Снимила је с вјешала Војина Арбанасина,
 И она га укопа у Ретину доњу земљу.

56.

Султана Гроздана и влашић Млађеи.

Дробну ружу беријаше Прездана' лијепа султана,
 Лијепа госпођа,
 Она ружу беријаше у цареву перивоју,
 С њоме ружу беријаше Млађеиће млади влашићу,
 Он млад влашићу, 5
 Он ми ружу беријаше гроздове у недра мећаше,
 Тер ми стаде Гроздана Млађеићу бесједовати,
 Лијепа султана:
 „Љуби мене, Млађеиће, у овојзи дробној ружи!“
 Ал' јој стаде Млађеиће султани говорити, 10
 Лијепој госпођи:
 „Не смијем те љубити од родитеља од твојега,
 И не смијем те љубити од царевијех јаничара,
 Лијепа госпође!
 Ер ако ме угледаше ти цареви јаничари, 15
 Ер ако ме угледаше ти цареви јаничари,
 Лијепа госпође,
 Ту је мени Млађеићу главу моју изгубити.“

¹ Ваљало би да буде Гроздана.

- Како бјеше зачула Султана л'јена госпођа,
 Лијена Султана, 20
- Стаде ми Млађењу госпођа говорити:
 Ако мене не узљубиш у овојзи дробној ружи,
 Мој млади Млађење,
 Ја ћу тебе алпади а прид царом Судиманом,
 Ере ме си ћио љубити по сили а на срамоту, 25
 Мој млади влашићу.“
- Како бјеше Млађење теј ријечи разумио,
 Стаде ти ми у себи мислити и размислити,
 Он млади влашићу:
 „А што ми ћу јунак добар од живота учинити?“ 30
 У њему ми јунаку узиграло живо срце,
 Младому влашићу,
 Тер је стаде љубити у онојзи дробној ружи,
 А то ти га угледаше ти цареви јаничари,
 Млагога Млађења; 35
- Тер га сташе алпадати а прид царом Судиманом.
 Како бјеше цар честити те ријечи разумио,
 Он силини царе,
 Брзо бјеше дозвоао те целате слуге своје,
 Тер им бјеше стануо целатоме говорити, 40
 Он силини царе:
- Брзо мени уфатите Млађења млада влашића,
 И њега ми објесите о јавору зеленому,
 Млагога Млађења.
- Брже слуге ошеташе по бијелу Цариграду, 45
 И они ми уфатише Млађења млада влашића,
 Те царевае слуге,
 И њега ми објесише о јавору зеленому.
 А то ти ми зачула Прездана лијена султана,
 Лијена госпођа, 50
- У руке ми дофатила свидена лијена паса,
 Тер ми брже оштала пут јавора зеленога,
 Прездана госпођа.

- Цару ти сам заим'о три порта на сињу мору,
 Први му сам заим'о ја валу од Шебеника, 15
 Други му сам заимао л'јепу Воку од Котора,
 Трећи му сам заим'о л'јена од Млетка града,
 Драга слуго моја.
- Кад је књига допала Каналети Млечанину,
 Не може од жалости да отише танке књиге, 20
 Млечанине млади;
 Него ми се делонго вас у црно поцрнио,
 И танахну галију црном свилом огрнуо,
 Млечићу делија.
- А пака је отиш'о к њему, дужду млечачкору, 25
 Нико га не ум'јаше од госпоне познавати,
 Цего га он позна млади дужде Млечанине.
 Али дужде Млечићу служи свому говораше,
 Служи поузданом:
 „Што ми си се, служицо, вас у црно пром'јенио, 30
 И танахну галију црном свилом огрнуо,
 Драга слуго моја?“
- Каналети Млечанин њему дужду говораше;
 „Жалосно ти госпство у лијепу Млетку граду,
 Кад си цару обећ'о три порта на сињу мору, 35
 Кад ти царе посеца све сиње ово море,
 Дужде господару,
 Буд ће твоја армата из лијена Млетка града?“
 Кад је дужде Млечићу Каналету разумио,
 Слугу поуздану, 40
- Књигу малу написа св'јетлом краљу шпањулскому:
 „Цар ми је уграбио три порта на сињу мору,
 Мој краљу шпањулски,
 Помози ме, мој краљу, помог'о ти Бог велики!“
 Краљ је њему шпањулски добру помоћ обећао, 45
 Млечићу јунаку;
 И још њему у књизи краљ шпањулски отписује:
 „Не могу ти ја доћи у помоћ на сиње море,

- Ер ми се је родило од срдашца чедо мало,
 Ма ти хоћу послати Домцована брата мога, 50
Млечанпне млади.
- Тад се диже армата из л'јене спањудске земље,
 А друга се дигнула из лијена Млетка града,
Мој Боже велики,
 А трећа се дигнула из лијена Цариграда. 55
 Они су се састали поврх л'јена Ксанта града,
Мој велики Боже;
- Гдје ми су се састали онди су се ударили,
 Краљу је Думцовану на тем путу Бог помог'о,
 Два ти сина ухити пашице Соколовића; 60
 А то добро узазна л'јена Вале пашинаца,
Туркиња госпођа
- Књигу малу написа Думцовану св'јетлу краљу;
 „Ја сам чула чувено и жалосно разумјела,
 Да је теби, мој краљу, на овем боју Бог помог'о, 65
 Да ми си ухитио два сокола сина моја,
 Пушта' ми их, мој краљу, на откупе на велике:
 Први ти ћу откуп дат' бојно копје суха злата,
 Други ти ћу откуп дат' небројену спендзу добру,
 Трећи ти ћу откуп дат' великога коња добра, 70
 Није такога коња у свој л'јеној турској земљи.
 То ли ми их не ћеш ти дати на откупе на велике,
Мој свијетли краљу,
- Да' ми их, краљу свијетли, за Бога за великога,
 Бад је књига допала Думцовану св'јетлу краљу, 75
 Књигу малу отписа л'јеној буди Туркињци. . . .
(НЕМА СВРШЕТКА)

А над њими глава јест Мустаф-вара везир вели,
 Потурица влата.
 Кај јест цара навео за Текел'ју худу згодит',
 Не би ли ми у потреби ти помог'о, брате драги,
 О пољачки краљу! 35
 Нека Турци и познаду што су краљи сједињени.
 Кратку књигу штијаше грозне сузе прол'јеваше,
 Пољачки господин,
 Поср'јед л'јепе Полоније а у граду Краковији.
 Једном руком круну стави прид господом на трпезу, 40
 Присвијетли господар,
 Другом сабљу извадио из господске бедре своје,
 „Ова ми се окинула, с којом сте ме окрунили,
 Пољачка господо!
 Ова бритва окинула из рамена главу моју, 45
 Ако не ћу крвцу продит' за вјеру Исусову,
 Господо крстјанска!
 Ав' ја исти не подадем помоћ Бечу опсједену!“
 Удиљ чини ударити златне у трубље и сребрне,
 Та пољачка круна, 50
 Тад с њиме се јоште нађе двадест и пет тисућ' јунак,
 Причести се и сједини с вишњијем краљем врх свијех краља,
 С Богом свемогућ'јем,
 С кијем живемо, мичемо се и у вјери крјепки јесмо,
 Пак господски барјак диже и благосов тада прија, 55
 Краљ вјере бранитељ.
 У ком бјеше упенгана мајка божја вазда дива,
 Војску чини упутити пут њемачке покрајине,
 По избор јунаке.
 Сви весело ту иђаху јер се добру и нађаху. 60
 Кад витези дођоше на бечанске на мејаше,
 Пољачка господа,
 Према њима ту изиде св'јетли Дува од Лорене,
 Кај избави двор чесара два; дружи с њиме биху
 Присв'јетла господа, 65

- Један данак отиде та Дон Карло војвода,
 Коњска војвода, 5
- С коњцима отити, да походи сву државу,
 Тај се данак намјерише двије Перашке орфане,
 Двије службенице,
 Које бијаху послом дошле, ће их господар послао.
 И то дође Дон Карло с коњцима с дружбом својом, 10
 Коњска војвода,
 Тере пође те орфане непоштено срамотити;
 Кад се орфане вратише у Перасту поштеному,
 Двије службенице,
 Све потанко казоваше својијеме господаром. 15
 То се бјеше разгласило по Перасту бијелому,
 Мјесту поштеному,
 Тер стадоше Пераштани међу собом збор зборити:
 „Да би прије не било Пераштана браће наше!
 Миле браће наше! 20
 Нег' ћемо ово заустити коњцима шпањолским.“
 Ови сада одлучише, да би уходу послали
 У Новому граду,
 Да би они развиђели, како ће се осветити.
 И они ти одабраше Вукмира Божановића, 25
 Уздана јунака,
 Да би он уходио, и лијепо развидио.
 И Вук није стојао на пуно седам данаба,
 Перашка ухода,
 Осми дан се повратио ка Перасту бијеломе, 30
 Тер отиде Пераштаном вјерни Вукмир говорити,
 Та добра левента:
 „А да вам је на знање, Пераштани прихрабрени!
 Ево вам се сјутра дижу из Новогa сви коњици,
 Шпањулски јунаци, 35
 И пред њима јошт иде та Дон Карло војвода,
 Десетине да купи по Бијелој и држави,
 Шпањули јунаци.“

- Тадара Пераштани међу собом одлучише. 40
Када но се бијаше самркнула тамна ноћца,
Она тамна ноћца.
Отидоше возећи низ дубово сиње море.
У поноћа дођоше на хладјенац хладну воду
Млади Пераштани. — 45
Ту бусију учинише на хладјенац хладну воду.
Када сјутра бијаше дан зора заб'јелла,
Дан зора бијела,
Зора је учинила, сунце бијаше одскочило,
У то срећа изнесе те коњике од Новога, 50
Шпањулке коњике,
А пред њима јежђаше он Дон Карло војевода.
Код Карла јежђаше Дон Карлова вјерна љуби,
Млада Шпањулкиња. —
Тер стадоше јунаци на хладенцу починути, 55
А тада Пераштани танке пушке извадише,
Млади Пераштани,
Танке пушке извргоше, потегеше бритке маче,
Четрдесет и три Шпањула ту бијаху погубили
Шпањула јунака. 60
А Дон Карла бијаху и без ране уфатили.
С њиме уфатише Изабелу љуби своју,
Шпањулку невјесту.
Изабелу љубише, а пред очим' Дон Карлове.
Она млада плакаше, огрђаше б'јело лице, 65
Млада Шпањулкиња;
Али ти јој стадоше Пераштани говорити:
„Немој клети, Изабела, Пераштане витизове,
Младе Пераштане,
Него куни, невјесто, ти Дон Карла храбра твога, 70
Што је нами зајмио, то смо њему одвратили,
Карлу храбру твому!“
Пак Дон Карлу одсјекоше ту јуначку десну руку,

Службенице то бјеху перашке, Које послаше своји господари, А за после својијех господара. Ал' је њима зла несрећа била, У то доба Дон Карло војвода, С коњицима својом вјерном дружбом, Вјерном дружбом Новски војвода;	10
Тер узати младе службенице, Осрамоти их пред својијем коњиком. Кад виђеше јадне сиротице, Оне пођоше пут мјеста Пераста, На двореве својјех господара, Све потанко оне каживаше, Каживаше својијем господаром. То се бјеше тај час разгласило По Перасту мјесту бијеломе;	15
Тер стадоше млади Пераштани, Међу собом сви зборе зборити: „Да би прије Пераст нестану И у Пераст перашкијех јунака, Нег' ћемо ову срамоту пуштити, И простити шпањулским коњиком!“ Тако они млади одлучише, Да би они уходу послали, У Новоме бијеломе граду, Да би ухода лијепо видјела, Како би они осветили срамоту;	20
И послаше доброга јунака, Вукомира Божановића, Баш онога уздана јунака; Да би д'јепо јунак уходно, Уходно и све развидио. Вукомир је стој'о седам дана, Која бјеше перашка ухода, Осми дан се јунак повратио	25
	30
	35
	40

- У Перасту мјесту бијеломе. 45
 Вукмир браћи вјерно каживао,
 Који бјеше та добра левента:
 „Нека знате, браћо Пераштани,
 Сутра иду коњи из Новога,
 Сви онизи шпањулски јунаци, 50
 Пред њима је војвода Дон Карло,
 Да он купи што иде за краља,
 Десетину по б'јелој држави.“
 Кад то чули млади Пераштани,
 Међу собом они одлучише, 55
 Кад се буде нојца замркнула,
 Отидоше возећи низ море,
 У поноћа дођоше на воду,
 И бусију тврду поставише.
 Кад је сутра б'јела зора била, 60
 Б'јела зора на истоку сувце;
 У то доба коњи од Новога,
 И пред њима Дон Карло војвода,
 Зором језди Дон Карлова љуби,
 Која бјеше млада Шпањулкиња. 65
 Починуше на води студеној,
 Кад виђеше млади Пераштани,
 Чефердару даше огањ живи,
 Бритке маче они повадише,
 Четресет и три Шпањула погубише, 70
 И с њим младу љуби Изабелу,
 Која бјеше шпањулска невјеста.
 Изабелу младу обљубише,
 А пред очи војводе Дон Карла;
 Сузе рони млада Изабела, 75
 Сузе рони а грдјаше лице,
 Она млада шпањулска невјеста,
 Говору јој млади Пераштани:
 „Немој вдеги, млада Изабела,

Ти не куни младе Пераштане, Него куни невјерна Дон Карла; Што је нами он јунак зајмио, Дон Карду смо млади одврнули.“	80
Још му десну одсијеку руку, И срамотна јуста осјецају, Које љубише младе сиротице; Нек се с њиме ругу народи И дружина шпањулском војводи: Справише га пут Новог града. Кад виђела Изабела млада, По имену шпањулска невјеста, Сама себи грло примакнула. Од тада се та вода прозвада, Да се зове гроб од Шпањула, Сад се зове гроб вода студена.	85
То чинише перашки јунаци, Н'јесу дали да им остану пр'јекорни, Ни након њих ни једна срамота; И онџ су чинили јунаци. Сад јунацим добро здравље било, Добро здравље и јуначко весеље!	90
	95
	100

61.

Никола Пераштанин и Паштровица дјевојка 15. . . год.

Танко једро једраше из плодниве Арбаније, Равне Арбаније;	
По имену бијаше Никола Пераштанин Бријеме га свратило под камене Паштровиће, Младахна патруна,	5

- Тере пође с побратимом испијати хладно вино,
И тако ти јунаци испијаху хладно вино,
Два добра јунака.
- У то срећа изнесе једну Паштровку ђевојку,
Тере пође Николи ријечи бесједовати, 10
Своју познаницу:
„Знаш ли, вели, Никола, али си заборавио,
Кад си мене љубио у мајке моје,
Младахну ђевојку,
И ти мени подаде вјеру Бога великога, 15
Да ћеш мене узети ђевојку за љуби своју,
Моја прва намјеро!
И јоште ми подаде с десне руке златни прстен,
А сада сам ја зачула, друзи ми су казовали,
Вјеро и невјеро! 20
Да си ми се вјерио у Перасту бијеломе.
Него виђи, Никола, може ли ти вјерно бити,
Невјерни јуначе!“
Отиде ти Никола ђевојци одговарати:
„Истина је, ђевојко, ријечи, које говориш, 25
Да је то негда било,
Да сам тебе љубио дјевојку у мајке твоје,
За то ти сам подао тридесет златнијех цекина
Поклона и дара.
А што ли ми говориш за лијепи златни прстен, 30
Сама си га узела са деснице руке моје,
Ја ти га не дадох.
А што ли ми говориш, да те узем за љубовцу,
Да би мени донијела половину Паштровића
Собом у прћију, 35
Не бих тебе узео, Никола, за љуби своју.“
Како ти га бијаше та ђевојка разумјела,
Паштровка ђевојка,
Стаде млада вликоват Паштровића од крајине:

Тер испија с њиме вино хладно.	5.
Тако они вино испијући,	
У то доба паштровска дјевојка,	
Николи је млада говорила :	
„Знаш, Никола, мож' ли паметоват' ,	
„Ал', Никола, си заборавио,	10
„Кад си мене младу обљубио,	
„А у дворе миле мајке моје ;	
„Обљуби ме лијепу дјевојку,	
„И ти ми си божју вјеру дао ,	
„Да ћеш мене узети дјевојку,	15
„И вјенчати за вјерну љубовцу.	
„Даде мени златнога прстена,	
„Дигао си га с десне руке твоје ;	
„А сад чујем и друзи ми кажу,	
„Да си се опет ти јунак вјерио,	20
„У Перасту перашком дјевојком.	
„Сада виђи, мој драги Никола,	
„Оћемо ли ми мироват' с миром,	
„Латинине невјерни јуначе!“	
На то Никола младој одговара :	25
„Истина је, лијепа дјевојко,	
„Да сам те ја младу обљубио,	
„А у дворе твоје миле мајке ;	
„Ма ти дадох тридесет цекина,	
„И то сам ти младој даровао.	30
„Што ми велиш за златна прстена,	
„Сама си га са руке дигнуда ;	
„А што ми велиш, лијепа дјевојко ,	
„Да те узмем за вјерну љубовцу,	
„Послуша' ме, лијепа дјевојко ,	35
„Да ми даваш до по Паштровића,	
„Не бих те уз'о лијепа дјевојко !	
Кад то чула лијепа дјевојка,	
Клићну млада иза свега гласа :	

- „А ће ми сте, браћо Паштровићи,
 „Обљуби ме перашки Никола
 „У мајчину двору на срамоту!“
 Кад Никола младу разумио,
 Скочио се на ноге јуначке,
 И утече на својој тртани,
 Која бјеше сидром осидрана.
 Пукну њему вјетар по леванту,
 Пак заједри пут мјеста Пераста.
 То је мало бр'јеме постајало,
 Мало бр'јеме годишња дана;
 Армали су танахну гајету,
 У гајету дванест Паштровића,
 Пред њима је Давидовић Ђуро,
 Да би могли осветит' срамоту,
 Пак пођоше пут мјеста Пераста;
 Ма он јунак перашки Никола,
 Угледа га Давидовић Ђуро;
 У потаји малу пушку има,
 Која оно бјеше оправљена,
 Малој пушки даде огањ живи,
 Тер погуби младога Никола; (sic!)
 Мртав црној земљи паде,
 А пред црквом светога Николе,
 Међу собом браћом Пераштаном.
 Побјегоше Паштровићи млади,
 Низ Вериге низ то сиње море.
 Сташе куцат' у сва звона редом,
 Да се сваки скаче на оружје;
 Скочише се млади Пераштани,
 Тер за њима у поћер пођоше,
 Ђераше их брв' их достигоше;
 Кад виђеше Паштровићи млади,
 Поскакаше по крајем игада,
 А за понтом од свете нећеље,

Погубише дванест Паштровића, 75
 И пред њима Давидовић Бура,
 И он јунак бјеше погинуо;
 Исјекоше га на мале бокуне. —
 Тако сваки да би довршио,
 Који чини зала без разлога; 80
 Мисли прво, пак ћеш учинити,
 На што може свако зло изити.
 Стаде њека из гласа левента,
 Пак покличе танко гласовито:
 „Бог убио паштровску дјевојку, 85
 Ради које изгибоше људи,
 И пред њима Давидовић Бура,
 Који уби млад' Пераштанина.
 На том не би кумства ни братимства.“

63.

Како Пераштани разбише Турне Херцеговце који навалише на
 Пераст да га поробе на 15. свибања 1654.

Санџак херцеговачки, честити Алај бег Ченгић,
 Турчин добар јунак,
 Кауре је разбио под тврдијем Клином градом,
 Ве Лоренцо Дорфинац ђенерао осиједио
 Царевога града. 5
 Четири и по хиљаде Каура је погубио.
 Добитник се находи, и срећно се одлучује
 Својијем добићем,
 Да се кудгод упути, на коју год покрајину.
 Пође Ага Мехмед-ага Ризванагић говорити 10
 Паши Али-паши:

- „Подај мени, господару, твоје добре витезове,
 Ја ћу поћи поробит' Пераст мјесто на крај мора,
 Мјесто гласовито.
 Из њега ћу извест' седам стотин' млада робља.
 У робљу ћу довест' до три кћери Буровића, 15
 Буровића Трипа.
 Није так'је' ђевојака ни у цара ни у дужда,
 Ти ћеш с њима изаћи за везира великога,
 Драги господару!
 Ти за везира великога, ја за нашу босанскога.“ 20
 И он ти му подаде своје драге витезове,
 Турчин добар јунак.
 Војску б'јажу саставили на равно Грахово поље,
 Седам хиљад' и више Турака б'јаше одабрао,
 Турака бестија. 25
 С вечера се дигоше од равна Грахова поља,
 У по ноћи дођоше на рисанску Габелу,
 Та ненадна војска.
 У Рисну их бијаше витез бего дочекао,
 Тере пође Мехмед-аги ријечи бесједовати. 30
 Хасагић левента:
 „Пушти мени удрит' на оне мале Персиће.“
 Ма му стаде Ризванагић ријеч одговарати,
 Рисанскоме аги:
 „Богме не ћу, рођаче, ја ћу на ње ударити, 35
 Него пођи, мој бего, низ камени Ораховац,
 Мој драги рођаче!
 На Луку ћеш ударити, немој им се поплашити.“
 У Рисну се наводи та перашка дивна стража,
 Потајна ухода. 40
 На стражи се намјери врли Вицео Андричевић,
 Тере гласе понесе перашкоме капетану,
 Пераштанин јунак,
 Перашком капетану, врлом Криду Вицеовићу.

- Капетан се скочио, као витез који бјеше 45
Храбрени Вицковић,
 Тер бјеше Пераштане по кудама разд'јелио.
 Прије зоре на Пераст врли Турци ударише,
Турци силовити ;
 Нити робља изведоше, нити главе осјекоше. 50
 Управ дође Мехмед-ага на двореве Буровића,
Свога побратима.
 Буровића не бијаше у двореве застануо,
 Ни ми бјеше застао љубовцу ни вћери младе
Трина Буровића, 55
 Нег' му дворе опалио и из њих се завратио,
 Буровић га угледа из куле Мара Кридова,
Ту се намјерио, —
 Тере узе у руке малу пушку самогњику,
 Малу пушку самогњицу Јоана сина својега, 60
Пераштанин јунак,
 И удари Мехмед-агу под појасом јуначкијем,
 Рањен ага пануо на студену црну земљу,
У врт под наранчом,
 Паڪ се стаде потезати од камена до камена, 65
 Да га не би јунака друга рана допанула,
Трипу изнад двора.
 Скочио се Буровић на јуначке ноге своје.
 Тер пође Мехмед-аги ријеч бесједовати,
Злобну побратиму: 70
 „Чему мени, побратиме, опали дворе моје?“
 На то му ти Мехмед-ага Буровићу одговара,
Рањен и невољан:
 „Ако ти сам ужегао, побратиме, дворе твоје,
 Да ли сам добар сужањ, који ћу их направити, 75
Спендзом небројеном;
 Нег' тако те, побратиме, не убио Бог велики,
 Немој мени Мехмед-аги одс'јецати добре главе,
Драги побратиме!

То исто другим разијером.

Санџак ерцеговски Алај бег Ченгића (sic!)
 Кад кауре бјеше придобио,
 А под Клином градом бијелијем:
 Ту Церено (sic!) млетачки бијаше,
 По имену Лоренцо Долфинац, 5
 Који бјеше опсједнуо града.
 Ту погибе четир стотин' друга,
 Погуби Алај бег Ченгића;
 Када виђе да је од добића,
 Тада пође ага Мемед ага, 10
 Рисван ага јунак гласовити,
 Тад он пође паши говорити:
 „Господаре, пашо Али пашо,
 Подај мени твоје витезове, •
 Ја ћу поћи у Церасту мјесту, 15
 Из њега ћу робље изводити:
 Седам стотин' робља лијепога,
 И три књери Трипа Буровића,
 Да таквијех ни у цара нема,
 Ни у цара ни у св'јетла дужда, 20
 Ти ћеш с њиме изић' за везира,
 Ти (за) везира, а ја за пашу босанскога,
 Кад то чуо Алајбег Ченгића,
 Он му даде седам хиљад војске
 На Грахову пољу широкому; 25
 С вечера се они упутише,
 У поноћа у Рисну дођоше,
 Из венади да нико не знаде.
 Кад их виђе Ришњанине беже,
 Лијепо их јунак дочекао, 30

Мемед аги поче говорити :

Пушти мене на њих ударити,

А на оне мале Пенчиће!“

Ривван ага аги одговара :

„Боме нећу, мој драги рођаче,

35

Него ћу ја на њих ударити ;

Ти пођ', беже, низ камен Оравац,

На Луку ћеш удрит' из ненада,

Ти се немој, беже, поплашити.“

Међу њима врла шпија бјеше,

40

По имену Вицко Андричића,

Из Пераста мјеста бијелога :

Тер он пође у мјесту Перасту,

И понесе те лијепе гласе,

Капетану Вицковића Крилу.

45

Кад капетан гласе разумио,

Скочио се вако соко сиви,

Брзо своју браћу разредио,

У кудама бјеше поставио.

Прије зоре Турци ударише,

50

Нити они робја изведоше,

Нити они главе осјекоше,

Дође врли аго Мемед-аго,

На дворове Трипа Буровића,

По имену свому побратиму ;

55

Буровића дома не бијаше,

Ни љубовце ни три кћери своје,

Нег' му опали бијеле дворове.

Пак се Мемед натраг повратио,

Трипо бјеше у куду Марову,

60

Мара Крила доброга јунака ;

Он угледа агу Мемед-агу,

Он узимље пушку чефердара,

Малу пушку Ива сина свога,

Тер удара агу Мемед-агу,

65

Под појасом под свиленим пасом.
 Рањен ага на земљу пануо,
 А у врту под жутом наранчом,
 Пак се стаде рањен потезати,
 Да се уфити студена камена, 70
 Да га друга рана не дођане.
 Када виђе Буровића Трипо,
 Тер он пође аги Мемед-аги,
 Да би с њиме ријеч говорио,
 С његовијем злобнијем пријатељом, 75
 Стаде Трипо њему говорити:
 Мемед-ага фалси пријатељу,
 Што ми опали бијеле дворове,
 Мемед-ага њему одговара:
 „Буровићу, драги побратиме, 80
 Ако сам ти дворе опалио,
 Шужан сам ти у твојијем рукама,
 Опе' ћу ти дворе саградити.
 Нег' тако ти Бога великога,
 Немој мени ос'јецати главу, 85
 Дат' ћу за ме велике откупе:
 Дат' ћу теби два рођена сина,
 И дат' ти ћу два моја синовца,
 И дат' ти ћу три товара блага,
 И сву штету господи перашкој, 90
 Буровић му не ос'јеца главу,
 Тад дођоше до два Коловића,
 Коловића два рођена брата,
 С њима бјеху браћа Пераштани,
 Коловићу сташе говорити: 95
 „Не видиш ли, Коловићу Криле,
 Што си сметен јадна твоја мајка!
 Да су њему од самрти ране,
 Он се неће јунак изл'јечити,
 Нег' ос'јечи Мемедову главу.“ 100

Кад то чуо Коловићу Криле,
 Он одсијече Мемедову главу,
 А остали млади Пераштани,
 Седамдесет и три главе осјекоше,
 А и седам барјака отеше. 105
 Пераштана дома не бијаше,
 Него само четрдесет друга,
 Зашто бјеху у равној Арбанији.
 Ма Пераст је мјесто прем малахно,
 Ма су они храбрени јунаци, 110
 А садака на свем Богу џада,
 Стари учинили, нама оставили!
 За узгледа наш'јем Пераштаном,
 Да удара како који може боље.

65.

**Војска христјанска у њој и Пераштани послѣ крвава боја
 отимљу Нови од Турана. 30. јун. 1687.**

Кад приправи жеренао поступит' Новога града,
 Царевога града,
 Сакупио бијаше Лацмане и Италијане,
 И бјеше сакупио Хрвате до Задра града,
 Града принчипова. 5
 Нађ свијем има узданцу у Боку Котора града,
 Ере има приправне од крајине све јунаке,
 Те добре јунаке:
 Самовољне Пераштане и осталу околину,
 Који Бога они моле и дневи и мрклој ноћи, 10
 Храбрени јунаци,

- Да им Бог да поступит' тврдога Новога града;
И јоште је изненад женераду помоћ дошла,
Вану женераду: 15
- Папа му је послао своје танке . . . галија,
Гран Маестро од Малте су галија кавалијера,
Добре витезове,
Који иду крв пролит' за праву кршћанску вјеру,
А Грандука (од) Тоскане до три малахне галије.
М'али огњевите. 20
- Ако су галије маде, јуначки оне бој бију,
За Нови се приправљаше сила и војска велика
Виједога града.
- А новски јунаци о тому не знаћаху,
Него ти њима пишу та господа дубровачка, 25
Слободна господа:
- „Чувајте се, Новљани, у Новоме тврду граду!
Сакупио женер'о силу и војску велику,
Јеролимо Корнер,
Тер иде поступит' царева Новога града, 30
Њему је помоћ дошла и од друге покрајине,
Добри витезови.
- Папа му је послао своје танахне галије,
А Гран-Мастро од Малте с галијама кавал'јере,
Храбрене витезе; 35
- А Грандука од Тоскана своје малахне галије.
Принципу млетачкоме сијешно на помоћ теку
Изврсни јунаци,
Сви у помоћ да поступе тврдога Новога града.“
Отпишују Новљани тој господи дубровачкој, 40
Новљани јунаци:
- „Да, од како се цар п дужд ове рати заратио,
Свако љето пишете за ту силену армаду
Дужда млетачкога,
Да иду поступити тврдога Новога града, 45

- Мало ће Турци стати у Новоме бијеломе,
Цареве делије, 185
- Брзо ћемо ујести у мире Новог града!
Није много изашло ни године ни бремена,
Боже, фалимо те!
- Топовима извадише од Новог тврде зиде,
А бумбама Новске куле и јунаке изваљаше, 190
Цареве јунаке.
- Једна је бумба пала у кулу у хрцегову,
Бе но Турци држаху за оружја брза праха,
Новљани јунаци,
- Тадара је Турцима лоша срећа прискочила. 195
Новске куле и јунаке живим огњем опалила:
Боже, фада теби!
- Кад виђеше Арнаути, што ли је и како ли је,
Који јунаци чуваху тврду кулу Абашину,
Граду покрај мора, 200
- Из ње ти дозиваху самовољне Пераштание:
„А ће нам сте, ће нам сте, наши стари пријатељи,
Вјерни Пераштани!
- Нама је додијало чувати Новог града,
Ер нас бумбе побиеше и днели в мрклом ноћи, 205
Сад нам помозите;
- И ви нама подајте ту кршћанску вјеру вашу,
Да ћете нас превести к нашој плодној Арбанији,
Наши пријатељи!
- А ми ћемо вама дати тврду кулу Абашину.“ 210
Искочили бијаху Пераштани на разговор,
Бујовић Иване,
- Тере с њима договара двије и три мрке ноћи.
Што год ноћас Пераштани с Арнаутом говораху,
Стари пријатељи, 215
- Све заисто и право жереналу пов'једаху.
Жеренао њима даде ту кршћанску вјеру тврду,
Вриједни витеже.

- Арнаути изидоше из Новога бијелога,
 Пак ти се укрцаше у те перашке ђемије, 220
 Врли Арнаути.
 Кад виђеше Новљани у јадном Новому граду,
 Тер пођоше говорити Турцима Арнаутима,
 Новљани јунаци:
 „То ли ве Пераштани из Новога премамише!“ 225
 А кад сутра бијаше дан зора забијељела,
 Годиница л'језа,
 И Новљани искаху ту кршћанску тврду вјеру,
 Пака ти дозиваху самовољне Пераштане,
 Своје вјерне коншије: 230
 „А ће нам сте, ће нам сте, од крајине витезови!
 Ми ћемо вам предат' царева тврда Новога,
 Вама Пераштаном,
 Ако ћете нам дати ту перашку вјеру вашу,
 Јер када излеземо из Новога бијелога, 235
 Да вас Бог поможе!
 Да се не би вјера наша за невјеру учинила.“
 Бијаше то зачуо врли бане жеренаде,
 Млечић добар јунак,
 Да они неће ничије нег' перашку тврду вјеру. 240
 Жеренао њима даде ту кршћанску вјеру своју,
 Својијем Пераштаном,
 Да би с Турком углавили од Новога бијелога,
 И ондара Пераштани с Новљанима углавише,
 Како жудијаху: 245
 С тестиром жеренада њима даше тврду вјеру.
 Како се је углавило, тако се је испунило,
 Боже, теби фада!
 Новљани изидоше из Новога бијелога,
 Пак ти се укрцаше у те перашке ђемије, 250
 Сва чељади новска,
 Пака их изметнуше под бијелијем Баром градом.

То исто другим размјером.

Везак везла Новкиња ђевојка .
 У Новому под жутом наранчом;
 Везак везла млада задремала,
 У санку је чудан сан видјела:
 Над Новијем се небо преломило, 5
 А из неба звијезде падаху,
 Љуте змије над град летијаху,
 Тер Новљаном очи испијаху;
 Ђе је море како равно поље,
 Тер се б'јелим цветком исходило. 10
 Тај је санак брату кажевала,
 Тад отиде братац говорити:
 „Јаох, седе, јадовита била,
 Чудан ти си санак видијела:
 Што се на град небо преломило, 15
 То ће доћи бане генерале,
 Преломиће наше тврде зиде;
 Што ли из неба звијезде падаху,
 То ће бити страховите бумбе;
 Што ли змије над град летијаху, 20
 Тер Новљаном очи испијаху,
 То ће бити млади Пераштани,
 Јаох, седе, стари пизматори,
 Кој' ће војсци калаузи бити;
 Што ли се море цвијетком изодјело, 25
 То ће бити малтешка армада;
 Што ли никне незнано цв'јетиће (sic!)
 То је војска незнаних земаљах.
 Како буда с братом говораше,
 Иза Оштра једра изједрише, 30
 То ми бјеше бане генерале,

А за њиме малтешке галије,
 И незнани врли Папалини,
 Фиорентини и врли Нијемци,
 Арбанаси и млади Хрвати, 35
 Ако (sic!) сташе на понти кумбура,
 Тад стадоше војску приправљати,
 У та' данак војску упутити;
 У то доба Манжаровић Иво,
 Капетане од мјеста Пераста, 40
 С њим доведе милу браћу своју,
 Триста и шест младијех Пераштанах.
 Лијепо их је бане дочекао,
 Тер отиде Иву говорити:
 „Капетане, вјерна рајо моја, 45
 Отидите води Зеленици,
 Ма немојте с Турком боја бити,
 Док справимо сву осталу војску.“
 Бан им рече, а они да учине,
 И отидоше к води Зеленици, 50
 Ту се Турци к њима упутише,
 Пераштани на ње ударише,
 Метеризе Турцима отеше,
 Више града метериз узеше.
 У то доба Малтези јунаци, 55
 На Савину дезбарак чинише,
 Близу града табор учинише,
 Трећи данак лумбарде изн'јеше,
 Града сташе лумбардама бити,
 А из мора и од сука краја; 60
 Бумбе ваљу, а куле разносе,
 Куле и чељад под небо уздижу,
 Новљани се изван града бију,
 Не могу их у град заћерати.
 У то доба бане поручио, 65
 Да отиду млади Пераштани,

Да јуриш даду на Топлу и варош(?) Отидоше и Топлу узеше, И метериз на врата од града.	
Тад Новљани у град уљегоше, Лумбарде им зиде обореше, А с бумбама куле извалише.	70
Тад Малтези јуриш учинише, Не могоше освојити зиде, Други јуриш сва остала војска,	75
Ни тадара уљест' не могоше. У то доба Топал-паша дође, Да би граду помоћ учинио, Не поможе него ли одможе,	
Јер изгуби војску и јунаке. Пераштани храбрено чињаху, Сваки вечер под зиде иђаху, И пред њима Бујовић Јуане;	80
С Арбанасим' они говораху: „Сејмени од Новога града, Предајте се сад на добру вјеру, Јер ће вас бан л'јепо даровати.“	85
Сејмени се таде обећаше, На пет урах тамне и глухе ноћи С Пераштаном они изљегоше,	90
Двије стотине и четрдесет и шест, Арбанасах младијех сејменах. Кад видјеше Новљани јунаци, Јер помоћи више не чекају,	
А сејмени из града одоше, Сад Новљани сташе дозивати, Јер се хоће јадни предавати.	95
Покле се бише дваест и осам данах, Предаше се Новљани јунаци, Крцаше их у перашке броде,	100
Пераштани им бише пратници,	

- Б'јеле дворе опалит' мому драгу побратиму,
Сред Пераста мјеста,
Мојему побратиму Мартеси Пераштанину.“
На одговор Радуле стара мајка говораше,
Старица влахиња: 20
- „Немој земљу робити, која те је отхранила.“
А за тога Радуле ни хајаше, ни брињаше,
Влашка војевода.
Осам стотин' Влашића собом бјеше сакупио,
А пак ти се упути нут Пераста бијелога, 25
Без никаква страха,
Јер с' у сиду уздаше без растора путоваше.
Каде бјеше дошао у Перасту малахному,
Влашка војевода,
Он час бјеше отишао Мартеси на б'јеле дворе, 30
Марка Матка Мартесина свому побратиму,
Химбени побратим.
Ма ли му Мартеси бож'ју помоћ не назива,
Него ти му отиде ове ријечи говорити,
Невјерни побратим: 35
- „Бе си, вели, Мартеса, једно латинско копице?“
Али ти му на тому Мартеса одговараше,
Пераштанин јунак:
„Што ћеш, што ћеш, Радуле, побратиме невјере,
Што ми си на двор дошао, што ли мене ти дозиваш, 40
Бона и невољна?
— А Мартеса лежаше од срца, од срдобоље,
Од зле ријеке Војуше, немоћне и проклетуше,
Арбанашке ријеке,“ 45
И ако јунак лежаше, без оружја не спаваше,
Нег' вод себе држаше једну малу партижану,
Коцјено оружје.
Кад повади Радуле од појаса бритву сабљу,
Да би вако Мартеси русу главу осјекао,
Свому побратиму, 50

- А Мартеса пофати ту малахну партижану,
Тере сабљу дочека у ту малу партижану,
Сам себе обрани.
- Пака ти је машио руке и партижаном,
И удари Влашића у јуначко добро срце,
Влашвога војводу. 55
- Колико га подаво јуначки ударио,
Кошје му је у дрво с друге стране пропануло,
Врх свога живота.
- Све то добро гледаше драга сестра Мартешина, 60
Тер је сама изашла на врата бијела двора,
Љепота дјевојка;
- Пак је сама кликнула танкогрно, гласовито:
„Ах ће ми сте, ће ми сте, Пераштани браћо моја,
Добри витезови! 65
- Власи нам поробише Пераст мјесто гласовито;
Ево паде Радуле на наше бијеле дворе,
Влашка војевода;
- Нег' удрите, браћо моја, ради Бога великога.“
Пераштаном бјеше крсно име крстов данак, 70
Да би нас помог'о!
- Скупили се бијаху пред црквом светога крста,
И ту заједно јунаци хладно вино испијаху,
Храбрени јунаци;
- Тер бијаху зачули ону љепоту дјевојку. 75
Једну чашу бијаху пили у славу крсна имена,
Славни Пераштани;
- Другу чашу пијаху у јуначко добро здравље;
Трећу чашу напише у славу вишњег Бога,
Сва једина браћа. 80
- Пака ти се јунаци на ножице подигоше,
Отидоше јунаци један другом говорити,
Добри витезови:
- „Али сада, јунаци, или веће никадаре!“

У Влахе се умутеше како соко у голубе, 85
Храбрени јунаци ;
 Тере Влахе погубише!, ни о чем не оставише.
 Сташе Власи бјежати уз три перашка потока,
Хитро поплашени .
 Који пође уз дубљи поток, мало бјежа, брзо изгибе; 90
 Који Пушицом уз брдо попне се, он погибе,
Уморени јунак ;
 Који Лајковом к Леденицам одмавну се од Пераста.
 И тадар ти изгибоше седам стотин' и двадесет,
С влашком војеводом. 95
 Мало их се завратило од Пераста каменита,
 А Радуле погибе Мартеси на б'јеле дворе,
С руке Мартесине.
 Пак кад гласи допадоше старој мајци Радуловој,
 Отиде међу собом та старица говорити, 100
Старица Влахиња :
 „Што је, вели, мој сину, судио те Бог велики!
 Колико ти говорих, не могах ти договорит',
Мој сину јадован !
 Да не робиш земљице, која те је потхранила. 110
 Лези, сину јадован, да би се не повратио,
Што си иск'о, то нашао,
 Не бијаше робити Пераст мјесто гласовито!“

68.

То исто другим размјером.

Запали се влашки војевода,
 По имену маад јунак Радуле :

Да ће скупит' осам стотин' Влаха,
 Да ће поћи у мјесту Перасту,
 Да пороби Пераст навкрај мора, 5
 Кога кажу да је гласовити.
 То зачула Радулова мајка,
 Те Радулу сину говораше:
 „Докле си се синко отпратио?
 „Али ти је отке књига дошла, 10
 „Кажи мени, мој сине неборе.“
 Ма Радуле мајци одговара:
 „А тако ми, стара моја мајко,
 „Нег' ја идем у Перасту мјесту,
 „Да ја робим Пераст гласовити, 15
 „И да палим бијеле дворове,
 „Побратиму Мартезићу Марку,
 „Које ми су сред Пераста мјеста,
 „Пераштанину мому побратиму.“
 А Радулу мајка говораше, 20
 Та старица та добра Влахиња:
 „Немој робит' Пераст навкрај мора,
 „Који те је синко потхранио!“
 А Радуле за то не хајаше,
 Не хајаше, нити се брвњаше, 25
 Та' влашки силни војевода.
 Осам стотин' Влаха собом води,
 Па се тиште пут Пераста мјеста,
 Без никаква страха ни абера,
 Јер у силу пође путовати. 30
 Када дође у мјесту Перасту,
 Та' силени влашки војевода,
 Он час пође на бијеле дворе,
 На дворове Мартезића Марка,
 Марка Матка свога побратима, 35
 Божју помоћ њему не назива
 Нег' му пође ријеч говорити:

- „Латинине, невјерни побратиме,
 „Бе с', Мортеша, латинско копиде!“
 Ал' му на то Мартеша одговара, 40
 Од Пераста јунак гласовити:
 „Што ј', Радуле, од невјере побре,
 „Што ми дође на бијеле дворе,
 „Што ме зовеш бона и невољна!“
 Мартеш лежи јадне срдобоље, 45
 Од зле р'јеке Војуше немоћне,
 Арбанашке проклете ријеке:
 И ту јунак лежи без оружја,
 И спаваше у вељој болести;
 Нег' држаше једну партижану, 50
 Које бјеше страшно копље бојно.
 Тад Радуле сабљу повадио,
 Да ос'јече Мартешину главу,
 Побратиму Мартешину Марку;
 А Мартеша копља ухватио, 55
 Ка се зове мала партижана,
 Тер на копју сабљу дочекао,
 Сам је јунак себе обранио;
 Маши руком бојну партижану,
 И удари влашкога јунака, 60
 По имену влашкога војводу;
 Кодико га тешко ударио,
 Копје му је стране процауо,
 За обрану од живота свога;
 То гледаше сестра Мартешина, 65
 Изашла је пред бијеле дворе,
 Та лијепа поштена дјевојка,
 Пак кликнула из свега гласа:
 „А гдје ми сте, браћо Пераштани,
 „Моја браћо, добри витезови, 70
 „Пераст Власи нами поробише:
 „Ево паде влашки војевода,

- „По имену Радуле витеже,
 „Ево ни га посред б'јела двора.
 „Нег' удрите, мила браћо моја, 75
 „Ви удрите, браћо, ради Бога.“
 Пераштаном крсно име бјеше,
 Крстов данак да би нас помог'о!
 Бјеху се сви пред цркву скупили,
 А пред цркву пред светога крста, 80
 Сви заједно хладно вино пију,
 За што бјеше љубав међу њима.
 Кад зачуше лијепу дјевојку,
 Гдје она виче иза свега гласа,
 Тер дозива браћу Пераштане: 85
 Једну чашу бјеху пили вина,
 А у славу крснога имена,
 То бијаше љубљена дружина;
 Другу чашу бјеху пили вина,
 Бјеху пили у јуначко здравље; 90
 Трећу чашу бјеху пили вина,
 А у славу Бога великога,
 „Сад једино, браћо, ударимо!“
 Тад јунаци на ноге скочише,
 Поче један другом говорити:
 „Али сада, али никадара!“ 95
 У Влахе се они умутише,
 Како оно соко у голубе,
 Тере Влахе под мач обратише;
 Сташе Власи бјешат' без обзира,
 А уз ст'јење перашки' потока: 100
 Који бјежаху уз дубљу потоку,
 Кој' за брдо за прије побјећи,
 Кој' Лајковом бандом Леденица,
 За прије се одмакнут' од Пераста,
 Тад' погибе седам стотин' Влаха, 105
 Седам стотин' и двадесет,

- Томе сиљном влашком војеводи;
 Мало их се дома повратило,
 Из Пераста мјеста каменог.
 А Радуде б'јаше погинуо, 110
 На бијеле дворе Мартешине,
 А од руке Мартешина Марва.
 Глас допаде Радудову мајку,
 Ста старица собом говорити,
 Та старица, та добра Влахиња: 115
 „Што је, сине, тебе Бог судио,
 „Кодико сам ти, синко, говорила;
 „Ја говорих, мој јадовни сину,
 „Да не робиш Пераст накрај мора,
 „Који те је синко потхранио! 120
 „Лежи, сине, да би се не дига',
 „Што си хтио, то си и нашао,
 „Не бјеше робит' Пераст гласовити,
 „Који те је синко потхранио,

69.

Бој Пераштана с Турцима рисанским.

- Подиже се чета Турака од Рисна малог мјеста,
 Царевога мјеста,
 И пред њима бјаше врли Иса Ришњанине.
 И они ти пођоше у зелену Коставању,
 Рисанске делије, 5
 На бијеле дворове Николе Дабовића.
 Лијепо их бијаше Дабовићу дочекао,
 Рисанске делије.
 Ту стадоше јунаци испијати хладно вино.

- Стаде Иса Ришњанине дружби својој говорити, 10
Турскијем језиком:
„Пијте вино, јунаци, немојте се изопити,
Јере сјутра освиће кршћанска света неђеља,
Благ данак весели,
Рано ће подранит' перашке младе невјесте, 15
Перашке младе невјесте с њима младе дјевојке,
Од Пераста мјеста,
Да походе чине по бакчама Костањнице.
Тере ћемо промијењет турске капе и доламе,
И рисанске каваде.“ 20
Никола их Дабовић врло турски разумио,
Тере стаде Никола љуби својој говорити,
„Љуби, послушај ме!
„Ракију Турком лијевај у лијепо хладно вино,
Прилијевај ракију, немој да те Турци виде, 25
Моја вјерна љуби!“
Николи је поспјешно вјерна љуби послушала,
Тер Турцима ракију у вино приливаше,
Врла Костањичка;
Тер се Турци бијаху с вином измијешали, 30
С вином измијешали, и у двору заспали,
Рисанске делије.
Никола се упути пут верига сиња мора,
Пака кликом покличе са верига сиња мора,
Дабовић Никола, 35
У Перасту бијеломе капетана перашкога,
Капетана перашкога Мартина Вицковића,
Свога господара:
„Да си дошао на прешу на вериге Костањичке.“
Како капетан б'јаше гласове разумио, 40
Врли Вицковићу,
Без одмака скупио своју браћу Пераштане,
Тере с њима отиде на вериге Костањичке,
Својом милком браћом.

- Међу собом турски говорити :
 „Сутра ему рано подранити, 10
 Оне младе перашке невјесте,
 Све невјесте и дјевојке младе;
 Да би се оне проходиле младе,
 А по бачам(?) Костањнице равне;
 Тер хоћемо вапе пром'јенити, 15
 Наше вапе, зелене доламе,
 А и оне рисанске каваде.“
 А Никола турски умцјаше,
 Тер Никола љуби говораше :
 „Послушај ме, вјерна љуби моја, 20
 „Ти мијеша' вино и ракију,
 „Ма ти немо' да те виду Турци!“
 Николу је љуби послушала,
 Тер м'јешала вино и ракију,
 Врла та востајничка невјеста, 25
 Тер се Турци бјеху изопили;
 Гдје су пили, ту су и поспали,
 Све те врле рисанске делије.
 Кад то виђе Дабовић Никола,
 Пође јунак равним Веригами, 30
 Кликну јунак иза свега гласа,
 По имену Дабовић Никола,
 Тер дозива у Перасту мјесту,
 Капетана Вицковић Мартина:
 „Да си спрешно на костањичке вериге!“ 35
 Кад капетан гласе разумио,
 Он је спрешно дружбу сакупио,
 Тере пође на Вериге равне.
 Ста Никола њима говорити :
 „Тријест Тураг' у моје дворе, 40
 Пред њима је Ижа Ришњанине,
 Тер испију они вино хладно,
 У мојему двору биједоме,

- Ижа је дружби својој говорио: 45
 „Вино пијте, ма се не опијте,
 Сутра освиће дан света недјеља,
 Подраниће перашке невјесте,
 Све невјесте и дјевојке младе,
 Да проходу преко Костањице.“ 50
 Нег' те молим, драги капетане,
 Што ви мислу они учинити,
 Учините ви Турцима сада,
 Ма немо'те у Костањицу равну.
 Ви немо'те мењати бусију, 55
 Да се не би Турци домислили,
 Нег' пођите међу Стрп и Лицце,
 И ту ћете Турке дочекати.
 Када они шићар не шићару,
 Тад ће поћи Рисну бијеломе, 60
 Пођ'те с Богом пут мјеста Пераста.“
 Кад су дошли у Перасту мјесту,
 С вечера је старе сакупно,
 И армаше дв'је танке гајете,
 У њима су до осам'ес' друга, 65
 Тер пођоше међу Стрп и Лицце.
 Кад је сутра б'јела зора била,
 Кад отуда тридесет Турака,
 И пред њима Ижа Ришњанине,
 И они се собом разговару, 70
 Стаде Ижа турски говорити:
 „Ја сам ноћас чудан санак снио,
 „Бе ми пушка на четверо пукла.“
 То су чули млади Пераштани,
 Тер се хитро на ноге скочише, 75
 Извргоше своје пушке танке,
 Погубише тридесет Турака,
 По избору младијех Ришњанах,
 Сам утече Ижа Ришњанине,

И понесе до три смртне ране,
И у Рисну он понесе гласе!

71.

Како Пераштани осветише на Турцима смрт Пераштанина Сокола.

Танка књига допаде од Новог града б'јела,
Царевога града, —
Од Новог б'јелога, од Мартина Кувелџића,
У Перасту б'јелому, капетану перашкому,
Врлом Вицковићу: — 5
„А да ти је на знање и на здравље побратиме,
С фуштом Моро допаде под Новијем бијелијем
Царевијем градом, —
И на шпирун донесе Соколову мртву главу;
Нег' ако ћеш осветити Сокола брата твојега, 10
Драги побратиме!
Да си ноћас дошао под Новијем бијелијем,
Ере су се сви Турци с вином измијешали,
Морова дружина.“
Књига му је допала у Сигету Варбичину, 15
Ђе с јунацим' вино пије, и разговор с браћом чини,
Капетан перашки. —
Књигу витез легаше, грозне сузе лијеваше.
У руди му бијаше пуна чаша хладна вина,
Врлом Вицковићу, — 20
Која му је пануда на ту равну црну земљу,
Нит' се чаша сломила, нити се вино пролијало,
Храбрецу јунаку.
На тому га сташе питат' своја браћа и дружина:

„Који је калабалук по Моровој танкој фусти,
 Даљена под градом?“ 95
 А Мартин Вицковићу то турски одговара:
 „Ево су се јунаци с вином умијешали,
 Моја вјерна стражо! —
 Тер калабалук чине по новој танкој фусти.“
 На тому им дивна стража већ ништа не одговара, 100
 Перашкијем јунаком,
 Који фусту ремућаху пут Пераста бијелога,
 И фушту доведоше а у госпе од Шкрпјела,
 Наше помоћнице,
 И ту фушту са свијем Турвом у дно утопише. 105
 С овцијем дјелом осветише Сокола брата својега,
 Једини јунаци,
 И дођоше прије зоре у Перасту бијеломе,
 Потегоше гајете, откле их су и тиснули,
 Да ко не познаде; 110
 Да се нитко не стави, в'о да никуд нијесу били,
 А Розговац дома дође, матер своју мртву нађе,
 На своју заклетву.
 Које но проклињаше вјерна сина на заклетву.
 Соко се осветио, заклетва се проклињала, 115
 Розговчева мајка; --
 И света и заклетва не остала већ проклета.
 Кад сутра бијаше био данак освануо,
 Дан зора бијела,
 Новљани ишеташе из Новог б'јела града, 120
 Кад под Нови не бјеше ти Морове танке фусте,
 Бе је омрнула,
 Нег' се сташе чудит', што је од ње камо ли је?
 Да ли се они надаху на сусједи Пераштане,
 Добре витезове, 125
 Да ће то бит' учинили рад Сокола брата свога,
 Пак на тужбу пођоше провидуру которскоме,
 Аге од Новог.

Тере аге провидуру сузама бесједоваху :

„Је ли нам силни цар с вашијем дуждом сад у миру, 130
Св'јетли господару?

Ноћас нам Пераштани Мора фушту одведоше,
Фушту нам одведоше, нашу браћу исјекоше,

Под царевијем градом!“

Како бјеше провидур турске р'јечи разумио, 135
Танку књигу написао капетану перашкоме,

Мартин Вицковићу:

„Да си дошао на прешу у Котору бијеломе.“

Када бјеше капетану танка књига допанула,

Врлом Вицковићу, 140

Поспјешно је пошао к провидуру которскоме.

Кад пође капетане с Пераштаном у Котору,

Принципову граду,

Стаде ти ми провидур капетану говорити:

„Јеси ли разумио што се ноћас догодило, 145

Под Новијем градом?

Ево Турци се туже на твоје вјерне Пераштане,

Да су они довели испод града танку фушту,

Црна Арапина, —

Која је ту омрнула а пак није осванула; 150

Није ли се дужде млетачки силнијем царем умирио,

Неколико је доба?“

На то му ти капетан провидуру одговара:

„Не знамо, господару, Мора ни Морове фусте,

Ни његова гласа!“ 155

Пак на то му провидуре Новљанима одговара:

„Јесте ли разумјели, старешине од Новога,

Аге и ђекаје,

Што капетан говори и остали Пераштани;

Нег' пођите с Богоме пут Новога бијелога, 160

Царевога града.“

На то му ти Новљани провидуру одговору:

- Чаша му је на земљи панула,
 Ни се сломи, ни се вино проли,
 Говору му браћа Пераштани:
 „Капетане Вицковић Мартине,
 „Откле те је књига допанула?“ 25
 Одговара врли капетане:
 „А тако ми, мила браћо моја,
 „'Од'те са мном у светог Никола.“
 Ту скупио браћу и дружину,
 Пах им стаде јунак говорити: 30
 „Нева знате, мила браћо наша,
 „Ево ме је књига допанула,
 „Од Новогa бијелога града,
 „Од мојега вјерна побратима,
 „Побратима Кувелића Ивана: 35
 „Да је Моро под Новијем дош'о,
 „И донио Соколову главу,
 „На шпируну оне фуште танке,
 „Нег' тако ви, мила браћо моја,
 „Ход'мо ноћас пут Новогa града, 40
 „Турци су се с вином изопили.“
 Кад то чули млади Пераштани,
 Поспјешеше што пријед могаху,
 И ту су се сви заклели млади,
 На ванђеље поставили руке: 45
 Да не ће казат' на бијеле дворе,
 А ни мајци ни вјерној љубовци!
 Пође сваки на бијеле дворе;
 За заклетве нико не знад'јаше,
 Само они који се заклеше. 50
 Пође јунак Розгонац Иване,
 Да он узме свијетло оружје,
 И настави мила брата свога.
 Ста га своја заклињати мајка:
 „А мој синко, мило добро моје, 55

- А тако ти Бога великога,
 Кажи, синко, куд се оправљате,
 Ако ли ми ти казати не ћеш,
 Ти се, синко, здраво не вратио!
 Ма он старој мајди одговара : 60
 „Пријед тебе мртву, мајко, нашли!“
 Пак пођоше из биједа двора.
 Кад се мркла замркнула ноћца,
 Поринуше дв'је танке гајете,
 Пак пођоше пут Новог града, 65
 Тер пођоше скровно и потајно.
 Кад су дошли понти од Кумбура,
 Бјеше их с понте стража угледала,
 Тер их стаде упитати стража :
 „Ко се вози близу страже ове?“ 70
 Њима Мартин турски одговара :
 „Балугџије смо од Новог града.“
 Поче њима стража говорити :
 „Тако в' Бога, новске балугџије,
 Остав'те нам рибе за диздара, 75
 У бијелу кулу Пајовића.“
 Мартин стражи турски одговара :
 „Хоћу, стражо, а за што ли не ћу?“
 Кад дођоше под Новијем градом,
 Кад на фушти стража задр'јемада ; 80
 Поскакаше у Морову фушту,
 Осјекоше од мора и краја ;
 Њеки фушту са собом потезу.
 Питала их од Новог стража :
 „Што је калабук по Моровој фушти?“ 85
 А Мартин им турски одговара :
 „Турци су се с вином изопили,
 И калабук по фушти чињаху.“
 На то стража ништа одговара,
 А они фушту са собом потезу, 95

- Поведоше је пут мјеста Пераста,
 Поведоше госпи од Скрцјела,
 Која бјеше наша помотњица.
 Ту су они фушту утопили,
 Са свим Турцим' што бјеху унутра, 100
 С онијем дједом осветише Сокола,
 Прије зоре у Пераст дођоше,
 Потегоше танахне гајете.
 А Розгонац своме дому пође,
 Мртву мајку на сред двора нађе, 105
 Која ј' сина свога проклињала.
 А они млади осветише Сокола.
 Кад је био сутра дан свануо,
 Ишетали из Новогa Турци,
 Кад под Нови, није фуште танке, 110
 Нег' се сташе Новљани чудити.
 Свему су се Турци домислили,
 Да учинише млади Пераштани,
 За освету Сокола јунака.
 Тад пођоше аге од Новогa, 115
 У Котору биједому граду,
 Провидуру сташе говорити,
 И низ образ сузе прод'јевати :
 „Није ли царе и дужде у миру. ?
 Пераштани фушту поведоше, 120
 И Морову дружбу исјекoше“.
 Кад провидур Турке разумно,
 Напис'о је једну књигу танку,
 Паџ је шаље у мјесту Перасту,
 У Перасту Вицковић Мартину : 125
 „Да си спрешно у Котору граду!“
 Кад Мартина књига допанула,
 Брзо пође у Котору граду,
 Провидуру своме господару ;
 Стаде ти му јунак говорити : 130

„Јес' ли чуо што се догодило,
 Под Новијем бијелијем градом,
 Турци плачу на твоје Пераштане:
 Да поведоше фушту барбареску,
 Испод града б'једога Новога, 135
 И Морову фушту потопише,
 И његову дружбу погубише,
 Која бјеше синоћ омркнула,
 Утрос она није осванула;
 Н'је ли дужде и царе у миру?“ 140
 На то Мартин њему одговара:
 „Не знам Мора ни дружбе Морове,
 Нити знадем те фуште његове.“
 Тад провидур агам' одговара:
 „Чујете ли, аге од Новога, 145
 Што говори млади капетане;
 Нег' пођите с Богом пут Новога.“
 На томе су л'јепо захвалили:
 „Л'јепа фала, драги провидуру,
 И на твому лијепому суду; 150
 Ми пођемо б'јелу Цариграду,
 А на жалбу цару честитоме,
 Тад ће знати дужде Млечанине!“

73.

Бој Пераштана и Которана с новским Турцима и невјера
 Которана.

После Турци узеше тврда Новога града,
 Турци витезови,

- Него су дошли данаске да кошуље окрваве,
 Мила дружба наша!
- Него удри сваки добро, не убио не Бог велики,
 Ер ће они удрити што узмогу и не могу, 40
- Новски зудумњари;
 Није се њима молити, него се с њима побити.“
 Тад стадоше Которани Пераштаном говорити,
 Плашнва дружина:
- „Ви удрите најпрви, а ми ћемо прискочити!“ 45
- Бијаше се један другом тврдом клетвом завезао,
 Добри витезови,
 Да не ће један другоме пријевару учинити.
 Тад пођоше возећи низ дуждево сиње море,
 Ти господичићи. 50
- Кад дођоше близу ђуста, тад просуше живи огањ,
 Пак тргоше бритке маче Пераштани и Новљани,
 Добри витезови.
- Ту главице сјеццају, ту ручице одпадају,
 Ту јунаци мртви паду Пераштани и Новљани, 55
- Новљани јунаци.
 Пераштани се бјеху врло на њих замјерили.
 Новљана у боју бјеше девет стотин' и двадесет,
 Добрнјех јунака;
- А Пераштана бјеше четири сто и тридесет. 60
- Кад виђеше Которани ере поче бој крвави,
 У боју(?) плашиви,
 Без одмака сташе бјежати Которани пут Котора.
 Пријевару учинише Которани Пераштаном,
 Добрнјем јунаком, 65
- И невјеру учинише, да би их невјера убила!
 Тад у Нови остаде триста и двадесет удовица,
 Новкиња невјеста,
- А у Пераст остаде двије стотине не допуне. 70
- Велика се тужба чује у Новоме биједоме,
 Царевому граду,

- И тужба се чиваше у Перасту малахноме,
 Која љуби храбра плаче, која мајка сина свога,
 Ах невољне пјесни!
- Која млада брата плаче, која ли млада вјереника, 75
 Која плаче родитеља, која ли свога братучеда,
 Невољне јунаке;
 Која ли јадна свака свога, која ли своју сиротињу.
 У Перасту куњаху те невјерне Которане,
 Химбене коншије: 80
- „Који невјеру учинише нашијема господаром,
 Да би ваше љубовце жалостиве пјесни пјеле,
 Которке невјесте,
 Како у Пераст појаху на крстјански Видов данак!
 Када би нам Бог дао и слава вишњега Бога, 85
 Боже, молимо те!
 Да ми нашу сирочад у поштењу отхранимо,
 Који но би у напредак родитеље осветили,
 Стрице, сваке и рођаке.“
- Године похођаху а ћечица растијаху; 90
 Кад се бјеху ћечица с јунацима поредили,
 Она мада ћеца,
 Све се мало по мало на душмане осветују,
 Докле но им забранише св'јетла млетачка господа,
 Који им забранише. 95
 Господу послушаше Котораном не простише,
 Него свећер успомену наслиједником остављаху,
 Храбрени јунаци;
 Ер се добро паметује, а зло се не заборавља.

74.

То исто другим размјером.

Покле Турци Нови град узеше,
 Толико се Турци узвисише,
 Оходости бјеху пуни сваке,
 И Новљани, и сва њ'ова држава:
 И од силе фуште оградеше, 5
 И зудуме свакоме чињаху,
 Коншијама живјет' не дад'јаху,
 Подложником дужда млетачкога. —
 Кад пођоше млади Пераштани,
 У Котору принципову граду, 10
 С Котораном в'јеће учинише:
 Да позову на мејдан Новљане,
 Не на крају нег' на сињу мору.
 И у вијеће скупа одлучише,
 Да отиду с фуштам' и гајетам': 15
 И писаше Новљаном јунаком,
 Да би дошли на мејдан јупачки,
 С танкијем фуштам' супрема Кумбуру.
 Урочише (у) прву недељу;
 И недељу Видов данак бјеше, 20
 Тад Новљани књигу пољубише,
 На ту књигу отписали бјеху:
 „Чекамо ве, како сте писали!“
 Кад је дошао данак одлучени,
 Справише се млади Пераштани. 25
 А и с њима злобни Которани
 Кад дођоше поблизу Кумбура,
 Кад на мору фуште на мејдану.
 Састаше се на мејдан јупачки,

Извргоше пушке чефердаре, 30
 А тргоше маче сребрњаке:
 Пушке пуцу, а јунаци паду,
 Мачи бл'јеску јунаци се с'јеку!
 Кад виђеше Которске делије, 35
 Јер се онђе умолити није,
 Сташе бјежат' које може прије.
 Крмом бјежу, за се с' обзирају,
 Пераштани с Турком боја бију.
 Пусте осташе фуште и гајете, 40
 Которани здраво утекоше,
 Јер ни једне пушке не пзвргоше:
 Пераштани јадни изгибоше,
 Сваки с' од њих добро зам'јенио.
 Мајстро дуну м'али фушта плуту,
 Нема ко одвест' фуште ни гајете, 45
 Тужбе се чују у Нови и Пераст,
 Колик јаук гоне одговару!
 Тужнијех пјесан', јаднијех јауках:
 Која грли храбра одсјечена,
 А уз храбра млађана дјевера, 50
 Која брата пушвом убијена,
 Братучеда без б'јелијех руках,
 Вјереника без русе главице;
 Вјеренице их очима гледаху,
 Од стида их љубит' не могаху. 55
 Тере сјетне уздахе чињаху!
 Та' се данак бјеше догодило,
 У Перасту и граду Новоме,
 Оцрнише двијести удовицах,
 А у Новому пет стотин' невјеста. 60
 Сад говоре перашке удовице:
 „Которани да би вас не било!
 Што учинисте нашим господаром
 Ви невјеру вјера ве убила!

Привару, правда ве стигнула!
 Тере нам ће барјак учинити,
 Од освете на нас да се освете.
 Нови плаче, Пераст се не смије,
 Котор слуша, а не весели се,
 С успомене да се не освете, 70
 Кад порасту перашка сирочад.
 Мало бријеме бјеше постајало,
 Подрастоше млада сирочади,
 Осветише оце и ђедове,
 На Новљане и неке душмане, 75
 На немире старе пизматоре,
 Которане који издадоше.

75.

Турци Драчани и туниски хоће да ударе на перашку лађу.
 Подиже се, подиже једна перашка ђемија,
 Од Пераста мјеста,
 И у њој ми бијаху двадесет и пет Пераштана;
 А пред њима бијаше војвода Ђуро Банов,
 Младић јунак добар; 5
 Тере се подигоше пут простране Арбаније.
 С њима ти бијаше зла година устануда,
 Добријем јунаком;
 Тега пута дођоше у лиману Драча града,
 А под Драчем бијаше једна тртана тунежина, 10
 Поганијех гусара;
 И у њој бијаше сто двадесет левената,
 А пред њима бијаше Асан Рејис Родослија,
 Турчин јунак добар.
 Тер пођоше у Драчу испијати хладно вино; 15
 А када се напојили хладна вина, они бјеху
 Изм'јешана војска.

Отидоше Драчани Тунежином говорити:

„Ход’мо, вели, Рејису, на ону перашку ђемију,

Шићар је пред нама, 20

Ер ћемо се добавити и чоке и дробне спендзе!“

Ма им стаде Рејиса ријечи одговарати,

Драчкијем зулумћаром:

„Тако мени у Богу, Драчани, у великому,

Ја сам негда зачуо, и добро сам разумио,

- 25

Драги пријатељи!

Да нам су Пераштани самовољни витезови!

Да их није јунака ни у силна Отмановића,

Како Пераштана!

Него ћу написати један листак књиге танке,

30

Тере ћу је одаслат’ Оцињу бијеломе,

Добријем јунаком,

Да би ми помоћ дошла од тега царева града.

Тер кад мени помоћ дође од Оциња бијелога,

Добријех јунака,

35

Тада ћу ја отити на ту перашку ђемију.“

На тому ти Драчани Тунежину одговору,

Драчки зулумћари:

„Не шљи, вели, Рејисе, пут Оциња танку књигу.

Што ће теби помоћ ходит’ од Оциња бијелога,

40

Ну мало послушај,

Није веће у ђемију до двадесет и пет Пераштана;

Ми ћемо ти скупит’ до шездесет левената,

Добријех јунака,

Они ће ти боја бити са свијем Пераштанима;

45

Они ће њих попит’ како чашу хладна вина,

Младе Пераштане;

Нег’ зовнимо телара, нека личи по свем граду:

„А на ноге Драчани за вјеру Мухамедову!“¹

¹ У рукопису нема више од ове цјесме него неколико тачака као знак да цјесма није цијела. Не могах наћи ни цјесму у десетерцу која овој одговара.

Како Иван Војихновић доби оклад у Котору.

- Лијеп оклад оклади Иване Воихновићу,
 У Котору бијеломе с провидуром которскијем,
 Триста дуват златнијех и Котора половину;
 Да ће црвју уметнут' о(д) три оке буздоханом,
 Ка је црва висока аршинова седамдесет. 5
 Ма ти нејма Иване свога рода ни племена,
 У Котору б'јеломе,
 Него дунда Ивана Црнојевића у лијепој Црној Гори,
 И он књигу написа ка лијепој Црној Гори,
 Ивану Црнојевићу: 10
- „Ово ти сам, мој дундо, л'јепи оклад окладио,
 У Котору бијелому с провидуром которскијем:
 Да ћу црвју уметнут' о(д) три оке буздоханом,
 Ка је црва висока седамдесет аршинова,
 Али ћу на се ударит', али црве уметнути!“ 15
 Кад је Дундо Иване малу књигу пролегао,
 Он ми овако Иване свом непуту отпишује:
 „Удри, дијете неборе, цапгјела ти десна рука,
 И ти немој, дијете, ни малахно узмицати.“ 20
 Кад је д'јете пролегалo танку књигу,
 Пође д'јете уметати б'јелу црвју,
 Али му је дјетету прискочила лоша срећа;
 Добро бјеше дијете уметнуло б'јелу црвју,
 С ону банду удари малога властеличића,
 Како га је лагахно и рђаво ударио, 25
 Очи му су скочиле на јуначку црну земљу.
 Али му је дјетету прискочила лоша срећа,
 Ер га цафи (sic!) фатише у Котору бијелому,
 И њега су ставили у которске у тамнице;
 Пак је књигу напис'о ка лијепој Црној Гори: 30

„Овлад ти сам добио у Котору бијелому,
 Ер сам црвју приметну о(д) три оке буздоханом,
 Ал' ти ми је дјетету дохпа срећа прискочила.“

(НЕМА КРАЈА)

77.

Мехмед паша удара безуспјешно на Котору.

Захвали се баша Мехмет турске војске војводами,
 Царев Турчин баша;
 На срамоту да ће узет' племенити Котор нами,
 И да ће га подложити под запов'јед силна цара,
 Господара свога; 5
 Которане погубити и њих мила господара.
 Ову мис'о у њем стави потурица нека гњила,
 Невјерна ђидија,
 Кој' се роди у држави сред дуждева вјерна крила,
 Кому добра дужд учини, а он њему благо украде, 10
 Војводом будући.
 Пак се у старост покајани и у невјери турској паде;
 Војивом га прије зваху, Цафиром га пак назваше,
 Турци и каури.
 Прије му наши вјероваху, пак му Турци вјероваше, 15
 Ну тво правом господару он невјеру таку учини,
 Невјерна ђидија,
 Тако хоће и сидну цару, кад му се опет покајани.
 С њиме дакле дође ови, из дивнога Цариграда,
 Турчин царев баша, 20
 Тер господар како нови Арбанијом хтје да влада,
 Ал' господство њему не да Јусуф-беговић делија,
 Разумни господар,

- Заповједа тере њима што годи му срце жуди,
Бег од Пећи с њиме први, други санжак од Косова,
Голѐм добар јунак. 95
- Херцеговска војска врви, гдје је мис'о свуд његова,
И босански вели баша дође у Нови покрај мора,
Он босански баша.
- Нека је мања војска наша на обрану од Котора;
Генерала ер он бана су дио војске тамо обрати, 100
Вр'једна господара;
- Кѝ у луци Лепетанѝ пође му се указати.
Ти му пошљи, Боже мили, јаку помоћ руке твоје,
Мој видовни Боже!
- Да босанској турској сили охолости сломи своје. 105
Баша проход од Верига и стајаше граду да затворе
Бошњани његови.
- Лакше ломит' нека би га други баша мог'о из горе;
Сишли бјеху близу мора, да испуне што жељаху,
Турци витезови; 110
- Ни једне војске из Котора јер на себе не чекаху.
Кад се виђе пак дотећи наш војвода Јанко први,
Млетачки господар,
- Сва му обрати Босна плећи, нам слободно море остави,
Тако оружја ни образа премда витез кѝ се каже, 115
Босански господар,
- Денералу не указа, нег' помњиве стави страже,
Бојећи се да на њега и на његов мали Нови,
Турско лијепо мјесто,
- Не обале, не сломе га, наши млади витезови; 120
Зна бо ер крипост ваља веће, денерала славна бана,
Босански господар,
- Нег' он и све њега оплеће, које има од Бошњанѝ.
Ови добри нигда били н'јесу да кој' град развале,
Бошњани јунаци; 125
- Само ако су навалили да нејако село опале.

- Мехмет да се с њим састане, не настоји него ради,
 Турчин царев баша,
 Или је ноћ или сване, да ни од града зид разгради,
 Прије нег' се врати опета, наш господар мила к нама, 130
 У граду Котору,
 Ки је наша сва освета супроћ турскијем делијама,
 А сад види згар очима, јер му мало веће уди,
 Племениту граду,
 И с јунаци којијех има, око њега заман труди, 135
 Колике ни досле обори, мале куће и полаче,
 Турчине неборе.
 Колико ни војске умори, али од града мира наче,
 Нигда не ће допустити обранитељ наш уздани,
 Наше све уфање, 140
 Да се будеш усилити у град његов изабрани,
 У којему славне кости почивају све његове,
 Светога Трипуна,
 Који је сваке пун милости, кога свак нас име зове,
 Јесусову праву вјеру, кој' ће вазда сповједати, 145
 Боже вјерно мјесто,
 Мухамеда злу невјеру за невјеру свећ имати,
 Коликират је твоја сила на град и ти с њим Мехмете,
 Турчине неборе,
 С огњем ноћно ударила без никакве наше штете, 150
 А друзијем се сам похвали, ако друго што учини,
 Мој Арбанасине.
 Него нешто ер опади празнијех кућах по крајини,
 Празнијех, јер ка три јунака на обрану има своју,
 Младијех витезова, 155
 Нетакнута оста свака на срамоту турску твоју,
 На Тројици ако малу куду твоји разурише,
 Турчине неборе,
 Ку достоје за то фалу, када је наши оставише,
 Војеводу тере свога, ки је пустит' не хтијаше, 160
 Небог фаљен јунак;

Је ли мени добро здраво Хоџуло Скрадињанине,
 Је ли мени добро здраво и Родичин дијете младо, 15
 И је ли ми добро здраво зете Ђуро Хумљанине?
 Али иде Зорици Перјенац одговарати:
 „Уз'о бих ти, невјесто, боље гласе приповидјет',
 Ма ми узми и ове, л'јепа Зоре, за најбоље;
 Што ме питаш жалосна за Хоџула господара, 20
 Да ми бјеше други јунак к'о Хоџуло твој господар,
 Турске би се кадуне турска рука наносиле,
 Што га ће се наносити скрадинске л'јене владике.
 Он се добро владаше прима Турцим' с сабљом бритком,
 Али му је несрећну худа срећа прискочила, 25
 Сабља му се бјеше у балцаку придомила.
 Тадар пође Хоџуло врлијем, Турцим' да убјегне,
 Турци њега стигнуше, тер га јадна погубише.
 А што мене ти питаш за Радића сина твога:
 Он се добро подносаше међу младијем перјаницим', 30
 Али бјеше и њему худа срећа прискочила,
 Царкула му полеће са његове русе главе,
 Косе му се просуше низ његово б'јело чело,
 Сабљом косе резаше, мајку и селу проклињаше;
 Мајку јадну проклиње, која га је породила, 35
 А рођену сестрицу, к'а му је косе узгојила.
 Сабљом се је порез'о по његову б'јелу челу,
 Крвца му је Радићу прне очи привлопила.
 Не види се бранити ни с Турцима боја бити.
 Врли Турци прискочише, тер му главу осјекоше, 40
 А што мене ти питаш за Ђурицу зета твога:
 Срећа бјеше изн'јела дунда Ђура Бајушића,
 Пође ти му Ђурици дундо Ђуро говорити:
 „Ово ми су врли Турци коња добра погубили,
 Дај ми, синко Ђурица, испод тебе коња твога! 45
 Да ја могу на њему врлијем Турцим' убјегнути;
 А ти имаш под тобом, синко Ђуро, хрле ноге,
 Ти ћеш Турцим' на ногам' и без коња убјегнути.““

- Бијеше га Бурицу худа срећа научила,
 Пође дунду давати испод себе коња свога! 50
 И пође ти на ногам' врл'јем Турцим' да убјегне.
 Турци њега стигнуше и с главом га разд'јелише!
 А ово су и мене љуте ране допануле,
 Хоћу ти се до брзо с грешном душом разд'јелити.
 Још хтијаше Перјенац Зорици бесједовати, 55
 Ма му бијаху јунаку тешке ране додијале,
 Бјеше ти се жалосан с грешном душом разд'јелио;
 Низ коња је паднуо Зорици на б'јеле руке,
 Она ти га повесе у своје у б'јеле дворе,
 Пака пође плакати скрадињску л'јепу господу: 60
 „Ајмех, драги господару, дико моја и похвало!
 Тобом сам се млађахна дичица и подносила,
 А сад ћу се жалосна црна рука наносити,
 Грозне сузе прол'јеват' и грдити б'јело лице.
 Ајмех, синко Радичин, моја од злата јабуко, 65
 Жалосна те мајка мила на јунаштво оправила!
 Ајмех, зете Бурина, моја перло у прстенку,
 Којега сам љубила к'о Радића сина мога,
 Ајмех, драги дјевере, на руди златан прстенче,
 Којега сам љубила к'о Хоџула господара! 70

79.

Нако паша пријатељ Дубровчаном приста њима прид царем на
 добро, тер га наговори да не иде с војском на Дубровник.

Кад 'но ми се подиже честити Османовићу,
 Турчине неборе;
 Он се, царе, подиже в л'јепу граду Дубровнику,

- Кога ми ће учинити у цара за поклисара,
 Л'јепо в'јеће вијећаху од јутра до права по дна,
 Племићи јунаци; 5
- И у в'јећу учинише Јакоба Марушковића,
 Јакоба су справили у цара за поклисара,
 Млади Дубровчани.
- Кад је дош'о Јакобе у цара у честитога,
 Л'јепо ти се бјеше св'јетлу цару поклонио, 10
 Племић добар јунав;
 И њему се бијаше св'јетли цара поклонио,
 „Харач ти сам донио од б'јелога Дубровника,
 Честитога града.“
- Али цара оходи Јакобу одговараше: 15
 „Ја ти не ћу харача од града од Дубровника,
 Властелине млади,
 Него кључе ја хоћу од града од Дубровника;
 А чуо сам, Јакобе, друзи ми су повидјели,
 Властелине млади! 20
 Да сте града Дубровника друг'јем градим' оградиле,
 Да сте посред града л'јепу кулу саградиле,
 Властелине млади;
 Ја сам чуо, Јакобе, друзи ми су казовали,
 Да имате, Јакобе, л'јепо поље конав'оско, 25
 Да је поље конав'оско веле чудно и широко;
 Туј ће бити, Јакобе, коњим' мојим тркалиште,
 Властелине млади!
 Још сам чуо, Јакобе, друзи ми су казовали:
 Да имате, Јакобе, л'јепу жупу Жрнавицу, 30
 И у жуци Жрнавици задовољне хладне воде.“
 Све Јакобе слушаше, ма ништа не одговараше
 Мудар властелине.
- Нег' ми иде на тему св'јетлу цару одговарат':
 „Све је, цара, истина за истину што говориш, 35
 Мој драги господару,
 Да смо града Дубровника друг'јем градом оградиле,

Ма га смо оградили за велику за невољу,
 Мој царе,

За невољу велику од дужда од млетачкога; 40

А што, царе, говориш од куле од Дубровника,

Ни то ти н'јесу лагали, што су теби говорили;

А што, царе, говориш од поља од конав'оскога,

Да је поље конав'оско веле чудно и широко,

Не би било у њему ни до подне коњем траве; 45

А што, царе, говориш за жупу за Жрновицу,

Жупа ти је Жрновица све крупно каменита,

Коње ћеш поломити, а јунаке погубити.

А што, царе, говориш за кључе од Дубровника,

Кључа теби не дасмо без крви и без невоље, 50

Нег' бисмо се одвргли под другога господара,

Под другога господара св'јетла краља шпањулскога.“

А када је Јакоба цар честити разумно,

Властелина млада,

Тад ми иде гледати на везјере око себе, 55

Да делонго погубе Јакоба Марушковића;

Ма имаше Јакобе свога драга побратима,

Својега побратима нашицу Соколовића,

Годема јунака,

На њега је побратим десн'јем оком намигнуо, 60

А он се је Јакобе од погледа домислио,

Властелин млади,

Тер ми се је узврг'о на својега коња добра,

Тер на коњу убјеже у лијепо Дренопоље.

А пак пође нашица св'јетлом цару говорити: 65

„Је ли се кадгод нашло под небом на црној земљи?

Мој царе оходи,

Да ми се поклицар дубровашки погубно,

Глас ти ће пукнути на све банде на четири,

Да си хтио погубити веле вр'једна поклицара.“ 70

Али царе оходи нашици одговараше:

„Бре Соколовићу,

„А давори, давори, пашица Соколовићу,
 Чини, слуго пашица, све што ми је теби драго,
 Моја вјерна слуго! 75

Ма л'јепо те господа дубровачка помитише.“
 Тад ми је узео тридес Турак' велицијех,
 Тер ми их је послао у бијело Дренопоље :
 „Поврати се, поврати, Јакобе Марушковићу,
 Вр'један властелине! 80

Тер се ходи помири св'јетлијем царом и везјером.“
 Али јунак Јакобе Турцим' одговараше,
 Мудар властелин :

„Да су мени остале пред царом црне очи,
 Ја се не бих нивада св'јетлу цару повратио.“ 85

Од толек се дигнуо ка лијепу Дубровнику,
 Здраво дође Јакобе на Плоче од Дубровника,
 А веселе учинише сва господа Дубровника .
 А мање се не може св'јетлу цару учинити,
 Нег' се бјеше смирио с свом господом дубровачком. 90

81.

Поздрав Дубровнику.

Здрав слободни Дубровниче, гласовити св'јетли граде,
 Граде гласовити,
 Откле жарко сунце истече докли у морски скут (западе.)
 Здрав који си вазда био од почетка првијех љета,
 Св'јетли Дубровниче, 5
 И небеском краљу мио и краљевијем свијем од свита.
 Нека друзи справљат' буду бојне војске оружане,
 Св'јем честити граде,

- „Ча ми тако пвидујеш, стара мајко Иванова,
 Мајко Маргарито?
 Која ти је невоља грозне сузе проливати,
 Мајко Маргарито?“
 Сиде то ми стара мајка билој вили бесидити, 25
 Мајка Маргарита:
 „Остав' ме се, била вило, јади те се оставили,
 Планинчињо вило!
 Дви су мени љуте ране на мојему жељном срцу,
 Планинчињо вило! 30
 Обе су ми јадови љуте ране отроване,
 Планинчињо вило!
 И ово их не могу јадна мајка приболити,
 Посестрино вило!
 А ове су љуте ране на мојему жељном срцу
 Посестрино Вило!
 Ја т' сам мајка имала млада Петра братца мога,
 Посестрино вило!
 А Ивана хранила мила синка од срдашца, 35
 Једно младо дите,
 И кад сам их јадна била до витештва дохранила,
 Посестрино вило!
 По њих ми је свитла зора од истока поручила,
 Посестрино вило! 40
 Обих сам их јадна мајка свитлој зори отправила,
 Мајка Маргарита.
 Да ли ево не знадем за њих смрти ни живота,
 Вило посестрино!
 Нег' су ми се зли близни јадни мајци указали, 45
 Мајци Маргарити:
 Гди се гавран вијаше над мерли од Задра града,
 Она црна птица,
 А биху му црна пера сва од крви уштрапана,
 Оној црној птици. 50

Сила сам га јадна мајка кумити и братимит',
 Ону кобну птицу:
 „Кажи мени, гавране, те билиге до истине,
 Птице злокобнице,
 А ја ти се јадна мајка виром мојом обитују, 55
 Мој црни гавранче,
 Да ти хоћу трудна пера сва сузама прохладити,
 Птице злокобнице.“
 Да ли не хти на мене худа птица ни гледати,
 Она худа птица, 60
 Него то ми одлети у планину црну гору,
 Она худа птица,
 Мене мајку остави грозне сузе пролијући,
 Мајку Маргариту!“
 Сиде то ми била вила старој мајци бесидити, 65
 Планинчиња вила:
 „Ово ћу те, стара мајка, ради Бога упрашати,
 Мајко Маргарито,
 Ако би ти оба два турске узе допадули,
 Мајко Маргарито, 70
 Којом би их ти спендзом из тамнице искупила,
 Мајко Маргарито?“
 Сиде то ми стара мајка билој вила бесидити,
 Мајка Маргарита:
 „Ако су ми, била вило, турске узе достигнуди, 75
 Посестрино вило,
 Ласно ћу их јадна мајка из тамнице искупити,
 Посестрино вило,
 За браца ћу мојега дати моју русу главу,
 Посестрино вило, 80
 А за сина Ивана живим огњем изгорити,
 За то младо дите!“
 Сила ми је била вила старој мајци бесидити,
 Мајци Маргарити:

Бијеше га Бурицу худа срећа научила,
 Пође дунду давати испод себе коња свога! 50
 И пође ти на ногам' врл'јем Турцим' да убјегне.
 Турци њега стигнуше и с главом га разд'јелише!
 А ово су и мене љуте ране допануле,
 Хоћу ти се до брзо с грешном душом разд'јелити.
 Још хтијаше Перјенац Зорици бесједовати, 55
 Ма му бијаху јунаку тешке ране додијале,
 Бјеше ти се жалостан с грешном душом разд'јелио;
 Низ коња је паднуо Зорици на б'јеле руке,
 Она ти га понесе у своје у б'јеле дворе,
 Пака пође плакати скрадињску л'јепу господу: 60
 „Ајмех, драги господару, дивко моја и похвало!
 Тобом сам се млађахна дичила и подносила,
 А сад ћу се жалосна црна руха наносити,
 Грозне сузе прол'јеват' и грдити б'јело лице.
 Ајмех, синко Радичини, моја од злата јабуко, 65
 Жалосна те мајка мила на јунаштво оправива!
 Ајмех, зете Бурица, моја перло у прстенку,
 Којега сам љубила к'о Радића сина мога,
 Ајмех, драги дјевере, на руци златан прстенче,
 Којега сам љубила к'о Хоцула господара! 70

79.

Како паша пријатељ Дубровчаном приста њима прид царем на
 добро, тер га наговори да не иде с војском на Дубровник.

Кад 'но ми се подиже честити Османовићу,
 Турчине неборе;
 Он се, царе, подиже в л'јепу граду Дубровнику,

- Собом царе подиже од малога до велика,
Турчине неборе, 5
- И собом и подиже млада пашу слугу своју;
Али пође млад паша св'јетлу цару говорити,
Великому цару:
- „Да сам теби за Бога, господару, великога,
Докле си се овако, св'јетли царе, подигнуо, 10
Мој честити царе!
- И с тобом си подиг'о од малахна до велика?“
Али царе оходи одговара слуги свому,
Он оходи царе:
- „Ово сам се подиг'о к славну граду Дубровнику: 15
Кажу ми га Дубровник л'јепу планту босјокову,
Драга слуго моја!
- И у њему Дубровнику л'јепу од злата јабуку,
И у граду Дубровнику два кладенца хладне воде,
Драга слуго моја! 20
- И прид градом двор мало поље пољаници,
Близу града Дубровника л'јепи жуна Жрновица,
Драга слуго моја!“
- Али пође млад паша св'јетлу цару говорити:
„Што су теби, мој царе, у небр'јеме луде р'јечи, 25
Мој царе честити!
- Што ми, царе, говориш о славному Дубровнику,
Није ни те дјепоте у граду у Дубровнику,
Свијетлomu граду;
- Која ли је дјепота у тој од злата јабуци, 30
Мог'о бих је приврћи испод руке буздоханом,
Мој драги господару!
- Која ли је дјепота у кладенцим' хладне воде,
Кад кладенци присишу у сред љета илиштака!
Која ли је дјепота у пољу у пољаници, 35
Кад не може на њу стат' трећи дио војске твоје!
- Што ли, царе, говориш о жуни о Жрновици,
Мој драги господаре,

- А жупа је далеко од славнога Дубровника.“
 Али царе оходи одговара својом слуги: 40
 „Слуга паша јуначки, помог'о те Бог велики,
 Врло ли те господа дубровачка подмитише,
 Племићи јунаци !“
- Али пође млад паша св'јетлу цару говорити:
 „Н'је су мене господа дубровачка подмитили, 45
 Дворио сам у граду на пуно девет година,
 За то знадем закове од д'јепога Дубровника,
 Мој свијетли царе!“
- Тад се царе врати пут д'јепога Цариграда,
 А слугу је пашу послао на плоче од Дубровника. 50
 Све су добро узазнали д'јепа честита господа,
 И д'јепо ми дочекаше на плочами од Дубровника,
 Турчина јунака,
 Тер су њему носили сокола од суха злата,
 Д'јепо га дочекали а још боље отравили, 55
 Слугу св'јетла цара!
- А он се је вратио ка лијепу Цариграду,
 Добре гласе однио св'јетлу цару честитому,
 Свому господару,
 И племиће господу св'јетлијем царом помирио. 60
 А сад Богу сву славу, ти нас Боже помози!

80.

Како Јакоб Марушковић, поклицар дубровачки, опријечи се цару
 турскому бранећи слободу града Дубровника и како паша
 Соколовић уста за њега.

Кад вијеће вијећаху д'јепа честита господа,
 Дубровчани млади,

- Кога ми ће учинити у цара за поклисара,
 Л'јепо в'јеће вијећаху од јутра до права по дна,
 Племићи јунаци; 5
- И у в'јећу учинише Јакоба Марушковића,
 Јакоба су справили у цара за поклисара,
 Млади Дубровчани.
- Кад је дош'о Јакобе у цара у честитога,
 Л'јепо ти се бјеше св'јетлу цару поклонио, 10
 Племић добар јунак;
 И њему се бјеше св'јетли цара поклонио,
 „Харач ти сам донио од б'јелога Дубровника,
 Честитога града.“
- Али цара оходи Јакобу одговараше: 15
 „Ја ти не ћу харача од града од Дубровника,
 Властелине млади,
 Него кључе ја хоћу од града од Дубровника;
 А чуо сам, Јакобе, друзи ми су повидјели,
 Властелине млади! 20
 Да сте града Дубровника друг'јем градим' оградили,
 Да сте посред града л'јепу кулу саградили,
 Властелине млади;
 Ја сам чуо, Јакобе, друзи ми су казовали,
 Да имате, Јакобе, л'јепо поље конав'оско, 25
 Да је поље конав'оско веле чудно и широко;
 Туј ће бити, Јакобе, коњим' мојим тркалиште,
 Властелине млади!
 Још сам чуо, Јакобе, друзи ми су казовали:
 Да имате, Јакобе, л'јепу жупу Жрнавицу, 30
 И у жупи Жрнавици задовољне хладне воде.“
 Све Јакобе слушаше, ма ништа не одговараше
 Мудар властелине.
- Нег' ми иде на тему св'јетлу цару одговарат':
 „Све је, цара, истина за истину што говориш, 35
 Мој драги господару,
 Да смо града Дубровника друг'јем градом оградили,

Ма га смо оградили за велику за невољу,

Мој царе,

За невољу велику од дужда од млетачкога; 40

А што, царе, говориш од куде од Дубровника,

Ни то ти н'јесу лагали, што су теби говорили;

А што, царе, говориш од поља од конав'оскога,

Да је поље конав'оско веле чудно и широко,

Не би било у њему ни до подне коњем траве; 45

А што, царе, говориш за жуцу за Жрновицу,

Жуна ти је Жрновица све крупно каменита,

Коње ћеш подомити, а јунаке погубити.

А што, царе, говориш за кључе од Дубровника,

Кључа теби не дасмо без крви и без невоље, 50

Нег' бисмо се одвргли под другога господара,

Под другога господара св'јетла краља шпањулскога.“

А када је Јакоба цар честити разумно,

Властелина млада,

Тад ми иде гледати на везјере око себе, 55

Да делонго погубе Јакоба Марушковића;

Ма имаше Јакобе свога драга побратима,

Својега побратима пашицу Соколовића,

Голема јунака,

На њега је побратим десн'јем оком намигнуо, 60

А он се је Јакобе од погледа домислио,

Властелин млади,

Тер ми се је узврг'о на својега коња добра,

Тер на коњу убјеже у лијепо Дренопоље.

А пак пође пашица св'јетлом цару говорити: 65

„Је ли се кадгод нашло под небом на црној земљи?

Мој царе оходи,

Да ми се покдисар дубровашки погубио,

Глас ти ће пуцнути на све банде на четири,

Да си хтио погубити веле вр'једна покдисара.“ 70

Али царе оходи пашици одговараше:

„Бре Соколовићу,

„А давори, давори, пашица Соколовићу,
 Чини, слуго пашица, све што ми је теби драго,
 Моја вјерна слуго! 75

Ма л'јепо те господа дубровачка помитише.“
 Тад ми је узео тридес Турак' велицијех,
 Тер ми их је послао у бијело Дренопоље :
 „Поврати се, поврати, Јакобе Марушковићу,
 Вр'један властелине! 80

Тер се ходи помири св'јетлијем царом и везјером.“
 Али јунак Јакобе Турцим' одговараше,
 Мудар властелин :

„Да су мени остале пред царом црне очи,
 Ја се не бих никада св'јетлау цару повратио.“ 85
 Од толек се дигнуо ка лијепу Дубровнику,
 Здраво дође Јакобе на Плоче од Дубровника,
 А весеље учинише сва господа Дубровника .
 А мање се не може св'јетлау цару учинити,
 Нег' се бјеше смирио с свом господом дубровачком. 90

81.

Поздрав Дубровнику.

Здрав слободни Дубровниче, гласовити св'јетли граде,
 Граде гласовити,
 Отгде жарко сунце истече докли у морски скут (западе,)
 Здрав који си вазда био од почетка првијех љета,
 Св'јетли Дубровниче, 5
 И небеском краљу мио и краљевијем свијем од свита.
 Нека друзи справљат' буду бојне војске оружане,
 Св'јем честити граде,

Сила сам га јадна мајка кумити и братимит',
 Ону кобну птицу:
 „Кажи мени, гавране, те билиге до истине,
 Птице злокобнице,
 А ја ти се јадна мајка виром мојом обитују, 55
 Мој прии гавранче,
 Да ти хоћу трудна пера сва сузама прохладити,
 Птице злокобнице.“
 Да ли не хти на мене худа птица ни гледати,
 Она худа птица, 60
 Него то ми одлети у планину прну гору,
 Она худа птица,
 Мене мајку остави грозне сузе пролијући,
 Мајку Маргариту!“
 Сиде то ми била вила старој мајци бесидити, 65
 Планинскиња вила:
 „Ово ћу те, стара мајка, ради Бога упрашати,
 Мајко Маргарито,
 Ако би ти оба два турске узе допадули,
 Мајко Маргарито, 70
 Којом би их ти спендзом из тамнице искупила,
 Мајко Маргарито?“
 Сиде то ми стара мајка билој вила бесидити,
 Мајка Маргарита:
 „Ако су ми, била вило, турске узе достигнути, 75
 Посестрино вило,
 Ласно ћу их јадна мајка из тамнице искупити,
 Посестрино вило,
 За браца ћу мојега дати моју русу главу,
 Посестрино вило, 80
 А за сина Ивана живим огњем изгорити,
 За то младо дите!“
 Сила ми је била вила старој мајци бесидити,
 Мајци Маргарити:

84.

Заглаван поп'јевне или здравица.

Поштен домаћине!
 Који чиниш весеље: да ти буде у добри час,
 Попе господару!
 Да би теби освануло јутрос добро јутро,
 Поштен домаћине! 5
 Весели се, домаћине, весели ти пријатељи,
 Свијетли господару!
 Свијетло ти цвијеће, кѐ ти стоји на русу главу,
 Старче господару!
 Поштено ти цвијеће, кѐ на образу носиш, 10
 Старче господару!
 И једнога и другога Бог ви у здравју подржао,
 Гиздави јунаци!
 Весел'те се сви около, веселио ви Бог велики,
 Господо придрага! 15
 Попијевка ви на поштење, нами здравље и весеље!

85.

Краљ Вунашин ухвати вилу и жени се њоме.

Коња кује Вукашине краљу,
 Дobar му се коњиц ковати не даде,
 Краље коњу говорио своме:
 „Стани добро, моје мило добро!
 Могу ли се поуздат' у тебе? 5

Да ти кујем ноге све четири,
 Да ударим с тобом у језеро,
 Да ухитим вилу прибиједу,
 Да је вјенчам мени за љубовцу;
 Не би ли ми Бог и срећа дала, 10
 Да би ми добар вила породила пород!“
 Добар коњиц виком одговара:
 „Господине, Вукашине краљу!
 Поткуј мени ноге све четири,
 Немој оштрих завраћати чавал’, 15
 Напој то ме вином од Видина,
 И ракије са Демир капије,
 Назобљи ме мисирском пшеницом.“
 Кад ли га је разумио краљу,
 Он му кује ноге све четири, 20
 А бритке њему не завраћа чавле,
 Пит’ му дава из Видина вина,
 И ракије баш са Демир капије,
 Зоб му дава те мисирске пшенице,
 Пак је добра краљу коња подсједнуо, 25
 С њим удара у студено језеро.
 Тако њему Бог и срећа дон’јела,
 Краљ је б’једу ухитио вилу;
 Тер јој свима крила и окриља,
 Тер је себи вјенча за љубовцу. 30
 С њом је д’јепи краљу породило пород,
 Д’јепи пород до два сина драга:
 Један синак Краљић Андријаша,
 Други синак Краљевићу Марко.

86.

Поп'јевна Краљевића Марна кад је Михну Костуранина погубио
а Костур освојио.

Обједује Краљевићу Марко,
И с њиме је стара мати своја.
У то Марку двије књиге дошле:
Једна му је цара честитога,
Друга му је Костуранин Михне. 5
Када их је пролегао Марко,
Љуто ти ми уздахнуо бјеше.
Говори му стара мати своја:
„Отгле ти су танке књиге, синко?
И прије ти су књиге дошле,
Али на ње н'јеси уздисао.“ 10
Тада Марко мајци одговара:
„Једна ми је цара великога,
Овако ми у њој напишује:
„Дођи мене ти дворити, Марко,
Ере мислим поћи на Арапе;
Учин'ћу те ја пашом прид војском.““ 15
Друга ми је Костуранин Михне,
И ово ми у њој напишује:
„Ово ми су гласи допаднути,
Да ћеш отит' дворит' цара, Марко,
Ако поћеш дворит' цара Марко,
Имам теби опадати дворе,
И одвести т' љуби за робињу.““ 20
За то што ћу учинити мајко?“ 25
На то њему одговара мајка:
„Пођи, синко, дворит' св'јетла цара;
Ако т' Михна и опали дворе,

Цар ће теби друге оградити.“	
И он пође дворит' св'јетла цара :	30
И посла га с војском на Арапе.	
Добро му је срећа прискочила,	
Ер је Марко добио Арапе.	
И када се вратише с Арапа,	
Сусретоше до два мала дрва ,	35
Једно дрво б'јели барјак носи,	
Друго дрво црни барјак носи,	
Које дрво б'јели барјак носи,	
На муштудук цару честитому,	
Да му је Марко добио Арапе,	40
Које дрво црни барјак носи,	
Носи кадер Марку Краљевићу,	
Да му је Михна опалио дворе,	
И одвео љуби за робињу.	
Поче цвилит' Краљевићу Марко.	45
Говори му он честити царе :	
„Што ми цвилиш, слуго Краљевићу?“	
Али њему Марко одговара :	
„Невоља ми је, драги господару!	
Михна ми је опалио дворе,	50
И одвео љуби за робињу.“	
На то њему царе одговара :	
„Немој цвилит', Краљевићу Марко,	
Даћу теби велике хараче,	
Од мојега б'јела Цариграда,	55
Арменије и Караменије,	
И од л'јене земље Каравлашке ,	
Арбаније до б'јела Камена,	
То ћеш опет ти заградити дворе,	
А у мене је доста робињица,	60
Хоћу тебе оженити лјепшом.“	
Али цару Марко одговара :	
„Што ће мени велики харачи?	

То су тешке сузе сиромашке,
 Што ли ми је твоје робињице? 65
 Када мени закон не довост,
 Да се могу оженити другом,
 Довле ми је прва у животу;
 Нег' те молим, царе господару!
 Да' ми мени триста Јањичара, 70
 И пред њима побратима мога,
 Који но је јаничарски ага.
 По'ћу узет' тврда Костур града.*
 Али њему царе говораше:
 „Муч' не лудуј, Краљевићу Марко! 75
 Под њиме сам стао три године,
 Не могах му видјети ни врата,
 Нег' ли узет' тврда Костур града.*
 Опет цару Марко говораше:
 „Дај ми, царе, триста Јаничара, 80
 Ја ћу узет' тврда Костур града.*
 Од мање се цару не могаше,
 Нег' му даде триста Јаничара.
 Кад се Марко с њима упутио,
 Побратиму свому говорио: 85
 „Могу ли се у вас поуздати,
 Да чините што вам будем р'јети:
 Обуците влашке бјелачине,
 Под бјелачу корду припашите,
 А у руке оштре косјериће. 90
 И пођите ка Костуру граду,
 И ондере надницу иштите,
 Годите се, ма не погађајте,
 Сваки ишти на дан дукат златан.
 Гонит' вас ће врли Костурани, 95
 А ви њима л'јепо говорите,
 Мајстор нам се Баша поболио,
 За то ванка отит' не можемо,

- А у Коштуру није калуђера ,
 Нег' у Михне тест'јер испита'те , 100
 Да пођете до у Свету Гору,
 Довестити оца калуђера,
 Кја ће мајстор Башу самирити,
 На'ћете ме ви у Светој Гори.*
 Како је рек'о тако су учинили, 105
 И у Михне тест'јер испиташе,
 Да отиду до у Свету Гору,
 Довестити црна калуђера.
 Туј нађоше Марка Краљевића,
 Чудну ти је доламу скројио: 110
 Три аршина око коња пака.
 Л'јепо ти му име надједоше,
 Л'јепо име старац Мердерине.
 И пођоше ка Костуру граду ;
 Мајстор им је Башу самирно, 115
 А пака је њима говорио:
 По'ћу амо у Михне на дворе,
 Једа мени што за душу даде!“
 И отиде у Михне на дворе.
 Видјела га љуби Краљевића, 120
 Тер је Михни она говорила:
 За двором ти је црни калуђере.
 Скочило је тридес Коштурана,
 Да га приме с врана коња свога,
 Ал' калуђер њима говораше: 125
 „Не тич'те ме, мила дјети моја!
 Ер ме јадна њешто кости боле,
 Јашућ' пуста коња Краљевића.“
 У б'јеле га дворе уведоше,
 За трпезу л'јепо поставише, 130
 Поче цвилит' љуби Краљевића,
 Али јој Михна даде заушницу:
 „Што ме кобиш, искобила главу!“

- „Не кобим те, драги господару!
Него познам коња Краљевића,
Не знам ком је смрти погинуо.“ 135
- Тада Михна вели калуђеру:
„Откуда ти коњиц Краљевића?“
Ал калуђер Михни одговара:
„Марко је био с царом на Арапим’,
Арапи га изранише љуто,
Сусретох га зеленом планином,
Ја сам јадна Марка самарио;
За душу ми је коња оставио,
И буздохан у седлу од коња,
И његово коње од мејдана,
И његову димишвију корду. 145
Сретоше ме охоли Латини,
Под силу ми корду уграбише,
Јоштера су мени говорили;
„Што ће теби корда калуђере?““ 150
Када га је Михна разумио,
Тад дозивље љуби Краљевића:
На ти ове вључе од сандука,
Пођ’ донеси сто дукат’ златнијех 155
Тер их пода’ оцу калуђеру,
За муштудук Краљевића Марка.
А кадар се Марко понашио,
Тадар вели Костуранин Михни:
„Је ли тест’јер Михна господару!
Да поиграм лако калуђерски,
Што сам јоштер ђаком научио?“ 160
Али њему Михна одговара:
„Тест’јер ти је, црни калуђеру!“
Поче играт’ лако калуђерски, 165
Ал’ пенцери из темеља крећу!
Говорило тридес Костурана:
Чудна ти је лака игра ова,

- Кад се пендери из темеља врећу!“
 Говорио Костуранин Михна: 170
 „Калуђере, да те брод убије!
 За што на те мантију обуче?
 Голем ти би био у себи јунак,
 Како да је други Краљевићу.“
 На то њему Марко одговара: 175
 „Рек’о си је Костуранин Михне!
 Ово теби Краљевића Марка!
 Него стави ти на сабљу руку,
 Да не речеш да ти је пријевара.“
 Када га је Михна разумио, 180
 Пође узет’ своју оштру корду.
 Куда Марко Михну удараше,
 Испод корде живи огањ сваче;
 Куда Михна Марку удараше,
 Свуда црна крвца протјецаше. 185
 Ал’ долеће од планина вила,
 Тере сједе Марку на рамена,
 И она му поче говорити:
 „А не знаш ли, Краљевићу Марко!
 Да је Михна каменит до паса? 190
 Нег’ се хити Михни брзијех нога.“
 Кад је Марко вилу разумио,
 Он се хити Михни брзијех нога,
 Подсјече му ноге под кољена.
 Рањен паде Михна на земљицу, 195
 А пак му је одсевао главу,
 Пақ посјече тридес Коштурана,
 Огњем Михни опалио дворе;
 Тако узе тврда Костур града.

87.

Опет Марко и Миња али инано.

Кад је царе диван учинио,
 Све му слуге на диван доходе,
 Ал' не дође Краљевићу Марко,
 Него сутра по дивану дође.
 Ал је Марку царе говорио : 5
 „Слуго моја, Краљевићу Марко!
 Што те није било на дивану,
 Нег' си данас по дивану дош'о?„
 Али му је Марко говорио :
 „Ах борја ми, мој честити царе! 10
 Није мени до дивана твога,
 Нег' је мени до поробја мога,
 Пороби ме Коштуранин Миња,
 И мени је поробио дворе,
 И по дворе благо покупио, 15
 Огњем ми је попало дворе,
 Љубовцу ми за робја повео!“
 Кад зачуо то честити царе,
 Тер је царе Марку говорио :
 „Муч' небој се, Краљевићу Марко! 20
 Што је теби покупио благо,
 Даћу теби три села харача,
 Засобице три године дана;
 Што ли ти је запалио дворе,
 Скупићемо Влахе својевољне, 25
 Љепше ти ће оградити дворе;
 Што л' ти љубу за робја поведе,
 Ја имадем тридес султанија,
 Узми Марко коју ти је драго.“

Кадар га је Марко разумио, 30
 То је њему ништа мило било ;
 Нег' је њему Марко говорио:
 „Што ми велиш, мој честити царе!
 Да ћеш ми дати три седа харача,
 Ја ти не ћу узети харача, 35
 За што ће ме клети сиромаси ;
 Што л' ми велиш, мој честити царе,
 Да ћеш скупит' Влахе својевољне,
 Кадар би ми оградил дворце,
 Клеће мене власи својевољни. 40
 Што л' ми велиш мој честити царе !
 Да ти имаш тридес султанија, —
 Ни једном се оженили нећу,
 За што нећу љуби моје наћи ;
 Нег' те молим, драги господару ! 45
 Даруј мени тридес јањичара,
 Да ја пођем пут Костура града,
 Једа Бог да и срећа јуначка,
 Да ти донесем кључе од Костура.“
 Кадар га је царе разумио, 50
 И он му је јунак говорио :
 „Узми Марко колико ти драго.“
 Узе Марко тридес јањичара,
 Обуче их у црне хаљине, 55
 Како да су оци светогорци,
 И отиде пут Костура града.
 Здравом дошли до Костура града,
 Од Костура врата отворена,
 Пред вратима дјец солдатици !
 И међу се камена с' рамена. 60
 „Божју им су помоћ називали:
 Божја помоћ дјеца солдатици!
 Је ли у двору Костуранин Миња?
 Дошли смо му благосовит' дворе.“

- Ал' говоре дјеца солдатини: 65
 „Здраво били, оци светогорци!
 У двору је Костуранин Миџа.“
 И пођоше к свому господару;
 Господару свому говорила:
 „А борја ти, драги господару! 70
 Дошли вам су оци светогорци,
 Тер вам хоће благосовит' дворе.“
 Уљезоше оци светогорци
 У Миџине у бијеле дворе.
 На прозору Маркова љубовца, 75
 Позна коња свога господара;
 Калуђерим' она говорила:
 „Ах борја вам, оци светогорци!
 Откуд коњиц мога господара?
 Али га је за дуг продавајо, 80
 Али ми је јадном приминуо,
 И за душу коња оставио?“
 Говоре јом црни калуђери:
 „Ах борја ми, робињице млада!
 Није коња за дуг продавајо, 85
 Него ти је јадан приминуо,
 За подушје коња оставио.“
 Кад то чула Маркова љубовца,
 Рони сузе низ лице бијело,
 И јоштер је млада говорила: 90
 „Ајмех мени, драги господару!
 Остах за свеђ Миџина робиња.“
 Кад то чуо Костуранин Миџа,
 У образ је руком ударио.
 Како је је лако ударио, 95
 Три јој здрава излећела зуба,
 Крвца је је низ образ полила.
 И то гледа Краљевићу Марко,
 Срцу своме одољет' не може,

Брзо јунак сабљу повадио, 100
 Одс'јече му у рамену руку;
 И још му је јунак говорио:
 „Не ударај, остала ти пушта!
 Ово ми је вјенчана љубовца.“
 Махну сабљом и десницом руком, 105
 Тер му русу одсијече главу.
 По двору је благо покупио,
 Огњем му је дворе запалио,
 Љубовцу за робја повео,
 И однесе од Костура кључе, 110
 Тер их носи цару честитому:
 „Нека да знаш, мој честити царе!
 Да сам јунак јуриш учинио,
 И да сам ти Костур освојио.“

88.

Мегдан Краљевића Марка са Сибињанин Јанком.

Хвадио се Сибињанин Јанко,
 По Сибињу по б'једоме граду:
 „Доста јунак јесам погубио,
 Седамдесет младијех Мартолова,
 И тридесет и три заточника; 5
 Јоште мислим до три побратима:
 Краљевића с Хрељом Бошанином,
 И побратима Кобилић Милоша.“
 Али у Марка доста пријатеља,
 Још повеће Богом побратима, 10
 Брзо Марку гласе догласили.

- Он посиде шарца големога,
И он иде к Сибињу билому;
Али је Сибињ магда притиснула.
Под њим Марко чадор распињао, 15
Код чадора коцје посадјује,
А за коцје шарца привезао,
Паk ми леже почиват' уморан.
Ал' се шета Сибињка дјевојка,
Од Сибиња града по зиду, 20
Под Сибињем чадор угледала,
Препаде се, у Сибињ побјеже,
И дозивље сибињске војводе:
„За вам срећа, сибињске војводе!
Свилен шатор под Сибињем градом, 25
Под чадором голем јунак лежи,
Кад чадора коња привезао.“
Ишеташе сибињске војводе,
Један сиде браде до појаса,
Други црна брка до рамена, 30
Трећи младо момче голобрадо.
Који сиде браде до појаса,
Оно ми је Сибињанин Јанко;
Који црна брка до рамена,
Оно му је сестричић Секуде; 35
Који дите младо голобрадо,
Оно Јуре, дите Секудово.
Позна Јанко Краљевића Марка,
И говори сестричић Секулу:
„Врати то се к билому Сибињу, 40
Доведи ми дора коња мога,
И донеси коцје коштаново,
Да ја Марку на мејдан изидем.“
Секул иде к билом Сибињу,
Доведе му дора коња големога, 45
И донесе коцје коштаново.

Иде Јанко Марку на мејдан,
 Ал' се скочи дели Краљевићу,
 И посиде шарца големога,
 Тер се с Јанком гони по мејдану,
 И удари Јанка копјем бојнијем.
 Колико га удари лагахно,
 Кроза њ бојно копје продећало,
 Пак му русу одсијече главу.

50

89.

Марко Краљевић освети брата Андријаша кога му Турци
 погубише.

Ка је гора од горе најлепша,
 Ал' кљенова оли брштанова?
 Најлепша је гора брштанова,
 Јер се хита дрва и камена.
 Њоме језди Краљевићу Марко
 С Андријом брацем рођенијем.
 Андрију је достигнула жеђа,
 Он је брату Марку говорио:
 „Драги брате, Краљевићу Марко!
 Трудно ме је достигнула жеђа,
 Једа л' знадеш у планини воде,
 Да с' напијем и напојим коња?“
 Ма је Марко брату говорио:
 „Драги брате, Краљевић Андрија!
 Није нигђе близу воде хладне,
 Нег' прид нами камена пимница,
 У њој има млада врчмарица,

5

10

15

Ма ту пију свећ турске делије,
 Чувај, брате, да те не погубе,
 Ја те чекам овди у планини; 20
 Немој, брате, ти у крчму поћи,
 Ни с Турцима испијати вино. “
 Кад то чуо Краљевић Андрија,
 А он пође камену пимници,
 Прид пимницом зове крчмарицу: 25
 „Крчмарице, изнеси ми вина,
 Да с' напијем и напојим коња.“
 Изнијела му један конд'јер вина.
 Кад се рујна вина понатио,
 Али рече млада крчмарица: 30
 „Откадер сам крчмарица млада,
 Ја не виђех љепшега јунака.“
 Ал' покликну до девет делија,
 Који прид крчмом рујно вино пију:
 „Ал' га није породила мајка, 35
 Тер ми не ће да у крчму дође,
 Да с' јунацим' рујно вино пије.“
 Кад је чуо Краљевић Андрија,
 У пимницу бјеше ушетаја,
 Сједе с Турцим' рујно вино пити. 40
 Кад га они вином опојише,
 Тере њему главу осјекоше. —
 Заспа Марко коњу у сед'оце,
 Ма га буди вида посестрима:
 „Устај гори, Краљевићу Марко! 45
 Погибе ти братац Андријаше,
 Погину ти у камен-пимници.
 Кад то чуо Краљевићу Марко,
 И он пође каменом пимници.
 Прид пимницом коња оставио, 50
 А он сједе у камен-пимницу,
 И наводи до девет делија,

Умећу се главом Андријаша,
 К'о јабуком од сухога злата.
 Кад видио Краљевићу Марко, 55
 И погуби до девет делија,
 Крчмарицу живу ухитио,
 И црне јој очи извадио,
 А по крчми благо покупио,
 Тер је крчму огњем изгорио. 60
 Свога браца бјеше укопајо;
 Здраво пође в двору бијелому.

90.

Марко Краљевић пије уз рамазан вино, носи зелену доламу и
 игра уз Туркиње уз пркос царевој забрани.

Цар честити јасак учинио,
 Да се не пије уз рамазан вина,
 Да се не носе зелене доламе,
 Да не игра Влашић уз Туркиње.
 Краљевић Марко за то и не хаје, 5
 Него пије уз рамазан вино,
 И он носи зелену доламу,
 И он игра Влашић уз Туркиње.
 То се чудо и до цара чудо,
 Да се не боји царева јасака. 10
 Маче царе два улака млада,
 Да ухите Краљевића Марка.
 Тражише га три бијела данка,
 А четврти половина била,
 Нађоше га у билој механи, 15

Стадоше га бити и везати.

Нит' се даде бити ни везати,
Нег' сам иде цару под шаторе.

Ал' му царе тихо говораше:

„Краљевић Марко, вјерна слуго моја! 20

Је ли истина што говоре људи,

Да се не бојиш ти мога јасака,

Нег' да пијеш уз рамазан вино,

И да носиш зелене доламе,

И да играш Влашић уз Туркиње?“ 25

„Јес истина, драги господару!

Кад би се бој'о ја твога јасака,

Не би се зв'о Краљевићу Марко.

Када дође каурска коризма,

За што Турци мрсе уз коризму, 30

Што ли носе црљене доламе,

Што ли играју Турци уз Влахиње?“

Одговори мој честити царе:

„Да не гледам Бога великога,

Сад би тебе раставио главом.“ 35

У тему се царе припауо,

Од страха му правду учинио,

И још га је л'јепо даровајо:

„Пођи, Марко, тер испијај винце.“

Оде Марко и понесе спендзе, 40

Што је њега царе даровајо,

Доби правду, весела му мајка!

Марко Краљевић и царева хасна.

Телал виче околу царева града: „Ко је цару хасну покупио, И исјек'о дјецу хаснадаре?“	
Турци веле: Краљевићу Марко: Али Марко под шатором спава, И нико га пробудит' не смијаше, До једнога побра Алил-аге. И он њега пробудит' не смије, Нег' му вади испод главе тамбуру, У тамбуру ситно удараше.	5 10
Кроз сан Марко бесједио тадер: „Ко од Турак' у тамбуру удара? Тамбура му се о главу разбила!“ Њему вели побро Алил-аго: „Устан' боље, драги побратиме! Царева је хасна покрадена, Исјечена дјеца хаснадари. Турци веле Краљевић је Марко, Својјем побром Алил-агом.“ Скочи Марко на јуначке ноге, Тер вели побри Алил-аги:	15 20
„Сутра ће царе учинити диван, И све слуге на диван сазвати, Сви ће прид њим сабље извадити, У свакога је сјајна и свијетла, А моја је тамна и крвава!“ Вели њему побро Алил-ага: „Ах не бој се, побро Краљевићу! Ја имадем двије бритке сабље, Обје су кано и твоја саковане,	25 30

- Ја ћу једну поклонити теби.“
 Кад је сутра освануо био данак,
 Тер је царе диван учинио,
 Све је слуге на диван сазвао,
 Кој' су пред њим сабље извадили, 35
 Али не ће Краљевићу Марко.
 Цар је Марку тихо говорио:
 „Вади ћорду, слуго Краљевићу!“
 „Ах на виру, царе господаре!
 Моја ме је мајка промљинала, 40
 Да не вадим залуду сабље.“
 Цар је јоште Марку говорио:
 „Вади, Марко, на кога ти драго.“
 Кад је Марко р'јечи разумио,
 У њему је живо срце поиграло, 45
 Прима себи Турак' угледао,
 Све Турака својијех непријатеља,
 Махну сабљом и десницом својом,
 Тридес русих одсијече глава,
 Све од Турак' својијех душмана. 50
 У столу се потресао царе,
 Бојећи се да га не пос'јече Марко.
 Још је царе Марку бесједио:
 „Ај вире ти, слуго Краљевићу!
 Је л' истина што Турци говоре, 55
 Да си моју хасну покупио,
 И исјек'о дјецу хаснадаре?“
 „Истина је, милн господаре!
 Бијаше ми понестало спендзе,
 Ја отидем да узмем малахно, 60
 Навалише дјеца хаснадари,
 Навалише да погубе мене.
 Махнух сабљом и тамо и амо,
 Ништа не знам, посивох ли кога.“
 „Хвада теби, слуго Краљевићу! 65

Да нијеси учинио тако,
Ја бих тебе погубио царе.*

92.

Пјесна од Краљевића Марка како погуби царева поклисара.

Пије вино Краљевићу Марко у цареву безистану,
 С Костадином драгцем побратимом,
 Сином дава Влахом пити вино.
 То се чудо и у цара чудо; 5
 Маче царе свога поклисара,
 Поклисара црног Арапина:
 „Довед' то ми Краљевића Марка,
 Оли русу главу Марка Краљевића.“
 Брзо иде црни Арапине,
 А кад дође билом Безистану, 10
 Али Марко испијаше вино;
 Удара му шарца буздоханом.
 Њему вели Краљевићу Марко:
 „Не ударај, црни Арапине,
 Још ти коњиц има господара!“ 15
 За то Арап ништа и не хаје,
 Нег' удара коња буздоханом.
 Шарац ричи каоно љута змија,
 И погледа Марка господара.
 Марко срцу одољет' не може, 20
 Он ми скочи на јуначке ноге,
 Из саррије сабљу извадио,
 Тер погуби царева поклисара.
 Вели њему Костадине побро:

„Краљевићу, ујела те змија! 25
 Што погуби цару покљисара,
 Оба ћемо погинути сада.“
 За то Марко и не хаје ништа,
 Нег' посједе шарца свога,
 Тер он иде к цару у Цариград. 30
 Он пред царем црну земљу љуби,
 Десну руку а кољено л'јево;
 Ал је Марку царе бесједио:
 „Што си дош'о, јадан зулумћаре!
 Колико ли говореше моје, 35
 Да не пијеш уз рамазан вино,
 И да не носиш зелену доламу.“
 А њему Марко бесједјаше:
 „Знаш ли царе, мили господаре!
 Кад је царе био у сужанству, 40
 Ваш у оној земљи арапској,
 Тер ти мени танку књигу пишеш:
 „Краљевић Марко, мој по Богу сивко!
 Вади мене из невоље тешке.““
 А кад Марко књигу прогледао, 45
 Ја подсидох шарца коња мога,
 Одох у арапску земљу.
 Вечер дођох у арапску земљу,
 И ја нађох три аге арапске,
 Ја их нађох гдје вечерају, 50
 Ти им царе мумом свјетлијаше.
 Ја извадих из сагрије сабљу,
 И погубих три аге арапске,
 Опростих тебе из сужанства,
 И побегосмо б'јелом Цариграду. 55
 Мож' се споменути, драги господаре!
 Да ми даде чинит' што ми драго,
 И да пијем уз рамазан рујно вино.“
 Кад је њега разумио царе,

Грохотом се насмијао царе. 60
 И д'јепо Марка даровао :
 „Пођи Марко, мој сиви соколе !
 Тер се напиј задовоље вина.
 Јоштер узми сарук и каук (?)
 Ходи са мнош у мечите турске.“ 65
 То ли било, то ли и не било,
 А сад се међу нама спомињало,
 Да су здраво све јуначке мајке.

93.

Иво и Јелица и мати им будимска краљица.

Када Турци Будим поробише,
 Од Будима краља погубише,
 И двоје му дјеце заробише,
 Синка Ива и вћерцу Јелицу,
 Ивана су цару даровали, 5
 А Јелицу царици госпођи.
 За т'јем мало постојало бр'јеме,
 Мало бр'јеме девет годин' дана,
 Не виђе се братац ни сестрица.
 Братац сестри танке књиге пише: 10
 „А ти седе, драга моја сестро!
 Ја сам ти се болком пободио,
 Бог ти знаде, хоћу ли пребољети.
 Ну се моли царици госпођи,
 Да те пошље над Ивана бона,
 Да те видим за живота мога!“
 Кад Јелица књигу разумјела,
 Књигу лега, сузе пролијева,

- Питала је царица госпођа:
 „А ти Јеле, драго д’јете моје!
 Неродјено како и родјено,
 Откуд књига, од кога ли града,
 Тер толико сузе пролијеваш?“
- „Не питај ме, мила мајко моја!
 Ово је књига драга браца мога,
 Ово ми се болком поболло,
 Бог ти знаде прибоље ли веће;
 Пошљи мене над Ивана болна,
 Да га видим за живота мога.“
- Молила се и умолила се,
 А царица свјетовала Јелу:
 „А Јелице, драго д’јете моје!
 Кад ти будеш низ то поље равнo,
 Дигни чоху коњу до копита,
 Да ти коњиц чохе не изгнуси;
 Када будеш над твога браца болна,
 Не рон’ сузе низ твоје б’јело лишце,
 Да ти сузе лишце не огрубе.
 За то Јеле ништа не хајаше,
 Нег’ весело коња јездијаше.
 Кад свому брацу дојездила,
 Проли сузе низ бијело лишце;
 Али јом је братац говорио:
 „А Јелице, драга сестро моја!
 Не рон’ сузе низ бијело лишце,
 Н’јесам ти се болком поболло,
 Него сам се, селе, поболло,
 Од главнице али нафалице,
 За видјети тебе, селе моја!
 Ти ми кради благо у царице,
 Ја ћу добре коње из ахара,
 Да бјегнемо од града до града,
 Док нађемо пуста Будим града,

И у њему нашу стару мајку.⁴
 Што рекоше тако учинише, 55
 Јеле краде благо у царице,
 Иво краде коње из ахара,
 Они иду од града до града,
 И дођоше к пуну Будим граду,
 А прид Будим будимска краљица, 60
 Она сједе тер у сунце гледе,
 Жаркому је сунцу говорила:
 „Сјај ми боље, жарко сунце моје!
 Огриј мене Јелу и Ивана.“
 У та доба двоја робља млада! 65
 Божју јом су помоћ називали:
 „Божја помоћ, будимска краљице!“
 Она њима боље одговара:
 „Бог да добро, двоја робља млада!
 Откле ми сте од кога ли града? 70
 Знате ли ми Јелу и Ивана?“
 Одговара двоја робља млада:
 „Ми нијесмо од Стамбула града,
 Не знадемо Јеле ни Ивана,
 Нег' нам дани нојцу преноћити, 75
 За здравице Јеле и Ивана.“
 Кад то чула краљица госпођа,
 Рано им је вечерати дала.
 Кадара је на вечери било,
 Наслања се Јеле на Ивана. 80
 Говори им краљица госпођа:
 „У Богу вам, двоја робља млада!
 Али сте ми братац и сестрица?
 Али сте ми ђевер и невјеста?“
 Али Јеле одговара мајци: 85
 „Ми ти н'јесмо братац ни сестрица.
 Него јесмо ђевер и невјеста.“
 Тада мајка одговара Јели:

- „Наслони се, нево, на дјевера,
Неће моја Јеле на Ивана.“ 90
Када Јеле разумјела мајку,
Она срцу одољет' не може,
Поче љубит' милу своју мајку:
„Ово није ђевер ни невјеста,
Него је ово братац и сестрица!“ 95
Кад је мајка кћерцу разумјела,
У њој ми се срце распузвило,
Од весеља Јеле и Ивана.
Али је Иво себи говорио:
„Колико ти моје говорење, 100
Да се својом не повједаш мајци,
Ер је мајка срца милостива.“
Они своју укопаше мајку,
И осташе у Будиму граду.

94.

Алија припијевањем опет задоби препрошену дјевојку.

- „Годинице, нехорице моја!
Врло ти ми у нехору дође,
Ах и мени и коњицу мому:
Мени драгу моју припросише,
А коњицу ливада не роди, 5
Мени побро припроси дјевојку.
Још ме побро зове у сватове
За дјевера уз дјевојку младу.
Ако пођох, мени је срамота,
То д' не пођох, мени је грехота; 10
А све што сам у чети добио,
И што ми је од баба остало,

Све сам јунак за свиљу харчио,
 И за свиљу и за сухо злато.

Свиљу јој сам на оке мјерио, 15
 А сухо сам на литрице злато,
 Што сам драгу мому односио,
 А садар је мени уграбише!“
 То зачула Алијина мајка,
 Тер је Али сину говорила: 20
 „О Алија, драго д’јете моје!
 Што си, синко, тако невесео?“
 Кад је Але мајку разумјео,
 Све је мајци право повидио.

Кад је Аду мајка разумјела, 25
 Она га је л’јепо свјетовала:
 „О Алија, драго д’јете моје!
 Ти не гледај од људи срамоте,
 Него гледај од Бога грехоте,
 И отиди побру у сватове, 30
 За ђевера уз младу дјевојку.
 Кад будете горицом зеленом,
 На погледу од нашега двора,
 Ти се Але моли сватовима:
 „Је ли тест’јер да ја попијевам?“ 30
 Ако би ти тестијера дали,
 Припијевај све твоје невоље,
 Једа Бог да и срећа јуначка,
 Да ти побре поврати дјевојку!“

Како га је свјетовала мајка, 35
 Он час Але мајку послушао,
 И не гледа од људи срамоте,
 Него гледа од Бога грехоте,
 И отиде побру у сватове
 За ђевера уз младу дјевојку. 40
 Кад су били горицом зеленом,
 На погледу од својега двора,

Молио се Алија дијете,
 Молио се сватској старјешини:
 „Је ли тест'јер, сватска старјешино? 45
 Је ли тест'јер, да ја попијевам?“
 Говори му сватска старјешина:
 „Попијевај, Алија ђевере,
 Попијевај, колико ти драго;
 Али немој поп'јевати лудо.“ 50
 Кад то чуо Алија ђевере,
 Тер он узме поп'јевати јунак,
 Припијева вјереницу своју,
 И остале све своје невоље.
 То га зачу драги побратиме, 55
 Он је њему трипут говорио:
 „Је ли истина, Алија ђевере!
 Је ли истина, што ти попијеваш?
 Ако ли ти истина не буде,
 Неј се јунак наносити главе.“ 60
 Ал' говори Алија ђевере:
 „Ах борја ми, драги побратиме!
 Ако ово истина не буде,
 На дар теби глава и дјевојка.“
 Кадар га је побро разумио, 65
 И он њему дарова дјевојку,
 И још му је јунак говорио:
 „Врни коња пут твојега двора.“
 И он њему стаде за ђевера.
 Кад дођоше Алији на дворе, 70
 Кад виђела Алијина мајка,
 Велико су весеље чинили,
 У својему двору бијелому.

Женидба војводе Павла.

Узрасла је трава дјетелина
 Око двора војводе Павла.
 Желе је су Павлове сестрице
 Десном руком, сребрнијем српом,
 Метали је коњма браће своје, 5
 И они су коњма говорили:
 „Јејте, коњи миле браће наше,
 Сутра ћете путоват' далеко,
 По дјевојку мида браца Павла,
 И про'ћете три горе јелове, 10
 Три јелове а три јаворове,
 Узи'ћете на видово поље;
 Видјеће те дворе дјевојчине,
 Бе пред двором дивно коло игра,
 У коду је дјевојчина мајка, 15
 Бе ми она колом обрњива.“
 Кад је сутра био данак био,
 Л'јеше Павле свате сакупио,
 Тер ми иде по млади дјевојку,
 И прођоше три горе јелове, 20
 Три јелове и три јаворове,
 Узидоше на видово поље,
 И видјеше дворе дјевојчине,
 Бе прид двором дивно коло игра,
 У коду је девојчина мајка, 25
 Једном руком коло обрала,
 Другом руком сузе утирала.
 У то доба свати дојезднше,
 Тер се дивно коло разметнуло,
 Тер примају под сватима коње. 30

- Павлу прима дјевојчина мајка,
 Тер је она Павлу говорила :
 „Што си дош'о, војевода Павле!
 Синоћ ти је умрла ђевојка,
 Јутрос смо је младу упопали.“ 35
- Кад зачуо војевода Павле,
 Тер говори ђевојчиној мајци :
 „Кажи мени, гдје је упопана,
 Јер је хоћу извадити јунак,
 Хоћу јеј се мртве нагледати,
 Кад је нијесам ја живе видио.“ 40
- Ал' говори ђевојчина мајка :
 „Ах борја мп, војевода Павле!
 Оваки је у овој земљи закон,
 Кад нам умре вјерена ђевојка,
 У земљу је младу не копамо,
 Нег' је младу у море мећемо.“ 45
- Ал' говори војевода Павле:
 „Кажи мени, гђе сте је метнули,
 Ја сам норац, изнорит' је хоћу;
 Хоћу је се нагледати мртве,
 Кад је нисам живе ни видио.“ 50
- Ал' говори стрина ђевојчина :
 „Ах борја ти, војевода Павле!
 Што ћеш мени муштулука дати,
 Ер ти није умрла дјевојка,
 Нег' се млада с мајком посвадпаа,
 Да би о што не бих ни жалила,
 Нег' од једну танахну кошуљу.
 Хоће мајка да је теби даде,
 А дјевојка да је дјеверу даде.“ 55
- Кад зачуо војевода Павле,
 И он јој је јунак говорио :
 „Нјесам с браћом јараке д'јелно,
 Ни сам јунак одјеће д'јелно.“ 60
- 65

- Ухити га за бијелу руку,
 Одведе га у бијеле дворе,
 У камару млађане дјевојке.
 Он дјевојку у животу нађе,
 (То је њему врло мило било) 70
 Начињену како но невесту.
 Ухити је за бијелу руку,
 Тер је води сват'ма за трпезу,
 Све су свате л'јепо даровали.
 Вјенчаница Павлу говорила : 75
 „О ти Павле, драги господаре!“
 Она га је тврдо заклињала:
 „Не води ме из бијела двора,
 Јер ти не ћу горе пријездити.“
 А он јој је јунак говорио : 80
 „Немој мене млада заклињати,
 Јер те не ћу оставит' у мајке.“
 Ухити је за бијелу руку,
 Тер је стави на коњица добра. 85
 Она га је млада заклињала:
 „Ах тако ти материна ма'јека!
 Не води ме из бијела двора,
 Јербо ћу ти умријети јадна;
 Не ћу ти жива на домове доћи.“
 А он јом је јунак говорио : 90
 „Волио бих те у гори оставити,
 Нег' у двору миле мајке твоје.“
 Отишли су пут горе зелене;
 Кад су били сред горе зелене,
 Ал' ђевојка ђеверу говори : 95
 „Ах ђевере, мој драги прстене!
 Свадај мене са коњица добра,
 Ербо ти ћу јадна умријети!“
 Ал' то чуо војевода Павле,
 Тер се за се јунак обртао, 10

И погледа вјереницу своју
 Гђе је млада у лишцу убајеђела.
 Он час јунак са коња скочио,
 И ухити мађахну дјевојку;
 Он је јунак са коња дигнуо, 105
 И стави је на десно кољено.
 Али му је млада говорила:
 „О ти Павле, моје несудење!
 Колико ти моје говореше,
 Да ме не водиш из мајчина двора!“ 110
 То изусту а душицу пусти.
 Они су је у гроб упопали,
 Око гроба црвцу саградили,
 Око црвце ружу насадили,
 Око руже воду навратили; 115
 Ко је девот, нека Бога моли,
 Ко је гиздав, нека ружу бере,
 Ко је жедан, нека воду пије.

 96.

Како Пеимана кћи Диздар-аге измијени оца идућ' на цареву
 војску, и како откри цареву Мују, и за њиме отиде у
 Новоме граду.

Често књиге в Босну приходаху.
 Од Стамбула града бијелого,
 Ка Новому, старцу Диздар-Аги:
 „Ход' на војску, старац Диздар-аго!“
 Кад су старцу књиге допануле, 50
 Књиге шти, а сузе продијева.
 Питала га кћерца Пеимана:
 „Што је теби, бабо, добро моје?

Прије ти су књиге дошле,
 Али н'јесу тако жалостиве." 10
 „Остан' ме се, драго д'јете моје!
 Цар ме зове да идем на војску.
 Ја не могу ни к цамији поћи,
 Великом се Богу помолити,
 А камо ли да војујем војску!" 15
 Пенмана бабу одговара:
 „Муч' не бој се, бабо, добро моје!
 Ну ми скроји делинске хаљине,
 Како носе у Новом спахије,
 И купи ми коња од мејдана, 20
 И даруј ми роба Дилавера,
 Ја ћу поћи за тебе на војску.“
 Брзо је је бабо послушао,
 Он јом кроји делинске хаљине,
 Купио јом коња од мејдана, 25
 И дава јом роба Дилавера;
 Пође млада у цара на војску,
 Она је млада робу говорила:
 „Не зови ме Пенман дјевојком,
 Нег' ме зови Пенман спахија.“ 30
 Војевала девет годин' дана,
 Нико не зна, да је женска глава,
 Бад је била десета година,
 Домишља се царевићу Мујо,
 Тер је бабу свому говорио: 35
 „Што имамо Пенван спахију,
 Све бих рек'о да је женска глава,
 У ње је лишце како у дјевојке!“
 Али га је бабо свјетовао:
 „А ти, Мујо, драго д'јете моје! 40
 Ну је води на росне ливаде,
 Мећите се камена с рамена,
 Ако буде она женска глава,

- Вјера моја добацит' га не ће.“
 Брзо Мујо послушао баба, 45
 И води је на росне ливаде,
 Метали се камена с рамена,
 А дјевојци Бог и срећа даде,
 Првом баци мало не добаци,
 Другом баци свијех прибаци, 50
 У тому дјевојку познат' не могоше.
 Друго га је бабо свјетовао:
 „Моје д'јете, царевићу Мујо!
 Поведи је на чакшије дође,
 Ако буде млада женска глава, 55
 Гледаће ти везе по махрамам'.“
 Ал' дјевојка мудра и разумна,
 Не гледала везе по махрамам',
 Него купи чорду на бедрицу,
 С ч'јем ће млада војску војевати; 60
 Ту дјевојку познат' не могаху.
 А кад виђе царевићу Мујо,
 Тер је свому бабу повидио:
 „А ти, бабо, мило добро моје!
 Што ћу сада од живота мога?“ 65
 Трећ'јем га је бабо свјетовајо:
 „Муч' не бој се, драго д'јете моје!
 Ти је води у вруће амаме(?)
 Кад почнете свлачити доламе,
 Ако буде млада женска глава, 70
 Ласно ћете младу познавати.“
 Брзо Мујо послушао баба,
 И води је у вруће амаме;
 Али дјевојци Бог и срећа даде,
 Она бјеше мудра и паметна, 75
 Тер свјетује роба Дилавера:
 „А ти робе, мој по Богу брате!
 До сад си ми у невољи био,

- Сутра мени у највећој буди;
 Када будем у вруће амаме, 80
 Пусти, робе, два млада телара,
 Нека личе по царевој војсци:
 „Гди је овди Пеиман спахија? —
 Да је прије ка Новому граду,
 Умрије му и отац и мати, 85
 Каури му попалише дворе,
 И по двору покупише благо,
 Поведоше љуби за робињу.“
 Кад то чуо Пеиман спахија,
 Иштом млада токе распињане, 90
 Тер дружини својом говораше:
 „Чујте, чујте, дружинице моја!
 На дар вама токе од три оке,
 Тер златите пуца на јачермам’,
 А ја иден кад Новому граду, 95
 Једа моју љубу достигао,
 Да не буде каурска робиња.“
 То изрече и истече млада,
 И врже се на добра коњица,
 Пратиле је аге и спахије, 100
 А највеће царевићу Мујо!
 Пусти ђога прико Дрине воде.
 Кад је била на ону банду воде,
 Царевића Муја дозивала:
 „Душо, злато, царевићу Мујо! 105
 Кад сам теби срцу омиљела,
 Купи свате, ходи по дјевојку;
 И ја н’јесам Пеиман спахија,
 Него вћерца старца Диздар-аге.“
 Кадар је је младу разумио, 110
 Купи свате иде по дјевојку,
 И за њу се био оженио.

Од Нијемаца бан и жена Момчила војводе.

Често књига за књигом доходи Од Њемачке од земље богате, Од онога бана њемачкога, Перитвару у крајини граду, Е вјерној љуби Момчила јунака:	5
„Ај, госпојо, љуби Момчилова! Отруј то ми Момчила војвода, Ја ћу тебе вјенчат' за љубовцу.“ Она њему књигу одпишује:	10
„Господине, од Н'јемаца бане! Ја не могу отроват' Момчила, Ер кад Момчил сједе вечерати, С њиме сједе девет миле браће, Девет браће девет братучеда, Служи вино сестра Анђелија, Окодо њега стоји четрдесет слуга; Али ћу ти бити у помоћи, У суботу у очи нећеље, Украс' му ћу моћи од помоћи, И драги камен из прчина св'јетла, Коњу ћу му крила опалити. Кад се сване нећељица света, Момчил ће се у лов подигнути; Лов ће ловит' по гори зеленој, А кад буде вече ка вечеру, Он ће доћи на студену воду, Да напоји коња вридатога, Дочекајте око воде хладне, Ласно ћеш га погубит' код воде.“ Кад је вечер у суботу било,	15 20 25 30

- Тер Момчило вечерати сједе
 С девет браће с девет братучеда,
 На вечери Момчила задримао,
 Мало дрима, чудан санак виђе. 35
 Кад се прену Момчиле војвода,
 Пренут плахо се пробуди,
 Тер је својој браћи бесидно :
 „Моја браћо, чудан санак виђох,
 Ђе се пови једна сиња магла 40
 Од Њемачке од богате земље,
 А из магле љута змија паде,
 Те се мени сави око срца;
 Љуби зовем, да ме ослободи
 Од љутице од змије проклете,
 Моја љуби за ме и не хаје.“ 45
 Момчилу су браћа говорила :
 „Сан је влапња, сам је Бог истина,
 У сан нигда није вјеровати.“
 Кад је вече по вечери било,
 Све поспало кано и покљано. 50
 Ал' не спава љуби Момчилова,
 Нег' се скочи на бијеле ноге,
 Тер му краде моћи од помоћи,
 Ах и драги камен из прчина;
 Коњу му је крила опалила.
 Кад се свану нећељица света, 55
 Мамчила се је у лов подигнуо
 С девет браће с девет братучеда,
 И с својијех четрдесет слуга.
 Лов ловио по гори зеленој; 60
 Кад је било вече ка вечеру,
 Он изађе на воду студену;
 Дочекаше Н'јемци ово воде,
 Изгибе му девет миле браће,
 Девет браће, девет братучеда, 65

Ах и оно четрдесет слуга;
 Оста Момчил на коњицу своје,
 Како змија на дрвету суху.
 Сад Момчиле коња нагоњаше,
 Једа би му добар полетно коњиц; 70
 Ал' му коњиц лећет' не могаше,
 Јер су њему крила опаљена.
 Кад се Момчил у невољи виђе,
 Своју бритку сабљу извадио,
 Многе Н'јемце под мач обрнуо, 75
 До бана се трипут догонио;
 Ал' на бана удрит' не смијаше,
 Јер код бана до три слуге бјеху,
 Које но су Момчила двориле,
 Момчило их сабљом сјећ' научио, 80
 Пак побиге б'јелу двору свому.
 Кад га виђе несрећна љубовца,
 Б'јеле је дворе затворила тврдо.
 Кад му виђе сестра Анђелија,
 Пружи платно двору' низ прозоре: 85
 „Држ' се, брате, за бијело платно!“
 За платно се Момчил уфатио.
 Кад му виђе несрећна љубовца,
 Б'јело је платно прирезала кучка,
 Момчил паде прид бијеле дворе. 90
 У то доба бане с слугам' дође,
 Тер Момчила б'јаше бесједио:
 „Што ћеш сада, Момчиле војвода!
 Којом ћу те смртим уморити?“
 Једва Момчил с њиме проговара: 95
 „Чини, бане, што је теби драго.“
 То изусти, а д'једи се душом;
 Од јада га распарао бане,
 Ал' у њему два срца јуначка,
 Једно му се срце уморило, 100

А друго се ништом разиграло.
 Кад то виђе од Н'јемаца бане,
 То је њему врло жао било,
 Јер он смаче голема јунака;
 Пак он пета у бијеле дворе, 105
 И уфати љуби Момчилову,
 Одреза јој руке полак тјеху (sic!)
 И прне јој очи извадио:
 „Нека да знаш једна невјернице!
 Кад невјеру учини Момчилу, 110
 И мени је хоћеш учинити.“
 Однесе му из дворова благо,
 И одведе сестру Анђелију.
 Пак је вјенча себи за љубовцу.

98.

Рашковић Божо и сестра му.

Гдје је синоћ заходило сунце,
 Ту су робје на откупе давали;
 Ал' не даду Рашковића Божа,
 Честитом га поклонили цару.
 Цар га дава везијеру свому, 5
 Везијер је Божу бесједио:
 „Ах мој сужањ, Рашковићу Божо!
 Не би ли се потурчио јунак,
 Даћу теби по Једрене моје,
 У Једрени блага свега половину.“ 10
 Ал' је Божо везиру бесједио:
 „Визир аго, мили господаре!
 Не бих ти се потурчио јунак,

Да ми дадеш сву Једрену твоју.“	
Кад ли га је разумио везир,	15
Затвора га у тамницу тамну;	
У њој га храни година девет,	
А када се наврши година девета,	
Везир је Божу бесједио :	
„Ах мој сужањ, Рашковићу Божо!	20
Што се јадан не откупљујеш	
Од тамнице куће баш проклете?“	
Везиру Божо бесједјаше :	
„Везир-аго, мили господаре!	
Ходи к мени на тамнице врата,	25
Да те питам ја невољан сужањ,	
Иштеш за ме дуговања много?“	
Кад ли га је везир разумио,	
Право иде тамници на врата,	
И говори Рашковићу Божу :	30
„Ах мој сужањ, Рашковићу Божо!	
Не ћу за те гроша ни дуката,	
Нег' ја хоћу до три добра твоја,	
Што их у нашега цара нејма :	
Једно добро — бритка ћорда твоја,	35
Што њом удреш, пребољет' не може ;	
Друго добро — вранац коњиц добар,	
Што потјера, побигнут' му не море;	
Треће добро — сестра билогра,	
Кад с њом радо пијеш вино рујно,	40
Види јом се кроз грлоце винце!“	
Кад ли га је Божо разумио,	
Цвидећ' у дно од тамнице побиге ;	
Узе у руке листак књиге био,	
Тер ми ситну књигу Божо написао.	45
Не пише је мурећеном црним,	
Нег' из лишца крвцом јуначком,	
Тер је шаље сестрици рођеној :	

- „Ево ми су тешке муке додијале
 У Турака у тамници тамној. 50
 Ишту мене Турци на откупе:
 Али не ће гроша ни дуката,
 Вет ми хоће до три моја добра,
 Што их нејма у честитога цара:
 Једно добро — бритву моју ђорду, 55
 Што њом удрем, пребољет' не може;
 Друго добро — вранац коњиц добар,
 Што потира, утећ' му не може;
 Треће добро — тебе сестро драга.
 Ал' знат' ми се не опростит' сужнице, 60
 Ни тамлице куће баш проклете,
 Не дам тебе за живота мога.
 Да си тужна робњица турска.*
 Кад му сестри ситна књига дође,
 Књигу гледа, сузе пролијева. 65
 Тој ти стара мајка угледала,
 Тер дитету свому говорила:
 „Ах борја ти, драго дите моје!
 Откуда ти танка књига дође?
 Од кога ти тако жаловита, 70
 Бог убио и ко је је писао!“
 Ал' је д'јете мајци бесједило:
 „Немој влети, старице моја мајко!
 Ова је књига јадна брата мога,
 Из сужнице из тамнице турске. 75
 Тешке му су муке додијале,
 Ишту њега Турци на откупе,
 За њ ми не ће гроша ни дуката,
 Нег' ми иште до три добра брата мога:
 Једно добро — бритву чорду брата мога, 80
 Друго добро — вранца големога,
 Треће, мајко, мене дивојку.
 Све би пригорио Рашковићу Божо,

- Не да мене за живота свога,
 Да сам, мајко, турска робињца ; 85
 Вет то, мајко, брод те не убио,
 Дај то мени од'јело брата мога,
 Дај ми сабљу брата мога,
 Оседла' ми вранца големога ,
 Дај ми бојно коцје коштаново, 90
 Да ја пођем у Једрену б'јелу,
 Једа, мајко, Бог и срећа даде,
 Да опростим брата рођенога,
 Из тамнице из куће провлетете!"
 У дјевојке мајка милостива, 95
 Њој ми даје сво братино од'јело,
 Опашује сабљу саковану,
 Оседлава вранца големога,
 Још јом даје коцје коштаново,
 Пак се меће коњу у седлоце, 100
 И потече низ то поље равно,
 Како звизда прико видра неба,
 Право иде к Једрени бијелој.
 Гледајо је са дивана везир.
 Он је својим слугам' бесидно : 105
 „Ну борја вам, моје слуге праве!
 Не бисте ли познали јунака,
 Кој' но игра на голему коњу,
 По бијелом по Једрени мојом?" 110
 Иштом они у ријечи тако,
 У то доба дође добар јунак,
 Пред бијеле дворе везиреве,
 На вранцу коњу големому.
 Везир је слугам' бесидно :
 „Ај борја вам, моје вјерне слуге! 115
 Ну изађ'те пред бијеле дворе,
 Под јунаком добра коња примајте."
 Кад су њега слуге разумјеле,

- Ишетади пред бијеле дворе,
 Да под јунаком приме коња. 120
 Не да јунак на се ни гледати,
 Нит' ће одсјес' коња добра.
 Везиреве слуге удараше
 Са коњица тешким буздоханом.
 Кудгод добар јунак удараше, 125
 Свуд се црна крвца прол'јеваше.
 Стада вика везиревих слуга,
 Мили Боже, чуда великога!
 И прије су доходале делије,
 Везиревих слуга нису ударали, 130
 То ми везир из двора слуша и гледа,
 Ал' покличе незнана делија:
 „То ли не знаш, царев везиру!
 Да ја имах царев ферман био,
 Да ми добра примаш коња мога.“ 135
 Кад ли га је разумно везир,
 Од страха је прид двор изтрчао,
 Да пред јунаком прими коња.
 Не да јунак на се ни гледати,
 За биле га руке ухитио, 140
 Везиру их веже наопако,
 Добру га је коњу за реп привезао,
 Па га бије троструком канцијом.
 Колико га бије милостиво,
 Онуд црна крвца прол'јеваше. 145
 Цвили везир кано змија љута.
 Још везиру јунак бесидио:
 „Мошеш знати, Муртатине један!
 Да ја пмах царева фермана,
 Да ми дадеш из тамнице сузња, 150
 Твога сужња Рашковића Божа;
 Јоштер добра коња твога,
 И на њему срмалији пулат

- А на седлу сабљу оковану,
 Јоштер борме тридесет делија, 155
 Све добријех по избору јунака,
 Да нас прате к Стамбулу граду.*
 Кад ли га је везир разумио,
 Цвидећ' вирну љуби дозиваше:
 „Ну на ноге, моја вирна љуби! 160
 Ти донеси од тамница кључе,
 Изведи из тамнице сужња добра,
 Добра сужња Рашковића Божа;
 Из ахара добра коња мога,
 И на коњу срмајли пулат, 165
 А на седлу сабљу оковану,
 И још тому тридесет делија,
 Све добријех по избор јунака,
 Да га прате к биједу Стамбулу.
 Кад га она јадна разумјела, 170
 Брже носи од тамлица кључе,
 И изводи сужна невољника,
 По имену Рашковића Божа;
 Из ахара добра коња изводјаше,
 А на коњу срмајли пулат, 175
 А на седло сабљу оковану,
 И још тому тридесет делија,
 Све младијех по избору јунака.
 Кад ми Божа из тамнице изведоше,
 Нокти му су као у сокола, 180
 Црна брада до појаса,
 Косе јунак простире пода се.
 И намаче три бербера млада,
 Један њему нокте реже дуге,
 Други брије црну браду, 185
 Трећи брије косе с русе главе,
 Пак дава њега незнаној делији,

- Из очију бити жеравица. 25
- Оде млада Ченђићу на дворе;
 Кад је дошла прид бијеле дворе,
 Гледала је Ченђића кадуна,
 Тере буди свога господара:
- „Устан’ гори, зао сан заспао, 30
 Чудан јунак пред нашијем двором,
 Од страха га гледати не могу,
 А камо ли с њиме говорити,
 Он те зове, да му коња примиш.“
- Плахо Ченђић иза сна скочио, 35
 И он иде да му коња прими,
 Ал’ се коњиц ни гледати не да,
 Под спредње га ноге оборио.
- Кад то виђе седе Рајковића,
 Б’јеле му је руке завезала, 40
 Иште млада кључе од тамница:
- „Дај, Ченђићу, кључе од тамница!“
- Пита кључе. буздоханом бије;
 Носи кључе Ченђића кадуна:
- „Води мени робље свеколико, 45
 Ал’ не води Рајковића Божа.“
- Кад то чула Рајковића седе,
 Кључима је уз образ удара,
 Како је је лако ударила,
- Два јом здрава полетјеше зуба, 50
 Све тамнице редом отворала,
 Док је нашла мила браца свога,
 У водици до свилена паса.
- Води браца к двору бијелому,
 Собом води Ченђић Алајбега, 55
 Везанијех рука наопако.
- Кад су били горицом зеленом,
 Седе брацу тихо говорила:
- „Драги сужне, Рајковићу Божо!

- Познаш овди, је ли штогод твоје?“ 60
 „Познам овди, драги господару!
 Познам јадан, не смијем говорит’,
 Познам јадан до три добра моја:
 Прво добро, добра коња мога,
 Друго добро, бритку корду моју, 65
 Треће добро, то моје зламење,
 Вучју капу и крила орлова,
 Што сам јунак по војсци носио;
 Ваља да је јадна љуби моја,
 Ах на таку невољипу дошла, 70
 Тер је коња за невољу дала.“
 Одговара незнани делија:
 „Није љуби на невољу дошла,
 Него га је мени заимала.“
 Кад су били двору на погледе, 75
 Говорила незнана делија:
 „Драги сужне, Рајковићу Божо!
 Чији се оно двори бијеле?“
 Одговара Рајковићу Божо: 80
 „Оно су б’јели пусти двори моји.
 Ја не знадем, драги господару!
 Је ли мени у животу селе,
 Која ми је војску војевала,
 А и са мношм брацом добавила.“
 Тадар селе срцу одољет’ не може, 85
 Нег’ се свому брату опов’једа:
 „Ево теби драге селе твоје,
 С њоме јездиш а с њоме говориш!“
 Кад то чуо Ченђић Алајбего,
 Грозно цвили низ бијело лишце: 90
 „Ајмех мени до Бога доброга!
 Вараше ме Турци и Каури,
 Нико мене преварит’ не може,
 Што данаске селе Рајковића.“

- Одговара седе Рајковића : 95
 „Стан’ не цвили , Ченђић Алајбего!“
 То говори, буздоханом бије:
 „Сад ћеш љубит’ под тобоме земљу.“
 Говори јом Ченђић Алајбего:
 „Богом сестро, кауркињо млада! 100
 Немој мене данас погубити,
 Сад ће за мном и откупи доћи.“
 Пише књигу Ченђић Алајбего,
 Тер је шаље драгој љуби својој:
 „Купи благо, драга љуби моја! 105
 Тер га шаљи к двору Рајковића,
 И пошљи ми добра коња мога,
 На ч’јем ћу ти јунак дојездити.“
 Брзо млада сакупила благо,
 Скупила је три коњица блага, 110
 А четврти све свиде и злата,
 И још му је поручила млада:
 „Док је теби у животу глава,
 Опета ћеш сакупити блага.“ 115
 Кад је њему благо допануло,
 Тер га носи у бијеле дворе,
 А Ченђића изведе из двора,
 Махну кордом, одсијече му главу,
 И десницу руку у рамену;
 Тер га веже на коњица добра, 120
 И шаље га к були на дворе,
 Коњиц ц’јени да носи жива господара.
 Кад је био двору на погледе,
 Ал’ се вранац коњиц разиграо,
 Гледала га Ченгића кадуна, 125
 Дозивала буде и кадуне:
 „К мени ход’те, буде и кадуне!
 Ево мени господара мога.“
 Кад је коњиц прид дворе дош’о,

Али гледа мртва господара,
 Звнчи јадна како љута змија : 130
 „Ајме мени, драги господару!
 Гдје изгубих господара мога,
 А и с њиме пусто благо моје;
 Да ми твогод радовати благо,
 Нег' каурка примудра Латинка. 135
 Доби благо, весела јој мајка,
 И одведе браца без откупа.“

100.

Думно дијете и двије аге цареве које хтијаше поробити госпу
 од Олова.

Пију вино двије аге цареве,
 Пијућ' вино тер су говорили:
 „Пијмо винце, ма се не опијмо,
 Ербо ћемо далек' путовати,
 Ка лијепом госпи од Олова, 5
 Погубити фратра гвардија(на)
 Запалити цркву на Олову,
 Покупити криже и валеже,
 Коваћемо токе на јунаке.“
 Иштом они у ријечи биди, 10
 У то доба Думно д'јете младо,
 Божу им је помоћ називало,
 И још им је јунак говорио:
 „Гдје идете, двије аге цареве,
 Гдје идете, на коју ли страну?“ 15
 „А борја нам, Думно д'јете младо!
 Ми идемо кад Олову граду,

- Попадати цркву на Олову,
 Погубити фратра гвардијана,
 Покупити криже и калезе, 20
 Коваћемо токе на јунаке.*
 Говори им Думно д'јете младо:
 „Хоћу ли к вама за трећег друга!“
 Примише га за трећег друга;
 Али је д'јете њима говорило: 25
 „Хо'те са мнош, двије аге цареве!
 Хо'те са мнош кад Олову граду,
 Ја ћу ходит' походит' Олово,
 Ер у фратра пуно има дјака.
 Кад отиде прид бијелу цркву,
 Ал прид црквом фратре гвардијане, 30
 На десну се поднимио руку,
 Рони сузе низ бијело лице.
 Говори му Думно д'јете младо:
 „Што је теби, оче гвардијане!
 Која ти је велика невоља , 35
 Тер толико сузе пролијеваш?*"
- „Ако лијевам, и невоља ми је,
 Иду отуд двије љутице змије,
 Двије змије, двије аге цареве,
 Погубиће мене гвардијана , 40
 Попалиће цркву од Олова,
 Покупити криже и калезе.*"
 Ал' је д'јете мало говорило:
 „Муч', не бој се, фратре гвардијане,
 Убићу ти двије љутице змије, 45
 Само ћеш ме одр'јешит' од гр'јеха.*"
 Ал' говори фратре гвардијане:
 „Кажи, д'јете, што си сагр'јешно?
 Стаде д'јете казивати гр'јехе: 50
 „Убио сам родитеља мога,
 Убио сам, а не исповидио.“

Ту га фратер одр'јеши од гр'јеха,
 Он се к њима натраг повратио,
 Тер је агам' тихо говорио:
 „Ај на ноге, двије аге цареве! 55
 Спава нама фратре гвардијане,
 Ласно ћемо њега погубити.“
 Отоле се аге подигнуле,
 Кад су били цркви на погледу,
 Говори им Думно д'јете младо: 60
 „Мили Боже, чуда великога,
 Гдје сад небо веде ведро б'јаше,
 Сад доходи мутно и криво!“
 Тадар аге к небу погледаше,
 Ал' покликну Думно д'јете мало: 65
 „Помози ме, госно од Олова!
 Махну кордом и десницом руком,
 Тер погуби двије аге цареве.“
 Глас допаде к шер Сарајеву,
 Да су двије погинуле аге. 70
 Скочила су дјеца јагњичари,
 Отидоше к госпи од Олова,
 Ал' утече фратре гвардијане,
 Он утече горипом зеленом.
 У то доба дјеца јагњичари, 75
 Тер цркви живи огањ даше,
 Око госпе огањ горијаше,
 Здрава оста дјевица Марија.
 Они ишту криже и калеже,
 Они ишту, али не находу; 80
 Сакрио хи фратре гвардијане.
 А када су цркву запалили,
 Они су се натраг повратили,
 Не одведоше блага никојега.

Пјесна цара Сулеимана.

Књигу пише цару Сулејмане,
 Тер је шаље доли у Крајину,
 На име генералу Бергентиновићу:
 „Ти сакупи дјецу Лацманију,
 Ја ћу скупит' дјецу Херцелију; 5
 Доведи их на Ситницу воду,
 Да се онди сабљом огледамо,
 Да видимо, ко је бољи јунак!“
 Бад генеро књигу пролегајо,
 Он час цару другу отпишује: 10
 „Вјера моја, цару Сулејмане!
 Нећу купит' дјецу Лацманију,
 Нег' ћу скупит' дјецу Хрваћане,
 А ти скупи дјецу Сегменије.“
 Оде генерале искупјати војсву, 15
 Тер је води на воду Ситницу,
 С војском паде крајем Горе Црне,
 А цар паде украј Ситнице воде,
 Сву Ситницу воду затворио,
 Тер генерале воде не имаде. 20
 И прођоше три бијела данка,
 Да се нико воде хладне не напи,
 И говори Бергентиновићу генерале:
 „Није л' мајка родила јунава,
 Да отиде на Ситницу воду, 25
 Да донесе из Ситнице воде,
 Да напоји жеђахну дружину?“
 Њему вели сестрићу Секуле:
 „Ја ћу поћи на воду Ситницу,
 Да донесем из Ситнице воде.“ 30

А њему је Дајко бесједио :

„Пођи, моје д'јете драго!“
Вранића је коња посједнуо,
И отиде на воду Ситвицу.

Турска га је стража ухитила,
Тер га цару воде под чадоре;
Секуду је царе бесједио :

35

„Кажи право, мој невољни сужње!
Што но јунак на дорату коњу

У војску се моју нагоњаше,
И по тридес' глава одсј'ецаше ?

40

Кој' ли јунак на зелену коњу
У војску се моју нагоњаше,
Дружину ми копјем пробадаше,

Преко себе мртве приметаше ?
Кој' ли јунак на вранчићу коњу,
У војску се моју нагоњаше,

45

До мога чадора доходјаше,
Од чадора тенепе прес'јецаше ?“
Без страха му Секуо бесједјаше :

„Султан царе, драги господаре,
Што но јунак на дорату коњу,
Оно ти је Хреља Бошњанине;

50

Који јунак на зелену коњу
Твоју дружбу копјем пробадаше,
И мртву је прико себе преметаше,

55

Оно ти је Кобиловић Милош;
Који ли јунак на вранчићу коњу
У војску се твоју нагоњаше,

До твога чадора дохођаше,
Од чадора тенепе (?) прис'јецаше,
Ја сам борме, мили господаре,

60

Хотио сам те погубити јунак!“
Њему веди царе Сулејмане:

„Што ћеш сада, мој невољан сужан!

Којом ћу те смрти уморити?	65
Али ћу те бацит' у Ситницу воду,	
Ал' на живом изгорјети огњу,	
Али ћу те обесит' јунака?"	
Без страха му Секуо бесједјаше,	
Ја нисам риба, да по води пловим,	70
Нит' сам дрво, да на'огњу горим,	
А ни лупеж, да о дрву висим:	
Нег' сам јунак, за боја сам створен,	
За мене је сабља сакована,	
Дај ми, царе, твоју сејксану,	75
Свежите ми руке наопако,	
И обје ноге под коњицом,	
Припашите сабљу заљрђану,	
Пуштајте ме крајем Ситнице воде,	
И са мном триста јагњичара,	80
Нека мене на мачим' разнесу;	
Кој' моју донесе ти главу,	
Дај ми њему пуста вранића мога.*	
Али га је царе послушао,	
Њему даде своју сејксану,	85
Завеза му руке наопако,	
И обе ноге под коњицом,	
Припаса му сабљу заљрђану,	
Пушта њега крајем Ситнице воде,	
И за њиме триста Турак јаничара,	90
Нека њега на бритвијем мачим' разнесу.	
Тешко Секуо уздисаше, Бога спомињаше,	
Саме му се руке развезаше,	
За бритку се сабљу ухитио,	
Тере сијече дјецу јагничаре,	95
И на царев чадор наголио,	
И побјеже Дајци под чадоре;	
Дајко му под чадором лежи,	
На десницу се своју наслонио,	

- Тер низ образ сузе пролијева: 100
 „Ах дје ми си, сестричић Секуле?“
 Секуле Дајки бесједјаше свому:
 „Не бој то се, мој драги дајицу!
 Или садар веће или икадаре,
 Видио сам све што је у Турака. 105
 Али ценерале на ноге скочио,
 Ту влекоше, Богу се помодише,
 За бритве се маче ухитише,
 У Турке они јуриш учинише.
 Мили Боже, на свему ти хвала! 110
 Да је кому стати, тер гледати,
 Дје хрватске сабље сијевају,
 А и турске подијећу главе.
 Једну војску под мач обрнуше,
 А и другу у воду нагнаше, 115
 Трећу живу похиташе.
 Тада робља врло цјено бјеше
 Два Турчина за бабао вина,
 Један Турчин за оку духана!

102.

Нако Јово Мисирлија придоби војску Ћуперлић везира.

- Често вџиге в Босну приходаху
 Од Стамбула града бијелога,
 Ка Мисиру ка бијелу граду,
 По имену од Мисира Јову:
 „Каурине, од Мисира Јово! 5
 Куни војску, сад ћу на те доћи;

Ако ли је сакупити не ћеш,
 Ово теби тврду вјеру дајем,
 Да ћу скупит' по избор јунаке,
 По избору ко је бољи јунак, 10
 Који своје не имаде мајке,
 А за вјерне љуби и не знаде;
 Кому но је кућа кабаница,
 Мач и пушка и отац и мајка. " 15
 Кад то чуо од Мисира Јово,
 Књигу шти, а сузе продијева;
 Стара му је говорила мајка:
 „Муч', не бој се, драго д'јете моје!
 Још је твоја у животу мајка,
 Ка ће тебе л'јемо свјетовати, 20
 Да ћеш добит' Ђупрлић везира.
 Сад му пиши листак танке књиге:
 „Купи војску, Ђупрлић везиру!
 Купи војску, и ја ћу је вупит'
 У недјељу која прва дође.“ " 25
 Зове Турчин свеца Мухамеда,
 Мисирлија дјевицу Марију.
 Мисирлија Бог и срећа даде,
 Он час своју сакупио војску,
 Помогла га дјевица Марија.
 Двије су се војске удариле,
 У тему се војске ударише,
 Али Јову Бог и срећа даде, 30
 Од војске му нико не погибје,
 Од турске нико не остаде;
 Осташе му кључи Цариграда.
 Сад се зову Мисирлије Јова,
 Доби града, весела му мајка! 35

103.

Покрачић Павао не узе Бање Луке нег' погину са свом војском
паше босанскога.

Пије вино Покрачићу Павле,
У Мостару у бијелу граду.
„Од кад сам се од мајке родио,
Доста ти сам глава одсјекао!“
Иштом Павле у ријечи бјеше, 5
У то њему танка књига дође
Од онога паше босанскога:
„Ходи прије, Покрачићу Павле!
Да прид војском адај барјак носиш,
Ер ћу бити пуну Бању Луку, 10
Која но је тешка мука моја.“
Кад то чуо Покрачићу Павле,
У руци му чаша вина бјеше,
Од јада је чашу испустио,
По трпези вино је пролио, 15
И отиде к паши босанскому,
На Босни га војска причекала;
Отале се с њиме подигнуо.
Двије су се удариле војске,
Једно турска, а друго каурска. 20
Прва пушка иза војске пуцла,
И удари Покрачића Павла,
У зло га је мјесто погодила,
Међу пуца ће му душа куца.
Али виче са града диздаре: 25
„Натраг, натраг, дјецо јагњичари!
Не дам града без велика јада.
За то дјеца ништа не хајају,
Него већма пушкам' удараху.
А кад виђе из града диздаре, 30

Пушти војску из бијела града,
 Све је Турке под мач обрнуо
 И турска је војска изгинуда,
 А бијела града не освоји.

104.

Од Сибања бан и Стамбулија Мујо бију узалуд Багдат и
 Дубровник.

Књигу пише од Сибиња бане,
 Тер је шаље Стамбулији Муху:
 „Стамболијо, млади челебијо!
 Ја сам чуо, друзи су ми рекли,
 Да имадеш доста јагњичара, 5
 А ја имам у Сибињу граду,
 Ја имадем триста оклопника;
 Ну ти, Мујо, да се подигнемо,
 Подигнемо ка Багдату граду,
 Не бисмо га како освојили, 10
 Јер је у њему доста пушта блага,
 Доста блага дужда млетачкога.“
 Њему Мујо књигу отпишује:
 „Ај на ноге твоје оклопнике,
 Ја ћу, Мујо, моје јагњичаре.“ 15
 Брзо они сакупише војску,
 И пођоше ка Багдату граду.
 Кад дођоше ка Багдату граду,
 Они су се с војском ударили.
 Више града годиницу дана, 20
 Не могоше одбит' ни камена,

А камо ли узет' б'јела града,
 Ер је дужде завјет учинио,
 Да ће дати половицу блага,
 Ако њему не освоје града. 25
 Кад бијелу граду Дубровнику,
 Али њему бог и срећа даде,
 Бише града три године дана,
 Не могоше одбит' ни камена.
 Ал' говоре дјеца јагњичари: 30
 „Хо'мо, браћо, в двору бијелому,
 Ер видите, мила браћо моја!
 Подовица помрије од глада.“
 Кад виђеди са Багдата града,
 На њих пушке бјеху обориди, 35
 Иза тега десет оклопника,
 Те све Турке под мач обрнуше.
 Нити они града освојише,
 Ни својега двора не виђеше.

105.

Љутица Богдан и хорјадин војвода.

Пије вино Љутица Богдане
 У Прилипу граду бијелому,
 Пијућ' вино жељно мајку проклињаше :
 „Брод те убио, стара моја мајко!
 Што ми н'јеси породила брата , 5
 Или брата, ил' рођену сестрицу!
 Кад испијам у дружини вино,
 Свак' напија у братово здравље,

Песме

19

- Ко у брата, ко у сестре своје,
 А ја, мајко, брата не имадем, 10
 Нег' у здравље добра коња мога,
 Ол' у здравље бритке моје ђорде.
 Оли ћу, мајко, пожедјети коња,
 Оли ће ми осјећ' ђорда главу!"
 А Богдану стара мајка говорила: 15
 „Немој клети, драго дите моје!
 Ја сам теби сестру породила драгу;
 Кад су Турци поробили Придип био,
 Сестрицу су ухитили твоју,
 Сад је, кажу, у бијелому Јајцу, 20
 За њевијем за Хорјадин војводом.“
 Тад Богдан старој мајци бесједјаше:
 „Можеш ли се споменути, стара мајко,
 Кад ми Турци земљу поробеше нашу,
 И сестрицу одведоше моју, 25
 Одох, мајко, гором за хајдучим,
 Нит' их гором достигнути могах.
 Кад ми се је веће било додијало,
 Ја се, мајко, бацих са витеза коња,
 Ја се бацих буздоханом тешким, 30
 И ударих Хорјадин војводу,
 Ударих га, мајко, у лијево раме,
 Д'јева њему, мајко, одсахнула рука.“
 Богдану је стара бесједила мајка:
 „А мој синко, Љутица Богдане! 35
 У тебе је милостива рођена сестрица,
 Давно те је помирила с зетом;
 Него, моје д'јете, брод те не убио!
 Пођи рођеном у походе сестрици,
 Да ти јадна она не буде пр'јекорна.“ 40
 Од инога Богдане не могаше,
 Нег' је добра одседлао коња,
 И он иде сестрици у походе.

Кад је био уз јајачко поље,
 Покликнуо Богдан танко гласовито, 45
 Сестрица га по гласу познавала,
 Пред б'јелијем причекала двором,
 Коња прима, за здравље га пита :
 „Јеси л' здраво, брате, мило моје добро!
 Је ли нам у животу стара наша мајка?“ — 50
 „Здраво ти сам, рођена сестрице,
 У животу је стара мајка наша.
 Је л' у двору зет Хорјадин војвода?“
 Она кучка брату одговара :
 „Није, брате, дома Хорјадин војвода? 55
 Хорјадин је у лов пош'о у планину.“
 За б'јеле је руке брата ухитила,
 Тер га води у б'јеле своје дворе,
 Пак га сједа у трпезу у господску;
 На њ навали вином и ракијом, 60
 Вином, брате, од година дванаес,
 А ракијом од петнаес љета.
 Ту Богдану лоша прискочила срећа,
 Ди је пио, брате, ту је и заспао,
 Заспао бојан, ујела га змија. 65
 Кад му то видјела рођена сестрица,
 На ноге му меће букагије тешке,
 А на руке проклете лисичине,
 А на грло синџир гвожђе тешко.
 У то доба из лова војвода дође, 70
 Љуби га је прид двором дочекала,
 Коња прима, за здравље га пита :
 „Јеси л' здраво Хорјадин војвода?
 Јеси ли ми добар уловио ловак?
 Добар сам ти ловак млада дохранила, 75
 Брата мога, душманина твога.“
 То јој младој војвода не вјерује,
 Ер је Богдан чудновито зв'јере,

- Мучно ли је уловит' под каменом змију,
 И он иде право у б'јеле дворе. 80
 За трпезом Богдана угледао,
 Гдје но лежи болан у гвоздима тешким.
 Из загрије бритку извадио сабљу,
 Ах да пос'јече Љутицу Богдана;
 Ал' прену Љутица Богдане, 85
 Тер се моли зету Хорјадин војводи:
 „Не ударај, Хорјадин војвода!
 Ни крвави ту трпезу господску;
 Води мене на ливаду јадна.
 На ливаду, гдје но добра коња пењеш.“ 90
 Ал' војвода за Бога хајао,
 Њега води на зелену ливаду.
 Кад су дошли на зелену ливаду,
 Још му се моли Љутица Богдане:
 „Ну вјере ти, зете, Хорјадин војвода, 9
 Напој то ме жедна водике студене,
 Ах и свуца с мене зелену доламу,
 Под доламом кадиџли ђечерму.
 На ђечерми токе с обје стране.“
 Привари се болан Хорјадин војвода, 100
 Тер му даје пити водике хладне.
 Обје му је руке отковао,
 Тер му иде свлачит' зелену доламу,
 Под доламом кадиџли ђечерму,
 На кадиџли токе с обе стране, 105
 Да ми носи сину старијему даре,
 Што је њему донесајо дајко,
 Кад је сестри својој у походе дош'о.
 Кад је Богдану руке опростио б'јеле,
 Тер се Богдан сабље бритке добавио, 110
 Махну Богдан сабљом и десницом,
 Хорјадину русу одсјек'о је главу,
 У б'јеле се дворе и сестри повратио.

- Сестра га је кушка прид двором дочекала,
Она брату свому, кушка, говорила: 115
„Добро дош'о, Љутица, моје мило добро!
Камо теби Хорјадин војвода?“
Богдан сестри својом одговара:
„Оста војвода на ливади на зеленој,
Плећ'ма мјерећ' сву земљу прну, 120
Очим' звјезде бројећ' по ведрому небу!“
За бритку се корду похитио своју,
Сестрици је руке обје одсјекао својом,
Тер их меће у цепе од доламе,
Пак је добра коња подсједнуо, 125
И он иде б'једом двору свому,
Прид двором га стара мајка дочекала,
Коња прима, за здравље га пита:
„Јеси л' здраво, синко Љутица Богдане!
Је ли тебе зете л'јепо даровао, 130
Је ли ти у животу кому драгахна сестрица?“
Ал' Богдане мајци л'јепо одговара:
„Здраво ти сам, мила моја мајко!
Ето у зобници зета мога дарова,
А у долами што те вћерца даровала, 135
То ти мајко дари први и посл'једни!“

Навга Радојица и трговац Иван.

Пије вино Новак и Радивој,
Говори им старина Новаче:
„Пијте вино, дружинице моја!

Пијте вино, ма се не опијте“.....	
Собом води два товара блага,	5
И он гони два коња витеза,	
Која ваљаду два бијела града.	
При бедри' му корда окована,	
И при корди два гајтана златна,	
Сваки гајтан од товара блага.“	10
Иштом они и били у р'јечи,	
У то доба трговац Иване;	
Напе пушку старина Новаче,	
Пуче пушка, остала му пуста,	
И удари трговца Ивана.	15
На зло га је мјесто ударио	
Међу пуца, гдје му душа куца.	
Отидоше под'јелити благо:	
Канга узме два коња витеза,	
А Радивој два товара блага,	20
Новак узме корду оковану,	
И при корди два гајтана златна.	
То се њему криво учинило,	
И он иде питати Ивана:	
Јесу ли право дијелили благо?	25
Али Иво њима одговара,	
Да су право дијелили благо.	
На Ивану танахна кошуља,	
Више златна нег' бијела платна;	
Али је хајдук Иву говорио:	30
„Свуци, Иво, танахну кошуљу!“	
Али је Иво њему говорио:	
„Не свлачи ми танахне кошуље,	
И не вређај моје љуте ране!“	
За то јунак ништа не хајаше,	35
Него свлачи танахну кошуљу,	
А кад му је рану повр'једио,	
И повади ноже иза паса,	

И удари кабгу Радојицу;
 У зло га је мјесто ударио 40
 Међу пуца, ће му душа куца,
 Мртав пане на зелену траву.
 Вида њему дружбу дозиваше:
 Погибле нам кабга Радојица,
 Али дружба види говораху: 45
 „Нека гине, да би погинуо,
 И нама се с њиме додијало!“

107.

Новак продаје Радивоја.

У планини Новак и Радивој
 Да поруше смизи (?) све планине,
 И говори Новак Радивоју:
 „А што ћемо, богом побратиме!
 Умријесмо од глад и од жеђе. 5
 А ведимо (?), драги Радивоју
 Ка Мостару граду бијелому,
 Прода'мо га за које пинезе.“
 И недјеља јутро осванула,
 Ето води Новак Радивоја, 10
 Намјери се турска кириџија,
 Гдје га води јунак по пазару.
 За њ давају три хиљаде јаспри,
 Нико ми се наћи не могаше,
 Већ излази једна Отманица, 15
 А даваше буда удовица,
 Матан ага и трећу хиљаду,

И на були био остануо,
 И храни га була у ахару,
 И чеше јој коџе у ахару; 20
 И Турци у довак отишли,
 И она га у довак послала.
 Довак Турци покрај поља дове,
 И побјеже, и веће не дође.
 Изгуби га була удовица, 25
 Како пође, тако и не дође.

108.

Иво Сењанин ослобађа Михаила Десанчића из тамнице
 Асан-агине.

Вино пију сењски витезови
 Усред Сења града бијелога,
 И с њима га пије Сењанин Иване;
 Вино пијућ' они поп'јевају.
 Ту доходи мајка Десанчића, 5
 Тер цвилећи Сењанима бесједјаше:
 „Веселе ти су ваше старе мајке,
 Кад ви пијете и попијевате,
 Али н'јесам јадна мајка Десанчића.
 И мој синак добар јунак бјеше, 10
 Али му је јунаштво залуду,
 Ер је тужан шужан у Турака,
 Ах у проклетој кули у Прологу,
 У врдога аге Асан-аге.
 То Ивану тешко ж'о било, 15
 Тер он мајци својој говораше:

„Ну борја ти, стара мајко Десанчића!
 Пођи јадна к бидом двору твому,
 Тер сакухај господску вечеру,
 На вечеру зови витезове сењске, 20
 Ако теби Бог и срећа дане,
 Да Сењани теби на вечеру дођу,
 Он час на ње навали вином и ракијом,
 Једа ти се они у вину затеку,
 Да ће ти вадит' из невоље сина!“ 25
 Ивана је она јадна послушала,
 И отиде к б'јелом двору свому,
 Тер приправља господску вечеру,
 На вечеру зове сењске витезове.
 Кад Сењани на вечеру дођоше, 30
 Она их сједа на господску трпезу,
 И навалила на њих вином и ракијом.
 Тако њој ми Бог и срећа дон'јела,
 Тридесет се Сењана у вину затече,
 Да ће вадит' из невоље сина, 35
 Јадна сина Десанчић Михајла.
 И прид њима Сењанин Иване.
 Кад вечераше сењски витезови,
 И вечераше и починут' отидоше;
 Још зорица не забијелила била, 40
 Ни даница од истога помолила,
 Од бијела данка не бијаше ни спомене,
 Али се прену Сењанин Иване,
 Тер поспану дружбу буди окодо себе:
 „Устаните, браћо моја нерођена, 45
 Нерођена колиг' и рођена!
 Да идемо к б'јелом кули на Прологу,
 Да вадимо Десанчића Михајла
 Из тамнице, браћо, куће необичне!“
 Кад Ивана дружба разумила, 50
 Плахо свачу на ноге на јуначке,

И одоше кули на Прологу;
 Кад су били мало подадево,
 Иштом сунце бјеше одскочило,
 Одскочило за два коцја бојна. 55
 Сједе Иво свјетовати дружину,
 На себе облачи сужанске хаљине,
 И дружини својом Иван говораше:
 Покријте се, дружба, по трavi зеленој,
 Ја ћу поћ' кули на уходе, 60
 Да ну мени Бог и срећа даде,
 Да ја видим јадна мога побратима,
 Побратима Десанчић Михајла,
 А кад пукне мала пушка моја,
 Тад навалите из траве, дружино!" 65
 Ивана је врдо дружба послушала,
 Тер се крије по зеленој трavi,
 А он оде право кулу уходити;
 Ал' прид кулом ага Асан-ага,
 Шетао се ага испред б'јеле куле, 70
 У руци му од мерђана десник,
 Тер се Богу он турски мољаше.
 Кад ти га је Иван сагледао,
 Из далека се њему Иван поклањаше,
 Поклањао до земљице прне; 75
 Кад се ближе к кули Иван примакнуо,
 Тер је Иван тихо аги говорио:
 „Уд'јели, драги аго, Асан-аго,
 Удијели сузну невољници!"
 Асан-ага њему бесједио: 80
 „Кажи мени, сузне невољнице,
 Кажи мени Крајину од које си,
 Гдје ми си био јадан у сужанству?"
 Иван њему тихо бесједјаше:
 „Ах на вјеру, мили господаре! 85
 Ја сам родом од Вргорца града,

- И био сам сужан Сењанин Ивана.“
 Још је њему Турчин говорио:
 „Кажи мени, сужне невољнице!
 Је ли на тебе много тешка дуговања?“ — 90
 „Јес' Бог зна, Турчин Асан-аго!
 Седам стотин дукат мање ни једнога.“
 Кад Ивана Туре разумјело,
 Руку десну у ферецу меће,
 И из жепа три дуката вади, 95
 Тер их дава сужну невољному,
 Јоштер њега ага упитује:
 „Кажи мени, сужне невољнице!
 Јеси л' скоро од Сења града б'јелога,
 Мореш знати, јесу л' дома сенски витезови, 100
 Ах и с њима од Сења Иване?“
 А то Иван и гледа и слуша;
 Асан-аги Иво одговара:
 „Бог зна, Турчин аго Асан-аго!
 Ја сам скоро од Сења града бијелога. 105
 Сви су се Сењани у ловак подигнули,
 И прид њима Иван Сењанине.“
 Још Турету Иво тихо бесједио:
 „Је ли тест'јер Асан-ага господаре!
 Да ушетам у бијеле твоје дворе, 110
 Ну то мени Бог и срећа дане,
 Једа ли ме твоја када даровала.“ —
 „Тест'јер ти је, сужне, колико ти драго.“
 И он ушета у бијеле дворе,
 У бијеле дворе Асан-аге; 115
 Он не иде к вади у ходају бијелу,
 Вет он иде тамници на врата,
 По имену дозивље Десанчић Михајла;
 По гласу га побратим познавао,
 Тер цвилећи Ивану се озиваше: 120
 „Што си дош'о, Богом јадан побратиме!

Што си ту, ујела те данас змијца љута!
 То говори, грозне сузе прод'јева.
 Иван побратима свога д'јепо разговара :
 „Кажи мени, драги побратиме Богом, 125
 С које стране најлохшија кула,
 Од куда је лахша кула, драги побратиме?“
 „У њом су три аршина стина баш студен'јех.“
 А четврти биља тврдијех дубовијех.“
 Цвилећ из куле Иво ишета јадан; 130
 Говори му Турчин Асан-ага :
 „Што ми цвилиш, сузне невољнице?“
 Одговара Сењанин Иване :
 „Није мене твоја даровала кадуна!“
 Још му ага два дуката даде. . 135
 Иван иде к дружби у планину зелену,
 А кад се мрела утишала ноћца,
 Тад навалили из планине Сењани,
 Тер бијелу кулу опсједоше,
 Опсидоше са све четир стране, 140
 Још не било мреле ноћи ни половина,
 Од куле Сењани беден проконали,
 Из тамнице сузне опростили;
 Одведоше Десанчић Михајла,
 Одведоше старој мајци својом; 145
 А кад био данак заб'једио,
 Сењани се к Сењу бјеху повратили,
 Сви пјевајући и веселећи се у крајини својој.

109.

**Иво Сењанин ослобађа Латовић Ивана кога паша босански
хтијаше објесити.**

Лов ловио Латовић Иване
 Око двора паше босанскога ;
 Лов ловио недјељницу дана ,
 Очима га није ни видио ,
 А камо ли, да би га уловио. 5
 Када дође недјељница друга,
 Оде Иво горицом зеленом ;
 Ал' му лоша срећа прискочила :
 Жеђа га је тешка достигнула ,
 На водици у гори зеленом: 10
 Оде Иво пити воду хладну.
 Ђе се Иво воде понаше,
 Ту је тихи санак задр'јемао.
 Ту лов лове два пашина сина,
 И ту су га они угледали. 15
 Добро су га они познавали.
 Уфатише Латовића Ивана ;
 Везаше му руке наопако
 Кајишима од ћорад' бриткијех,
 Тер га воду паши бабу свому ; 20
 Везанога паши доведоше.
 Када ли га паша сагледао,
 Ове му је р'јечи говорио :
 „Ја ћу тебе, Иво, објесити
 У недјељу која прва дође, 25
 У планини у гори зеленој,
 На водици код јеле зелене.“
 Када га је Иво разумио,
 И њему је врло мучно било ,

Али му се од маџе не може, 30
 Ове му је р'јечи говорно:
 „Ах вјере ти, пашо господаре!
 Покли мене објесити хоћеш,
 Ну да' мени листак танке књиге,
 Да ја пишем к Сењу бијеломе, 35
 Драгој мајци и вјерној љубовци:
 Мајци милој, да мене не чека,
 Љуби младој, да се преудава.“
 Када ли га паша разумио,
 Дава њему листак танке књиге, 40
 А да пише мајци и вјерној љубовци.
 Кад се Иво књиге добавио,
 Нити пише мајци ни љубовци,
 Нег' је пише од Сења Ивану:
 „Побратиме, од Сења Иване 45
 Ево ће ме паша објесити
 У недјељу која прва дође
 У планини на води студеној.“
 Кад Ивану књига допанула,
 Књигу лега, сузе пролијева, 50
 Пах зазива Марића Вида:
 „Купи, Маро, по Сењу дружину,
 Да идемо у гору зелену,
 Ер ми пише Латовић Иване
 Танку књигу, драги побратиме, 55
 Да ће њега јадна објесити,
 У недјељу која прва дође.
 Купи Видо по Сењу дружину.“
 Кадар га је Видо разумио,
 Он час скочи на јуначке ноге, 60
 Тер сакупи друга неколико.
 Кадар су се они дружбе добавили,
 Отидоше горицом зеленом,
 На кладенце у гору зелену.

Али чују жамор од Турака;
 Али вели од Сења Иване:
 „О удрите, браћо нерођена!“
 Када ли га дружба разумјела,
 Л'јепо њега дружба послушала.
 Ту су многе Турке погубили,
 И отели Латовића Ивана.
 Објесише два пашина сина,
 Ђе су имали Ива објесити.

65

70.

110.

Сењанин Иво узе град Јајце од аге Асан-аге.

Поцвилела два сужна невољна
 У тамници Сењанина Ива;
 Цвиле јадни и невоља им је.
 Они шаљу листак танке књиге
 Свому побру аги Асан-аги:

5.

„Побратиме, аго Асаного!
 Ил' не чујеш, ил' не хајеш за нас,
 Тамнице смо куће допаднути,
 А у Сењу Сењанина Ива,
 Год' се за нас, откупи нас јунак.“

10.

Кад је њему књига допанула,
 Књигу лега, брзо другу пише,
 Тер је шаље од Сења Ивану:
 „Каурине, Сењанине Иво!
 Пушти мени сужне на откупе,
 Пиши мени, што је дуговања.“

15.

Њему Иво он час отпишује:

„Ја не иштем ни сребра ни злата,
 Него иштем Јајца б'јела града.“
 У Алије срце подиграло, 20
 Тер Ивану тихо одговара:
 „Влахиња ме није породила,
 Ни влашкијем ма'јеком подојила,
 Него дођи к Јајцу б'јелу граду,
 Да видимо, ко је јунак бољи. 25
 Ако ли га дојездити не ћеш,
 Дворе ћу ти огњем попалити,
 Узећу ти сузне на срамоту.“
 То се Иву на ино не може,
 Него купи своје витезове, 30
 Отидоше у поље јајашко,
 И распеше прљене шаторе.
 Глас допане аги Асан-аги,
 Да је дош'о од Сења Иване.
 Брзо скочи на коња витеза, 35
 И он иде к Сењанину Иву:
 „Ах на ноге, Сењанине Иво!
 Да видимо, ко је јунак бољи.“
 Скочио се Сењанине Иво,
 Лакше Иво коња зајахује, 40
 Ама добро коцјем замахује,
 И погоди агу Асан-агу,
 С добријем га коњем раставио,
 А са прном земљом саставио,
 С витезовим јуриш учинио, 45
 Све је Турке под мач обрнуо,
 А Туркиње узе за робинје,
 Узе кључе Јајца б'јела града,
 Робје води к Сењу б'јелу граду.
 Ма се моле буде и кадуне: 50
 „Богом брате, Сењанине Иво!
 Не води нас босе по камењу,

Ор се јадне н'јесмо научиле
 Босоноге ићи по камењу.*
 За то Иво ништа не хајаше,
 Нег' кундаком боље удараше. 55
 Бад је био к Сењу б'једу граду,
 Гледали га од Сења господа.
 Гледајући тер су говорили:
 „Ото нами Сењанина Ива,
 А вељаху да је погинуо!“ 60
 Здравом дође и робје доведе.
 Што је младо робје, продаваше,
 Што је старо, под мач обрашаше;
 Доби блага, весела му мајка,
 А уз блага и бијела града. 65

111.

Иво Сењанин доби Биоград.

Вино пије Сењанине Иво
 Насред Сења града бијелога,
 Пијући вино дружини говори:
 „Ево веће триес' годин дана,
 Да војујем по царевој војсци, 5
 А сад ми је срећа допанула,
 Ја ухитих ту буду кадуну,
 Драгу љуби аге Асан-аге.
 Дава откуп три бијела града,
 Да би њему опростио љубу; 10
 Дарива ми три бијела града,
 Само не да Биограда града,

Него мени аго поручива:	
„Да бих моју не видно љубу, Не дам теби Биограда града,“	15
Да бих љуби моје не видно, Да би мене не родила мајка, Узет' ћу је њему на срамоту.“	
Ах на ноге, витезови моји! Да пођемо к Биограду граду.	20
Брзо га су они послушали, Отидоше к граду Биограду; Али Ивану Бог и срећа даде, Биограду врата растворена; Он сусрета танахну робињу,	25
Тер је њоме Иво горорио: „Гдје су овде двори аге Асан-аге?“ — „Пођи тамо, незнана делијо! Пођи тамо мало понапр'једа, Ласно ћеш му познавати дворе: Двору врата од сухога злата.“	30
Брзо му је познавао дворе, И улезе у бијеле дворе. Он погуби агу Асан-агу; Витезима сво'јем говорио:	35
„Куп'те благо, витезови моји! Диг'те врата од сухога злата, Тер златите токе на јачеремам, Нек знадете, дружинице моја, Да сте са мнош војску војевали, И добисмо града Биограда!“	40
Брзо Ива дружба послушаше. Иво носи кључе биоградске, Они носу благо небројено, Али Ива Турци сусретоше.	45
Кад је Иво Турке разгледао, Баци кључе у зелену траву,	

Све је Турке под мач обратио,
 Дружиници својој говорио:
 „О дружино, о лудости наше! 50
 Што ми сте се благу загидили (?)
 Хо'мо прије к Сењу бијелому!“ —
 Доби града, весела му мајка!

112.

Како Никола бан Зрински силни витез освети Радивоја слугу
 свога погубљена од Малкоча бега, и како Малкоч на запов'јед
 цареву погину.

Кад Малкоч бег Словињу робило,
 Сву Словињу огњем опалио,
 И много је заробио робље,
 Њеки момба а њеки дивојку,
 А господин беже Малкоч беже, 5
 Радивоја слугу Зрињенскога.
 Говорио беже Малкоч беже:
 „Радивоју, слуго Зрињенскога:
 Када си но у мене дворно,
 Што је теби тад нестало, слуго? 10
 Добријех коња ал' св'јетла оружја,
 Ал' шкрлета зелене хаљине,
 Али доста јаспре неизбројне?“
 Одговори слуга Зрињенскога:
 „Господине беже Малкоч беже, 15
 Ништа мени полипсало није.“
 Још ми вели беже Малкоч беже:
 „Радивоју, слуго Зрињенскога!
 Кад се у мојих сад руках находиш,

Кога но би ти волиа дворити, 20
 Али мене, бега Малкоч бега,
 Ал' твојега бана Зрињенскога?⁴
 А он му је јунак говорио:
 „Ех тако ми Бога великога!
 Волио бих ја бега дворити, 25
 Од под ноћи до зоре бијеле,
 Него од зоре до бијела данка,
 Тебе дворит' бега Малкоч бега.“
 Кад то чуо беже Малкоч беже,
 Вргну њега у т'јесну тамницу, 30
 И заупи као оно љута змија:
 „Жива ћу те на колац набити,
 Да спознају Турци и Каури,
 Је ли боље у бана дворити,
 Ал' у мене бега Малкоч бега.“ 35
 Ал' му вели слуга Зрињенскога:
 „Господине, беже Малкоч беже!
 Ако мене на колац набијеш,
 Код мојега бана Зрињенскога
 Под избор је шездесет шужана, 40
 Полак ага а полак спахија,
 И међ њима ага из Мостара,
 И три твоја првобратучеда,
 Свијех ће их бане обисити,
 За указат' Турку и Кауру, 45
 Што ће рећи мене погубити,
 Радивоја слугу Зрињенскога.“
 На то се је беже ражљутио,
 Из тамнице шужна извадио,
 Вјерна слугу на колац набио. 50
 Кад то чуо сам Зрињенски бане,
 Да погуби беже Малкоч беже
 Тешком смртим младна Радивоја,
 Он је сужне на смрт осудио,

Шездесет им колац приправио, 55
 Свих шездесет на колац набио;
 Само остави агу из Мостара,
 И вели му бане господине:
 „Ну опшетај, мостарски ђидијо!
 Ну опшетај на пуге ливаде, 60
 И угледај турим и очима,
 Што ти може бане учинити,
 За освету тешко уморена
 Вирну слугу Радивоја свога?“
 Када види ага из Мостара 65
 Погубљене своје витезове,
 Сузе рони низ бијела лица,
 И овако стане говорити:
 „Немој мене, бане господине,
 Немој мене млада погубити, 70
 Тројим ћу те даром даривати:
 Први ћу ти ја дар даровати
 Дванаест турских под оправом коња,
 Под оправом турском и каурском;
 Други ћу ти ја дар поклонити, 75
 Два товара и сребра и злата,
 Накићених бисером хаљина,
 И оружја доста јуначкога;
 Трећи ћу ти ја дар даривати,
 Три товара јаспре свакојаке, 80
 А синију свилом навезену,
 На њој соко драгога камена,
 И дворани цара господина,
 Сви дворани од сухога злата;
 На њој можеш бане вечерати, 85
 У пол ноћи као и у по дне,
 И уза те стотина јунака,
 Свигодици рода господскога.“
 На све ове молбе прижалосне,

- Не хти бане бегу опростити, 90
 Већ га жива на колац набио,
 Да с' испуне р'јечи Радивоја:
 Свих ће за ме бане погубити.
 Кад то чуо царе господине,
 Да погуби беже Малкоч беже, 95
 Радивоја сауга Зрињенскога,
 Он сакупи триста јагничара,
 И прид њима млађахна везира,
 Пак ми вели царе господине:
 „Ве год бега жива ухватите, 100
 Ружном смртим њега уморите.“
 Кад дођоше оштри јагничари
 Малкоч бегу двору на погледе,
 У двору је робинџа дивојка,
 Којој рече млађахни везиру: 105
 „Да си здраво, робинџо дивојко!
 Је ли дома беже Малкоч беже,
 Да везира он на конак прими,
 И с везиром вирне јагничаре?“
 А она му млада говорила: 110
 „Здраво да си, честити везиру!
 Ено беже уз тамбуру пива,
 Од погубе млада Радивоја.“
 А вели јој мађахни везире:
 „Ал' тако ти, робинџо дивојко! 115
 Реци твоме бегу Малкоч бегу,
 Да изиде доли у авлију,
 Ево њему књига бурунтија
 Од истога цара честитога;
 Цар га зове собом војевати, 120
 И ударит' на бјежну крајину.“
 У то беже у авлију дође,
 Кога глати млађани везире,
 И даје му књигу бурунтију,

311

Славу књигу цара честитога : 125
Тад скочише млади јагничари ,
Да ће бега жива уфатити,
Ал' их девет беже Малкоч беже
Девет их је с коња оборио,
И с ногама девет погазно. 130
Кад то виде други јагничари,
Сви на бега сама ударише,
И гди њега млада ухватише,
Онде њега на колац набише,
За освету Радивоја млада, 135
А на дику Зрињенскога бана.

113.

Поп'јевка од Кандије над су је Турци узели.

Ево има двадес' годин дана,
Бит' ће веће и четири двадес',
Да цар бије на мору Кандију,
Нити може добит' ни изгубит'.
Књигу пише од Кандије бране, 5
Тер је шаље дужду млеташкому :
„Господине, дужде млећанине!
Аво ли ми добру помоћ послат' не ћеш,
Ја ћу одустати цару Кандију.
Велика је навалила сила, 10
Навалила стране са све четири,
Коњ до коња, јунак до јунака,
Баш по дужде вано црна земља,
Чадори и барјаци као облаци,

А и на добрим коњма јуриш учинимо, Једа нами Бог и срећа даде, Да каурски табор, дружбо, разбијемо, А и био град данас посвојимо!"	85
Дружина су њега врло послушала, Сви су добре коње посједнули, И на коњма бритке сабље повадили, Јуриш чине Турци у Кауре, Да је кому стати, тер гледати, Како, брате, турске сабље сијевају, Ах и каурске главе полијећу.	90
Тако њима Бог и срећа дон'јела, До по дне су каурски табор освојили, Ињиндију Турци у Кандији клањали. Да је кому, брате, послушати, Како стоји рива по билому граду, Што ми тужна та подноси земља, Од проклатијех од турскијех рука!	95
	100

114.

Од Беча краљ разби Турне под Бечом.

Али грми, ал' се земља тресе, Ал' удара море у мраморје, Али се ори Оринац планина, Ал' пуцају са Задра лумбарде? Нити грми ни се земља тресе, Нит' удара море у браморе, Нит пуцају на Задру лумбарде, Него војска испод Беча иде.	5

Од Беча је краљу сагледајо,
 Тер је к ведру небу погледао, 10
 С ведрим се небом разговара:
 „Ах што ћу ти, мој Боже велики!
 Ко ће турском сили одојети?“
 И с' неба му нјешто проговара:
 „Не бој ми се, краљу, слуго моја! 15
 Немој носит' пред војском барјака,
 Него крижак, име Језусово,
 Ти ћеш турском одојети сили.“
 Кад је краљу ово разумјео,
 Тад је ведру небу зафалио, 20
 Из Беча се војском упутио,
 И прид војском барјака не носи,
 Него крижак, име Језусово;
 У турску је војску ударио.
 Да је коме стати на гледати, 25
 Како турске одлетају главе,
 А каурске сијевају корде.
 Колико је море испод Беча,
 Све се црном измајешало крвцом,
 Црном крвцом из турскијех глава. 30
 Кад је краљу Турке погубно,
 Здравом ми се Бечу повратио,
 И велику Богу зафалио,
 Да је турске погубио главе!

Нано краљ Ракоција погибе на Муначу.

Санак снјела млада дијевојка, Драга седе краља Ракоције, Никоју санка не см'је повиђет': „Ах мој брате, Ракоција краљу! Што сам ноћас у санку виђела, Кад би јадна теби повиђела, Тешком би ме смрти уморио, Живом би ми очи извадио.“	5
Сели ми је братац говорио: „Кажн, седе, а не бој се мене, Кунем ти се Богом великијем И бијелом првном Аранђелом И великом књигом од ванђеља, Да ти ништа учинити не ћу.“	10
Кад је седе браца разумјела, Тад је њему санак повиђела: „Ах мој брате, краљу Ракоција! Ја сам ноћас у санку виђела, Да долеће један сиви соко Од проклете од земље турачке, И он паде на Мукаче рамне, А за њиме лабуд тица б'јела, За лабудом сви ждрадови махом, За ждрадов'ма сви гаврани при, За гавранима све остале тице, На Будим се небо продомило, И све звијезде на земљу пануде, Даница истече крвава, Мјесец зађе у исток од сунца!“	15
Кад је братац седу разумио:	20
	25
	30

- „Ах зла санка, јадовна ти мајка!
 Да се нисам теби заклињајо,
 Тешком би те смртим уморио;
 Санку твоме домислит' се могу:
 Што долеће једам сиви соко 35
 Од проклете од земље турашке,
 Који паде на Мукаче рамне,
 На Мукаче колак Биограда,
 То ће бити Султан Судиманов:
 Што за њиме лабут тица б'једа, 40
 То ће бити Ђупридић вез'јеру;
 Што за њима сви ждралови махом,
 То ће бити дјеца јањчари;
 Што за њима сви гаврани црни,
 То ће бити сви црни Арапи; 45
 Што за њима птице свакојаке,
 То ће бити војска свакојака;
 Што се на Будим небо проломило,
 То погину краљевина моја;
 Што даница изиђе крвава, 50
 То краљица остаћ' удовица;
 Што су зв'језде на земљу пануде,
 То је моја војска погинула;
 Што ли мјесец зађе у исток од сунца,
 То погину краљу Равоција.“ 55
 Јоштер тако селом говорећи,
 У то њему ситна књига дође,
 Са Мухача од честита цара:
 „Господаре, Равоција краљу!
 Да' ми кључе Стојна Биограда.“ 60
 Књигу лега Равоција краљу,
 Он је лега, брзо другу пише,
 Тер је шаље цару на Мукаче,
 „Клањан ти се вако господару,
 А молим те за велика Бога, 65

За петнаес почекај ме дана, Немој веће дана ни једнога, Док не скупим краљевину моју, Док ја с војском дођем на Мухаче.*	
То му врло за Бога примио, За петнаест почева га дана. Војску купи Ракоција краљу, Војску купи иде на Мухаче. До по дне је каурски мегдан био, Од по дне је турски обрнуо. Да је коме стати тер гледати, Како турске сијеваху корде, А каурске одл'јетају главе. Ту погину краљу Ракоција, А краљица оста удовица, Сва је њему изгинула војска, Ту погину краљу краљевина.	70 75 80

116.

Од Беча ћесар, Петар од Москова итд. освојише Биоград

Кличе вила са б'јеле Зафале, Тер дозивље Стојну Биограду, По имену везир Али-пашу : „Али-паша, од града вез'јеру ! Бојиш ли се прне Нјеманије, Ото на те седам краљевина, Пред њима је од Беча ћесаре, За њима је Текедија Јово, Звецја краљу кољено невјерно	5

- Ракоција и још невјерније, 10
 Краљ пољашки од Пољашке равне,
 А шесто је Петре од Московца,
 За њима је Вишњица краљица,
 Са Јованом зетом од Горанце,
 Собом води дванаес Хрвата, 15
 Све дванаест хиљада Хрвата.
 На њима је чудно одијело:
 Дуге пушке, а кратке доламе,
 Бритке ђорде и ножићи златни.“
 Одговара вез'јер Али-паша: 20
 „Мучи, вило, окаменила се!
 На захвали влашком караули.
 Не бојим се седам краљевина,
 Док ми је здрава кућа Биограде,
 Ово њега шанци и једенци, 25
 А на њему бојни бономези(?)
 Докле имам праха и олова,
 И симита хљеба бијелога,
 И у граду дјеце јањичара.“
 Јоштер тако говорећи с вилом, 30
 У то доба седам краљевина,
 На Дунај на воде студене,
 Пред њима је принцип Алесандро.
 Како који краљу проходјаше,
 Свак чесару руке целиваше; 35
 Ал' кад дође Петре од Московца,
 Не целива рука ни кољена,
 Нег' чесара у бијело лице,
 И ове му речи говораше:
 „Господаре, од Беча чесаре! 40
 Да ти Бог да и срећа јуначка,
 Освојити тур(с)ке државине,
 Од Стамбола тер до Адринета,

Скендерлију и Уруменију, Босну земљу и Херцеговину, И пространу Хрвашку крајину, И л'јепога Стојна Биограда.*	45
Говори му од Беча чесаре: „Пријатељу, Петре од Мошкова!	50
Да и теби Бог и срећа даде, Да освојиш турске државине, И л'јепога Шана и Видина. Нићек Турци не имали мира, Него нама под ногама били,	55
Како коњу клинци и поткови!“ Говори му Вишњица Краљица: „Не лудујте, краљи од земаља! Не д'јелите турске земље равне, Није ласно Турке погубити,	60
Ни њихове подузети земље; Вет мостите Дунај воде хладне, Привезите коње и топове, И широки Врачар притисните, Да га не би притиснули Турци.*	65
Кад то чуше краљи од земаља, Послушаше Вишњицу краљицу, Примостише Дунај воде хладне, Привезоше коње и топове, И широки 'Врачар притиснуше;	70
Л'јепо многу намјестише војску, На врачару табор учинише. Принцип паде сред поља Врачара, Брандебурго на поље Панчево, Краљ пољачки паде сред Земуна,	75
А мошковски паде у Јагоду, Звепја краљу на циганску бару, До њега је Ракоција краљу, А краљица до нове Паланке.	

С њом је Дука зета од Горанце .	80
Мало ниже Текелија Јово На бегове зелене ливаде, Баш ђено су пашини бостање, И на њему Јовови шатори, И велики коњи без пајвана.	85
А кад многу намјестише војску, Књигу пише принцип Алесандро, И шаље је паши у Биоград: „Али паша, од града вез'јеру! Дај ми кључе твој'га Стојна Биограда, Да т' не ваљам кула ни сараја, И б'јелијех чарда и џамија; Да не штетим Стојна Биограда. Тод' ми. пашо, кључа дати нећеш, Кунем ти се и вјером и Богом, И великом књигом од ванђеља, Биоград ћу узет' на срамоту; Тебе ћу, пашо, жива уфатити, Ах и тебе и твоју љубовцу; Двије ћу ти ћери заробити, Двије ћери и четири сина; Свијех ћу их чирнит (?) на срамоту; Затворићу до дв'је ћери твоје, Баш да служу наше колудрице.“	90
Књигу лега везир Али-паша, Књигу лега, сузе продијева, Тер му брзо другу написује, И шаље је принцип-Алесандру: „Господаре, принцип-Алесандро! Не смијен ти Биограда дати Без царева чистога фермана, Јер бих русу изгубио главу; Већ ти се молим и поклањам ти се, И молим те вако господара.	95
	100
	105
	110

- Три неђеље дочекај ме дана, 115
 Докле граду визо (?) киндар (?) дође,
 Све Сманлије и прикоморлије,
 Синистрија из прико Дунава,
 Скендерлија и Уруменлија,
 Боснија земља и Херцеговина, 120
 И пространа хирваска крајина,
 И од Босне босанске спахије,
 И од Гатска гаташки сеџеми
 Од Гламоча гламошке делије,
 До Мостара све аге мостарске, 125
 С неџерима војском од крајине,
 А од Бихћа љуте сарачије
 И спахије од Уруменлије,
 И два бега од Кара-богдана,
 Сто хиљада дјеце татиркана.* 130
 Књигу лега принцип Алесандро,
 Књигу лега, на њу ми се смије:
 „Мили Боже, да луда Турчина!
 Колико је војске побројио,
 Што ли војске, а што ли градова, 135
 Да их купи три године дана,
 На Врачари' их не би сакупио,
 Камо ли ће за три недјељице!“
 Чекао га три недјеље дана,
 М'али зове до дв'је слуге своје,
 Једно зове Дража Бановића, 140
 Друго зове Петре Шереметовића:
 „Обуците турско одијело,
 Турску војску пођ'те уводити,
 И виђите драхи (sic) сини моји!
 Је ли много у Турчина војске, 145
 Је ли рада војска боја бити,
 Је ли рада ити на крајину,
 Је л' Татарин војска за поћере.

- Д'јепо су га они послушали,
 Турску војску пошли уходити. 150
 У то прицип шанац оградио,
 И Врачар је поље утврдио,
 Утврдио боље нег' Биоград.
 Д'јепо су Турке они уходили,
 И здраво се натраг повратили. 155
 Говори им принцип Алесандро:
 „Синко Петре Шереметовићу!
 И ти синко, Дарко Бановићу!
 Јесте ли д'јепо уходили Турке,
 Је ли много у Турчина војске, 160
 Је ли рада војска боја бити,
 Је ли рада ити на крајину,
 Је ли Татарин војска за поћеру?“
 Говори му Шереметовићу:
 „Господаре, принцип-Алесандро!
 Ми смо д'јепо војску уходили,
 Има много у Турчина војске,
 Ма њом се ни броја не знава,
 Не види се од шатора поље;
 Коњ до коња јунак до јунака, 170
 А барјаци како и облаци;
 Ма није рада војска боја бити,
 Нит' је рада ити на крајину;
 Није Татарин војску за поћеру;
 Све манови како и омнови. 175
 А кад прође дана неколико,
 Принцип зове Шереметовића,
 И ове му р'јечи говораше:
 „Синко Петре Шереметовићу!
 Ти обуци рухо јањичарско, 180
 Турску војску пођи уходити,
 И послушај, Шереметовићу!
 Ти послушај што говоре Турци,

- Ја се бојим пријеваре турске.“
 Д'јепо га је курвић послушајо, 185
 Он обуче рухо јаничарско,
 Турске војске пође уходити,
 И сусрете вез'јер Али-пашу,
 Ваш ће Морава у Дунав удара.
 Д'јепо је турску уходио војску, 190
 Уходи је три биједа дана,
 Четврти је под шатором био,
 И с вез'јером врућу кафу пио;
 Пети се данак натраг повратио,
 Здраво дође принцип Алесандру. 195
 Говори му принцип Алесандро :
 „Синко Петре Шереметовићу !
 Јеси л' д'јепо уходио Турке,
 Јеси л' чуо што говоре Турци?“
 „Јесам,“ рече, „мили господаре, — 200
 Зло (ти) мисле, а грђе говоре,
 Сутра хоће на нас ударити,
 Прије зоре и б'једа сабака,
 Прије рока на недељу дана.*
 Кад то чуо принцип Алесандро, 205
 Он дозивље Петра од Москова :
 „Многу нашу ти разреди војску,
 Сутра ћемо с Турцим' боја бити,
 Прије зоре и б'једа сабака!“
 Кад то чуо Петре од Москова, 210
 Он ми д'јепо војску разредива:
 Пољаке је према јаничарим'
 А катане према Сараклијам'
 Лацманију према Сегменима,
 Њемадију према неферима, 215
 Гранат'јере према дедијам'
 А приципа према везијеру.
 А кад сутра сабак зора б'једа.

- Али Турци на уриш удрише,
У каурску војску уљезоше. 220
- Каури их справни причекаше,
Како ловци по планини зв'јери.
Да је кому стати тер гледати,
Кб каури Турке рашћераше,
К'о соколи по пољу голубе, 225
- Ал' вукови по планини овце,
Преко Саве воде прићераше.
Преко Саве и преко Мораве.
У поћеру за њим' удареше,
Пустахије и младе катане, 230
- Тевелија с Дуком од Горанце;
Ђераше их до Косова рамна
Није, веле, него шест конака,
Сваки конак по дванаест сахата.
Књигу пише Дука од Горанце, 235
- И шаље је принцип Алесандру:
„Господаре, принцип Алесандро!
Ево мене с војском у Косову,
Хоћу л' с војском наприједа ити,
Али ћу се натраг повратити?“ 240
- Књигу лега, принцип Алесандро,
Књигу лега, на њу ми се смије,
Тер ми брзо другу написује,
И шаље је на Косово рамно,
На Косову Дуци од Горанце: 245
- „Не ход' веће наприједа с војском,
Нег' се врати Биограду Стојну.“
А кад Дуци ситна књига дође,
Иде с војском Стојну Биограду;
Млого води робје и плацење, 250
- Здраво дође принцип Алесандру.
Принцип зове Петра од Москова,
И ове му р'јечи говораше:

Или не знаш, ал' за ме не мариш, Од када сам шужан у тамници У Ивана сењског капетана.	5
Ја ћу теби казивати, брацо, Како ћеш ме ласно извадити : Окол Сења воде присахнуле, Већ је једна више града Сења, На њу иду сенкиње дивојке, Оне иду јутром и вечером. Прид њима је Јела господична, Драга сева Крушић ваурина, И за њоме Бата другарица, И за Катом остаде дивојке, Оне иду на водицу хладну; За то брате, Јелешковић Мујо! Купи, Мујо, чету омалену, Малу чету до триест Турака, И отиди под Сења на воду. Њигу штије Јелешковић Мујо, Њигу штије, грохотом се смије. Купи Мујо чету омалену, Омалену до трест Турака, Који своје не имају мајке, За вјерне и не знају љубе. Отидоше под Сења на воду, А кад дошли под Сења на воду, Сунце зађе и опет издађе, Нит' дивојак, нити носе воде. Ал' говори Јелешковић Мујо: „Дружинице, драга браћо моја! Бог ће дати да ће добро бити, Или нас је Мејо приварио, Ал' дивојке воду донесоше, Или нас је потпазида стража.“ Истом јунак у ријечи био,	10 15 20 25 30 35

Или не знаш, ал' за ме не мариш, Од вада сам шужан у тамници У Ивана сењског капетана.	5
Ја ћу теби казивати, брацо, Како ћеш ме ласно извадити : Окол Сења воде присахнуле, Већ је једна више града Сења, На њу иду сенкиње дивојке, Оне иду јутром и вечером.	10
Прид њима је Једа господична, Драга сека Крушић каурина, И за њоме Ката другарица, И за Катом остале дивојке, Оне иду на водицу хладну; За то брате, Јелешковић Мујо! Купи, Мујо, чету омалену, Малу чету до триест Турака, И отиди под Сења на воду. Књигу штије Јелешковић Мујо, Књигу штије, грохотом се смије.	15
Купи Мујо чету омалену, Омалену до трест Турака, Који своје не имају мајке, За вјерне и не знају љубе. Отидоше под Сења на воду, А кад дошли под Сења на воду, Сунце зађе и опет издађе, Нит' дивојак, нити носе воде.	20
Ал' говори Јелешковић Мујо: „Дружинице, драга браћо моја! Бог ће дати да ће добро бити, Или нас је Мејо приварио, Ал' дивојке воду донесоше, Или нас је потпазила стража.“ Истом јунак у ријечи био,	25
	30
	35

Али иде чета дивојака,
 Пред њима је Јеле господична, 40
 И за њоме Ката другарица;
 Све дивојке ладну грабе воду,
 Ал' не граби Јела господична,
 Већ се с Катом водицом подјева;
 Једна другу водом подјевала, 45
 Ал' говори Ката другарица,
 „Не подјевај, драга секо моја!
 Не подјевај тањене кошуље,
 Твоју Турци вином подјевали,
 Подјевали вином и шербетом.“ 50
 Њој говори Јеле господична:
 „Не куни ме, драга секо моја;
 Какав сам ти ноћас санак сиједа,
 Ја га нијесам ни мајци казала,
 Да га будем ја казала мајци, 55
 Не бих ишла на водицу хладну:
 Да смо младе турске робљице.“
 Истом млада у ријечи је била,
 Али Турци из траве зелене,
 Кано вуци међу б'јеле овце. 60
 Сваки јунак узе по дивојку,
 Јелешковић Јелу господичну,
 За се ју је врг'о на коњица,
 Три пута је опасао пасом,
 А четврти од сабље вајишом. 65
 Драга му је, обзире се на њу,
 Мила му је, тер говори с њоме.
 Али вели Јелешковић Мујо:
 „Тако ти Бога, Јело господична!
 Да лицу ти биту свата имаш, 70
 Јеси ли ми рухо сакупила?“
 Одговара Јеле господична:
 „Ја сам млада рухо сакупила,

- Ал' се нисам тих свата надала;
 Имам брата Крушић Каурина, 75
 И он ће вас д'јепо даривати,
 Лаза праха и тешка олова.“
 Кад то чухо Јелешковић Мујо,
 Штиче коња преко поља равна,
 Ка' но звизда прико ведра неба, 80
 До Јелеца града бијелога.
 Мало за тим вријеме постојало,
 Књигу пише Крушић Каурине,
 Тер је шаље Јелешковић Муји:
 „Јелешковић, Богом побратиме! 85
 Пошљи мени моју драгу секу.
 Да ћу теби три товара блага,
 Чудна блага и сребра и злата;
 Послаћу ти од злата тепсију,
 На тепсији три драга камена, 90
 Код којих може много вечерати
 Триста Турак у по тајне ноћи,
 У пол ноћи кано и у по дне.“
 Отпишује Јелешковић Мујо:
 „Не будали Крушић Каурине! 95
 Ја ти не дам твоје драге секе,
 Твоје секе а моје љубовце,
 Да ми дадеш и четири товара,
 Још ка тому Сења бијелога.“
 Кад то чуо Крушић Каурине 100
 Он направља лађу шимширову,
 Пуни лађу трга свакојака,
 А највеће срмали махрама,
 Тер се вози по сињему мору
 До Јелеца града бијелога. 105
 И дозивље од града стражане:
 „Ево дје сте, од града стражани!
 Ви кажите по граду госпојам

- Да је дошло од мора трговце,
 И дон'јело трга свакојавих, 110
 А највеће срмали махрама,
 Што су везле латинске дивојке.“
 Кад то чула Јеле господична,
 Обуче се у дијене оправе,
 Пуни жепе гроша и дуката, 115
 Тер се шеће мору на пригому(?),
 За њом иду дванес' дивојака,
 Оне носу скуте и рукаве,
 Скуте носе, да се не поросе,
 А рукаве, да се не отрусе: 120
 За њом шеће заховица млада,
 Њој говори Јеле господична:
 „Врат' се натраг, млада заховице,
 Јер си млада скоро испрошена,
 Испрошена и прстенована, 125
 У д'јепому мјесту Сарајеву,
 Срамота је теби кроз град проћи.“
 Ал' не хаје млада заховица,
 Веће шеће с њоме на пригове.
 А кад дошле к мору на пригове, 130
 И говори Јеле господична:
 „Крају лађу од мора трговце!“
 Ал' говори од мора трговце:
 „Дигни скуте, ушећи у лађу,
 Моја лађа крају привезана.“ 135
 Дигну скуте Јеле господична,
 Дигну скуте ушеће у лађу,
 А за њоме дванаест дивојака,
 А и она млада заховица
 Стане млада рухо прибирати, 140
 Ади она рухо познавала,
 И када се је млада обазрила,
 Наће с' она посред сиња мора.

Потпазили од града стражани, „Зло ти јутро Јелешковић Мујо!	145
Одведе ти Крушић Каурине Одведе ти твоју драгу љуби.“	
Бад то чу Јелешковић Мујо, Од брзине сјед' на гола коња, Од хитрине голу сабљу паше, Тере лети к мору на пригове, И заупи Крушић Каурине: „Пусти мени моју драгу љубу, Моју љубу твоју драгу секу.	150

118.

Свадба Ришњанин Селима и Лимун хајдук.

Запросио Ришјанин Селиме У Зворнику зворничку дјевојку, Прстен ставља свадбу уговара: „Моја свајба до године дана.“ Брзо прође годиница дана, Нити Ришње ни од њега гласа.	5
Иза тега и друга година, Кадар трећа бјеше настанула, Пише књигу зворичка дјевојка, И шаље је Ришјањин Селиму: „А што чиниш, Ришјањин Селиме, Тер не купиш кићене сватове?“ Ал' Ришњанин књигу отпишује, Тер је шаље лијепој дјевојци: „А борја ми, зворничка дјевојко! Ја би тебе дамно водио, Ал' не смијем проћи кроз горицу, Од онога Лимуна хајдува.“	10 15

- Ал' дјевојка књигу отишује:
 „Муч' не бој се, Ришњанин Селиме!
 Купи свате, тер их шаљи двору,
 У мога баба има доста блага, 20
 Зајмат' ће нам врле пратиције,
 Да нас прате горицом зеленом.“
 Кад су њему књиге допануде,
 Књиге лега, а сватове купи;
 Здраво свати дошли до дјевојке, 25
 И здраво се натраг повратиле;
 Поведоше лијепу дјевојку,
 Кад су били горицом зеленом,
 Још говори са коња дјевојка:
 „Богом брате, куме и дјевере! 30
 Је ли ово горица зелена,
 Гдје ми стоји Лимуна хајдуче?“
 Говори јом куме и дјевере:
 „Језди коња, лијепа дјевојко!
 Не бојим се Лимуна хајдука, 35
 Пратиције натраг повратиле,
 А за деспет лијепе дјевојке.
 Кад су били мало понапр'једа,
 Још говори са коња дјевојка:
 „Богом браћо, куме и дјевере! 40
 Уставите моје сејсане,
 Да ја видим б'јело рубје моје,
 Да дарујем по гори хајдуке,
 Ја сам ноћас мало поспавала,
 Мало спала, јадан сан виђела, 45
 Да су нас разбили хајдучи.
 Сви се свати по гори разбјегли,
 А ја остах на коњу дјевојка.“
 То је сватом врло мучно било,
 Метербашам' својјем говориле: 50
 „Сад удрите бубње и свирале

- На срамоту Лимуна хајдука:
 Ал' то Лимун и гледа и слуша,
 Диљку своју пушку напунио,
 И дозива Селима чаиршагу:
- 55
- „Немој ријет' да је пр'јевара,
 Диљку јесам напунио пушку,
 И у пушци два зрна од злата;
 Држи, побро, не би л' ухитио,
 Тер сватовим' токе позлатно.“
- 60
- То изусти пушци огањ даде.
 И удари турско момче младо;
 У зло га је мјесто ударио,
 Међу пуца гдје му душа буца.
- 65
- Сви се свати по гори разбјеже,
 А остаде на коњу дјевојка;
 И под њом су коња ухитили,
 Поведоше у гору зелену.
 Чу се пушка и до Ниша града,
 Ал' говори Ришњанин Селиме:
- 70
- „Чујте, чујте, дружинице моја!
 Пуче пушка Лимуна хајдука,
 Он је моје свате развадио,
 Смео срећу у дјевојке моје.“
- 75
- Нејма када оседлати коња,
 Нег' се махну и на гола коња,
 И он иде горицом зеленом.
 А кад су га свати угледали,
 У помоћ се к њему сакупили.
- 80
- Пуче пушка Ришњанин Селима,
 Да погоди Лимуна хајдука,
 Не погоди Лимуна хајдука,
 Нег' погоди лијецу дивојку.
 Кад то виђе Лимун арамбаџа,
 Звишћом своју сакупио дружбу.
- 85

Да је кому погледати јадан,
 Кад хајдучке сијевају корде,
 Тере турске полијећу главе.
 Све су свате под мач обрнули,
 Седамдесет и седам сватова
 Они своје не видише куће.
 Они л'јепо коње под'једише,
 Л'јепо јесу коње разд'јелили,
 Иза коња лијепо оружје.

90

119.

Херцег Стјепан и благо му у Дубровник донесено.

Извила се птица ластовица,
 Извила се над Благајом градом;
 Питала је Јелина госпоја:
 „Ај вире ти, птица ластовица!
 Јеси л' скоро од Цариграда,
 Виђе ли ми сина Владислава?“
 Одговара птица ластовица:
 „Ај на виру, Јелина госпоја!
 Ја сам скоро од Цариграда,
 И виђох ти сина Владислава,
 Ал' му није име Владислава,
 Име му је паша Мехмед паша,
 Клечи цару уз кољено десно,
 Тер се моли цару честитому:
 „Султан царе, мили господаре!
 Дај то мени триста јаничара,
 Дон'јећу ти од Благаја кључе,
 И све б'јело благо херцегово.““

5

10

15

Иштом они тако говорећи,
 У то доба паша Мехмед приђе; 20
 Иде мајка, да му коња прими,
 Ал' он себе ни гледати не да,
 Нег' он иште од Благаја кључе,
 А мајка се њему кунџаше:
 „Ево има недјелица дана, 25
 Да је херцег у Мостар пошао,
 Уза се је кључе понесао.“
 Паша се је натраг повратио,
 Повратио к билом Сарајеву,
 За сакупит' Сарајлије младе, 30
 За однијет' благо херцегово.
 Кад херцег из Мостара дође,
 Сакупио до три турме коња,
 Не кује их кано се коњи кују,
 Већ обрће плоче наопако, 35
 Тер побјеже с благом из Благаја.
 Прва турма низ Попово иде,
 Друга турма низ Видово поље,
 Трећа турма низ Дубраве равне.
 Која турма уз Попово иде, 40
 Она гони спендзу небројену;
 Која турма низ Видово поље,
 Она гони и сребро и злато;
 Која ли турма низ Дубраве равне,
 Она гони и чоху и свиљу; 45
 С благом утече к билом Дубровнику.
 Дочека га властелине мудри,
 Херцегу је р'јечи бесједио:
 „Ај на виру, херцег Стипане!
 Ти упиши граду на вратима, 50
 Да ти оди н'јеси доходио,
 Ни бијела блага донесао.“
 У маду се болан преварио,

Тер послуша мудра властелина,
 На вратима уписао болаи, 55
 Да он није граду доходио билом,
 Ах ни б'јела блага донесао ;
 Пак он иде путем на трагове,
 До брзо се к Дубровнику повратио,
 Тер он иште од господе благо, 60
 Дубровчани блага не дадоше,
 Ђије хране сироте дјевојке.

120.

Тумење Нате Сараевке (у Дубровнику).

Вита једе дебелого хлада,
 Благо оному ко под тобом спава !
 Ни се хара ни одвише стара,
 А ја млада и старам и харам, 5
 Молећ' Бога и јутром и вечером,
 Кога ће ми Бог у срећу дати.
 Бог ми даде срећу Сикурату¹⁾
 Нити видим сунца ни мјесеца,
 Ни јунака ни бијела данка.
 Звоно звечи, Сикурата јечи, 10
 Појекује јадна Сараевка,
 Љуто куне браца родјенога :
 „Вор те убио, брате, добро моје !
 Који си ме овде удомио.
 Док сам била у твојему двору, 15
 Ја ти бијех б'јела и румена,

¹⁾ Манастир калуђерица у Дубровнику.

- А садара тамна и блиједа;
Гледала сам, буд би мени драго,
Сад ми думне гледати не даду.“
- Нег' говори Ката Грошетина: 20
„Сједи доли, млада Сараевка,
Сједи доли, доспијеј ми рашу;
Није закон у овему граду,
Да се често иде на прозоре.“
- Одговара Кате Сараевка: 25
„И с рашом те опалила муња,
А и мајку, која те родила,
И на мене младу намјерила,
Удат' ћу су не ћу служит' думне!“
- Кад то чула Ката Грошетина, 30
Она меће у попе и братре,
Да свјетују Кату Сараевку.
Што ми дјешше Кату свјеговали,
За то Кате мање и хајаше.
- За т'јем је мало вр'јеме стало, 35
Вјерише је и удомише је.

121.

Како дубровачке девојке грда лица хитро пољепшују.

- Дубровке су лијепе дивојке,
Ну је њима залуду липота,
Што стекоше све у бјаку даше,
И за черсу да се узрумене;
Гладне сједе, а и лице гладу. 5
Често младе иду на зрцало,
Тер гледају своје б'јело лице

Која га је дјепше уреси́ла,
 А и своје косе зарудила.
 „Аво с' мислиш ожени́ти, побро,
 Дубровкињом, лијепом дивојком, 10
 Пази, брате, да те не привари.
 Рано рани прије жарка сунца,
 Погледај јој младој на прозоре,
 Кад јој, брате, ти разгледаш личце,
 Виђи, је ли какво у недјељу.“ 15
 Побро брата бјеше послушао,
 Рано рани прије жарка сунца,
 Ал' дјевојци јадна срећа бјеше,
 Не бијаше личца уреси́ла,
 Него стопрв из душека мека. 20
 Када јој је лице разгледао,
 Није личце како у недјељу;
 Од личца се био припауо,
 Бјежи к свому побру у натраге,
 Мили побро, велика ти хвала! 25
 Сад ти видјех ја истину твоју,
 И да н'јесу од себе лијепе,
 Него младе да су из шпага лијепе;
 А ми, побро, хо'мо у механе,
 Да пијемо вино за чердане(?), 30
 А за твоје а'јепо свјетовање,
 Да не бјеше твога свјетовања,
 Вјере моје привари ме млада.

 122.

Кумна дјевојка и огледало.

Кључе вила иза Требелнића;
 Зове вила шеер Сараева:

- „Сараево, што си невесело?
 Али те је куга поморила,
 Од' Миљацка вода оплавилa?“ 5
 Сараево види одговара:
 „Остав' ме се, вило прибијела,
 Да је мене огањ опадио,
 Аге би ме дјепше поновиде;
 Да је мене вода оплавилa, 10
 Нарасла би зелена травица:
 Него је дош'о од Бога морија,
 Боја мори и старо и младо,
 А раставља и мило и драго,
 Сад болује вјерена дјевојка, 15
 Три је данка у несв'јес' лежала,
 Четврти се једва разабрала,
 Тер је своју дозивала мајку:
 „Донес', мајко, то 'гледало сјајно,
 Да огледам б'јело лишце моје, 20
 Је ли моје лишце потамјело,
 Ер је, мајко, кугу боловадо.“
 То изрече, а мајка дотече,
 Донесе јом то 'гледало сјајно.
 Огледа се Делибер у Мплану, 25
 На лишцу је смртцу угледала,
 Огледалом о тле ударала,
 Љуто куне огледало сјајно:
 „Огледало, да би не гледало,
 Што ми каже, да ћу умријети, 30
 А и горку смртцу поднијети?“
 То изусти, а душицу пусти,
 А и умре и душицу пусти.

123.

Љепота Данице, брштана и дјевојке.

Најљепша је та звезда Даница,
 Али јој је залуду дјепота,
 Јер се хита сунца и мјесеца.
 Најљепша је трава брштанова,
 Али јој је залуду дјепота, 5
 Ер се хита дрва и камена,
 Како и звјезда сунца и мјесеца.
 Најљепше је лице дјевојчино,
 Али јој је залуду дјепота, 10
 Ер се хита лица човјечаска,
 Како и Даница сунца и мјесеца,
 Како и брштан дрва и камена!

124.

Пјесма кад се вјерила сојка са врапцем.

Сједи орле на букову пању,
 Више њега сојка на хростову дубу.
 Вели му: „орле дјавле, не намигуј на ме,
 За што бо ја и не гледам на те,
 Ни на твоје окорјеле гњате, 5
 Нег' на фрапца, птицу малу моју!“
 Кад то зачу фрабац птица мала,
 Купи свате, иде по дјевојку;
 Старога свата из јеле дјетела
 А чауша кџа из потока, 10
 Кума жуну из смокова листа.
 Коморџију тртак из гомиле,
 Двије јенђе сојке из присоја.

Још говори кумашине жуне:	
„Ах мој куме, врабац тица мала!	15
Да изиде костоломи орле,	
Бисмо ли се с њиме поћерали, куме?“	
„Бисмо, куме, а за што не бисмо?“	
Истом они говорећи тако,	
Изађе из горе костоломи орле.	20
Сви се свати гором разбјегоше,	
Врабац птица мала у костјелу,	
Стари свате на јелу дјетеле,	
А кум жуне на смоково листје,	
Коморџија тртак у гомилу,	25
Чауш косе у потоке хладне,	
А двије јенђе сојке у присоје.	
Оста сама на коњу дјевојка,	
Говори јој коштурави орле:	
„Јадна ти се помамила сојка,	30
Да за вијем не бих ни жално,	
Нег' за францом птичицом малахноме!“	

 125.

Влашко коло и туђин јунак.

Играло је влашко коло у влашкој земљи,	
У том колу туђин јунак из туђе земље.	
На њему је мор долама до црне земље,	
На глави му је био клобук од б'јеле свиле,	
За клобуком паун перје пака до земље.	5
Питадо га влашко коло из влашке земље:	
„Откуд теби мор долама до црне земље?“	
„Откуд ли ти био клобук од б'јеле свиле?“	
„Откуд ли ти паун перје пака до земље?“	
Одговара туђин јунак из туђе земље:	10

„Дворио сам св'јетла цара девет година,
Даров'о ми је мор доламу до црне земље,
А царица био влобук од б'јеле свиле,
Царев' вћерце паун перје пака до земље.“

126.

Замлетве младе Трстенке.

Трстено¹⁾ је славно мјесто ловом гиздаво;
У њему су хладне воде и перивоји,
Под мачићем гдје играју, кѝ су вјерени;
А Трстенке младе моме танце изводе.
Међу њима је једна од вила рајска уреса: 5
На глави је жуте косе л'јепо повила,
Врх коса је поставила вјенчац од руже,
На воду се назирала, тер говорила:
„Моје се грло овијало љутијем змијама,
Прије него ме загрлио немно рукама: 10
Моје усти зараснуде трном и драчом,
Прије нег' примиле меден целов, кој ће бит' с плачом;
Моје очи испијале змије љутице, 15
Прије него обљубиле, ко није за мене;
Дош'о озгар огањ с неби, праме понио,
Прије него је разметнуо немно с рукама(?)“

127.

Маре и паун.

Сједи Маре на чардагу,
Свилу преде, златом везе,

¹⁾ Трстено је гиздаво село у лијепу положају 2—3 сати од Дубровника одаљено. Талијански се зове Саппова.

С пауном се разговара :
 „О пауну, л'јепа птицо!
 Не буди ми господара,
 Сама га сам успавала,
 Сама ћу га разбудити : 5
 „Устан' гори, господару!
 Дружина те у лов зову,
 Коњи су ти оседлани,
 Хрти ти су у ликтарим',
 А соколи под прапорцим', 10
 Пушти хрта за лисицом,
 А сокола за грлицом.“

 128.

Почашница.

Господар сједи у златну столу,
 Врг'о је ноге у хладну воду,
 Ни воде мути, ни зла говори,
 Нег' Бога моли, да га поможе.
 Помогло њега и његов род, 5
 Част да ти је и црлено вино!

 129.

Тужба Вилслава Сењанина, надар борављаше у турској
 земљи на далеко од своје љубовце.

Ево Вилслав у турској крајини,
 И ронећи грозне сузе своје,
 Овако је вјетром говорио :
 „Што ће рећи, мили вјетри моји,
 Што ће рећи да толико дана 5

Нит се виде од Сења Сењани, Нит' доходе сунцу источноме, Да походе Вислава својега.	
Ех кад су ме сама у невољу Сви (и) сваки дрази запустили,	10
Ви, о витри к мени долазите, И на мјесто вјерне књиге моје Однесите к Сењу бијелому, Однесите грозне сузе моје, Које мени текућ' на потоке	15
Низ жалосно лице упадају; И кад, витри, к Сењу долазите, Ако ли нигдје не нађете стана, К мојој милој вили отиђите, И овако младој говорите:	20
„Ми смо витри, вило приморкињо, Ми смо витри, кј росним облаком Супроћ сидном бури војујемо, И носимо по морској пучини К Сењу граду броне и поморце;	25
А сад смо се трудни подигнули, Из далека сунца на истоку, И ове ти ми носимо гласе: Није ноћи ни бијела данка, У ком Вислав сузе не прол'јева,	30
Да не види своју домовину, Да не чује гласа ни једнога, Кј би њега мог'о утјешити И његове сузе оставити.	
Ти, о вило, у Сењу пробиваш, А твој Вислав у турској крајини;	35
Ти uživаш б'јеле дворе твоје, Њега држе камене главце, Ти у двору, а он у пустињи, Ти међ' оцем и љубјеном мајком,	40

А он тужан без оца и мајке;
 С тобом стоје браћа и сестрице,
 А он не има свога ни једнога;
 С тобом драге пивају дивојке,
 Њему тужне цвиле кукавице; 45
 Цвиле њему тужне кукавице,
 И свака му зло јутро назива;
 Теби, вило, радосна птичице
 Називају здравље и весеље,
 Теби сунце весело исходи, 50
 Њему свеђер жалостно запада.
 У свој муки (туги) и невољи
 Не има Вилслав ране нибакове,
 Која би њему већ срце ранила,
 Из очијух сузе избијала, 55
 Како ова рана јадовита,
 Да он тебе не може видјети,
 Нити своју вилу поздравити.
 Ово Вилслав витром говораше,
 Очи своје к Сењу обратио, 60
 И у својех сузах пливајући
 Три пута је срцем уздахнуо:
 „Гдје ми си, вило, а гдје ме остављаш!“
 Ах ко ово чује, а не плаче,
 Или га је звир иста дојила, 65
 Или немила породила мајка.

 130.

Плачно договорје Вилслава Сењанина с младом
 својом љубовцом.

Вилслав: Откриј лице, пријасна данице,
 И погледај тужне сузе моје,
 Које роним рад виле немиле.

- Љуби: Откриј, лице, Боже од љубави,
И погледај тужне ране моје, 5
Које трпим рад Вилслава мога.
- В. Није мајка нигда отхранила
Тако тужна и несрећна синка,
Како мене отхранила мајка.
- Љ. Није мајка вћерцу отхранила 10
Тако тужну и тако невољну,
Како је мене млађахну дјевојку.
- В. Тко ће моје сузе прибројити,
Нека броји зв'језде код мјесеца,
И све лишће по горах зелених. 15
- Љ. Тво ће моју тугу намјерити,
Нека мјери р'јеке и потоке
И све море кѣ земљу зад'јева.
- В. Прије ће сва вода посахнути
И свим људем сунце помрнути 20
Нег' ће мене вила покритити.
- Љ. Прије неће све птице летити
И у мору рибе не пливати,
Нег' ће мене Вилслав утјешити.
- В. Тко ће сада за вилу трудити, 25
Тко ће за њу дан и ноћ губити,
Кад не може вили угодити?
- Љ. Тко ће сада Вилслава љубити,
Тко ће њему од сада служити,
Кад не може њега уживати? 30
- В. Ах младости тужна и невољна,
У каквој ти живеш несрећна,
Када љубиш немилу дјевојку?
- Љ. Ах дјевојко тужна и камена,
Прије доба ти желиш умр'јети, 35
Кад Вилслава још хоћеш љубити.
- В. Сакриј лице, пријасна данце,

- Кад је мене вила оставила
И другому срце даровала.
- Љ. Сакриј лице, Боже од љубави, 40
Кад је мене Вилслав оставно,
Другој вили срце даровао.
- В. Ход'те сада, млађахне делије,
Учите се ви вилу дворити,
Ка вас љуби кад другому служи; 45
Ево Вилслав на трави зеленој,
Ронећ сузе низ бијело лице,
Тужно пива и тужно умира.
- Љ. Ево вила прид тој хладној води, 50
Ронећ сузе низ бијело лице,
Тужно пива и тужно умира.
Ах, љубави, како си немилда
Гдје растављаш два драга и мила!
-

Р Ј Е Ч Н И К.

- Абер.** „Без никаква страха ни абера.“ (68. 30).
 Овђе: cura, metus, брига, страх. ср. турс. хабер.
- АВА'** мј. авај. (28. 21.) interj. heu! јаох!
- АЕР** v. јајер.
- АЛАВАРЈАК** мј. алајбарјак (7. 13.) vexillum cohortis, барјак цијеле чете или одјела.
- АЛПАДАТИ** (56. 36.). Овђе по смислу: assuare, ту-жити, али иначе значење 'ријечи по себи посве непознато.
- АЛПАДИ** v. алпадати.
- АМАМ**, balneum, купалиште.
 По далматинским мјестима при мору непознато.
 Ср. тур. хамам.
- АРМАДА**, exercitus, војска, ср. итал. armata.
- АРМАТА** v. армада.
- АРМАТИ** SE, arma sibi induere, оружати се, ср. итал. armarsi.
- АСПРИЦА** dem. од aspica, nummi genus, врста новца (три јаспре иду у једну пару). Аспра и јаспра у доњем приморју¹ сад се ријетко чује, али у горњем још је тврдо у обичају, особито у оточану. Ср. средњегрчки *ἄσπρα*.
- АХАР**, stabulum equorum, коњушница. У приморским мјестима непознато. Ср. тур. ахыр.
- Бабо.** (30. 30.) pater, отац. Сад се у доњем приморју веома ријетко чује, него вазда, кад се об оцу њежније говори, каже се: у Дубровнику *ћаће* (не *ћаћа*, како у Вука); у Конавлима *ћаћа*; у Боци

¹ Под тим се назовом овђе разумију насељена мјеста при самоме мору на обалама дубровачкога и которскога окружја.

- покрај мора тале, у Црној гори тата. Ср. итал. *babbo* и тур. *баба*.
- БАНДА**, *regio*, страна, крај; ср. млет. *banda*.
- БАКЧА**, *hortus*, врт. По приморским градовима и мјестима не чује се. Ср. тур. *бахча*.
- БАЛУГЦИЈА**, *piscator*, рибар. У приморју се не говори; ср. тур. *балычѝ*.
- БАЛЦАК**, *capulus*, ручица у сабље. По градовима и мјестима горњег приморја ријеч није у обичају. Ср. у Вука *s. балчак*.
- БАРВАРЕСКА**: „Па поведоше фушту барбареску“ (72. 134.). Овђе: Трипулски или Туниски или Алжирски, јер су се до недавно те африканске приморске земље укупно звале: *Barberia* или *Stati barbareschi*.
- БАРЕТА**, *galerus*, капа, ср. млет. *baretta*.
- БАРВАК**, *v. балцак*.
- БАЧА**, *v. бакча*.
- БАЧИО**, (15. 86.) *lanx*? синија, велики тањир. *Präsentirteller*; ср. итал. *bacile*.
- БАШТИНА**: „Ер је њему краљ уз'о куће своје и баштине,“ 40. 12. 76. *fundus*, обрађена земља. Старо значење ове ријечи слабо се сад зна у горњем приморју.
- БЕДЕН**, *moenia civitatis vel arcis*, градски зид; живе у горњој Далмацији, у доњем приморју не.
- БЕЗАКОЊЕ**, (34. 38.) овђе: *injuria, contumelia*, уврједа, насиље.
- БЕЗИСТАН**, *forum regum venalium*, покривени трг. (базар) у турским градовима; ср. тур. *безисте'н*.
- БЕНЕВРЕКЕ**: „На њему су, мој брате, бенебреке од сврлета“ (32. 28.) *brasae*, широке хлаче. Белостенец има *benevreke* cf. *Miklosich Fremdwörter im Slav. s. v. bračina*.
- ВЕСТИЈА**: „Турака бестија“ (63. 25.) Овђе није то што Вук каже: будала, луда, него треба разумјети као да би било „турака ђидија.“
- ВЕСТУДУМ**: „Н'јесам младој дјевојци бестудума учинио“ (3. 32.) овђе, по смислу: *injuria, безакоње*,

уврједа, али ријеч и њезино значење посве је сада непознато у приморју.

ВИЉА, *frustum ligni ad comburendum*, цјепаница или дрвеће од себе малено да га и цијепати не треба, да би се могло горјети на огњишту.

ВИЉЕ (19. 76.) *herbae medicinales*, љековите траве. Сад се та ријеч у доњем приморју не чује.

ВИЛИГ *v.* биљег.

ВИЉЕГ 1. *omen*, знак, по коме би се могла каква срећа или несрећа прорећи. 2. *certamen singulare*, мегдан (50. 30.) У оба ова значења не употребљује се више ова ријеч у доњем приморју. Об осталим значењима ове ријечи глед. у Вука *sub* биљег и биљега.

ВИЋЕ: „Живи тве слободно биће ово“ (81. 13.) овђе: *status, vita*, живот. Сад се та ријеч у доњем приморју употребљује највише у значењу, *substantiae, facultates*, имање, али се чује кад кад и у значењу *status, valetudo*:

„у злу је бићу!“ каже се о човјеку веома болесну. **ВЈАКА** (121. 3.) *pulvis criminalis*, материја за бијељење; ср. итал. *biassa*. **ВЈЕЛАЧИНА** (86. 88.) *vestis superior*. Горња одјећа, коју носе Црногорци и Црногорке врху све остале одјеће. Зове се и гуњ, особито у женских. Бјелачина *augmentativ* бјелаче.

БОГА ПОГЛЕДАТИ *v.* на бога погледати.

БОГТИ ВИДИО *v.* видио ти бог!

БОКУН (61. 79.) *frustum*, комад; ср. итал. *boscopie*.

БОЉАК (93. 12.) умањено од болест *mortus*, ср. у Вука ббља.

БОРИЈА: „Немој ни га ударати у борије и накараде“ (22. 27.). Овђе можда трубља. Али се сад не чује ниђе у Срба или Хрвата. У бугарском језику борија значи још и данас велика трубља. Ср. турс. бору.

ВОСТАЊЕ *hortus peronum*. Врт с љубеницама. Не чује се у Дубровнику. Ср. у Вука под бостан.

БРАЈЕН (6. 12.) *frater*, брат.

БРАМОР (114. 6.) мј. мрамор, магмор.

БРАЧЕ (38. 31.) Пети падеж ријечи братац; срета се у Дубровачким пјесницима, али се сад не чује.

БРАШНО „И тебе ћу напи- тати брашна свакојака“ (18. 69.) Овђе: *victualia, cibaria*, храна у опће. Сад се у доњем приморју не говори.

БРЕ КАПЕСИ „Ја ћу чинит бре капеси, чауши те да задаве“ (77. 171.) *interj.* бре курвићу! ср. у Вука под бре и тур. *кахпѐ!*

БРИ: „У њега ти бијаше бри његова бритва са- бља“ (41. 73.). Ни ријеч игда чувена, ни значење познато. Није ли то ради стиха скраћени прилог „бритва?“ Ср. у Ђорђе- вића народна медицина у Срба (стр. 31.) у бајању против велике болести изреку: „усту, усту- пите анатемници!“

БРИЈЕМЕ мј. вријеме, *tempus*.

БРИМЕ мј. брѐме, *opus*, то- вар.

БРИНУТИ: „А тога ти дје- војка ни слушаше ни брињаше“ (8. 70.) *cu- gare, sollicitum esse*, ма- рити за што, обзирати се на што. Сад се каже бринути се, а по градски у приморју у нијечној смислу: „није ми стадо!“
БРО „Прид двором ми на- ходе бро Митрову драгу љуби“ (41. 51.); рјечца непозната значења. Није ли то скраћена ријеч брат?

БРОД УБИО ефемизам мј. Бог убио! јер би у угла- ђеном градском друштву било веома неучтиво и простачки казати: бог убио!

БРОДИТИ СЕ. „Ово ти се бродје турске кириције караваше“ (49. 22.) *vadum transire*, прећи преко ријеке. Али како се на тому мјесту не говори о ријечи, значи и просто „ићи“? Сад у горњем приморју бродити значи ићи по мору у дађи, *navigare*. Ријечи бродити се посве нема.

БРОЈИТИ 1. Нека ми се они броје, да су његова

млада дјеца (8. 102.) Овђе: *considerare*, сматрати, држати, ср. итал. *contare*. 2. Нити су се бројиле свиде моје и његове (47. 15.). Овђе значи разликовати; т. ј. није било разлике међу мојим и његовим, нег' је све било као заједничко.

БУБАГИЈА (105. 67.) *pedica*, путо, гвоздена справа, чим се закивају ноге. У приморским градовима и не знају за ту ријеч. Ср. тур. *букай*.

БУМБАК *erioxylon*, памук; ср. итал. *bombacio*.

БУРУНТИЈА, *epistola imperatoria*, писмо у коме је каква заповијед више власти. Употребљује се често и у значењу простог писма. Ср. турск. *бујрулти*. У доњем приморју нема сада те ријечи.

БУСИЈА *insidiae*, засједа. По приморским градовима слабо се чује.

Ваздакрат (6. 63.) *semper*, свагда, увијек, сваки пут. Сад се у доњем приморју не чује.

ВАЗЕТИ, (49. 26.) *capere, sumere*, старији чакавски облик мј. узети.

ВАЛА: „Први порат зајми ми ти валу од Шибеника“ (57. 6.). Овђе *sinus maris*, приморски залив. Иначе *vallis*, долина, продол. У доњем приморју има посвуда оба значења. Ср. у Вука s. h. v. и итал. *valle*.

ВАЉАТИ: „Пака чини ваљати врле зиде од Новог“ (65. 121.) овђе: *diguere, subvertere*, развалити, рушити.

ВАНКА *foras*, ван, на поље. Та се ријеч чује у горњој Далмацији, особито у оточана, а у Дубровнику и у Боци каже се „на двор.“

ВАРОШ: „Да јуриш учине на Топлу и варош“ (66. 67.). Овђе: *suburbium*, предграђе, а не град. Али то значење има само у доњем приморју предграђе града Новог у Боци, које је веома простране и више насељено, него ли је сам град Нови. У другим мјестима доњега приморја не зна-

- ју готово ни за ријеч,
ни за њезино значење.
- ВЕ: „Тако ми ве не убио,
кадуђери, Бог велики“
(22. 46.); старински чет-
врти падеж замјенице *мы*
мј. *вас, vos.*
- ВЕЛЕ МЈ. много, *nimis.*
- ВЕРИГЕ (61. 66.) Морска у-
зина у Боци, која се нег-
да затворала веригама
или ланцима, те се и са-
да, и пошто верига нема,
тако зове.
- ВЕТ (98. 53.) мј. већ, не-
го, *sed.*
- ВИДИО ТИ БОГ! „Дје си,
кнеже Лазаре, видио
ти Бог велики“ (1. 201.)
евфемизам мј. убио те
Бог? Али се сад каже у
доњем прим. „видио те“
а не „видио ти.“
- ВИДОВАН: „Мој видовни
Боже“ (7. 159.). По свој
прилици овђе значи а-
трибут христијански Бога
све видећег, све знајућег,
videns et sciens omnia;
али дако да се скрива у
тој ријечи и какав еде-
менат старих предхри-
стијанских вјеровања; ср.
Вука *s. v.* видовит.
- ВИК *pipquat*, никада, по
западном говору; срета
се често у старим дубро-
вачким пјесницима у ни-
јечним реченицама, по
чему и доби тако значе-
ње, али се сада не говори.
- ВИЋА „Сви ћемо поћ' на
вику пут бијела Цари-
града“ (71. 165.); овђе
querela, тужба: поћи ће-
мо на тужбу. Сад се чује
само са значењем *slanog*,
викање.
- ВИНОМ СЕ ИЗМИЈЕШАТИ *v.*
с вином се измијешати.
- ВИНО СЈЕНОВИТО *v.* сјено-
вито вино.
- ВИНО СЛУЖИТИ *v.* служи-
ти вино.
- ВИТАР ВИХАР *v.* вихар
витар.
- ВИХАР ВИТАР' (50. 12.) ви-
хар *turbo, procella*, бура;
витар (по запад. изго-
вору) *ventus*. Вихар је
овђе можда поетичка ам-
плификација, јер се сад у
говору ријетко чује.
- ВЛАДИКА (9. 88.) *matrona*,
жена властелина, и у
опће женске из властео-
ске куће.
- ВОДА ЗАБИТЉИВА: „Тер-
ти га је напојила мрзле

воде забитљиве“ (82. 91.) aqua oblivionis, Le the, вода која доноси заборава.

ВОЈСКЕ рука v. рука од војске.

ВОТА (32. 75.) iterum, пут; другу вота мјесто други пут. Већ је ишчезла у горњем приморју. Ср. итал. volta.

ВРЛ (1. 156. 176.) У пјесмама ове књиге готово свуда, гдје долази као епитет особито „врли Турци,“ које се често срета, и значи impetuosus, vehementis напрасит, страшан; у томе смислу употребљује се тај епитет и у дубровачкијех пјесника. О садашњем значењу те ријечи у моралном смислу ср. Вука sub врљо и хрли.

ВРЛО adv. „Никола их Дабовић врло турски разумио.“ (69. 21.); valde bene, веома добро.

ВРЉАЧ „Турчин Врљач баша“ (77. 187.). Није познато. Можда означује нестална човјека у својим замишљајима и подухвѣћима, јер се о такоме

човјеку обично каже „он врља.“ Или је тај паша био „врљав“ osculo laesus? То се пошљедње ипак не види из пјесме. **ВЧЕРОМ** v. пред вчером.

ГВАРДИЈАН, praefectus monasterii ordinis mendicantium, настојник самостана фратарскога у католика. Ср. сред. лат. guardianus, итал. guardiano. **ГВОЖЂЕ** „Тако ми се гвожђа мога и невоље опростити“ (46. 21.). Овђе satena, compedes, окови, вериге, ланци; ср. итал. i ferri.

ГДО (46. 40.) мј. ko, quis; сада само у чакаваца.

ГИЗДАВ comtus, pulcher, elegans, лијеп; гл. у Вука s. h. v.

ГЛАВАРНИК „Злијем главарника“ (исјекоше) (61. 80.) дух, сарут, вођа, поглавар, поглавица. Ове се пошљедње двије ријечи и сада чују у приморју, а главарник је ишчезнуо из живога језика; за то у Црној Гори има главар.

ГЊАТИ tibiae pedum, стига, велика кост од кољена

до наплата од ноге, го-
лијен.

ГОСПОДАР ЗЕМАЉСКИ v.
зем. господар.

ГОВОРЕЊЕ „Колико ти го-
ворење моје (92. 35.)
Овђе edoctio, suasio, поу-
чавање, наговарање. У
Бука има друго значење.

ГОВОРТИ ПОВЕ v. пође
говорити.

ГОДИНА „С њима ти би-
јаше зла година уста-
нула.“ (75. 7.) *tempestas*,
зло вријеме. Сад се у
доњем приморју чешће
чује у смислу *intempe-
ries*, зла времена. Зна-
чење *annus* у опће је
познато, али се у Ду-
бровнику и у Боци покрај
мора каже: годиште.

ГОДИНИЦА v. година.

ГОДИТИ СЕ: Срамота се ме-
ни годи међу браћом и
господом (33. 37.) *acci-
dere, fieri, contingere*,
догађати; догађа ми се,
бива ми срамота. У про-
стоје се разговору не
чује осим међу сјевер-
ним Хрватима.

ГОНТИ (119. 41.) *agito*,
ћерам пред собом, јер

се у цијелоје приморју
готово, није ништа не
вози на колима, него се
све, што је повећег за
пријенос, гони на коњи-
ма, ако се не може у
лађи превести.

ГОСПА ОД ШЕРПЈЕЛА (65.
180.) црвеница на малом
оточињу у Боци према
Перасту. У њој је икона
Богородице, која је на
гласу у свој околици ра-
ди чудеса. Итал. се зове:
Madonna dello Scarpello.

ГОСПОДИЧНА (117. 40.) *pu-
ella nobilis*, млада госпо-
ђа неударна, госпођица.
Премда се „господична“
срета у најстаријим пјес-
ницима дубровачким (н.
пр. у Чубрановића) сад
се у Дубровнику та ријеч
није не чује.

ГРАД „Да сте града Ду-
бровника друг'јем гра-
дим' оградиле“ (80. 21.)
овђе: *munimentum, aedi-
ficium*, грађа, зид. У про-
стоје разговору није у
употреби у томе смислу.

ГРАН „А он бјеше купио
сто дуката гране сви-
ле“ (38. 26.) Непозната и
ријеч и смисао. Али како

- у 23 стиху те исте пјесме долази „чисте свиле,“ тако можда и значи свијетле, бијеле, чисте. Изреку „*grana et seta*“ на-дазресмо и у дубровачкоме статуу (*lib. VII. cap. 39.*) Гледај у Даничића *s. h. v.* а успореди и руски глагол гранитъ.
- ГРАНДУКА** (65. 19.) *Magnus* *dux*, велики војвода (као владалац земље). Ср. итал. *Gran duca*.
- ГРАН МАЕСТРО** (65. 16.) *Summus praefectus ordinis ecclesiastico-militaris*, начелник војничко-црквенога реда. Ср. итал. *Gran Maestro* и *Gran mastro*.
- ГРИВНА** (21. 64.) Овђе по свој прилици *torquis, lipna*, низ. Ср. у Вука гривња и гриња. У Дубровнику се сад не чује та ријеч.
- ГРЕСТИ** (77. 34.) *ire*, ићи, ходити; али неопредијељеног облика сад нема у доњем приморју. Ср. Вука *s. h. v.*
- ГУДСАР** (48. 12.) *pirata*, морски разбојник. Сад би се казало у приморју гусар. Гулсар је старији облик

те ријечи. У дубр. пјесницима сретa се неријетко и форма гуса. Ср. у Вука *s. h. v.* и итал. *corsaro*.

ГУСАР *v.* гудсар.

Да 1) (3. 22.) *quia*, што, јер, И сад се чује у доњем Приморју. Ср. итал. *che*. 2) (6. 11) *verum, sed*, него. 3) *v.* колик' да.

ДАВОРИ (2. 27.) исто што и узклик *oh! ej! joj!* глед. примјер у Вука. У доњем приморју та је ријеч посве ишчезла.

ДА ИСТО „Да исто им вазмите једно брине добра вина“ (49. 26.). Овђе: *attamen*, него и пак. Иначе се сад не чује, барем у доњем приморју.

ДАЈКО (106. 107. *dem.* од даица, *avunculus*, ујак. У Дубровнику и по градовима цијелога приморја не би ту ријеч ни разумјели. Ср. тур. даица.

ДАНАК ЈЕ УЧИНИО (69. 76.) *lucescit, lux oritur* сванути, разданити. Ср. итал. *fa giorno!*

ДВАШ (58. 64.) *bis*, два пута. Сад се не говори.

ДВОГОВОРЈЕ (130 у наслову.) *dialogus*, разговор међу двојцом. Ријеч склована књижевним човјеком.

ДВОРВА (38. 1.) *ministerium*, служба. У доњем приморју та се ријеч посве изгубила.

ДВОРИТИ (38. 1.) *ministrare*, адрагати, служити. Ова је ријеч готово ишчезла из живог језика у доњем приморју.

ДЕВОТ (95. 116.) *pious, religiosus*, побожан. Ср. итал. *devoto*.

ДЕЗВАРАК (66. 56.) *egressus*, *exscensio exercitus e navi* издазак из брода војске на крај с намјером нападаја, *descente*; ср. млет. *desbarco*.

ДЕДОНГО (34. '66.) *confestim*, одмах, он час (млет. *de longo*.)

ДЕСПЕТ *contumacia*, пркос; за деспет=уз пркос, за инад. Значење, које Вук прво наводи под овом ријечју, није у доњем приморју познато, успореди итал. *dispetto*.

ДЕСПИЕ „У руци му од мерђана деспиџ“ (108. 71.)

linea globulorum, бројаница, коју Турци и други људи у источним странама држе у руци ради скраћења времена. Ср. мерђан. У Стули има посве друго значење.

ДЕСПОТ, *despota*, наслов домаћих владалаца сужене и полуопчињене Турцима Србије Ср. *деспотъ*.

ДИВАН „Тере пође деспоту дивна стража говорити.“ (10. 66.), стајаћи епитет страже. Тешко да ово значи *mirabilis, perpulcher* (ср. у Вука диван). Није ли овђе та ријеч у свези са видан (*per metathesis*), са див итд. у смислу пажљиво гледеће (*vigilis*) далековидне страже? Ср. чешко *divati se* и малоруско дивити са, подивимса.

ДИГНУТИ 1) „Прво му је дигнуо од Словина ба новину“ (33. 96.) овђе очевидно *adimere*, лишити кога чега, одузети. И сад би се тако казало у приморју. 2) „Се себе бјеше дигнуо до ламу од чисте свиле (9.

66.) овђе ехиге, скинути; ср. за оба значења итал. levare.

ДИЗДАР, arcis graefectus заповједник тврђаве. У Бука има посве друго значење, али по свој прилици погрешно. За ту ријеч грађани приморски не знају, а слабо и сељаци.

ДИЈЕТЕ „У то доба дјеца јаничари“ (100. 75.) Овђе можда јувенис, млад или зато што су мили господару као своја дјеца, те их тако и називље. Ср. у 87. пјесми стихове 59. 62. и 65, гдје се и солдату тини називљу дјецом.

ДИКЛИЦА dem. од дикла, puella, virgo, дјевојка. Та се ријеч веома често срета у далматинских пјесника.

ДИЉКА ПУШКА, telum jasculatorium longius, sclopus. Дуга пушка као у противположност малој пушци. Ср. у Бука s. v. диљка.

ДОБИТНИК victor, побједилац. Ср. итал. vincitore. У књижевном се дубров. језику налази чешће славодобитник, али не ријетко и добитник.

ДОБРО „Сауго, добро моје“ (7. 29.) bonum, као да би казао: благо моје! Ср. Вук s. h. v.

ДО ВИЈЕКА „А на ноге, слуге моје, или сада или до в'јека.“ (8. 57.) овђе nunquam (usque in saeculum) никада више; ср. виџ.

ДОМОМ „И здраво нам свуда ходи и весело домом дојди.“ (49. 91.) Овђе domum, кући. Сад се каже доћи или ићи дома, али се по сјеверним крајевима хрватским каже и домом (domum), јер дома значи domi.

ДОМУ v. на дому.

ДОМЦОВАН (57. 50.) Nomen propr. Don Juan. Ср. итал. Don Giovanni.

ДО НЕВОЉЕ „И она се добави до невоље спендзе дробне“ (55. 68.) овђе usque ad satietatem, до миле воље. Можда значи и „кад им буде до невоље.“ Или је најпослије ради стиха раширена „воља“ у „невољу?“ У осталом још се и сад каже „напо сам се, наиграо сам се док сам

ХТНО И НЕ ХТНО, ДО МИ-
ЛА И НЕМИЛА.“

ДБРАНИТИ (8. 58.) уранити,
рано устати и доћи, mane
surgere.

ДОСАЂУ ЧИНТИ (15. 73.)
molestia, damnum, offen-
sio, досада, уврједа, ште-
та. Ср. у Вука под до-
сада и досадити.

ДОСПЈЕТИ (120. 22.) per-
ficere, довршити, сино-
ними у Вука.

ДОХОДИ МИ „ДОХОДИ МИ
О ЊЕГА ИНАРЗИНИТ САБЉУ
МОЈУ“ (9. 16.) dispositus
sum. Могло би се пара-
фразирати, „тако сам на-
јеђен, да бих га посје-
као!“ Ср. итал. mi viene
(in mente) di fare ит. д.

ДОЧЕВАТИ „КАД МИ БЈЕШЕ
ОВЕ РЈЕЧИ ЦАР ЧЕСТИТИ
ДОЧЕКАО“ (36. 51.) Овђе
responsum accipere post
expectationem, послије
чекања примити одго-
вор. Синониме овој ри-
јечи глед. у Вука.

ДОШАСТИ (37. 5.) futurus,
будући. У Боци у мје-
стима покрај мора ка-
жу дошашћи. Ср. итал.
adj. venturo.

ДРАГОВАТИ СЕ (6. 2.) ada-
mare se invicem, љубити
се, пазити се. У доњем
се приморју не чује.

ДРВО (86. 36.) в. дријево.

ДРЖАВА (59. 36.) У при-
морју не значи та ријеч
само respublica, der Staat,
него и provincia, regio,
али на овоме мјесту као
да означаје тај непро-
страни предјел у Боци,
који су Шпањолци зау-
зели били.

ДРИЈЕВО. (36. 55.) lignum,
дрво, иначе дријево зна-
чи брод, особито у ста-
рих дубровачких пјесни-
ка. Сад се не говори. Ср.
итал. legno у истоме зна-
чењу.

ДРУЖИНА (6. 65.) socii, so-
dales, другови, тешко да
овђе значи чета.

ДРУМ *via principalis*, вели-
ки пут. Сад се већ рје-
ђе чује у приморју. Ср.
грчки *δρομος*.

ДРУМАК *dem.* од друм.

ДУГОВАЊЕ (110. 17.) обично
debitum, исто што и дуг,
или тачније положај чо-
вјека, који је дужан. Али
је овђе свакако цијена
откупа из сужањства.

ДУМНА *virgo sanctimonialis* калуђерица, монахиња; ср. средњелат: *domna, domina*.

ДУНДО *patruus et avunculus*, стриц и ујак. Оба су се та лица изједначила у назову у доњем приморју, тако да дундо значи и очин и материн брат.

ДУЊА „А знаш добро, да и тамо наше дуње и јабуке... задају ти смртне муке (77. 87.) Овђе метафорично, *telum plumbeum vel ferreum*, зрње из пушака или из топова. У првом смислу *malum cotoneum*, гуња.

ДУШЕК (121. 20.) *lectus*, постеља. У мјестима покрај мора не говори се, али знаду што значи; ср. тур. дешек.

Ђемија *navis*, лађа, брод. У доњем приморју се не чује та ријеч, него се каже за све велике пловуће зграде: брод, а за мање нема зборнога назива, него их појединце зову: барка, барчица, кайћ, брацијера, трабакула. У горњој Далма-

цији од најмање до највише лађе све зову брод. Ср. тур. гемй.

ЂИДИЈА *homuncio*; непријатан али одважан човјек. У осталом значење се те ријечи мијења, по тону и околностима, при којим се изриче. У приморју по градовима врло се ријетко чује. Ср. бесстија.

Ер 1) „Гласи ми су допанули; ере ми је Миња Костуранин б'јеле дворе поробио“ (7. 67.) *quia, quod*, да. 2) „Како нећу, господару, у образу побл'једити, ер је мени Миња Костуранин б'јеле дворе попалио“ (7. 77.) *quoniam, quum*, кад.

Жајекула (можда погрешно) *v. жаркула*.

ЖАЛБА *querela*; тужба. У Дубровнику чешће се каже тужба, у Боци још жалба.

ЖАМОР (109. 65.) *susurrus, murmur*, шум, особито глухи разговор множине сакупљених људи. Срета се често у дубровачких пјесника, чује се још и

сад у Дубровнику, али
ријетко.

ЖАРКУЛА *galeri genus arud*
Turcas, јавичарски кал-
пак. Stulli s. h. v. Та ри-
јеч ишчезну из обичаја.

ЖЕЉНО „Мене жељно у
књизи тај госпођа про-
клињаше (34. 33.) Овђе:
toto corde, ardentier из
свега срца, топло. Сад
се у доњем приморју вео-
ма ријетко чује.

ЖЕП *saccus, funda*. шпџг,
ср. тур. џеп.

ЖУДЈЕТИ *desiderare*, же-
љети. У доњем приморју
и сад обичније него же-
љети.

ЖУНА (124. 11.) *picus marti-*
us, galbula, (вуга птица).

ЖУПА „Близу града Дубров-
ника л'јепа жупа жрно-
вица.“ (79. 22.) Име ма-
лога предједа одмах на
исток од Дубровника при
самоме мору. Предикат
жрновица долази само у
пјесмама можда од неко-
лико млинова, који се
тамо налазе.

За с. *infin.* „И изић'ће... Је-
рина... за гледати.“ (9.
23.) овђе *ut*, да би; ср.

итал. *per guardare, per*
contemplare.

ЗАБИТЈЕ *oblivio*, заборав-
ност. Изађе та ријеч из
обичаја.

ЗАБИТЉИВА ВОДА *v. вода*
забитљива.

ЗАВЈЕТОВАТИ СЕ „Јере сам
се ја оваком славном кра-
љу завјетов'о.“ (36. 45.)
Овђе *solemniter promit-*
tere, обећати, вјеру да-
ти. Та ријеч није већ у
обичају у горњем при-
морју у томе смислу, а
употребљује се само у
значењу *voto se obstrin-*
gere. Ср. Вука s. h. v.

ЗАДОВОЉАН „И у жуни
жрнавици задовољне
хладне воде.“ (80. 31.)
овђе *abbundans, exube-*
rans, обилат.

ЗАЈМИТИ (38. 20.) *compo-*
dare, узјимити, посудити.

ЗАКЛАД (36. 49.) *obsidium.*
pignus, таоштво, залог.

ЗАКЛЕТВА (71. 51.) овђе
conjuratio, conspiratio,
урота, заговор. Осим то-
га значи и *jusjurandum*,
присега.

ЗАКОЊИ „И они ми напија-
ти л'јепе закоње здра-
вице“ (12. 51.) овђе ваљ-

- да значи *cantari solitae*, уобичајене или узаконе-не (по дворскоме етикету) здравице. У Боци се ријечи: закон и обичај употребљују скоро *promiscue*.
- ЗАМАКНУТИ** (56. 63.) *laqueo se suspendere*, објесити се.
- ЗАМЈЕРАН** (37. 3.) *admirabilis, mirus*, то што ради какве особитости, притеже пажњу или чуђење, овђе по свој прилици у добру смислу. Сад би се можда казало „знаменит.“ Ср. итал. *ragguardevole* и њем. *merkwürdig*.
- ЗАМЈЕРИТИ** „Из ларга их бјеше врле Турке замјерила“ (55. 36.) *conspicere*, упазити, угледати. У простоме разговору ријетко се чује, него највише угледати. Друга значења ове ријечи гл. у Вука s. h. v.
- ЗАПУСТИТИ** (59. 21.) овђе *ignoscere, condonare*, опростити, оставити без освете или без казни; ср. итал. *rilasciare, perdonare*.
- ЗАРОЧКА** „И кад стану и-грати на зарочку добре коње“ (11. 19.) овђе *sponsio*, оклад.
- ЗАРУДИТИ** „А и своје косе зарудила“ (121. 9.) *incrispare*, закудравити. Вук каже поруменити, али у доњем приморју та ријеч нема другога значења осим наведенога сф. рудат.
- ЗА СЕ** „Крмом бјежу, за се с' обзирају.“ (74. 37.) *retro*, иза себе, натраг.
- ЗАСКОЧИТИ** (9. 102.) *offendo zateћи, наћи*. Ср. Студли s. h. v.
- ЗАСОБИЦЕ** „Засобице три године дана“ (87. 24.) *continuo*, једно за другим. У Дубровнику се каже изасоби изасобице. Вук не наводи те двије ријечи, него тврди, да се каже засоб. Не сјећамо се, да смо игда слушали. У Боци кажу заусоби заусобице.
- ЗАСТАВА** (9. 5.) По свој прилици *extremum agmen*, одјел војске који иде за главном војском: *agregarde*. У доњем приморју нема сад те ријечи.

ЗАТЕЋИ *offendo aliquem.*

Наћи изненада кога у положају, из кога јоштер не успје изаћи.

ЗАТЕЋИ НА КОПЈЕ *v.* на копје затећи.

ЗАТЕЋИ СЕ „Једа ти се они у вину затеку.“ (108. 24.) *promittere*, обећати; ср. Студи и Вука *s. h. v.*

ЗАТОЧНИК (33. 25.) *compe-titor, pugnator, qui aliu-sijus vice se offert ad certamen.* Јунак који излази на мегдан за другога. Већ се изгубила у приморју; ср. Вука *s. h. v.*

ЗАУШЕН (53. у наслову) *qui alara percussus est*, тај, који је примио заушницу.

ЗАХВАЛИТИ СЕ, *se jactare, pollicitari*, подичити се, зарећи се.

ЗАХИТИТИ (35. 51.) *per f. haugire*, црпити.

ЗАЧЕТКА „Што у Будиму није чути ни поп'јевке ни зачетке“ (29. 12.) *cantilenae genus* врста попијевке; у доњем приморју се сад не чује та ријеч (г. Петар Трипковић увјерава нас, да се је за његова дјетинства т. ј. назад 50—60 год.

у Бокам говорила) али зато има зачинка (*captilena*) и зачињати (*capere*.) У Вука зачињати долази само у смислу започињати *molior*, али се нама чини, да та ријеч, коју сам приводи на томе мјесту у стиховима: „Све дјевојке редом поп'јеваху, а зачиње Фатима дјевојка“ не значи започињати, како он каже, него пјевати начином, како се зачинке пјевају. Барем у доњем приморју она има то значење.

ЗАШТО „За што му се брз коњ бише по ливади разиграо“ (49. 38.) *quia*, јер, ср. итал. *perchè*.

ЗБОР *conventus*, састанак, скупштина, вијеће.

ЗВИЖДАК (118. 85.) *sibilus, fistula*, тако се зове и инструменат и сам акт звиждања. Вук, каже за пошљедње звиждук.

ЗВОНИТИ „Кога краља звонјаше по свем св'јету вјечна слава“ (29. 71.) *praedicari, celebrari*, словити, ори се слава; ср.

итал. suonare; la gloria sua dapertutto suona.

ЗГАР ab alto, одзгар. У Дубровнику се сад каже одизгар или озгар. Овђе скраћено ради стиха, што се често срета и у старим пјесницима дубровачким.

ЗГОВАРАТИ (43. 4.) confabulari, разговарати. Скраћено по свој прилици ради стиха. У простом разговору не чује се у таком облику.

ЗГОДИТИ „Ки јест цара навео за Техели худу згодит“ (58. 33.) alicujus desiderio accedere, учинити кому љубав, по вољи, угодити. Овђе је свакако мјесто погодити кому, које има такође наведено значење. У Вука „погодити“ има друга четири значења, а ово нема, али га зато има Стулли, па се и данас у Дубровнику и у Боци говори. Згодити мј. погодити узето је овђе по свој прилици ради стиха.

ЗЕЛЕН отмановић (27. 49.) viridis. Јамачно ради тога, што у Турској

само мухамедовци смију носити зелене хаљине, а тим је више то боја главе државе и вјере.

ЗЕМАЉСКИ ГОСПОДАР (22. 7. и 71. 72.) Dominus terrae, али не прости властелин него врховни господар, владалац.

ЗМОЖАН (46. 18.) potens, pollensque, могућ, силан.

ЗНАМЕЊЕ (16. 22.) umbra, ноћно јављење, страшило.

ЗНАМЕНИТ „Матијаш је Јанковићу на столу на знаменитому.“ (30. 82.), insignis, одличан, овђе то што се одликује од других или љепотом или величином или каквим другим знаком, или својством било природним, било врхуприродним; ср. знамење.

ЗОРА ЈЕ УЧИНИЛА „Зора је учинила, сунце бијаше одсвочило“ (59. 49.) dilucescere, зора је настала; ср. итал. ha fatto aurora.

ЗРЦАЛО speculum, огледало. У правом дубровачком нарјечју и сад зрцало, а у околици по селима: огледало. У Бо-

ци говоре још зрцало стари људи, а млађи чешће огледало.

зупци (plurale tantum) „Сви се бјеху сакупили на те Зупце камените“ (65. 147.) *poimen regionis*, предјел у Херцеговини. Једно од херцеговачких племена, која се 1864 године побунише под Луком Вукаловићем и сад имају неку врсту самоуправе.

Игало „Посвакаше по крајем игала“ (62. 73.) *litus maris*, *gira*, морска обала. У колико ми знамо, то се назвање на два мјеста претворило у мјесно име: на Лопуду (*Isola di mezzo*) близу Дубровника и међу Суторином и Новим (*Castel puovo*) у Боци ср. грчко *αιγαλός*

и да би ми на поврате (6. 41.) овђе: *si jam factum adhuc infectum esset*, кад неби било учињено, што је збиља учињено.

изаћи „Ти ћеш с њима изаћи за везира великога“ (63. 18.) *fieri*, *evadere*, постати. Чује се још у Боци (у Дубровнику не)

али се чешће каже *deventati*, ср. итал. *diventare*.

изврћи се (10. 90.) *pro-cumbere*, *cadere*, лећи, паднути.

изгнусити *inquinare*, окаљати, упрљати.

изгубити (46. 6.) овђе, *interficere*, погубити. У доњем приморју изгубити сада значи само *amittere*.

издаја *proditio*, невјера. изларга (33. 76.) *eminus*, *e longinquo*, из далека; ср. итал. *largo*.

изметнути (65. 252.) овђе *exonerare*, искрцати, али у тој ријечи има нека сјенка презрења и силе.

измијешати се с вином *v. C* вином се измијешати.

изробити „Како Стјепан Јакшић изроби Маргариту сестру своју из рука бана Моринскога.“ (45 у наслову) *eripere e servitute*, избавити из ропства. Сад се не чује.

изружити, *conviciis oburgere*, нагрдити, изапсовати *gl. u* Вука *s. h. v.*

ИЛИНШТАК (79. 34.) *mensis Julius*, мјесец Српањ или Јуљ, јер на тај мјесец пада Илин дан. Сад се говори и илиштак и илинштак.

ИНАРЗИНИТИ „Доходи ми о њега инарзинити сабљу моју.“ (9. 16.) Види се из смисла, да овђе значи „посјећи,“ али нам је значење саме ријечи непознато.

ИНОСТРАНАЦ *peregrinus*, туђин.

ИНФЕР *cancelli*; гвоздена решетка на прозору; ср. итал. *inferrata*, *ferriata*.

ИСТО да в. да исто.

ИВИНДИЈА *oratio tertia Muhamedanorum meridiana*, по дне, вријеме треће молитве у мухамедоваца. Ср. тур. *изинди*.

ЈАДИТИ (8. 64.) *lamentare*, јадати јадиковати.

ЈАЈЕР аер, ваздух, зрак.

ЈАРАК „Н'јесам с браћом јараке д'јелио“ (95. 64.) Из смисла „нијесам се још одијелио од браће.“ Јарак кажу, да у Херцеговини значи комад или слог земље предијељене величине. Вук каже *fossa*,

kanal; Стулли *pugnaculum, terreus vel saxeus agger*. Ср. и тур. *јарум* = дијељење по пола.

ЈАСАК, *interdictum*, забрана, ср. тур. *јасак*.

ЈАЧЕРМА *tunicae genus*, врста прслука без рукава или жилета. У Вука долазе облици: ђечерма и јечерма али јачерма нема, а управ се тај пошљедњи у цијелом доњем приморју и чује.

ЈЕДИН „Сва једина браћа.“ (67. 80.) *concoro, unanimitus*, сложан, ср. итал. *unione*. Друга значења гл. у Вука *sub јѣдѣн, јѣдѣни*.

ЈЕЗДА *equitatio, actus equitationis*, јахање. Сад се не говори. У Вука посве друго значење.

ЈЕЗДИТИ *equo vehi, equitare*, јахати, јашити; гл. у Вука *s. h. v.*

ЈЕНВА *mulier comes nuptae*. Жена, која прати невјесту, кад је свати воде. Ср. тур. *инџа*.

ЈОРГИЈА, *exercitus, castra*, војска, логор. У доњем приморју, непознато, ср. тур. *орди*.

ЈУРЕ „Стани јуре, коњу, стани јуре, брзи коњу.“ (49. 40.) још, то исто што и јур, већ, само што је ово старији облик.

ЈУРИШ, *aggressio*, навала, насртај војника на утврђено мјесто, Ср. тур. *јыриш*.

Ќабга „И удари кабгу Радојицу“ (106. 39.) Надимак, који је добио, што је ваљда радо кавгу, то јест свађу заметао, ср. тур. *кабга*.

КАВАДА *tunicae genus*, врста хаљине. У приморју непознато.

КАВАЛ'ЈЕР *eques*, витез.

КАДЕР „Носи кадер Марку Краљевићу“ (86. 42.) Овђе *nuncijs*, новост, глас. Ово је ваљда погрјешка старога преписача мј. *хабер*.

КАДИФЛИ *adj. indecl. holosericus*, од кадифе. У приморју веома ријетко, у Дубровнику се не чује; ср. тур. *кадифли*.

КАЗАТИ (35. 47.) *ostendere*, показати. Сад би се по приморско-градски рекло: *указати*.

КАЛАБАЛУК „Који је калабалук по Моровој

танкој фусти?“ (71. 94.) Овђе *strepitus, tumultus*, вика, бука. Не чује се сада у доњем приморју; cf. Вука s. h. v.

КАЛАБУК „Што је калабук по Моровој фусти“ (72. 85.) мј. *калабалук* скраћено ради стиха.

КАЛАМАР (11. 58.) *atramentarium*, тинтарница, cf. итал. *salamao, salamaio*.

КАЛАУЗ *praemonstrator, ductor viae*, онај, који пут показује. Cf. тур. *калауз*. Слабо се у приморју чује.

КАЛЕЖ *calix*, чаша, коју католички свештеник употребљује при миси.

КАМАРА *conclave, subiculum*, соба. У цијеломе приморју. Ср. итал. *самера*.

КАМИ *saxum*, камен.

КАМИЛОВАЦ (клобук) (20. 12.) *petasus ex pilis camelis confectus*, клобук или шешир из *камил*-вих *длака*.

КАПЕСИ *bre v.* бре *капеси*.

КАРКАШИТИ „А од мора каркаши тврде буле по Новому“ (65. 123.)

tormentis et telis urbem verberare, бити, тући; овдје по свој прилици метафорично преобраћа куле у каркаше, а каркаша је престарјела даћа или брод, који не ваља више за посла. Cf. итал. sarcassa.

КАТАНА miles eques, војник, коњаник. У доњем приморју мало ко и зна, што значи та ријеч, јер је мађарскога порекла.

КАЦИГА (24. 17.) galea cassis, војнички клобук. Ср. у Вука кацида, у Микаље kacita акузатив лат. cassis.

КАШТЈЕЛ (45. 50.) arx, castellum, кула, cf. итал. castello. Сад се у доњем приморју каже каштио.

КЛАНЊА vanitas mendacium, лаж. У Вука стоји клана. Ср. у њега и тлапња. У ужем дубровачком нарјечју нема ове ријечи.

КЛИКОВАТИ (10. 3.) clamare voce magna, звати клицајући; ср. Вука s. h. v.

КЛИН (63. 3.) мј. Книн, Tininium, urbs Dalmatiae, град у горњој Далмацији.

КЊИГА „На тамници чини донијет' каламар и танке књиге“ (11. 58.) Овдје charta, папир. У горњој Далмацији свуда у том смислу. Остала значења ср. у Вука s. h. v.

КО „Сва господа ко сопри об једнога погледаше“ (47. 41.) мј. к', ради пунене стиха.

КОВИТИ „Што ме кобиш, искобила главу.“ (86. 133.) Calamitatem vel interitum alicui praesagire, слутити кому велику несрећу или погибију. Сад се у дубров. нарјечју не говори, али се чује „слути ти на зло.“

КОЛАК „Угрин Јанко војвода колак краља прид сватовим“ (9. 3.) arud, juxta, крај, полаг.

КОЛИЕ ДА „Коліе да их је један данак једна мајка породила.“ (9. 57.) Овдје tamquam si, veluti si, као да; чује се и сад не ријетко у приморју.

КОЛИКО „колико се ја вратим ка л'јепу Будиму граду.“ (34. 11.). Овдје очевидно simul ac, чим.

- одмах пошто, вако. Сад се не чује.
- КОЛУДРИЦА** *virgo sanctimonialis*, калуђерица, в. думна.
- КОЛУР** (34. 21.) *color*, боја. У дубр. њесницима срета се ријеч *пѝмаст*, али се сад не чује у Дубровнику и околици, него само *мас(т)* и то само што се тиче бојадисања платна, сукна, хаљина. „Дао сам рашу у мас“ т. ј. *мастиоцу (tinctori)*. „Омастих капу, гаће у црно.“ Осим тога говори се *мастити јаја* (о ускеру).
- КОЊИЕ** *eques*, коњаник. И сад је у доњем приморју у обичају.
- КОЊСКИ** „Коњски воевода“ (59. 5.) Овдје да како коњанички, *equestris*, *equitum (dux)*. Сад се у простоме говору не чује.
- КОПРЕНА** (13. 18.) *velum*, вео, женско покривало главе по највише прозрочно. Ср. ит. *coprire*.
- КОРДА** *ensis*, хорда. Корда је сад у Дубровнику велик нож, којим месари месо сијеку.
- КОРДИЦА** *dem.* од *корда*.
- КОРИЗМА**, *quaresima*, велики пост пред ускером. Чује се по свуда, гдје живе католици.
- КОСТАЊЕВ** (50. 61.) *castaneus*, кестењев; ср. ит. *castagno*.
- КОСТЈЕЛА** (125. 22.) *carpinus?* (*arboris genus*), врста дрвета у приморју; говори се и *кошћела*.
- КОСТОЛОМИ** (орав) (124. 20.) *ossifragus, vexator*, окуптан, мучитељ.
- КОЧИЈА** (113. 45.) *currus, rheda*, кола, каруце; ср. тур. *кочу*.
- КОШТРАТОВ** „За којом је жаркулом б'јело перје кошtratoво“ (32. 35.) *avis quaedam*, некаква птица.
- КОШТУРАВ** (124. 29.) *ossosus, durus, macilentus*, који има јаке кости, али се важе и о мршаву човјеку.
- КРМА** (74. 37.) *ruppis*, задњи крај лађе. Вук тумачи ту ријеч „*das Steuerruder** gubernaculum, што је свакако погрешка, барем за приморје. *Gubernaculum* је

у цијелом приморју тимун, друге ријечи нема; ср. ит. *timone*.

КРЦАТИ (66. 110.) *imponere merces in navem*, товарити или намјештати робу у брод; ср. ит. *caricare*.

КУДА (38. 20.) *cauda*, реп; ср. итал. *coda*. У Дубровнику се о риби каже: куда од рибе, али реп од коња, од вола и т. д.

КУМАЈ (46. 46.) *vix aegreque*, једва, à peine. У Белостенца по кајкавском нарјечју комај; ср. тур. *кумахај* и њем: *kaum*.

КУМБУРА понта в. Понта кумбура.

КУНДАК *sclopeti calx*, пета пушке.

КУПА (12. 54.) *rosulum*, чаша ср. итал. *coppa*.

КУРВИЋ (116. 186.) *spurius*, копилац, али овдје има смисао лузава човјека, који се знаде снаћи у сваким околностима и из свега корист себи извући. Ср. у Вука s. h. v.

КУШАТИ (41. 45.) *imperf. experire, tentare*, искушавати.

Ларга из V. Изларга.

ЛАТИНИН (62. 24.) овдје *homo latini ritus*, католик, иначе *Italus*, Италијанац. Тако се у Боци и Црној Гори и данас називљу католици суплеменици православним. Зато и кажу Црногорци и православни Бокељи, кад се најде на што. „То је управ, да би се човјек полатинио!“ што на длаку одговара познату сјeverоњемацком: „*Das ist zum katolisch werden!*“ Бриједно је додати, да се то кадгод и у Дубровнику и околици чује, гдје су мал' да не сви католици. И пак то овдје, разумије се, бива у шали.

ЛАЦМАНИН „Сакупио бијаше Лацмане и Италијане“ (65. 3.) Овдје *Germanus vel extraneus*, Нијемац или у опће иностранац. Обично се и у Боци и у Црној Гори употребљује то име као поруга Италијанцу и у опће иностранцу, а и свому који се одијева по јевропски. Ср. *Landsmann, Latinus*.

ЛЕВАНАТ. Boreas? источни вјетар. Свуда по приморју; cf. итал. levante.

ЛЕВЕНТА miles gloriosus et otiosus, хвалисави и беспослени јуначина. У Дубровнику се веома ријетко чује та ријеч. cf. Mikl. Fremdwörter s. v. leven.

ЛИКТАР „Хрти ти су у ликтарим“ (127. 12.) И ријеч и смисао не познати. Не стоји ли у каквој свези са ligare, као: хрти су у својим стајам привезани.

ЛИМАН portus, sinus, пристаниште, залив. У доњем приморју сад се не чује; ср. тур. лиман и новогрчки λιμάνος.

ЛИПАЊ' ања мј. липња, mensis junius, јуњ мјесец.

ЛИСТОПАД (35. 46.) Овдје folia arboris delaropa увенуто лишће, опало са дрвећа.

ЛИТИЦА ripes, годо каменито мјесто; ср. у Бука „лит“ и грчко λίθος и λιθοβία.

ЛИТРИЦА (94. 16.) pondus, врста мјере. Литара је 3, 3¹/₂ и до 4 у оки по

разним мјестима у приморју. Cf. грчко λίτρα.

ЉЕЉЕН (21. 6.) cervus (мј. јелен) по дубровачкоме изговору.

ЉУВИ indecl. conjux, љуба, супруга, жена. Ово се последње и чује у простом разговору свуда по приморју.

ЉУБОВНИК „млада удовица... која ми је љубовника у неврјеме изгубила.“ (29. 30. и 32.) Овдје vir, maritus, муж, супруг. Иначе значи amans или у опће amans.

ЉУБОВЦА conjux, жена (удата.)

ЛИЧВА edictum, denunciatio publica, објава, оглашење. Сад се не чује, нег' би се казало личење.

ЛИЧИТИ, evulgare, праесопиум facere, проглашивати, сазивати. Сад се личити у Дубровнику ограничује значењем „проглашивати,“ кад хо што изгуби. Cf. ит. licitazione и Бука s. v. личење.

ЛОЖНИЦА (1. 2.) овдје lectus, постеља, кревет.

ЛУМБАРДА (66. 58.) tormenti bellici genus, ве-

лики топ; cf. итал. lombarda.

Ма verum, sed, али. По свему приморју, шта више доприје та ријеч и до Црне Горе и Херцеговине. Cf. итал. ма.

Магаза, horgeum, магазин. Чује се у Боци; по осталоме приморју ријетко. Ср. тур. магаза.

Маестрао „Један данак пухнуо тихи вјетар од маестрада (65. 76.) Caugus, сјеверозападни вјетар. Cf. итал. maestrale, vento da maestro. Сад се каже мајстр'о.

Маестро гран. V. Гран маестро.

Манов „Све манови као и омнови.“ (116. 175.) Није нам ни ријеч ни значење познато.

Мантија (7. 151.) sagum vel toga monachi, калуђерска спољашња одјећа као дугачак гуњ.

Махнути се на коња (1. 151.) equum cito conscendere, брзо узjahати на коња.

Махрама, (2. 38.) capital, убрусац. Сељаци околду Дубровника кажу ма ра-

ма, а у граду махрамица; али sudarium не каже се марамица него убручић, а ручник се зове убрус.

мачић (126. 3.) aschorus, врста дрвета.

Медан мј. мегдан, certamen singulare двобој v. биљег.

Меџу собом „отиде међу собом та старица говорити (67. 100.) Овдје secum, сама собом.

Мејаша (58. 61.) fines, confinium, граница.

Мерван (108. 71.) corallum, коралъ. У приморју се не зна за ту ријеч него се каже к'ораљ.

Мерли „Гди се гавран вијаше над мерли од Задра града“ (82. 47.) corona muri arcis vel urbis (?). Као зубаста оевир на врх зида града или тврђаве.

Метати јастаре, бацати.

Метерваша „Метербашам' својијем говорите: сад удрите бубње и свирале.“ (118. 50.) Овдје tibicen et tympanista militaris, војнички трубач и бубњар. У приморју нема те ријечи. Cf. перс. мутрибашӣ.

- МЕТЕРИЗ** *aggeris genus*, наричан као заштитни зид с пушкарицама на врху. У Дубровнику се готово нигда не чује, а и у о-сталом приморју ријетко, cf. тур. метериз.
- МЕХШАТИ** „Тер објема господаром гњевна срца ста мехшати.“ (77. 43.) *mollescere*, овдје у преносноме смислу мјесто умиривати.
- МЕЧИТ** *Turcarum templum*, цамија, турска богомоља. Cf. тур. мечет.
- МИНА** (58. 75.) *cuniculus*, подземни прокопи, који се напуњају прахом и диже се у лагум то, што је поврх њих.
- МИР** *mirus*, *moenia*, зид. У свем доњем приморју; cf. ит. муго.
- МИЈЕНДЕЛ** *amygdalus*, бадем, ср. итал. *mandola*. Сад се каже мијендео.
- МЈЕШТЕ** (9. 198.) *adv. vice*, мјесто, у адвербијалном смислу. И сад се у Дубровнику важе: н. пр. мјеште вина пијак ракије.
- МЉЕТИ** (18. 3.) мј. мљети, *putare, cogitare*, мислити.
- МОР** „На њему је мор долама“ 125. 3.) *adj. fuscoscoguleus*, модар.
- МОРИЈА** „Него је дош’о од Бога морија“ (122. 11.) *pestis vel alius morbus epidemicus*, куга или друга каква епидемичка болест. Иначе бива женскога рода.
- МОС** мј. мост, *pons*, ћуприја.
- МОЊИ** (97. 19.) *reliquiae (ossa) sanctorum*, остаци телеса светаца у католика; православни изговарају мошти.
- МРЧАТИ** *v. imperf. deficere*, помркнути, потамњети.
- МУДАР** „Дочека га властелине мудри“ (119. 47.) Овдје свакако у смислу *callidus*, лукав.
- МУМ** *funalis cereus*, воштана бакља или свијећа. Не говори се у приморју. Cf. тур. и перс. мум.
- МУРЕЊЕП** *atramentum librarium*, прило за писање. У приморју се не чује Cf. тур. мјуракиеп.
- МУРТАТИН** (98. 148.) *proditor*, издајница. У доњем приморју нема те ријечи.
- МУШТУЛУК** (40. 59.) *merces nuntii*, награда за доне-

сену пријатну новост. Сад се у доњем приморју не говори.

На Бога погледати „И бјеше ми стражица и на Бога погледала“ (54. 34.) *misereri*, смилovati се.

на дому (45. 39.) *domi*, дома, код куће.

назад се одбити в. одбити се назад.

нај „Ни нају мају никако зловољити“ (6. 30.) *poster*, наш (то је некадањи други надеж двојине.)

најбрже „Најбрже се одвргао у цара у честитога“ (38. 14.) *quam celerrime*, *cum primum*, колико се брже може. (Микаља). У облику адвербија нема у Вука те ријечи — а ријетко се чује сада у приморју, него: „колико се брже може.“

највољењи „Којом смртјом хоћеш гинут, избери си највољењу“ (46. 60.) *id. quod potissimum diligitur*, то што се воли највише. Али у доњем приморју глагол вољети а и највољети не значи, као што се обично чује у Сријему и у Банату:

љубити или допадати се, него се употребљује само, кад треба казати, да се љуби какова ствар више него друга. У осталом то приморско значење има у Вука, s. v. вољети.

накарада (22. 21.) *genus tubae bellicae*. Војничка трубља. Већ се не говори у доњем приморју; cf. ит. *pacchera*

након „име гласовито... након себе оставио“ (37. 15.) *post*, послије, иза, након себе = *post mortem*, послије смрти.

на коња се махнути в. махнути се на коња.

накопљезатеги „Сву на копје затекла д'јепу хрватску госпуду, и на копје затекла Ивана Хрваћанина.“ (38. 65.) *Ovdje in procinctu*, или тачније *in armis*, под оружјем.

налага „На тебе су налаге прид краљем прид будимским“ (14. 41.) *salumpnia*, клевета, налагати на кога; значи и сада оклеветати кога, али као самоставник тешко да сада живи у приморју.

НАМЈЕРА 1) „Проклета ти намјера, ка те на њих намјерила.“ (32. 40.) Овдје *occursus, casus, eventus*, случај или случајно сретање. „Проклета ти срећа и намјера!“ 2) „Моја прва намјеро!“ (61. 17.) То се и сад обично каже у доњем приморју об оном, у кога се први пут чељаде заљубило, или кад дјевојка то каже, тад значи, да је тај момак први пут просио, с њоме у љубавну свезу ступио и т. д.

НАПИТАТИ (83. 21.) *nutrire*, нахранити.

НАПОВРАТЕ *v.* и да би ми на поврате.

НАПОГЛЕД „Кад су дошли на поглед од л'јена Крушева града.“ (9. 30)... така далечина, с које се нека ствар или мјесто може виђети; ср. итал. *in vista*.

НАПОВОЊИ „Послах ти наповоње поздраве и рогатију“ (2. 47.) *ultimus, postremus*, најпошљедњи, најпотоњи. У Вука долази само у облику адвербија.

НАПУНО „И Вук ни је стајао на пуно седам данака“ (59. 28.) *omnino, plene*, пунијех седам дана.

НАРАНЧА „У врт под наранчом“ (63. 64.) *citrus*, поморанча. У свему приморју.

НАРЕДИТИ „Славна краља нареди на истога силна цара“ (29. 39.) Овдје *collocare*, намјестити при ређању војске, поставити у таки ред, да би стао својом четом према чети самога цара. У Дубровнику та ријеч сада значи наручити и заповиђети.

НАРИНИТИ (65. 100.) *adgredi, invadere*, нахрупити, навалити.

НАРУЧАТИ „Док ти не наручам до дви и до три бесидице“ (6. 21.) *significare, curae committere*, казати, препоручити; сад се не чује у томе смислу у доњем приморју, Ср. Вука *sub* наручати, наручивати, наручити; такође Белостенца и Стулли.

НА СЕ УДАРИТИ v. удари-
ти на се.

НА СТАВИТИ (72. 53.) овдје communicate, обавијести-
ти. Сад се у Дубровнику
чује највише у смислу
научити или науцкати на
кажево не добро дјело.

НА СТАТИ „Али наста
Свилојевић силну цару
говорити.“ (46. 19.) inci-
pere (соерит), ста̀ти, по-
чети.

НА ТРАГЕ v. у натраге.

НА ТУ СВРХУ (37. 22.) ad
hunc finem, ad hoc, у то
име, за то; cf. итал. a
tal fine.

НА ФА ЛИЦЕ „Од главице,
али нафалице (поболио)“
93. 48.) можда fiste et
simulate, под изливком.

НА ХОДИТИ СЕ „добитни
се находи.“ (63. 7.)
Овдје esse, бити; cf. ит.
trovarsi.

НА ЧИЊЕН „Начињену
како'но невјесту.“ (95.
71.) ornatus, свечано од-
дјевен, урешен. То је чи-
сто дубровачка ријеч, ко-
ја се у околици, гдје по-
све херцеговачки говоре,
ријетко чује. У Вука она

има сасвим друго зна-
чење.

НЕБОРЕ „Пођи, сину, не-
боре у те цркве свете
Петке.“ (7. 33.) Овђе се
може сматрати као не-
какав плеоназам у стиху
као и ријечи: болан!,
јадан!, и кад би мјесто
неборе у приведену сти-
ху била једна од те двије
ријечи, смисао не би ни
у чем измијењен био. Не-
боре стоји мјесто не-
боже (вокатив од не-
бог) као море мјесто мо-
же, а небог је исто што
и убог.

НЕВА, sponsa, умањено и
миловно мј. невјеста.

НЕВОЉА „Тако ми се гвож-
ђа мога и невоље о-
простити“ (46. 21.) car-
tivities, „сужањство; cf.
пољ. nievolnictvo.

НЕВЕЉА СВЕТА v. света
неђеља.

НЕГО ЛИ „Нег' ли ћу
се поклонити ја једноме
хурјатину.“ (3. 18.) мј.
камо ли.

НЕЈ (94. 60.) мј. нећеш.

НЕМОБАН (77. 207. aegro-
tus, болестан. Говори се
у Дубровнику и данас

веома чешће, него болестан, болан пак нигда, прем да се пошљедње чује у околици. Немоћан се говорило и у Боци при мору до.назад 40—50 година, сад се каже готово вазда: болан — али каже се мјесто тога и у трећој особи: он не може!

НЕ ОБИЧАН „Из тамнице, браћо, куће необичне“ (108. 49.) Овдје *ingratus*, неугодан т. ј. мјесто, гдје се човјек не може лако обикнути. У томе се смислу и данас каже о градовима и мјестима н. пр. Цариград је обичан град, обично мјесто т. ј. угодно, пријатно за живљење.

НЕ ОСТАВИТИ НИ О ЧЕМ в. **НИ О ЧЕМ НЕ ОСТАВИТИ.**

НЕ ПУТ *fratris vel sororis filius*, синовац и сестрић cf. тал. *пероте*.

НЕСКЛАДА (47. 40.) *discordia, lis, rixa*, раздор, распра. У таком облику и смислу сад се не чује у Дубровнику. У Боци покрај мора несклада значи кућну распру и непристојност. Cf. у Ву-

ка *sub* нескладан и нескладност.

НЕХОРА (94. 2.) *tempus inpropitium, funestum*. Несрећан час, несрећно вријеме cf. *malora* и *malheur*.

НЕХОРИЦА в. **НЕХОРА.**

НЕФЕР *pedes regularis*, пјешци уређене војске, ријеч не позната у приморју. Cf. тур. *нефер*.

НИ (77. 129.) *nobis*, нама. У Боци и Црнојгори.

НИ О ЧЕМ НЕ ОСТАВИТИ „И Лазара разбише, ни о чем не оставише.“ (1. 217.) *penitus annihilare*, сасвим уништити. Сад се ријетко чује та изрека.

НОЖНИЦА (9. 69.) *vagina*, корице од сабље. .

НОМ „Ер кад мени ном пане на твоје помиловање“ (18. 43). Овдје мј. на ум.

НОРАЦ. „Ја сам норац, изнорит' је хоћу.“ (95. 50.) Овдје ронац. У Дубровнику кажу њорац, њорити. Друга значења гледај у Вука под норац и ронац.

ну — дај! „Него мени ну-
дај тестијера и благо-
слова.“ (40. 26.) То се
ну у Дубровнику придаје
ријечи дај, да би имала
више силе. Ну се овђе
срасло у једну ријеч са
дај, али се говори само
у императиву.

ЊЕЧИГОВ (1. 212.) *alicujus*,
њечији.

ОБИКНУТИ (у чему) (59. 3.)
assuefactus, assuetus, би-
ти научан чему.

ОБИРАТИ (11. 11.) *eligere*,
optare, изабрати. Сада
се не чује у доњем при-
морју.

ОВИТОВАТИ (виром) „А ја
ти се јадна мајка виром
мојом обитују.“ (82. 55.)
promittere sacramento,
обећати заклетвом, дати
вјеру.

ОБ ЈЕДНОГА „Тадар Турци
кликнуше врлијем гласом
об једнога“ (1. 174.)
simul, сви заједно, сви
скупа, на један пут.

ОБЉУБИТИ „Мени га је од
онда срце и душа об-
љубила“ (20. 33.) овдје
v. perf. *amare*, завољети.

ОВЂЕНА мј. овђе, *hic*.

ОВО „И ово га на тебе с
многом силом турске вој-
ске.“ мј. ево, ессе, још
се и данас чује. Овђе
би боље пристајало ето!

ОГЛАВЉЕ „Да ми хоће он
вратити брза крила и
оглавља.“ (39. 13.) Ов-
ђе *insigne pumphae quo-*
dam, један од атрибута
вилинских. Та ријеч сад
не живи у народу а оглав
значи у доњем приморју
што и у Вука: *loga sa-*
pitis.

ОДВЕСЈЕДИТИ (49. 24.) *res-*
pondere, одговорити.

ОДВИТИ СЕ НАЗАД „Од-
бише се назада, не
ступајте к билу граду.“
Овдје: *reverti*, вратити се
назад.

ОДВЕЋЕ „И још ћу га од-
веће десном ногом при-
тиснути.“ (1. 144.) Овдје
не значи *nimis*, него
praeterea, осим тога; cf.
итал. *dippiù*.

ОД ВОЈСКЕ РУКА v. рука
од војске.

ОДЛУЧЕН (73. 25.) *designa-*
tus, опредјељен, уречен.

ОДЛУЧИВАТИ СЕ (63. 8.)
discedere, отићи; ср. итал.
partire, dipartirsi. Сад се

- не говори него у значењу *se jungi*.
- о д м а к (69. 49.) *dilatio*, оклијевање, одгађање.
- о д м а ш и т и (50. 82.) *praesidere*, одсјећи.
- о д м и ј е н и т и (кога) (15 у наслову) *subire vicem*, узети на себе, свршити какову задаћу или радњу у мјесто другог, и тиме другог ослободити.
- о д н и к н у т и. „Колико је жалостан од кондјера одниенуо.“ (33. 54.) *scurphum a labiis amovere*. (Студли) одаљити чашу од уста. Сад се у доњем приморју не говори.
- о д с е б е „И да нијесу од себе лијепе“ (121. 28.) *ex se ipsa*, по самој себи; *cf. ital. da se*.
- о д у с т а т и 1) „Ја ћу одустати цару Кандију“ (113. 9.) *v. perf.* овдје по смислу *deserere*, *relinquere aliquid in favorem alicujus*, оставити, као предати кому што. *sr. у Вука s. h. v.* Ријетко се сад чује по градовима доњег приморја, а у околици се каже више у смислу престати радити ка-

кав посао или тежити зачим што се прије горуће жељело. „Ја ћу одустати од тога посла;“ „ја ћу одустати од те дјевојке,“ *cf. сродне по значењу ријечи: отступити, уступити.*

2) „Он се брзо одуста од своје меке ложнице“ (1. 51.) *urgere*, устати. Сад би се у доњем приморју по градску казало: дигнути се; *cf. ital. levarsi.*

о д ’ р в а т и с е (5. 11.) *liberari vi vel armata manu*, отети се, ослободити се нападаја силом или оружјем.

о к и н у т и „Ова бритва (сабља) окинула из рамена главу моју.“ (58. 45.) Овђе *abscindere*, *praesidere*, одсјећи. Сад се говори само о ребјој глави: окинути; *sr. ital. tagliare.*

о к р и љ е „Тер јој сними крила и окриља“ (85. 29.) Вук каже *praesidium* а осим тога *dies secundus festus sancto familiari*, али то овдје никакo није. Још је мање то, што каже

Студли *actus alis tēgen-
di*, него је ваљда каква
справа или урес на кри-
лима, али најприје пјес-
ничка амплификација као
што су стихови:

- Да му нема лика ни облика;
- Да јој нема слике ни прилике;
- Разумна је ума и памети;
- Нека зове и призиваје;
- Да се бијем и пребијам и т. д.

ОМ РАЗА *discordia, odium,*
завада, мржња.

О Н ЧАС *statim*, одмах. По-
крај мора говори се и
у Дубровнику и у Боци
о н ч а с, неколико по да-
ље о д м а х.

О П А Р И Т И (53. 26.) *verbe-
gare*, у преносном сми-
слу: дати, ударити. Го-
вори се у Дубровнику и
сада: о п а р и т и коња
канцијом и о п а р и т и
кому двадесет и пет (ба-
тина). Cf. старословен. и
чешко прати (*práti*) у
значању *ferire*.

О П И Т А Т И (46. 18.) *rogare,*
interrogare, упитати, за-
питати.

О П Л А Ћ Е Н „Ја им знам,
Угрин Јанко, те гусаре
о п л а ћ е н е.“ (19. 75.)
можда *mutatis vestibus*,

преодјевени, да их по-
знали не би; (можда и
без одјеће (платна?) ср.
Вука s. v. оплата и сли-
јед. Сад се не говори у
доњем приморју.

О П Л Е Ћ Е (77. 123.) Овђе со-
hors, чета, одно војске;
у пренесеном смислу *pa-
trocinium*, заштита, сила;
у Боци се каже и заплеће
у значењу заштите.

О П О В И Ј Е Д А Т И С Е „Ни се
своју брату оповије-
да.“ (99. 86.) *detegere se*,
открити се ко сам тому
ко ме не зна. Cf. у Вука
s. оповијети и слиједете.

О П Р А В А (коњ под оправом)
*apparatus, equus phale-
ratus*. Каже се о коњу,
кад је приговорљен и на-
ређен за јахање. V. о пра-
вити.

О П Р А В И Т И, „Која (пушка)
оно бјеше о п р а в љ е-
на“ (62. 59.) *ornare(?) in-
struere, munire*; овдје ла-
бо да значи набита, напу-
њена; али се у приморју
каже оправити пушку на
кремен, оправити је на
капсулу, на цевердан т. ј.
учинити да би припадала
тој или другој врсти пу-

пака, међу тим се и не помишља на какво поправљање, *pergratio, correctio*. Шта више глагол оправити има и свој субстантивни облик ђ права пушке у значењу: стил, система, врста. Cf. Вука *sub.* оправити и оправити.

опростити (10. 99.) *liberare*, ослободити.

опустити (36. 9.) Овђе *depopulari, in solitudinem redigi*, опустошити; у Вука има други смисао.

опћено „Пак им стане опћено и потанко говорити“ (71. 33.) *omnibus adstantibus, publice, communiter*, свијем уједно, у скупу.

орити (58. 101.) *destruere*, разарати, рушити.

орловија (10. 28.) *reppa scriptoria*, орлово перо за писање, али се сад та ријеч не чује у доњем приморју.

орфана (59. 7.) *orpha, pupilla*, сирота; cf. итал. *orfana*.

осидрати *pavem angora tenere (firmare)*, учврсти-

ти лађу у мору сидром. Само у приморју.

последјети (63. 4.) *obsidere urbem, arcem*, опсадити град или тврђу; cf. итал. *assediare*.

оставити ни о чем v. ни о чем не оставити.

оставити се (33. 59.) овђе *renuntiare*, оканити се.

острога, *calcar, мамуза*. У доњем приморју сад се каже *оструга*; cf. Вука s. h. v; стари Миваља има острога.

откле „И откле је јунак ту дјевојку обљубио.“ (6. 49.). Овђе *a quo (tempore)*, од када.

отмановиџ зелен v. **зелен Отмановић**.

Пака „Пака, љуби, погледа' по високу ведру небу“ (1. 5.) Овдје: *tum, postea*, за тим; друга значења гл. у Вука под **пак**, **пака**. Свакако треба опазити, да „пак“ у Дубровнику у изреци: „вићећемо се пак“ значи не опет, како Вук мисли, него последије.

ПАКЕ v. **ПАКА**.

ПАЈВАН *funis*, уже, којим се веже коњ кад пасе.

- У доњем приморју не познато; ср. тур. паиван.
- ПАПАЛИН** (65. 126.). Овдје miles parae, папин војник. Ср. итал. papalino.
- ПАРИЧАТИ** (8. 43.) parare; припремити, зготовити. У Дубровнику се не говори него само у Боци. Ср. итал. apparecchiare и млет. parichiar.
- ПАРТИЖАНА** (67. 46—47.) hastae vel lanceae genus, врста копља; cf. стихове 50—57 пјесме 68.
- ПАТРУН** (61. 5.) navicularis minoris navis, вођа помаће лађе или брода тако званог каботажнога, с кровом или без крова. Назов капетана даје се само заповједницима великијех бродова, назначених за високу морску пучину или за океанско пловљење. Cf. итал. patrone.
- ПАХАТИ** (77. 67.) fluitare, сад би се у Дубровнику казало: перје трепти, а пахати говори се само о житу, кад се на гумну вије или паха.
- ПЕНЦЕР** fenestra, прозор. У Дубровнику те ријечи

нема, него се каже фуњестра а у околици пуњестра; ср. итал. finestra. У Боци у мјестима при мору кажу још и сада прозор, али је разумију и у осталој приморју. Cf. тур. пенцер.

ПЕРЕН „Поклонио се је својим шћитком переним.“ (49. 45.) pennis obductus, pennatus, перјат, ствар или животиња, која има перје. Друго је пак питање, да ли је овђе право птичје перје ради уреса, или из тврде материје као што је на шесто пером буздохану ради боја. Последње је свакако вјероватније. Налази се у овој збирци и лук перени (9. 39.).

ПЕРИВОЈ hortus, врт. Сад се у доњем приморју веома ријетко чује, дочим се у старим дубровачким пјесницама веома често срета. Cf. грчко περιβολος.

ПЕРЈАНИК miles vel juvenis cristatus, војник или младић, који носи задјевену перјаницу за капом

- или клобуком. Cf. у Вука s. h. v.
- п е р л а** margarita, бисер; cf. итал. perla.
- п и з м а т о р** ulciscendi cupidus. Човјек, који је жедан освете. Сад се у доњем приморју не чује та ријеч. cf. грчко *πεισμα*.
- п и м н и ц а** (89. 16.) и п и в н и ц а је саурона, крчма, а не само cella vinaria in ipsa vinea, како Вук наводи. У чисто дубровачком нарјечју и нема ријечи крчма, него само пивница.
- п и н е з** (107. 8.) moneta, ресипија, новац по запад. изговору. мј. пјенез.
- п и т а т и** (10. 86.) petere, искати, молити да се даде то што се иште.
- п и х а р** мј. пехар, rosulum чаша, али не у Дубровнику, како Вук каже, јер сада пехар онамо значи само scutella lignea.
- п л а н т а** (79. 16.) caulis, струк. Сад се већ не говори у Дубровнику планта него струк.
- п л а х** (1. 115.) velox, repens, praecipers, instabilis, брз, напрасит, силан, непостојан. Говори се највише о рјекама, које неко вријеме имају пречећ воде, па ипак често пресишу. Тај се епитет и људима даје. Као синониман томе прилогу Микаља приводи: плашив, страшив, а за тим timidus, formidulosus.
- п л а ц а** (51. 18.) platea, трг, пијаца, плашив „Оружје је плашиво“ (61. 62.) Овђе не formidulosus него terribilis, страшан, т. ј. од кога се обично људи плаше.
- п л и н ц е** praeda, дем. ријечи плијен или по западном изговору пљин: оно, што се у рату отме непријатељу.
- п л о в** (13. 29.) natatio, пливање. У доњем приморју се та ријеч у пјесмама чује, иначе се каже пливање.
- п л о д н и в** fertilis, ferax, плодан. Та се ријеч сад не чује а и у Боци покрај мора каже се п л о д љ и в.
- п л о ч а** (119. 35.) solea ferrea, поткова. Чује се веома ријетко и у околици,

- а у самоме Дубровнику готово нигда. У правом дубровачком нарјечју говори се потков, а не поткова. Услијед тога, то што је речено у Вука *sub* потков не вриједи за то нарјечје.
- п л о ч е** (79. 50.) (*plur. tantum*) *suburbium Ragusii a parte orientis*, име дубровачкога предграђа са источне стране града.
- п л у т а т и** „Мајстро дуну м'али фуште плуту.“ (74. 44.) *supernatare*. Плутати не значи у приморју пливати, *patare*, како Вук каже, него има своје особито значење, т. ј. кад се која ствар особито безживотна на врх воде држи, каже се да плута, јер само живо биће може пливати.
- п о в и њ е т и** *pagare, communicare, саопћити, казати*. Сад би се казало у Дубровнику приповијети.
- п о в ј е д а т и** се *v.* оповједати се.
- п о в р а т е** *v.* и да би ми на поврате.
- п о г л е д** *v.* на поглед.
- п о г л е д а т и** на бога *v.* на Бога погледати.
- п о д н о ж н и** „И да сваки њега части од подножних витезова.“ (77. 57.). Овдје: *subditus, subalternus*, подложни, потчињени.
- п о д н о с и т и** се 1. „Ако ми се подносиш, да си б'јела и румена.“ (3. 32.) *gloriari, superbum esse*, поносити се, охолити се. 2. „Тер се нијеси умјела међу њима подносити“ (32. 41.) *se gerere*, понашати се. Ср. Вука *s. h. v.*
- п о д с ј е д н у т и** (коња) (85. 25.) *conscendere equum*, узјахати.
- п о д у ш њ е** (87. 87.) *pia causa, legatum religionis ergo*, задушбина.
- п о в е . . .** (говорити) (1. 119.) *coerit loqui*, поче, узе, стаде.
- п о к а и н и т и** се „Пак се у старост покаини и у невјеру турску паде.“ (77. 12.) Нама је значење непознато, али лако да је глагол постао од имена библијскога Кајина, који постаде невјером

убивши брата свога. А можда је такође мј. похаинити се (постати хајин — зао човјек) као што и нађосмо у другој рукопису.

ПОБЛЕ 1. „Покле се бише дваест и осам дана“ (66. 97.) *postquam*, послје вако; cf. итал. *doroscchè*.

2. „Покле си ме питала, са' ћу теби повидјети“ (34. 30.) *quoniam*, *quia*, будућ да, пошто; cf. итал. *poichè*.

ПОБЛИСАР *legatus*, посланик ср. грчко *ἀποκρισιάρχος*.

ПОЛАЧА, *palatium*, двор, ср. итал. *palazzo*.

ПОДИПСАТИ *deficere*, липсати вели се, кад поцрка вакав скот.

ПОДУГРОШИЦА (116. 274.) *genus parvae monetae*, врста новчића, који давно изађе из обичаја и којему сама ријеч означаје цијену.

ПОДУНОЋА (35. 18.) *media* пох, поноћ. У доњем приморју каже се поноћа; оvdје раширено по свој прилици ради стиха.

ПОЉУБИТИ (74. 22.) Оvdје: *placere*, а услјед тога *conditionem accipere*, допасти се и примити. Сад се у томе смислу не говори у Дубровнику, а и у Боци ријетко.

ПОМИЛОВАЊЕ (18. 43.) *amatio*, миловање. Сад се не говори.

ПОМИЛОВАТИ „Који га је у потреби доста пута помилув'о.“ (10. 53.) Оvdје: *adjuvare*, помоћи. У простом се говору не чује.

ПОМЛА (29. 4.) *palma*; палма. У Дубровнику и околици.

ПОМЪА (36. 67.) *diligentia*, *cautela*, пажња.

ПОНТА (62. 74.) ошиљаста крај горе, која се удава у море даље него остале обале, рат; cf. шлет. *punta*, итал. *punta*.

ПОНТА КУМБУРА (66. 36.) Кумбур је насељено мјесто на крај мора у Боци, а понта се по облику мјеста називље.

ПОП'ЛЕВАТИ „Тереиде овако прид господом поп'левати“ (1. 206.) Оvdје не значи та ријеч то, што се обично разумијева и

- како Вук тумачи, него је евфемизам мјесто спрдати, бунцати *insulse loqui*. И данас се често чује у томе смислу изрека: Брода ти не поп'јевај! = не спрдај!
- ПОПРЈЕЋИВАТ** (40. 64.) *leviter minari*, слабахно пријетити, гл. у Вука s. h. v.
- ПОРАТ** *portus*, лука, пристаниште, cf. итал. *porto*. У свему приморју.
- ПОРЕДИТИ СЕ С КИМ** „Кад се бјеху ђечица с јунацима поредили.“ (73. 91.) Овдје *aequalem fieri*, постати, бити једнак коме.
- ПОРИНУТИ** *impellere*, *urgere*, гурнути, спустити брод или лађу у море. Ово посљедње посвуда у доњем приморју.
- ПОРОВЈЕ** (87. 12.) *abductio in captivitatem*, одвод у сужањство. У простом се разговору не чује. Ср. у Вука s. пороб.
- ПОРОД** (8. 93.) *proles*, дјете.
- ПОСЕЏАТИ** (57. 36.) *potiri*, уљести у посјед, джрати у својој власти; cf. итал. *possedere*.
- ПОСПЈЕХ** (37. 1.) *festinatio*, *celeritas*, хитња. И сад се чује, али само у адвербијалној или адјективној форми: он је поспјешан, иде поспјешно.
- ПОСТУПИТИ** „Кад приправи женерао поступи Новог града.“ (65. 1.) мј. подступити, *subire moenia urbis*, *succedere ad moenia urbis oppugnandae causa*, ударити на град ради освојења.
- ПОТВОРИТИ** *calumniari*, неправедно окривити, тужити.
- ПО ТОМ ТОГА** (37. 18.) *rostea*, *deinde*, послјетога, за тим.
- ПОТХОДИТИ** „Бритку сабљу измаче, коњица потходи.“ (46. 81.) Непознато; није ли подбоде?
- ПОТХРАЊЕЊЕ** „Што се јунак не нађе у твојем потхрањењу“ (9. 34.), смислу најближе: *custodia*, *comitatio*, стража, пратња, а можда и у *officium ministerium*, *dominium*, *nutritio*, служба, подручје; људи, који су у кога

на храни. Сад се та ријеч не чује. cf. у староруском праву давање земље „на кормленіе.“ Упореди такође содерџаніе, Gehalt у смислу *salarium*.

ПОБЕРАТИ СЕ (124. 17.) *velitari*, потући се.

ПОУПИТИ (3. 30.) *clamare*, звати, вапити, завапити. Сад се у доњем приморју не говори.

ПОЧАШНИЦА (128 наслов) *santicum* напитница, здравица, пјесма, која се у Боци уз чашу пјева. cf. Вук. s. почашница.

ПОЧИНУТИ (8. 49.) *dormire*, лећи спавати. И сада о спавању посліје обједа каже се обично у Дубровнику „идем починути,“ ваљда по итал. *giposare*; cf. *siesta*.

ПРАВЕДНО (35. 75.) *vere*, истинито. Данас се та ријеч у Дубровнику чује највише, кад се што потврђује, или кога увјерава: „праведно ћу ти ријети!“ „Јес праведно!“ мј. јест заиста. Али се говори и у смислу: *jure*, *merito*.

ПРАМ „Дош'о озгар огањ с неби, праме понио“ (126. 15.) Овдје *capillum cingus*, женска коса расплетена, али раздијељена у два или више одијела. У Дубровнику више у књижевном него у народном језику.

ПРАВИШТЕ. *Nomen loci* граде *Catharum*, брдо више Котора.

ПРЕД ВЧЕРОМ (46. 9.) *pu-dius tertius*, прекјучер.

ПРЕБЛАТИ (55. 67.) *dissecare*, пререзати.

ПРЕМ (37. 3.) *valde*, веома, врло, превише; cf. Вук s. h. v.

ПРЕПУКЛИ (22. 12.) Биће *paupererrimus*, сиромашан до највишега степена, јер се то само о сиротама говори. У Дубровнику се каже по западноме изговору: припукли.

ПРЕУДАВАТИ СЕ „Љуби младој да се преудавва.“ (109. 37.) *nubere altera vice*, удати се други или трећи пут. Према да је облик имперфективан, овдје је по смислу посве перфективан, као

- да би било „да се пре-
уда.“
- ПРЕША** *festinatio*, хит-
ња. Говори се готово
свуда по приморју. Ср.
итал. *pressa* и фр. *être
pressé*.
- ПРЕШНО** *cito*, хитно, хитро.
в. преша.
- ПРИБИВАТИ** *habitare*, ста-
новати.
- ПРИГ** „Веће шеће с њоме
на пригове“ (117. 129.)
мј. бриг, бријег (?) *litus
maris*, обала.
- ПРИГЛАС** „Ево теби носим
тужне гласе и пригла-
се“ (25. 10.) Непознато
значење, ваљда исто што
и тужан глас, или је то
пјесничка амплификаци-
ја о којој гледај под
окриље. Сад се у при-
морју не чује.
- ПРИГОМ** (117. 116.) Ваљда
исто, што и приг в. приг.
- ПРИДВРАЂЕ** (82. 3.) *ante-
porta*, као да значи то
мјесто, што је пред вра-
тима, али покривено.
- ПРИЛЕКОР** (59. 37.) *oppro-
brium*, срамота.
- ПРИМА** (20. 49.) *adversus*,
contra, против, напрема,
по запад. изговору мј.
према.
- ПРИМАКНУТИ** (40. 95.) мож-
да *strangulare*, задавити.
Сад се та ријеч више не
чује у приморју.
- ПРИМИНУТИ** (2. у наслову)
obire, моги, западни
облик ријечи преминути,
умријети.
- ПРИМОГ** (82. 103.) *acanthus*,
врста цвијећа.
- ПРИМОСТИТИ** (116. 69.) по
западном изговору мј.
премостити, *pontem fa-
sege*, направити мост. ср.
у Вука премостити, у ко-
га има посве друго зна-
чење.
- ПРИМОЋИ** (32. у наслову)
vincere, надвладати. Сад
се ријетко чује.
- ПРИНЧИП** (58. 66.) *princeps*,
кнез; ср. итал. *principe*.
- ПРИНЦИПОВ** „У Котору
принципову граду“
(74. 10.) Овдје *ducis Ve-
netiarum urbs*, град дуж-
да млетачкога, који се
у прошлим вијековима, у
свој Далмацији и Боки
(осим Дубровника), звао
κατ' ἐξοχήν принцип
и принцип. Иначе прин-

- чип значи *princeps*, влез. Успореди итал. *principe*. ПРИОНУТИ (6. 17.) *adhaerere*, *accumbere*, приљубити се.
- ПРИПЈЕШИТИ (1.6.) *transire*, прећи. Гиљфердинг чита припестрити, али би већ Мицлошићем поправљен. Ријеч је та посве ишчезла из живог језика.
- ПРИСТАТИ (8. 25.) мј. стаћи почети, *incipere* (*coepit loqui*), поче, стаде говорити. У простом се разговору сад не чује.
- ПРИТЈЕЦАТИ ПУТ (20. 4.) *praevenire*, *impedire*, сустигнути и прећи, да би препријечити и заградити пут.
- ПРИЧАТИ (49. 68.) *mandare* заповиједати, заповијетити. Сада се у простоме разговору чује у смислу приведено у Вука.
- ПРОВИДУР „Пак на тужбу пођоше провидуру которскоме“ (71. 127.) *praefectus civitatis vel regionis*, млетачки чиновник, који је сједио у сваком повећем граду у Далмацији; cf. итал. *proveditore*.
- ПРОГАРИТИ „Табор мој прогарно“ (46. 36.) нејасан смисао. Тешко да значи упалити. У Боци се каже гарити земљу, кад се шума, слама и т. д. запади на земљи, да би се тиме као погнојила. Јеси ли прогарно земљу?
- ПРОЗ (16. 12.) мј. кроз. *per*. ПРОЗОР (1. 3.) *fenestra*, пенџер, окно. Cf. пенџер.
- ПРОЛЕГАТИ (20. 91.) *perlegere*, прочитати, ср. итал. *leggere*.
- ПРОМЕТИВАТИ (46. 39.) *v. imperfect. trajicere*, пребацити ср. у Вука ријеч преметати.
- ПРОСТА ЧИНИТИ „Али си-ду проста чинити и руке му одвезати.“ (46. 79.) *liberum facere*, ослободити, дати слободу.
- ПРОСТИТИ „Пак ми те ћу ја, слуго, простити, благословити“ (7. 86.) По свој прилици исто што и простити, *liberare*, *solvere ab aliqua obligatione*. Овдје можда опроштај од војничке службе.
- ПРОЦАПТИТИ (41. 32.) *efflorescere*, исто што про-

цвјетати, остале разли-
чице појединих изговора
гл. у Вука на дотичном
мјесту.

ПУНО *v.* на пуно.

ПУСТ (7. 154.) Ова ријеч не
значи овдје *depopulatus*
desertus, као што се
обично узимље, него је
као некакво величање,
јер се каже за лијена
коња: „а какав пус(т)
коњ!“ „какве пусте
очи има“ (дјево јка
т. ј. врло лијене очи.
Лако да се приближа к
оному добротомно = љу-
базному: „јадан човјече!
болан брајо!“

ПУТ (10. 42.) *ad, versus, e,*
према, идем пут Био-
града; ср. синониме у
Вука под пут.

ПУШКА ДИЉКА *v.* ДИЉКА
пушка.

РАДОВАТИ (3. 23.) *frui,*
уживати. У Вука под том
ријечи има неколико ли-
јених примјера.

РАЗБОЈНИК (2. 12.) *heros,*
miles, јунак, борилац. А
сад је разбојник, *praedo,*
grassator. У Вука нема
те ријечи.

РАЗГЊЕВАТИ (6. 9.) *irasci,*
расрдити се, наједити се.
Премда ту ријеч сваки
разумеје, ипак у доњем
приморју оте мах једи-
ти се, а разгњевати
се не чује се више.

РАЗГОВАРАТИ (108. 124.)
consolari забављати, тје-
шити.

РАЗДЈЕЉИВАТИ СЕ (6. 3.)
separari se invicem, dis-
cedere, растајати се.

РАЗЛОГ „Бе су силе велике,
разлози се изгубише“
(73. 6.) *ius, ratio,* право
(*ratio parum valet ubi vis*
imperat!) У приморју се
нигда не чује: он има
право него вазда: он
има разлог. Ср. итал.
ragione у изреци *egli*
ha ragione и фр. *il a*
raison.

РАЗМИСАО (8. 30.) *elucubra-*
tio, reprensio, размиш-
љавање. У простом гово-
ру не чује се та ријеч.

РАЗМЈЕРНА (покрајина) (1.
39; — 32. 50.) *regio ubi*
bellum saevit, немирна
покрајина, гдје је раз-
мирица, рат. Стулли уза
ту ријеч ставља *certami-*
nis campus. Сад се у до-

њем приморју никако не чује. Како су Дубровчани, некадањи икавци, постали најстрожији ижекавци тако лако, да је ријеч „размирна,“ којој народ заборави значење, а она остаде у пјесмама као непромјењиви епитет (ср. руса глава, сиње море), била растегнута у „размијерна.“ Ср. у строго дубровачком нарјечју: везијер, тестијер, пастијер, манастијер и т. д.

РАКЛЕ „Стаде бане Милошу лијепој ракли говорити.“ (18. 40.) То се име често срета у умјетном дубровачком пјесничтву као име лијепе или заљубљене дјевојке особито пастијернице.

РАМНО (115. 21.) мј. равно.
РАТ „Пак без бубња и без рати да с њим иду све делаје“ (77. 181.) Овдје sine bellico apparatu vel sine bello, мирним начином.

РАША ranni genus, врста сукна, тче се највише у Дубровнику. Ср. итал. gascia.

РЕМУЋАТИ (71. 91.) pavis pavem trahit, кад конопом потеже једна лађа другу. Ср. итал. rimorchiare и млет. remurciar.

Р'ЈЕТИ (4. 40.) dicere, рећи. У граду Дубровнику се и сада каже ријети, у околици рећи, у Боци ријећ.

РОГАТИЈА (53. 49.) donum, дар, особито дарови кад се испроси дјевојка, cf. rogatus, rogatio. Још се и сада чује од старијех људи у Дубровнику у томе смислу.

РОДИТЕЉ „И њему се покљони татко Јанко војвода родитељу свому.“ (31. 80.) Тешко је помислити, да би овдје родитељ значио filius или proles. Вјеројатније је: или да су овдје ради стиха обичним у пјесмама дативом мјесто номинатива раширени и родитељ и свој (suus, његов), или да је преписач погрешно преписао родитељу мј. рођеному.

РОМАЗИН (45. 51.) vectis, passulus, врста самостал-

не висеће браве. Рома-
зин се сада у Дубров-
нику ријетко чује, него
се каже: катанац ср. ит.
catenaccio.

РУДОКОС (28. 39.) *salami-
stratus, concrispatus*. У
доњем приморју та ријеч
нема значења црвене ко-
се, него човјека с кудра-
вим косама; рудити,
зарудити, заруђива-
ти косе.

РУКА ОД ВОЈСКЕ (58. 83.)
Овдје *cogni exercitus*,
крило од војске. Говори
се још и сада у Боци; у
Дубровнику не.

САБАК *v. сабах*.

САВАХ *mane*, јутро; ср. тур.
сабах.

САГРИЈА (92. 22.) *vagina*,
корице, али се у при-
морју сад не чује.

САГРЈЕХА *reccatum*, гри-
јех, беззаконје.

САЕТА (41. 13.) *fulgur, ful-
men*, гром; *cf. итал. sa-
etta*.

САДАМАЛЕК *salutatio Tur-
carum reciprosa*. Поздрав
Турака при сретању само
међу собом; ср. тур. *се-
лаи аленгин*.

САМИРИТИ (86. 103.) *con-
fessionem auscultare et
eucharistiam administra-
re* смирити душу (с Бо-
гом) т. ј. исповиђети се
и причестити се.

САМОГЊИКА (63. 59.) *telus
spontaneus*, мада пушка,
што се за појасом носи,
по свој прилици исто што
и самокрес, о коме
пошљедњем Вук мисли
да му је постао назов
тек кад почеше на самој
пушци огњену справу
правити, јер су се прије,
како је познато, и ручне
пушке фитиљем палиле.
По тому се може судити
и о старости ријечи са-
могњика, која се у
приморју већ не чује, до-
чим самокрес још жи-
ве у сеоском народу.

САНЦАК. Овдје *praefectus
provinciae* ср. тур. сан-
цак.

САРАЧИЈА „А од Бихћа
љуте сарачије.“ (116.
126.) можда *eques*, ко-
њаник. Не чује се у при-
морју; *cf. у Вука s. v.*
сарач и слиједеће, и перс.
сырци.

САРУК можда *tiara*, чалма,

- дуго ткање, које Турци носе обавито око главе. Ср. тур. сарџк.
- САХРАНИТИ (26. 40.) *salvare*, спасти. Сад се у Дубровнику само каже о души: сахранити душу.
- СВЕД (30. 83.) *semper*, свагда, увијек.
- СВЕТА НЕВЕЉА „И они их стигоше за црвом свете неђеље“ (61. 75.) Овдје не значи *dies dominicus*, дан неђеља, него светица, којој је на том мјесту црва. По италијански преводе: *Santa Domenica*.
- СВЕТОГОРАЦ (87. 55.) *monachus montis sancti* (Atho), калуђер са свете горе.
- СВИВАЊ (63. у наслову) *mensis Majus*, мјесец мај. Тешко да се сад у народу знаде значење ове ријечи: ово је свакако књижевним човјеком записано.
- СВИЈЕТ (55. 13.) *auriga*, до свијета тј. до зоре. Сравни у Вука остала значења ове ријечи.
- С ВИНОМ СЕ ИЗМ'ЈЕШАТИ (12. 13.) *inebriari*, *ebrius* esse, опити се вином; ср. у пј. 72 стих 12.
- СВИТА „И најчишће свите носи од све љубиме дружине.“ (11. 18.) Овдје *vestis*, одијело. Ср. итал. *rappi* (*plurale tantum*) у смислу: хаљине. У доњем приморју свита значи сада *rappum*, чоха. Још једно значење те ријечи, за које у приморју не знају, глед. у Вука s. h. v.
- СВЈЕТ (36. 39.) *consilium*, савјет.
- СВОЈ „Бјеше млада Стјепана љуби своја послушала.“ (1. 10.) *suus*, његов; ср. итал. *suo*. Сад се то не говори у доњем приморју.
- СВРХА (живота) (29. 69.) *finis vitae*, *mors*, крај живота, смрт.
- СВРХУ. v. на ту сврху.
- СЕЈЕСАНА (101. 75.) *equus ad sarcinam ferendam*, *caballus*. Коњ за товарице; ср. тур. *сексенџ*.
- СЕЈМЕНИН *militis turcici genus*, врста турских војника.
- СЕЊЕМ (116. 123.) v. сејменин.

- СИДРО** „Која бјеше сидром осидрана.“ (62. 46.) *ansogae genus*, ленђер, она гвоздена справа са три или четири закривљене кваке, коју, бацивши у море, и привезавши је о лађу, ова се зауставља на мјесту и утврђује. Cf. грчко *σιδρρον*.
- СИНДИР** *satenaе, compedes*, вериге, ланци; cf. тур. синџир.
- СЈЕНОВИТО ВИНО** (19. 22.) Непознато. Није ли *umbrosus, nebulosus* од тога, што вино опсењује ум тому ко га много пије? Сад се већ не чује у приморју, али тај прилог још живе у Боци као епитет вједогоње.
- СЈЕНОВИТ ВЈЕДОГОЊА.** Сјеновитим се зове и дрво или мјесто, гдје удари гром и гдје плаше авети.
- СКАЛАТИ** (95. 97.) *demere*, снимити, скинути; cf. ит. *scalare*.
- СКАПУЛАТИ** *servare aliquem ex imminente periculo*, спасити кога из погибели, која му пријети. По свем приморју. Ср. млет. *scapolar*.
- СКИМ СЕ ПОРЕДИТИ** v. **ПОРЕДИТИ СЕ СКИМ.**
- СКРИЊА** *arca, sarcas*, ковчег. У цијелом приморју; cf. итал. *scrigno*.
- СКРОВИТ** (71. 63.) Овдје *abditus, secretus, arcanus*, тајан; Cf. у Вука s. h. v.
- СЛУГА** (34. 35.) Овдје по свој прилици *vasallus*, човек, који је у феудној свези напрама тому, који му даде феудно право.
- СЛУЖБА** (14. 62.) Овдје *officium, услуга*, љубав: учини ми љубав. cf. итал. *fammi il piacere*.
- СЛУЖИТИ ВИНО** (7. 128.) *ministrare*, доносити вино да се пије. У простоме се разговору не чује.
- СЛУЖИЦА** (35. 24.) *dem.* од слуга *minister, servus*; cf. у Вука s. h. v.
- СМАЊУТИ** (20. 94.) *demere*, скинути. У Дубровнику сад само у смислу *e medio tollere, interficere*.
- СМАЂЕ... УЧИНИТИ** „Смађе му се Дамјану учинити не могаше.“ (10. 15.) т. ј. није могао учинити; ср. итал. франц. *non potea fare di meno*.

СМЕЂА (81. 12.) *perturbatio, discordia*, слутња, немир, распра.

СМЈЕРНА ПОКРАЈИНА „Сада ми је Мустаф-ага на тој смијерној покрајини“ (50. 17.) в. размјерна покрајина.

СНИМИТИ *demere*, скинути. СОВОМЕ (22. 21.) мј. собом, раширено ради стиха.

СОЛДАТИН (57. 59.) мј. солдат, *miles regularis*. Ричи солдат придана је позната частица *ин*, која означава родни завичај каква човјека: Арбанас, Арбанасин, Срб, Србин, Хрват, Хрваћанин. У Дубровнику старији људи зову носиоце или факине: *сбдат*, јер су они за републике и ту службу обављали, зову тако и данашњега австријскога солдата; тек млађи нараштај поче говорити солдат.

СПЕНДЗА „И да мени он дава за довоље дробне спендзе.“ (47. 98.) *re-suniae, thesaurus, victualia*, новци, благо, јестиво. Али се у простом разговору нигда не чује у том

смислу, него значи трошак, *expensae, sumtus*.

СПЕНЦА в. спендза.

СПРЕШНО в. прешно.

СРАМОТА, ГОДИТИ СЕ в. ГОДИТИ СЕ СРАМОТА.

СРМАЛИЈИ ПУЛСАТ „А на њему (коњу) срмалији пулсат.“ (98. 153.) *argma argentea, vel argento obducta*. Сребрно оружје; у доњем приморју се не чује.

СТА „Два ми ста сирмаха дуго време друговала.“ (6. 1.) помоћни глагол јесам у облику дуала 3-ћег лица. Сад се каже: јесу, су.

СТАВИТИ СЕ (71. 111.) *suspisari, animadvertere*, опазити. Има осим тога и значење *meminisse, reiminisci*, сјетити се; ово је пошљедње забиљежено и у Вука, али овдје ова ричеч има прво значење.

СТИЈЕЊЕ (ДРАГО) (58. 105.) *gemmae, lapides praetiosi*, драги камен. У простом разговору говори се само ово пошљедње и у Дубровнику и у Боци.

СТОЈАТИ (худе воље) „Али стојиш худе воље, ер не видиш жарка сунца?“ (18. 39.) *tristis esse*, бити зловољан; ср. итал. *stare di cattiva voglia, di cattivo umore*.

СТОЈАТИ (на трпези) „Него стоји зловољно с шурам својим на трпези“ (40. 59.) *ad mensam sedere*, сићети за трпезом; ср. итал. *essere, stare, trovarsi a tavola*. Исто се тако каже и о каквој ствари, која је положена или постављена на трпезу: стоји на трпези.

СТРАМ „Бјеше му се поклонио и страм пута уклонио.“ (40. 40.) *cedere via*, уклонити се с пута на страну. v. странпутице.

СТРАНПУТИЦЕ „А он, хрте, лежијаше у планини странпутице.“ (40. 91.) Овдје *adv. longe a via*, подаље од пута. У доњем приморју говори се сада само ити или ходити странпутице, *deviare a via recta*, како у правом, тако и у пренесеном моралном смислу.

СТРАТИТИ (77. 163.) *perdere*, изгубити (вријеме). Стратиити у Дубровнику и у приморској Боци значи убити кога или иначе живота га лишити.

СУЛТАНА (56. у наслову) мј. султаница. *Filia sultani*.

СУСРЕТ (10. 44.) *occursus*, сусретање.

СУСТИЦА (17. 45—48.) У рукопису је без икакве сумње Сустница или Сустница (*Sustiza*) на три мјеста. Значење непознато. Можда је у прототипу преписачеву било Сужњица, али се томе пријечи епитет лијеп који се пред том ријечи налази. Није ли то град Сутиска у Босни, искварен преписачем?

ТАЈ „Тај лијепна Босна земља“ (54. 57.) мј. та.

ТАЛАМБАХ (1. 8.) *tumrapus* исто што и таламбас; гл. у Вука s. h. v.

ТАМАЖА (26. 47.) *facetiae, jocus, irrisio* (Стулли) шала, подругивање. Посве ишчезла из доњег приморја. v. тамажити и ср. итал. *tambascia*.

ТАМАЖИТИ „Ни да ми се веселиш, ни тамажу тамажиш“ (26. 47.) јосаги, irridere, шалити се, подругивати се. Тамажу тамажити свакако је пјеснички израз; (cf. у овој књизи: језду јездити, шету шетати и т. д.). Сад се нигдје у доњем приморју не говори.

ТАНАЦ (39. 15.) chorea, игра. Сад већ није у употреби. У Вука има друго значење.

ТАТИРХАН „Сто хиљада дјеце татирхана.“ (116. 130.) militis turcici genus, мјесто татархан; по свој прилици овдје значи татара или просто турака азијата.

ТЕЛАР praeco, онај, који проглашује наредбе и т. д. cf. тур. телал.

ТЕНЕЦ restis, узица; ср. тур. тенџ.

ТЕСТИЈЕР permissio, по јужном изговору мј. тестир, допуштење.

ТИ (35. 47.) iste, тај.

ТИПНИЦА „Узми, слуго, моја слуго, ту Јанкову добру типницу.“ „Тере стани по путу дробну

спендзу просипати“ (25. 27—28.) Perae vel sacci genus. Овдје се из смисла види, да је некаква врста торбе или вреће, која се са собом на пут носи. Али нити се чује сада ријеч, нити се зна за смисао. Лако може бити, да је била каква торба из типа = крпа састављена, вако се и сада често по свијем нашим крајевима виде у сељака. Cf. у Вука s. типа а у Стулли под tippina и tipra.

ТИШНИЋАР „Од коњица од зеленка од сокола тишњићара“ (44. 4 и још на три мјеста у истој пјесми.) Значење нама непознато. У Вука и у Стулли тишња значи pleuritis, у Стулли осим тога има тишњање (Tischanje) = sollicitudo; и тишњати (tischati) persistere, perseverare. Није ли тишњићар мјесто птичњићар т. ј. сово који птице хвата, аусерс?

ТЛЕ solum, земља.

ТОГА v. по том тога.

ТОЛИ „То ли ми их не ћеш

ти дати на откупе на велике.“ (57. 72; cf. 3. 24.) si, ако ли. И сада се још чује у доњем приморју, али рјеђе.

ТОЛИКО *v.* у толико.

ТОПЛА (66. 67.) *Nomen loci*, име мјеста не далеко Новог у Боци.

ТРГ (117. 103.) Овдје *merces*, роба, еспап.

ТРИЈЕСКОВИЦА (77. 73.) *Tormenti bellici genus*, то је скована ријеч самим не прстонародним сложицом пјесме, у којој се она наводи и значи: или какву велику пушку на колима, какве су онда у обичају биле, или какве горске не велике топове. Најприје ће бити думбарда. У старим дубровачким пјесницима думбарда долази под називом тријес умрли.

ТРКАЛИШТЕ (80. 27.) *surgiculum*, мјесто, гдје коње играју.

ТРОЈЕМИТАР „Херцег Стјепан храђаше сокола тројемитара.“ (51. 1.) Друга половина ове сложне ријечи стоји у свези са митарити се *pilos vel pen-*

nas mutare, (новогрчки *μουτέω*) и тако тај епитет значи у пјесничком језику птицу, која се три пута митарила, по томе трогодишњег сокола.

ТРИЕЗА *mensa*, сто; cf. грчко, *τράπεζα*.

ТРТАК (124. 12.) *trochilus (avis)*, мала нека птица.

ТРТАНА (75. 10.) *navis genus*. Врста повећег али не веома великога брода с кривом, који је био у обичају и у нашем приморју до краја прошлога вијека. Сад их сасвим нема ни на јадранском ни на црном мору, али кажу, да у испанском приморју доживјеше и до нашега времена. Италијанци их називљу *tartana*.

ТУМБАН (38. 45.) *pilei genus*, quo *Turcae caput tegunt*. Вунено или свилено ткање у форми паса, које Турци око главе омотавају, сарук, ср. итал. *turbante*.

ТУНЕЖИНА (75. 10.) *Ad Tunisim pertinens*, из Тунежа у Африци, тунешки; cf. итал. *tartana tunisina*.

ТУРАЧКИ (40. 41.) мј. турски, ad Turcas pertinens. ТУРИМ „И угледај турим и очима.“ (112. 61.) Непознато. Ако је придог „турими очима,“ тад се може помислити на „оштре,“ далековидне очи. Cf. рус. тѹр, дивљи ован, који вазда стоји на вршинама неприступних врлети, те из далека ловца угледа.

ТУРМА соммеатус, чопор. У доњем приморју нема те ријечи.

Ћа „Затјераше Новљане ћа до цркве.“ (65. 111.) Овдје: longe, чак. Ср. у Вука s. h. v. Сад се у Дубровнику и у Боци покрај мора чује та ријеч у најмање три смисла: 1, како и у приведенном стиху, помаже опредељењивати даљину, о којој се говори; 2, у изреци: „идем ћа“ „отишао је ћа,“ гдје ћа нема никакова особита значења, него подупире ријеч идем; то бива по свој прилици по итал. andar via, vado via, гдје via такође нема особита зна-

чења; 3, у облику ћак употребљује се, кад се хоће казати неопредјељено да је ко био гдје далеко, а кад се хоће још усилити израз, тад се каже ћак далеко.

ЋАШЕ (63. 510.) мј. хтјаше, овдје у смислу било би. Говори се само у Боци и Црној Гори.

УБИО брод v. брод убио. УВЈЕЊИ (34. 41.) evadere, утећи, побјегнути.

УГЛЕДАТИ „И угледај турим и очима.“ (112. 61.) Овдје conspicerе погледати. Али ријеч угледати има и други смисао, на име: помоћи кога у невољи, дати милостињу. Просјаци, кад просе милостињу, кажу често „угледај ме штогод, Бог ти д'о!“ Вук под ријечју угледати приводи стих „угледај ме сужња невољна!“ али као да му није тачно тумачење: ersehen, conspicer, јер по нашему мњењу овдје има и тај стих пошљедње пренесено значење.

УДАРИТИ НА СЕ „Али ћу на се ударит' али преве уметнути.“ (76. 15.) *resedere*. Значи узмаћи с мјеста н. пр. у боју, и значи узмаћи од даног обећања. Овдје се узимље та изрека у пошљедњем метафорноме смислу.

УДЕСИТИ (10. 42.) *parare*, спремити, приготовити.

УДИЉ *statim*, одмах. У Дубровнику се сада не чује.

УДОМИТИ СЕ (20. 90.) *pubere*, удати се.

УЗА (82. 69.) Овдје *carcer*, тамница. У томе се смислу већ не чује у доњем приморју.

УЗВИСИТИ СЕ (74. 2.) *agrogantiam sibi sumere*, узохолити се. У Боци покрај мора и сад се чује.

УЗВРТАТИ (13. 39.) *succingere*, повраћати се, пручати се, врцати се. Ср. у Вука узвраћати и узвртати.

УЗВРЊИ СЕ НА КОЊА (1. 54.) *equum cito conscendere*, узјахати, попети се побрже на коња.

УЈИМАТИ „А он ми се јунаком тихим мувом ујимаше.“ (49. 12.) значе-

ње нејасно. Перфективни облик: ујати у Микаље значи исто што и ухватити, *comprehendere*, *percipere*, *prehendere*, *carere*. У Вука долазе обје форме и уимати и ујмити, али им значења не додаје.

УКРЦАТИ СЕ, *in pavem conscendere* ући у брод. У цијеломе приморју ср. ит. *caricare*.

УЛОЦАТИ „Кад Шпањоли улоцаху у тврдом новом граду“ (59. 1.) *habitare*. Из смисла се види, да значи становати, пребивати, али је значење ријечи нејасно. Cf. итал. *alloggiare*.

УМЕТНУТИ (76. 4.) *trajicere*, пребацити. Сад се не чује у доњ. приморју.

УНАТРАГЕ (121. 25.) *retrosum*, исто што и натраг, само што је овдје у облику самоставника, по свој прилици, ради стиха.

УПЕНГАТИ (58. 57.) v. perf. *depingere*, *effingere*, насликати, живописати,

УПРАШАТИ (6. 26.) *percussari*, *interrogare*, питати

сад се у доњем приморју не чује та ријеч, али у чакаваца још живе.

УРА *hoga*, сат, ср. итал. *oga*.
УРЕДА (77. 180.) *confestim*,
sine mora, одмах, без
одмака. Ријеч узета по
свој прилици из дубро-
вачких пјесника.

У СПОМЕНУТИ „Ти ми Бо-
же успомени и на мо-
је добро здравље“ *memi-
nisse, recordari*; прошња
Богу да се сјети пјевача;
cf. усклик црковни: по-
мани Господи!

УТВРДИТИ (66. 104.) *stipu-
lare, pacisci*, уговорити.

У ТОЛИКО „У толико вр-
ли Турци по Комјена до-
шеташе.“ (54. 40.) *inte-
rim, interea*, за то ври-
јеме, међутим; cf. итал.
intanto.

У ТРПЕЗИ „И они се ве-
селе с златним чашам у
трпези.“ (1. 117.) *assi-
dere mensae*, овдје мј. за
трпезом, осим тога каже
се и на трпези; ср. итал.
a tavola.

У ФИТИТИ, у Боци и Црној-
гори, глед. ухитити.

УХИТИТИ, *sarere, praehen-
dere* ухватити. Говори се

у ужем дубровачком на-
рјечју, а у околици по
селима кажу ухватити.

УХОДИТИ „Једном, мајко,
уходећи земље моје и
градове“ (34. 41.) *visitare
vel explorare*. Ако се овдје
мисли да је путовао очи-
то као владалац, тад би
значило *visitare, inspi-
gere*, похађати; ако ли
потажно (*incognito*), тада
се може узети и обично
значење *explorare, perlu-
strare*. „Уходити“ значи
још и *intrare*, али се сад
веома ријетко чује у са-
мом Дубровнику, него „у-
лазити, ујести“, премда
би било простачки ка-
зати „он долази“, а
треба рећи по градски
„он доходи.“

УЧАН *solitus, consuetus*, на-
учан.

УЧИНИЛА ЈЕ ЗОРА, в. зо-
ра је учинила.

УЧИНИО ЈЕ ДАНАК V. да-
нак је учинио.

УЧИНИТИ С МАЊЕ V. с
мање . . . учинити.

Фалси (66. 77.) *fallax, fal-
sus*, криви, лажни, ср.
ит. *falso*.

- ФЕРЕЦА** *toga feminarum turcarum*, горња хаљина у туркиња; ср. тур. фе-реца.
- ФРАБАЦ** (124. 6.) мј. врабац, *passer*. Дубровчанин би грађанин казао бравац.
- ФРАТАР**, *monachus latinus, maxime ordinis s. Francisci*. Католички калуђер особито фрањевац. У околици Дубровника чује се и вратар и пратар (у граду нигда) али облика вратор и пратор нема; ср. у Вука те ријечи.
- ФУШТА** „Сфуштом Моро допаде под Новијем бигелијем.“ (71. 7.) *navis genus*, врста галије на весла без крова, на њој су заковани били осуђеници. Од туда у Дубровнику и ријеч фуштар, која се даје несташној дјечи. Сад фушта нема.
- Хазна** *aeragium*, ризница; ср. тур. хазна.
- ХАНЦАР**, *culter majore*, велики нож. Чује се у мјестима подале од мора ср. тур. кинцал.
- ХАРАТИ СЕ** „Ни се хара ни одвише стара.“ (120. 3.) Та се ријеч у Дубровнику употребљује, кад човјеку болешћу или несрећом каквом отанча здравље, потамни лице. Перфективни облик је похарати се, али не значи оно што у Вука похарати, него се овђе ограничује само на физичку страну човјека.
- ХАРЧИТИ** (94. 13.) *expendere, consumere*, трошити тратити. У самоме Дубровнику се не чује. ср. тур. харчма.
- ХАШТРИТ** (4. 27.) *arboris fructiferis ramos amputare, circumcidere*, чистити косјерићем дрвеће од сухади.
- ХИМВА** *fraus, dolus*, пријевара, лукавство.
- ХИТРО** (117 у наслову) Овђе *callide*, лукаво, како у Руса, али је обично хитро и све отуда произведене ријечи синонимно са „брзо.“ И у Вука има то пошљедње значење. У Боци покрај мора напротив употребљује се у првом смислу, *callide*.
- ХЛАДЈЕНАЦ** „У поноћи

- дођоше на хладјенац
хладне воде.“ (59. 44.)
fons, puteus, кладенац,
студенац. У Боци, у Ду-
бровнику има више књи-
жевни и пјеснички зна-
чај.
- ХОДАЈА** conclave, cubicu-
lum, соба. У градовима
доњег приморја не жи-
ве; cf. тур. одà.
- ХРАВАР** (7. 1.) heros, mi-
les strenuus, јунак, али
у простом говору има
значање прилога strenu-
us, а не самоставника.
У старим пјесницима ду-
бровачким има опет дру-
го значење.
- ХРА** (12. 72.) velox, брз,
хитар.
- ХУРЈАТИН** nebulo, хуља; cf.
χοριάτης.
- ЦАФИ** (76. 28.) custos qui-
etis publicae стражарп по-
лицајске или судске вла-
сти; cf. ит. zaffo.
- ЦЕБИН**, monetae aureae ge-
nus (ducatus) златан ду-
кат млетачки, а сад и
австријски. Пошљедњег
зову сељаци м à н ц а р-
лија.
- ЦИГА** (37. 15.) propter, за-
падни изговор ријечи ци-
јећа, ради.
- ЦЈЕЛОВ ДАТИ** (4. 56.) os-
culari, пољубити, цјело-
вати; ср. ит. dare un
basio.
- ЧА** (82. 21.) Оваје quare,
радшта. Само у чака-
ваца.
- ЧАВАО** „Немој оштрих за-
враћати чавал.“ (85.
15.) clavus, клинац, ек-
сер; cf. старо ит. chivo
и тур. чавй.
- ЧАРДА** „И б'јелијех чар-
дà и цамија.“ (116. 92.)
aedificii genus, невакова
зграда, можда чардак.
У приморју нема те ри-
јечи; cf. у Вука s. h. v.
- ЧАС В. ОН ЧАС.**
- ЧЕРГИЈА** „Што ти копја
не ломе на чергији прид
Будимом?“ (29. 26.) Овдје
по свој прилици plani-
ties, platea, равнина, по-
ље. Сад те ријечи посве
нема у приморју. Студли
с ријечи „cserga“ упоре-
ђује tabernaculum tento-
rium, velarium. Cf. бу-
гар. изреку: равно какъ
черга.
- ЧЕРДАН МЈ. ЋЕРДАН, MONILE.**
Огрљај дјевојака начи-

њен највише из новаца, бисера и т. д. У Дубровнику нема ни ствари ни ријечи, а по свој прилици ни у осталом приморју. Cf. пере черданбент, тур. и буг. чердан.

ЧЕРСА „И за черсу да се узрумене.“ (121. 4.) *Cerussa, fucatus candor, pigmentum* (Mikalja) бјелило и руменило, чим се лице маже, или праха. Cf. ит. *gersa, ingersarsi*.

ЧЕТВРТОМ „Три се пута проврже, а четвртом проговара.“ (35. 67.) *quarta vice*, четврти пут.

ЧЕФЕРДАН (60. 68.) *sclopeti genus*, исто што и цефердар и цефердао, врста пушке.

ЧИНИТИ ДОСАВУ, V. Досађу чинити.

ЧИНИТИ ПРОСТА, V. проста чинити.

ЦАРДИН *hortus*, перивој. Вук, говорећи о приморју, не прави никакве разлике међу вртом и цардином (перивојем), дочим је међу њима битна разлика. Врт је невелика ограда близу куће, у коме је обично само

зеље и сочиво, има и гдјекоја воћка, — цардин је напротив, и ако опет ограда код куће, али насађена племеницијем воћем, цвијећем, и т. д. тако да је у њему већ некакав елемент умјетности. За то сељаци имају врт, гдје гдје и воћњак, али цардин је само по градовима, или предграђима. Иста разлика, која је у Италијанаца међу *orto* и *giardino*, та је у приморју међу вртом и цардином. Перивој мјесто ове пошљедње ријечи чује се већ ријетко; башча и градина није ни познато.

ЦАРГУЛА v. жаргула.

ЦЕФАНА (113. 33.) *coria bellica*, исто што и цебана, храна и муниција за војску.

ШЕЕР *urbs*, варош, град; ср. тур. шехер.

ШЕРВЕТ (117. 50.) *mulsum*, медовина. У Вука је први падеж шербе. У приморју шербет, али по градовима особито у Дубровнику (гдје се држи

- као непристојно и про-
стачки мијешати у језик
турских ријечи), не знају
ни што значи та ријеч.
- ШЕТА** (32. 1.) *ambulatio*, ше-
тање; ср. шедба пј. 11.
ст. 1. Сад се не чује.
- ШИТАР** (70. 59.) *praeda*,
плијен; ср. у Вука s. h. v.
- ШИТАРИТИ** (70. 59.) *praedam facere*, плијенити.
- ШЕРДЕТ** (112. 12.) *rannus*
purpureus, исто што и
скердет; гл. у Вука под
том ријечју.
- ШЕРДЕЛА ГОСПА V.** го-
спа од Шкерделе.
- ШПАГ**, *funda festis*, џеп. Сву-
да по приморју, јер џеп
није у обичају.
- ШПИЈА** (64. 40.) *explorator*,
ухода; cf. итал. *spia*.
- ШПИРУН** „И на шпирун
донесе Соколову мртву
главу“; (71. 9.) на прови
(спредњем крају) галије
прибијено дугачко, на
крају запиљено дрво, ко-
јим ударају, кад треба,
на другу лађу. По томе
дрву могу лакше иско-
чити и у другу лађу и
на крај; cf. ит. *spergane*.
- ШПОТОВАТИ** „Што би нам
се шпотовали и оста-
ли витезови.“ (46. 78.) *ir-
ridere, in ludibrium ver-
tere*, ругати се; подру-
живати се ким; cf. њем.
spotten.
- ШТИТИ** (102. 16.) *legere*, чи-
тати. Другачије се и не
чује у Дубровнику и у Бо-
ци (код католика) него
штити, а сада још обич-
није легати, пролегати.
- ШТИЧИТИ** (117. 79.) *protru-
dere*, подбадати, подбо-
сти; ср. у Вука. У про-
стоми се говору не чује.
што V. за што.
- ШТО ГОД** (35. 75.) Овдје
quousque, док, докле год.
- ШТИТАБ** (49. 45.) *scutum*, по
чакавској изговору мј.
штитаб. dem. од штит.

Поправке, попуне и накнадне биљешке о тексту појединих пјесама.

пј. 1.

Гдје је год и у натпису и у пјесми штампано **Обилић**, у
рукопису је **Kobilovich**.

стих	мјесто	читај ¹
18	Стјепану	к Стјепану
159	прид	под
238	Лазар	Лазаре

пј. 2.

У натпису за ријеч „Обиловић“ ваља то исто што је ка-
зано о томе гледе предидуће пјесме.

tit.	Србљи	у реп. Saerbgli
„	Орбинџа	Обрини
47	рагатију	рогатију (rogatiu)
60	с душом	с душома (s duscome)
62	љуба	љуби (gliubi)

пј. 3.

tit.	1360.	1370.

пј. 4.

3	будимске	будимске
17	ако ми се	ако ли се
29	изишло	изиш'о
31	тер ти је	тере ти је

¹ Гдје је год казано *читај*, то значи да је погрешка штампарска.
За остале поправке нарочито је напоменуто каква су значаја.

СТИХ	МЈЕСТО	ЧИТАЈ
33	Тадера	Тадара
39	увратим	вратим (премда у ркп. <i>uvratim</i>)
50	свраћа	свраћа (премда <i>svracha</i>)
66	у вратима	о вратијем (<i>o vratiem</i>)
пј. 5.		
10	спенцом	спендзом
пј. 6.		
63	кака	како
пј. 7.		
121	устане.	ваљада „остане“
пј. 8.		
6	их	им (ркп. <i>him</i>)
72	јађаше	јадјаше (<i>jadiasce</i>)
78	оће	'оште (<i>oste</i> мј. 'oscte)
пј. 9.		
38	бјеше	бјеше се
59	кој' ће	који ће
69	ножњице	ножнице
72	знатнијех	златнијех
78	на руке	на руке их
82	предават,	придават,
103	Јанко	Јанку
107	смиловао	смиловајо
108	даровао	даровајо
пј. 10.		
5	Чановињу	Шајновињу
42	удеси	уреси
65	за овијем оали цијели стих:	
	Стража је је угледала са мирџ од Смедерева.	
66	Јере	Тере
69	данске	данаске
84	лора	цара или „тара“; али је вјероватније да је цара ркп. (<i>zarga</i>).

СТИХ	МЈЕСТО	ЧИТАЈ
90	изврго	узврго
101	дивне страже	дивну стражу

цј. 11.

37	братаницом ваља мјесто „братаничном“ (у рен. bratani- chiom)	
67	каква, ваља „када“ или „како“, али можда и „каква“ није без смисла, ако погледамо на ријеч „овако“ у сле- дећем стиху.	

цј. 13.

22	побро	побре
33	уз ријеч „тамашу“ не	треба знак питања.
54	том	тем
58	И љубовцу	А љубовцу

цј. 14.

9	увратили	вратили (uvratili)
84	Ази	Али
92	бјеше	бијаше
97	А који ми	А који ли
110	смиловао	Смиловајо (smilovajo)
134	Огњен	Огњени

цј. 15.

tit.	босанскога	будимскога
3	написао	написајо
18	Оправимо се	Справимо се
19	така	танка
29	селе	сестрице
43	своју сестру	сестру своју
49	на коњицу	на коњица
54	и за њиме	а за њиме
55	угледао	угледајо
59	стајаше	стојаше

Послије 60 пропуштен је стих:

„И Вука је удрила у његову вучију капу.“

66	прид вратим	прид вратима
69	довели	повели?
71	Ово ти је	Ово ли је

СТИХ	МЈЕСТО	ЧЕТАЈ
80	бјеху	бијаху
87	подали	послали
цј. 16.		
9	затвори	затворио
31	Огњен	Огњена
45	сузе грозне	грозне сузе
53	хоће ли га	хоћеш ли га
73	немају	неимаду
цј. 17.		
2	лијепи	л'јепи
10	вужцем	(рп. vuciem)
11	мо	у рп. ме
12	ујцеме,	у руп. vuceme
42	сједи, у рп. тако, ваљда мј. „сједе“	
45, 46, 48 Суштица чит. Суштица. Није ли то Сутиска или Су-		
тјеска у Восни?		
цј. 18.		
7	вужче,	рп. вујсе.
43, 46, 49, 52	ном мј. на ум (у руп. ипак пом)	
58	„не даваше“ ваљда мј. „давај се“, али би тада требало и слиједече двије ријечи да буду стављене у датив (двеле мјесто хуе воље, требало би да буде худој вољи).	
69	напитати	напитати
цј. 19.		
6	малахањи, ваљда мј.	малахни
22	није	није
75	оплаћене	(у рп. (oplatine)
76	биљене	(тако у рп. bigliene)
78	дробно биљеме (требало би да буде или „дробно биље“ или „дробним биљем“, али је у руп. као што је у тексту.	
цј. 20.		
25	који ми ти	који ли ти
32	с мојјем	с мој'јем
50	повео	одвео
52	Секула	Секуле

СТИХ	МЈЕСТО	ЧИТАЈ
68	Тер ме	Тер му
71	војводу Угрин Јанка	Угрин војводу Јанка

цј. 21.

43	ти јем; требало би да буде „ти им“, али је прво у ркп.	
75	ни	ми

цј. 22.

12	ми	ми је (ркп. mie)
40	вечер њој, јамачно мј.	„вечерњу“ (ркп. vesernioy)

цј. 23.

4	на двоји	на двоје
18	жајекула	царкула (gjarkula)
52	Јадан	Један
53	бјеху	бијаху (biahu)

цј. 24.

18	приблило	прикрило
21	одјаше	одјаши

цј. 25.

16	цара	цара
24	клет'јех Турци. Тако је и у ркп. а јамачно мјесто „клет'јех Турак.“	

цј. 26. (варијанта оне под 9.)

6	билу	бјелу
16	преступат	приступат
„	граду свјетлу	б'јелу граду
18	свјетла града	б'јела града
20	Њему	Тему
30	свуче	он свуче
37	прстење	прстене
43	У тој ми се	И сви ми се
48	А он ми	А он му
54	ти ми	ти му
55	тамажу тамажиш (писано је tamasciu ti tamasci)	
57	Узић	Изић

СТИХ	МЈЕСТО	ЧИТАЈ
58	буздована	буздохана
66	Уз ово	И она ми

цј. 27.

1	сужну	шужњу, у ркп. scusgniu. Треба такође замијенити с са <i>и</i> у тој ријечи и у стиховима 3, 5, 6, 10, 14.
25	из	од
46	требају	требују

цј. 28.

10	виђела	видјела
25	sic! не треба, јер овдје „под Будимом“ по нашему мњењу значи „над једним мјестом ниже Будима.“	
41	земаљскијем господаром. Требало би да буде „земаљском господару“; то је, по свој прилици, погрешка записивача или његова преписивача.	
42	слављаше, ваљда мј.	словљаше

цј. 29.

48	он (уметнуто слагаром) не треба нити је у ркп. То исто буди казано за таке уметке у стиховима 62 и 63.	
57	ју је	је је
„	по прстена	по прстену
68	ти, нема у рукопису нити треба.	

цј. 30.

2	будимске краљице	будимске од краљице
10	лијепу	ка лијепу
14	Када	Кадар
15	Свакоме	Свакому
25	Када	Кадар
26	господе	господа
56	или	ил'
82	знаменитому	зламенитому
	Свуд сагледати мј. загледати	

цј. 31.

63	Угрип	Угрин

- 80 Родитељу свому; јамачно погрешно. Можда је требало да буде „рођеному свому“ или „родитељ он његов“ или што слично, — али је у ркп. управ тако као што је у тексту.

цј. 32.

стих	мјесто	читај
17	хуријатина	у ркп. kuriatina
35	каштратово	каштратово
49	Послије „сестричићу“	долази као пријев „Вановићу.“
50	покрајина	покрајине
52	покрајине	покрајина.
58	птицо	птица.
59	заклињати	заклинати

цј. 33.

6	да ми ти је	да ти је
37	са господом	господом
38	Турцима	Турцим
51	што ти	што си
65	Јеси ли мој	Јеси ли ми мој
70	цардину	цардине
87	обећао	обећо (obechio)

цј. 34.

0	омрзнуо	омрзо (omarso)

цј. 35.

3	ношца	ноћца (nochza)
15	не рече	ма не рече
27	погледао	погледајо
45, 46, 47, 49, 51, 58, 62, 66	кладенац	чит. хладенац.
70	Да ли зашто	Да би зашто

цј. 36.

- 25 (он) нема у ркп. то је посве излишни уметак пошљедњег коректора, као што су и остали у овој пјесми, који се ниже наводе у загради.
- 30 (ти) посве излишно.
- 37 (турском) сувишно, јер је цезура стиха међу ријечима „бјеше“ и „силну.“ Услијед тога ова пошљедња ријеч до-

СТИХ	МЈЕСТО	ЧИТАЈ
18	ту ми	ту они
26	озеленио	озеленило

цј. 43.

1	Јакшић лази то име, свуда а не „Јакшић.“	Јакшић. Гдје год у овој пјесми до- је у ркп. X мј. ж, дакле „Јакшић“
24	ви	ми
25	Док	Пак
43	За појаса, можда „са“	(у ркп. са)
54	Паке	Пак је.

цј. 44.

6, 16, 18, 34, 37	Поче	Пође (pochie)
17	планини	планину
”	својој	својом
26	Него ли Стјепана	Него би те Стјепана
26	отровати	отровала
”	својој	својом

цј. 45.

23	вратим	вратијем (vratiem)
47	ђевојке	дјевојке (dievojke)
69	ђевојка	дјевојка (dievojka)
80	млађана	млађаина
88	Из далеко	Из далеко
94	нигђе	нигдје (nighdje)
96	бише	бјеше

цј. 46.

41	доратом	дуратом
60	•Којом	Којоум
73	видијаху	водјаху
85	ми изгинаху	му изгиноху

цј. 47.

41	ко	ка
51	Луде	Луда
61	добра	добро
67	стајаше	стојаше
97	довље	довоље

цј. 49.

10	не видно, ваља мјесто кѐ видно
26	исто, " " истом
33	удински, јамачно " удбински
68	причао, ваља мјесто причео

цј. 50.

стих	мјесто	читај
13	однесе однесе	однесе. И у рукп. је такође двапут казано, али је јасно да је то записачева погрешка.
35	Качиник. Премда је овако у ркп., ипак нема сумње да је то „брајиник“ или „брајиник.“	
87	Да ми	Да ни
88	прије	приђе
	„ споменијем	споменује

цј. 51.

13 и 15	спенце	спендзе (у ркп. spenze)
14	Дабисаве	у ркп. Dabisive

цј. 52.

27	твије	твоје

цј. 53.

1	војна	Војна (Vojna. Свуд у ркп. та ријеч са великим V).
	„ отпратила	отправила (odpravila)
9	са другама	с другама (sdrugama)
45	Шта	Што

цј. 54.

3	находи	походи
24	дичној	дивној? (divnoj)?
31	дивној	димној

цј. 55.

8	обирао	обиро
31	на се	на те
33	те ти ми	ти ти ми (titimi)
46	Кад ми	Када ми
63	десноме	с десноме
72	снимила	слимила

цј. 56.

СТИХ	МЈЕСТО	ЧИТАЈ
6	недра	недра
4	Млађењ, треба да буде „Млађен“ и овдје и свуда, гдје се то име налази, јамачно је то преписачева погрешка.	
60	бијело	б'јело.

цј. 57.

tit.	крстјанства	крстјанству
„	Селимановића	Солимановића
45	обећао	обећајо (obechjajo)
61	пашиница по руп.	пашичина (pascicina)
64	жалосно	жалосна

цј. 58.

33	Текел'ју	(у руп. Teheli)
36	и познаду	познаду
60	нађаху	надјаху
64	дружби	у дружби
66	генерале	ценерале (руп. gienegale). Тако и ниже у стиху 91 и 126.
141	чесаром	с чесаром
152	Мечит	Мечити
155	нареку	нареку

цј. 59.

9	бијаху	б'јаху
28	није	ни је
68	вигзове	вигезове
81	Шпањолкиња	Шпањулкиња

цј. 60.

70	Послије овога стиха свакако је преписач испустио стих, који је требао да гласи од прилике: „А Дон Карла жива уватише“,	
97	пр'јекори	пр'јекори

цј. 61.

75	свете неђеље	Свете Неђеље

цј. 62.

СТИХ	МЈЕСТО	ЧИТАЈ
47	Пукну	Пухну
64	собом, ваља мјесто	својом
66	И послѣ овога стиха	као да је нешто испуштено.
74	свете неђеље мјесто	Свете Неђеље

цј. 63.

3	Клином, ово је мјесто „Книн“, град у Далмацији. „Клин“ се помиње у слиједећој пјесми.	
4	осиједно	осједно
32	Персиће	Пенчиће, Г. нам Вуловић писа да се овако и данас зове западна страна Пераста.
38	им	ми
98	Послије овога стиха јасно се види, да је преписач или каввалац који стих пропустио.	

цј. 64.

21	с њиме	с њима
113	узгледа	изгледе

цј. 65.

15 и 16	у рукопису празнина, т. ј. изостављени су бројеви.	
22	За Нови	На Нови
36	Тоскана	Тоскане
76	Маестрала	маестрала
147	зупце	Зупце
173	Лако ће бити Асам-бега, тим више, што је стих крв, те је то погрешка записачева.	
277	Изрека „по свему свијету“ не треба у овој врсти него под њом, пошто је то само припјевни приложак.	

цј. 66.

36	ако	како
67	Варош(?)	Варош. Овако се зове предграђе Новга.
84	Јуане	Иване

цј. 67.

27	растора	разбора
39	невјере	невјеро

стих	мјесто	читај
49	глуву	главу
58	у дрво	и дрво

цј. 68.

14 Овдје недостаје најмање један стих, као:

„Није мени књига допанула“

92—96 као да су поремећени, премда је у рип. као што је у тексту; држимо, да би их требало овако поређати:

Тад јунаци на ноге скочише,
Поче један другом говорити:
„Сад једино, браћо, ударимо!
Али сада. али никадара!“

цј. 69.

34 и 35	верига	Веригах
39 и 43	вериге	Вериге
	57	походи
64 — 73	Старпом	Стрпом

цј. 70.

35	вериге	Вериге

цј. 71.

38	Пручин	Турчин
95	Даљена	Дољена
99	новој	Моровој

цј. 72.

61	Лако да је овдје испао један стих.	
151	поћемо	поћемо

Судећи по предњој бугарштици и по смислу овдје би требало још један стих или два.

цј. 73.

13	Идан данак	Један данак
30	вериге	Вериге
57	замјерили	замјерили
62	У боји (?)	У боју

стих	мјесто	читај
44	фушта	фуште
47	гоне, ваљда	горе.
49	одсјечена, „	посјечена
цј. 76.		
22	лоша	лохша (lohscia)
27	лоша	лохша (lohscia)
цј. 77.		
12	покајани	покајини. У реп. конта Смеће до- лази „покајини“
13	Цафир	Цафер
51	гдје	гђе (реп. ghgie)
55	виђе	видје (vidie)
„	кѹ	ко'у
57	подножнијех	подложнијех
94	с њиме	шњиме (scgnime)
100	Генерала	Ценерала
105	охолости	охоласти
106	и стајаше	х'тјаше
127	с њим	шњим
133	сад	сам
141	уселити	уселити
144	Који	Кѹ
184	Јер	Ер
188	Варљач, ваљда „Врљач“ (у реп. Vargliac)	
190	генерала	ценерала
193	Клиша	Клисa
цј. 78.		
15	Родичин	Радичин (Radicin)
22	Турска	црна
49	худа	луда
60	скрадињску	скрадинску
цј. 79.		
6	собом и	собом ми (sobbomi)
34	илипштака	(реп. ilipstaka)

СТИХ	МЈЕСТО	ЧИТАЈ
52	плочами	Плочам. (Предграђе Дубровника, гдје је пазар с Херцеговцима.)
		цј. 80.
76	помитише	подмитише
84	пред	прид
85	свјетлу	в свјетлу
		цј. 82.
1 и 2	цвјлу	цвилу
3	придвратју	придвратју (рк п. pridvratju)
73	вила	вила
		цј. 83.
21	напитао	напит'о
22	напојит' се	у ркп. napoitse
23	те	теј
		цј. 84.
16	Попијевка	поп'јевка
		цј. 86.
59	ти заградити	и саградит
77	видјети ни	ни видјети
92	ондере	ондјере
143	Ја сам	Ту сам
174	себи	теби
196	одсекао	одсјекао
		цј. 87.
15	дворе	двору
59	дјеци	дјеца
89	то чула	зачула
94	У	Уз
		цј. 88.
4	Мартолова	Мартолоса (martolossa)
7	Бошанином	Бошњанином

СТИХ МЈЕСТО
 27. Кад
 53 пролећало

ПТАЈ
 Код
 пролећело

пј. 89.

2 оли
 3 најлепша
 24 А он
 32 виђех

али
 најлјепша
 И он
 виђох (vichioch)

42 Послије стиха: „Тере њему главу осјекоше“ долази у реч. пријелом пјесме, и то тако као да слиједѐним стихом (43.) почиње нова пјесма. Премда тај уломак има у реч. и посебан број, ипак се по смислу види, да је то све једна пјесма, као што је у овој књизи и штампана; — и да тек можда еали који стих међу 42. и 43.

пј. 90.

19 Ал' му
 35 главом

Он му
 с главом

пј. 92.

34 јадан
 40 Кад је

један
 Кад си

пј. 93.

99 себе

селе

пј. 95.

12 Узићете
 14, 16, 24 Ђе
 21 и три
 22 Узидоше
 25, 42, 54 Ђевојчина
 34, 45, 95 Ђевојка
 37 Ђевојчиној
 38 гдје
 49 гђе
 52 нисам
 69 млађане
 71 невесту
 75 Вјенчаница

Изићете
 Дје
 а три
 Изидоше
 дјевојчина
 дјевојка
 дјевојчиној
 дје
 дје
 нијесам (niezam)
 млађане
 невесту
 Вјереница

стих	мјесто	читај
88	Јербо љу ти	Ербо ти љу
100	Тер се за се јунак	Тер се јунак за се
102	Гђе	Ђе (gie)
104	мађахну	млађахну
цј. 96.		
tit.	како отери	како се отери
75	паметна	спаметна
цј. 97.		
18	неђеље	недјеље (nedieglie)
20	прчина	перчина
22,	55 неђељница	недјељница (nediegliza)
54	прчина	перчина
56	Мамчила	Момчила
62	на воду студену	на водицу на студену
63	Дочекаше	Дочекаш' га (docekasc ga)
107	полак тјеху. Таго је, али има бити по лактијех (polaktiechu)	
цј. 98.		
28	ривумно	равумно
79	иште	ишту
96	сво	све
102	видра	ведра
127	вика	цїка
129	доходале	доходиле
172	невољника	невољница
196	Рашковић	Рашковићу
211	Једрена	Једрене
цј. 99.		
1, 26, 29, 35, 42, 55, 89, 96, 99, 103, 117 Ченђић чит. Чен-		
		гић (Cenghich)
44	Ченђића	Ченгића
77	сужне	сужње (suscgne)
109	На ч'јем	На чем
130	Звичи	цвичи (zvicı)
цј. 100.		
12	божу	божију
27	походит	обходит

цј. 10 .

СТИХ	МЈЕСТО	ЧИТАЈ
68	обесит	објесит
70	нисам	нијесам
78, 88	зарђану	зарђалу

цј. 102.

28	Двије су се војске удариле	чит. Двије су се огледале војске.
32	Од турске	А од турске

цј. 104.

тит.	Сибача	Сибича

цј. 105.

49	моје добро	добро моје
59	у трпезу у господску	за трпезу господску
76	Брата мога	Брата мога главна душманина
120	земљу	земљицу

цј. 106.

34	вређај	вријеђај

цј. 108.

83	Гдје ми	Гдје ли
127	лахша	лохша
133	послије тога долази стих :	
	Невоља је драги господаре	
141	мркле ноћи	ноћи мркле

цј. 109.

2	босанскога	мјесто бошанскога
12	Ђе	Дје .
19	ћорад	борад
21	Везаног	Везана га
72	Објесише	Објесили

цј. 110.

54	Ор	Ер

СТИХ	МЈЕСТО	ЧИТАЈ
26	горорно	говорно
52	загидили	зађидили? (sagidili)
пј. 111.		
25	бега	бана
30	Вргну	метну
40	шужана	шужања (sciuscagnja)
49	шужна	шужња (sciusingnja)
53	младна	млада
54	сужне	шужње
59	мостарски	мостарска
59, 60	опшетај	отшетај (odscetaj)
61	турим и очима	турими очима (turrimi occima)
69	Немој мене, бано.	Немој бано
79	даровати	поклонити
82	соко	сокол
99	Паџ ми	Паџ им
121	бјежну	ближњу
пј. 112.		
19	бедемак	беденак
45	намахни	намахни
100	рика	цнеа
"	бјелому	бјлому
пј. 113.		
11	С ведрим	С ведријем
16	пред	прид
21	војском	с војском
25	одлетају	одлијетају
пј. 114.		
77	сјеваху	сијевају
пј. 115.		
8	За њима	За њиме
10	и још	још
39	речи	рјечи (rieci)
пј. 116.		

СТИХ	МЈЕСТО	ЧИТАЈ
90	твојга Стојна	Стојна
112	Јер	Ер
125	До	Од
137	На Врачари' их	На Врачар их (Vrascarich)
140	Дража	Драшка (Drascha)
143	уводити	уходите (uhodite)
144	сини	синци (sinci)
174	војску	војска
"	поћеру	поћере
186	Јаничарско	јањичарско
212	јаничарим	јањичарим
238	Ево	Ово
247	Виограду Стојну	Стојну Виограду
259	пребројао	побројио
269	И о њему	И онему

цј. 117.

5	шужан	шужањ
78	чухо	чуо
79	преко	прико
109	трговце. Тако је и у ркп. (targovze) али би имало бити „трговче.“	
113	чула	чује
116	пригому. Уписано је prigomu, али је прије било parprivode, па је избрисано.	
129 и 130	пригове. Уписано је prigove. Није ли бригове?	
132 и 133	трговце. Тако је и уписано (targovce)	
138	А за њоме	И за њоме
148	чу	чуо.

цј. 118.

6	Ришње	Ришња
15	дамно	и дамно
30	брате	браћо
42	видим	вадим
55	чауршагу	чауршагу (ciaurscaghu)
69	И до Ниша	А до Ниша

цј. 120.

31	у попе	и попе

СТИХ МЈЕСТО

10 је

30 помамила

5, 9, 14 пака

5 помогло

6 царлено

19 отиђите

tit. договорје

12 дјевојку

20 покринити

32 дјевојку

52 гдје

цј. 123.

читај

се

цј. 124.

помамила

цј. 125.

пака

цј. 128,

помог'о

црљено (zaergljeno)

цј. 129.

отидите

цј. 130.

двогорје

дјевојку

покринити

дјевојку

гди.

Штампарске погрешке у предговору.

Стр.	1 ред	5 овдо,	мјесто	Она заузимље чит.	Оне заузимљу
"	4	" 20	" "	полуc их	" полуc стих
"	12	" 1	" "	његову	" њихову
"	13	" 1 овдо	" "	честону	" честину
"	"	" 3 овдо	" "	пре њега	" предњега
"	20	" 16 овдо	" "	старо	" старој
"	37	" 5 овдо	" "	тој	" тој,
"	40	" 9 овдо	" "	мислимо	" не мислимо
"	44	" 2 овдо	" "	<i>εὐρυχρεῖων</i>	" <i>εὐρυχρεῖων</i>
"	46	" 3	" "	придјев	" назов
"	49	" 10 овдо	" "	живо	" живо,
"	"	" 11 овдо	" "	wanish	" vanish
"	"	" "	" "	leave	" leave
"	55	" 3 овдо	" "	колико	" колико су
"	57	" 10	" "	Црваћанина	" Хрваћанина
"	"	" 18	" "	арбанасне	" арбанасине
"	63	" 17 овдо	" "	примити,	" примити
"	75	" 9 овдо	" "	арханзам	" арханзми
"	76	" 6 овдо	" "	глаголи	" глаголи,
"	78	" 2 овдо	" "	некому	" о некому
"	"	" 16 овдо	" "	то	" те
"	81	" 13 овдо	" "	утврдити	" утврдити :
"	85	" 11 овдо	" "	бр.	" стих
"	93	" 4	" "	често	" гесто
"	101	" 17	" "	отрана	" страна
"	103	" 4 овдо	" "	Тарквата	" Торквата
"	114	" 17	" "	спасења	" спасење
"	"	" 11 овдо	" "	у велики	" у велики
"	115	" 7	" "	у Дубровнику и	" у Дубровнику

Стр.	117	ред	4	овдо,	мјесто	mergandus	чит.	mergendus
"	118	"	3	"	"	молитвеница	"	молитвеницу
"	"	"	"	"	"	у пјесмарици	"	и пјесмарицу
"	125	"	2	"	"	овдје	"	и овдје
"	127	"	15	овго	"	слиједи	"	слиједи
"	"	"	11	овдо	"	на стр.	"	од стр.
"	"	"	"	"	"	остаде	"	испаде
"	130	"	4	овго	"	словенскому	"	словинскому
"	131	"	2	"	"	сваколикe	"	свеколикe
"	134	"	5	"	"	бугарштице	"	бугарштица
"	136	"	12	овдо	"	Нив Бисер	"	Нив бисер
"	141	"	7	овго	"	свидања	"	свибања

Погрешке у рјечнику.

СТРАНА	СТУБ	ГЕД	МЈЕСТО	ЧИТАЈ	
350	II	7	овго	горњем приморју	приморју
351	II	15	овдо	mortus	morbus
355	I	10	овго	горњем	доњем
358	II	10	"	полуподчињене	полуподчињене
365	II	10	"	potens,	potens
372	I	10	овдо	delapoa	delapsa
384	II	12	овго,	рјечју „плашив“	почимље нови чланцић.
395	II	2	овдо	мј. франц.	чит. фразу
399	II	3	"	Друна	Друга

MORFILL COLLECTION

THIS VOLUME IS
PLACED ON LOAN IN THE LIBRARY
OF THE TAYLOR INSTITUTION BY
THE PROVOST AND FELLOWS OF
THE QUEEN'S COLLEGE
OXFORD

